

Metod Čepar

PRASLOVANSKI IJEVSKI
SAMOSTALNIKI MOŠKEGA
SPOLA V SLOVENSKEM
KNJIŽNEM JEZIKU
16. STOLETJA

Zbirka **Linguistica et philologica 35**
Urednica zbirke Andreja Legan Ravnikar

Metod Čepar
**Praslovanski ijevski samostalniki moškega spola
v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja**

© 2017, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Založba ZRC, ZRC SAZU

Uredila Andreja Legan Ravnikar
Recenzenti Metka Furlan
Majda Merše
Natalija Ulčnik
Jezikovni pregled Minka Čepar

Oblikovanje Brane Vidmar
Prelom Simon Atelšek

Izdajatelj Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Zanj Marko Snoj

Založnik Založba ZRC, ZRC SAZU
Zanj Oto Luthar
Glavni urednik Aleš Pogačnik

Tisk Cicero Begunje, d. o. o.
Naklada 300 izvodov
Prva izdaja, prvi natis
Ljubljana 2017

Izid knjige je podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS s sredstvi za sofinanciranje izdavanja znanstvenih monografij v letu 2016.

Digitalna verzija (pdf) je pod pogoji licence <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>
prosto dostopna: <https://doi.org/10.3986/9789610504146>.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.16'366.521
811.163.6'271.1"15"

ČEPAR, Metod

Praslovanski ijevski samostalniki moškega spola v slovenskem
knjižnem jeziku 16. stoletja / Metod Čepar. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana :
Založba ZRC, ZRC SAZU, 2017. - (Zbirka Linguistica et philologica ; 35)

ISBN 978-961-254-983-1
288443392

Metod Čepar

**PRASLOVANSKI IJEVSKI SAMOSTALNIKI
MOŠKEGA SPOLA V SLOVENSKEM
KNJIŽNEM JEZIKU 16. STOLETJA**

LJUBLJANA 2017

KAZALO

Predgovor	9
1 Ijevski samostalniki moškega spola	13
1.1 Stanje v praslovanščini	13
1.1.1 Akcentska paradigma a	14
1.1.2 Akcentska paradigma b	15
1.1.3 Akcentska paradigma c	15
1.2 Nabor praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola.	16
1.3 Dosedanje obravnave problematike odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola	24
1.3.1 Obravnave problematike praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola s stališča baltoslovanščine	25
1.3.2 Obravnave problematike praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovanskih jezikih.	27
1.3.3 Obravnave problematike praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenščini	34
1.4 Rekonstrukcija izhodiščnoslovenskega stanja ojevske, ijevske in ujevske sklanjatve samostalnikov moškega spola	38
2 Praslovanski ijevski samostalniki moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja	41
2.1 Kratka predstavitev slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja	41
2.2 Način prikazovanja gradiva za praslovanske ijevske samostalnike moškega spola, katerih odrazi so izpričani v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja	43
2.3 Odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja	46
2.3.1 Cesar	46
2.3.2 Čmrlj	50
2.3.3 Črv.	52
2.3.4 Dever	58
2.3.5 Drob ”drobir, parvulum fragmentum”	59
2.3.6 Drob ”drobovje, viscera”	60

2.3.7 Glad	61
2.3.8 Gnus	63
2.3.9 Golob	65
2.3.10 Gos	67
2.3.11 Gospod	69
2.3.12 Gost	81
2.3.13 Gozd	86
2.3.14 Hot	89
2.3.15 Jagned	90
2.3.16 Jastreb	91
2.3.17 Kmet	93
2.3.18 Kol	94
2.3.19 Labod	96
2.3.20 Laket	97
2.3.21 Ljudje	100
2.3.22 Los	109
2.3.23 Luč	110
2.3.24 Medved	114
2.3.25 Miš	115
2.3.26 Molj	118
2.3.27 Mozelj	120
2.3.28 Možgani	121
2.3.29 Noht	122
2.3.30 Ogel	124
2.3.31 Ogenj	125
2.3.32 Olov	129
2.3.33 Os	130
2.3.34 Pastir	131
2.3.35 Peč "pečica, fornax"	135
2.3.36 Peč "skala, petra"	138
2.3.37 Pečat	140
2.3.38 Pelin	142
2.3.39 Plat	143
2.3.40 Pleš	146
2.3.41 Pleša	146
2.3.42 Pot	148
2.3.43 Razpot	156
2.3.44 Risa	157
2.3.45 Seženj	158
2.3.46 Snet	159
2.3.47 Srd	161
2.3.48 Sred	164
2.3.49 Tast	166
2.3.50 Tat	168

2.3.51 Trst	171
2.3.52 Zet	174
2.3.53 Zver.	175
2.3.54 Žal	177
2.3.55 Želod	180
2.3.56 Žerjav	180
2.3.57 Žolč.	181
3 Sklep	199
4 Praslovanski ijevski samostalniki moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja (Povzetek)	203
5 Proto-Slavic Masculine i-Nouns in Slovenian Literary Language of the 16th Century (Summary)	205
6 Seznam krajšav.	209
7 Viri in literatura	211
7.1 Viri.	211
7.2 Literatura	212
8 Besedno kazalo	217
9 Imensko kazalo	237

PREDGOVOR

Pričujoča monografija je rezultat mojega dosedanjega raziskovalnega dela.¹ V njej sistematično obravnavam odraze vseh do sedaj prepoznanih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. Na podlagi gradiva in kritične analize dosedanjih obravnave te problematike so ugotovljeni sklanjatveni modeli, v katere so praslovanski ijevski samostalniki v obravnavanem obdobju prešli. Razložiti skušam, kaj vpliva na prehod v posamezen sklanjatveni vzorec. Ugotovljeno je, pri katerih samostalnikih ijevski sklanjatev še obstaja in v kolikšni meri. Na takšen način skušam prispevati k boljšemu razumevanju razvoja sklanjatve ijevskih samostalnikov moškega spola iz praslovanščine v obravnavano obdobje in s tem tudi k boljšemu splošnemu razumevanju razvoja sklanjatvenih vzorcev v slovenščini.

Analiza temelji na treh glavnih metodah, in sicer na primerjalni metodi, metodi rekonstrukcije oz. etimološki metodi in sinhroni filološki metodi. S primerjalno metodo in metodo rekonstrukcije sem identificiral praslovansko gradivo, s filološko metodo pa sem pristopil h gradivu iz 16. stoletja.

Primerjalna metoda je bila ključna pri zbiranju gradiva po posameznih slovanskih jezikih. S primerjavo enakih odrazov, ki se pojavljajo v določeni skupini samostalnikov, in s primerjavo enakih razvojnih teženj, ki jih določeni samostalniki v slovanskih jezikih izkazujejo, lahko s pomočjo metode rekonstrukcije prepoznamo praslovanske ijevskie samostalnike moškega spola. Da bi prišel do čim boljše evidence vseh v praslovanščino projiciranih ijevskih samostalnikov moškega spola, sem pregledal etimološke slovarje slovanskih jezikov (npr. ÈSSJa, SP, Miklošič), nacionalne etimološke slovarje slovanskih jezikov (npr. ESJS, ESSJ, Schuster-Šewc), starocerkvenoslovanski slovar (SJS) in zgodovinske slovarje slovanskih jezikov (npr. Sreznevskij, Słp). Na podlagi rekonstrukcij in oblik, ki so v teh slovarjih izpričane, sem kritično analiziral zbrane podatke. Vodilo pri tem mi je bilo, da se sledi ijevski sklanjatve pojavljajo v več različnih slovanskih jezikih in da je več avtorjev samostalnik prepoznalo kot praslovanski ijevski. Težava je nastopila pri odrazih samostalnikov, kjer ni na voljo dovolj primerjalnega gradiva ali pa si avtorji glede praslovanske rekonstrukcije med seboj niso enotni. V takem primeru sem izhajal iz predpostavke, da so odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov ženskega spola še danes v vseh slovanskih jezikih živa oblikoslovna kategorija (deloma prehajajo le v odraze ajevski sklanjatve) in

¹ Besedilo je pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (ZRCola.zrc-sazu.si), ki ga je na ZRC SAZU v Ljubljani (www.zrc-sazu.si) razvil Peter Weiss.

so ženskega spola. Odrazi ojevske sklanjatve so tudi živi v vseh slovanskih jezikih, saj se preko njih odraža sklanjatev samostalnikov moškega in srednjega spola. Pri praslovanskih ojevskih samostalnikih moškega spola zato ni bilo potrebno, da bi se prestrukturirali v drug sklanjatveni vzorec. Če pri istem samostalniku obstaja odraz moškega (ojevskega) vzorca in odraz ženskega (ijevskega) vzorca, je bil to znak, da odraze takega samostalnika smem uvrstiti v nabor možnih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola. Zanesljiv primer za tako prestrukturiranje je samostalnik *pot*, ki se rekonstruira kot praslovanski ijevski samostalnik moškega spola, v slovenščini pa se imenovalniška oblika *pot* lahko sklanja po odrazih moškega spola (Red *pota*) ali ženskega spola (Red *poti*). Ker je praslovanska oblikoslovna kategorija ijevskih samostalnikov moškega spola zamrla, smemo predvidevati, da se takšni samostalniki prestrukturirajo tako, da zamenjajo spol ali da zamenjajo sklanjatveni vzorec. Če zamenjajo spol, obdržijo sklanjatveni vzorec (*pot*, Red *poti*), če zamenjajo sklanjatveni vzorec, obdržijo spol (*pot*, Red *pota*). Takšen model prestrukturiranja je mogoče prepoznati na več odrazih samostalnikov, ki so bili v praslovanščini gotovo moškega spola in so se sklanjali po ijevski sklanjatvi (npr. *laket*, *pečat*, *pot*, *zver*), zato sem s tem modelom preverjal vse možne odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola. Pri nekaterih samostalnikih takšen sistem zaradi drugih znakov ne drži. Takšen je npr. samostalnik *večer*, ki sem ga iz nabora umaknil, ko sem našel obliko Red *večera* v Brižinskih spomenikih. Upošteval sem torej tako predviden razvoj v slovanskih jezikih kot tudi čas izpričanosti sklonske oblike. Če vemo, da je samostalnik *večer* v Brižinskih spomenikih ojevski, v slovenščini 16. stoletja pa kaže ijevske znake,² je časovno zaporedje izpričanosti zadosten razlog za sklepanje, da je bil v praslovanščini samostalnik *večer* ojevski (saj je jezik Brižinskih spomenikov bliže praslovanščini kot slovenski jezik 16. stoletja). Nasprotno za samostalnik *pot* tudi iz širšega slovanskega gradiva vemo, da so ijevske oblike starejše, in ga zato uvrščamo med odraze ijevskih samostalnikov moškega spola.

Za slovenski knjižni jezik 16. stoletja obstaja popolni izpis vseh protestantskih tiskov tega obdobja. Popolni izpis je na voljo v listkovnih kartotekah Sekcije za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.³ V skladu s filološko metodo sem obravnaval vsako pojavitev odrazov posameznega praslovanskega ijevskega samostalnika moškega spola v vseh delih vseh avtorjev tega obdobja. Na podlagi podatkov, zbranih iz gradiva, sem določil sklanjatvene vzorce, v katere je posamezen obravnavani

² RHSJ XX, 645, navaja pri *večer* ženski spol kot kasnejši, prvoten naj bi bil moški spol. Ne navaja pa vzrokov za takšno stanje. *Večer* je samostalnik moškega spola in se sklanja po ojevski sklanjatvi tudi v stosl. in str. Pletersnik pod iztočnico *večēr* ženskega spola navaja rokopis iz 15. stol: »Bog vam daj dobro večer.« Za 16. stoletje navaja pojavitev iz Trubarjevih del: »Kako daleč je jutro do večeri.« ESSJ IV, 287, predpostavlja južnoslovanske indikacije na **věčerь* ž kot verjetno sekundarne, morda pod vplivom **nōtь*. Z **věčerь* m naj bi bilo identično lit. *vākaras* »večer«, let. *vakars*, kar je iz pie. **uek^hero-s*. V baltoslovanski fazi torej ni ijevskih znakov.

³ Največ sta k izpisu prispevala Majda Merše in France Novak v sodelovanju z ostalimi sodelavci v sekciji: Kozmo Ahačičem, Jožico Narat, Andrejo Legan Ravnika, Meto Kambič in Francko Premk. Leta 2011 je izšel popis besedja slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, ki je v veliko pomoč pri iskanju iztočnic oz. odrazov obravnavanih samostalnikov. V okviru kartoteke je bil že prej po sklonskih oblikah ločen samostalnik *gospod*, ostale odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sem po sklonskih oblikah ločil sam.

samostalnik v dotičnem obdobju prešel. Sklanjatvene vzorce sem določal na podlagi čim širše perspektive, zato sem za boljše razumevanje sklanjatvenih vzorcev v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja analiziral več kot sto samostalnikov, ki v praslomanščini gotovo niso bili ijevski in (ali) moškega spola. Zaradi skoraj popolnoma enake sklanjatve sem analiziral odraze nekaterih ijevskih samostalnikov ženskega spola. Analiziral sem odraze ujevskih samostalnikov moškega spola, odraze ojevskih samostalnikov in odraze nekaterih prevzetih besed (*ajd, far, folk, škof*), odraze ajevske sklanjatve ter nekaj ojevskih samostalnikov srednjega spola. Izkazalo se je namreč, da je nemogoče zanesljivo analizirati npr. sklanjatev samostalnika *črv* brez poznavanja sklanjatve samostalnika *mož* (ali *ajd, las, zob, ...*) oz. analizirati sklanjatev samostalnika *gost* brez poznavanja sklanjatve samostalnika *sin* (ali *vol, dom, list, ...*). Redke nepričakovane sklonske oblike so v slovenščini 16. stoletja ostaline ali analogije. Posamezen samostalnik oz. njegov odraz v določenem obdobju ne obstaja sam zase, ampak vedno v odnosu in sistemu z enakimi oz. glasovno ali oblikoslovno ali semantično podobnimi samostalniki.

Na tem mestu bi se rad zahvalil prof. dr. Metki Furlan, ki mi je s svojo natančnostjo in poznavanjem etimologije pomagala pri spopadanju s praslavanskimi odrazi, izr. prof. dr. Majdi Merše za pomoč pri prepoznavanju vpetosti obravnavanih samostalnikov v slovenski knjižni jezik 16. stoletja, izr. prof. dr. Nataliji Ulčnik za recenzijo, vodji sekcije izr. prof. dr. Kozmi Ahačiču, ki je razumel, da sem moral kdaj žrtvovati kakšno uro dela na slovarju za pripravo monografije, urednici zbirke doc. dr. Andreji Legan Ravnikar za konstruktivno sodelovanje in pomoč pri tehničnih vprašanjih, svoji ženi Minki Čepar za temeljit jezikovni pregled in dr. Simonu Atelšku za izdelavo dokončne zunanje podobe knjige.

1

IJEVSKI SAMOSTALNIKI MOŠKEGA SPOLA

1.1 Stanje v praslovanščini

V praslovanščini je obstajal sistem samostalniških sklanjatev po deblih, podedovan še iz praindoevropsčine. Samostalniki moškega in srednjega spola so se sklanjali večinoma po ojevski sklanjatvi, samostalniki ženskega spola pa večinoma po ajevski sklanjatvi. Tako imamo v praslovanščini stanje, ko odraza praindoevropskega sistema sklanjanja po deblih vedno bolj zamirajo in se vedno bolj uveljavlja sistem sklanjatev glede na spol (prim. Pohl 1985, 370). Tako so *o*-debla moškega spola vse bolj prevzemala nekatere lastnosti ujevske in (lahko tudi) ijevске sklanjatve, iz česar je kasneje v vseh slovanskih jezikih nastala sklanjatev samostalnikov moškega spola. Konkretno v slovenščini se oblikuje sklanjatev moškega spola, ki temelji na ojevski sklanjatvi, ima pa v Med končnico *-u*, ki je ujevska, v množini imajo cirkumflektirane enozložnice podaljšavo osnove z *-ov-*, kar je tudi ujevski element, Rmn *-ov* je tudi prvotno ujevska končnica. Nekateri samostalniki prevzamejo končnico Imn *-je* iz ijevске sklanjatve. Prav tako se je ojevska sklanjatev delila na trdo in mehko. Trda različica je imela nepreglašene končnice (npr. Oed *-om*), mehka pa preglašene (Oed *-em*). Ijevška sklanjatev je ostajala produktivna pri samostalnikih ženskega spola, kar je razvidno tudi v sodobnih slovanskih jezikih. Povsod namreč obstajajo samostalniki ženskega spola, ki se v imenovalniku in tožilniku ednine končajo na soglasnik, torej imajo ničto končnico, kar kaže na odraz ijevске sklanjatve. Nasprotno pa v nobenem sodobnem slovanskem jeziku ne obstaja kategorija samostalnikov moškega spola, ki bi se aktivno sklanjala po ijevski sklanjatvi. Na to je gotovo vplivala nadvlada ojevске sklanjatve, ki je pritegnila nase tudi samostalnice moškega spola, ki so se prej sklanjali po drugih sklanjativah.⁴ Tako npr. samostalnik *sin* kot predstavnik ujevске sklanjatve v sodobnem slovenskem jeziku v ednini nima nobenega ujevskega znaka več.

V praslovanščini so bili ijevski samostalniki moškega spola še ohranjeni. Bili so večinoma del podedovanega praindoevropskega besedja, mednje pa so spadali tudi nekateri praindoevropski samostalniki soglasniških debel: **děverь* (prim. gr. δᾶῆρ ← δαιῆρ), **zvěrb*

⁴ Prim. Šivic-Dular 1992, 83: »Praslovanški sklanjatveni tipi, po katerih so se pregibali samostalniki moškega spola, se niso v nobenem slovanskem jeziku v celoti ohranili, ampak so se začeli osredinjati okrog slovnicega spola in oblikovati ustrezne sklanjatvene vzorce s tipičnimi končniškimi nabori. V slovanskih jezikih sta bili bazi zanje nekdanji *o*-jevška in *jo*-jevška sklanjatev, medtem ko sta nekdanji *u*-jevška in *i*-jevška sklanjatev prispevali končnice, s katerimi so se dosegali različni cilji, npr. ruski R mn *-ov* (trdi) : *-ej* (mehki)«.

(prim. gr. θήρ), **ǫlkъtъ* (prim. stosl. Red *lakъte*). Prav tako so bili moški ijevski samostalniki lahko tvorjeni npr. s priponami *-lb, *-qbb, *-qdb, *-nb. Vidimo torej, da je bila kljub zamiranju v praslovanščini ta kategorija vsaj v sledovih še produktivna. Praslovanski ijevski samostalniki so bili lahko ženskega ali moškega spola. Samostalniki ženskega spola so bili prevladujoči, bolj produktivni in so se ohranili do danes v vseh slovanskih jezikih. Ijevski samostalniki moškega spola so se od ženskih ločili samo po bolj arhaičnih oblikah orodnika ednine in imenovalnika množine: **gǫstъmbъ* : **kǫstъjq*; **gǫstъje* : *kǫsti*.⁵ Vsi ostali skloni so bili tvorbeno prekrivni. V slovanskih jezikih so ijevski samostalniki moškega spola kot takšni izpričani v stari cerkveni slovanščini, kasnejših cerkvenoslovanskih redakcijah in tudi v zgodnjih stopnjah razvoja drugih slovanskih jezikov.

Že v praslovanščini so ijevski samostalniki moškega spola prehajali v druge sklanjatvene vzorce. Predvsem tisti, ki so imeli zadnji glas osnove *n* ali *l*, so začeli prehajati v mehko ojevsko sklanjatev zaradi podobnega izglasja v Ied in Ted.⁶ Stieber 1971, 31, je mnenja, da so ijevski samostalniki moškega spola v splošnem zelo vplivali na razvoj mehke ojevске sklanjatve. Samostalniki, kot je npr. **ǫgnъ*, so v (mehko) ojevsko sklanjatev prešli tako zgodaj, da v slovanskih jezikih (razen nekaj drobcev v stosl.) ni več ijevskih sledov. Zato lahko takšen samostalni kot ijevski rekonstruiramo samo s pomočjo etimološke metode, s primerjavo baltoslovanskih ali celo starejših (latinskih, grških, staroindijskih) odrazov. Ijevski samostalniki moškega spola so se glede na akcent v pozni praslovanščini sklanjali na naslednje načine (pretežno po Skljarenko 1998, 125):⁷

1.1.1 Akcentska paradigma a⁸

	Ednina	Dvojina	Množina
I	* <i>zětbъ</i>	* <i>zěti</i>	* <i>zětbъje</i>
R	* <i>zěti</i>	* <i>zětbju</i>	* <i>zětbъbъ</i>
D	* <i>zěti</i>	* <i>zětъma</i>	* <i>zětъmbъ</i>
T	* <i>zětbъ</i>	* <i>zěti</i>	* <i>zěti</i>
Z	* <i>zěti</i>	* <i>zěti</i>	* <i>zětbъje</i>
M	* <i>zěti</i>	* <i>zětbju</i>	* <i>zětbъxъ</i>
O	* <i>zětъmbъ</i>	* <i>zětъma</i>	* <i>zětъmi</i>

⁵ Z vidika praindoevropsčine so različne oblike pri ženskem spolu inovacija. Gre za enak razvoj kot pri ajevski sklanjatvi. V Oed gre za neposreden vpliv ajevске sklanjatve (Bošković 1985, 36), v Imn pa gre za vpliv Tmn, kar je spet odraz vpliva ajevске sklanjatve (Bošković 1985, 39).

⁶ Prim. **čъrmelъ* ali **xъmelъ*. Prvi samostalni je ijevski, ker ne vsebuje *ǰ*, torej *l* ni jotiran, je le mehčan, drugi samostalni pa je mehki ojevski, ker vsebuje *ǰ* in ima jotiran, torej mehki *l*. Oba samostalnika dasta v slovenščini enako izglasje: *čmrlj*, *hmelj* in se njuni sklanjatvi ne razlikujeta.

⁷ Akcentska rekonstrukcija primerov je podana tudi po drugih virih, npr. ESSJ, Dybo, Derksen, Olander, SES, ...

⁸ Samostalniki, ki se uvrščajo v to akcentsko paradigmo, so dolgo in rastoče naglašeni na osnovi (stari akut).

Po tem tipu so se sklanjali samostalniki kot npr. **ágnędb*, **ástrębb*, **medvēđb*, **mýšb*, **óglb*,⁹ **pečáťb*, **pelýnb*, **ryśb*, **sęźbńb*, **zęťb*, **želóđb*, **žerávńb*.

1.1.2 Akcentska paradigma b¹⁰

	Ednina	Dvojina	Množina
I	* <i>pqtǫb</i>	* <i>pqtǫ</i>	* <i>pqtǫje</i>
R	* <i>pqtǫ</i>	* <i>pqtǫju</i>	* <i>pqtǫjb</i>
D	* <i>pqtǫ</i>	* <i>pqtǫma</i>	* <i>pqtǫmb</i>
T	* <i>pqtǫb</i>	* <i>pqtǫ</i>	* <i>pqtǫ</i>
Z	* <i>pqtǫ</i>	* <i>pqtǫ</i>	* <i>pqtǫje</i>
M	* <i>pqtǫ</i>	* <i>pqtǫju</i>	* <i>pqtǫxb</i>
O	* <i>pqtǫmb</i>	* <i>pqtǫma</i>	* <i>pqtǫmi</i>

Po tem tipu so se sklanjali samostalniki kot npr. **čbrmelǫb*, **gvozdb*, **lučb*, **molb*, **ogńb*, **pastyrb*, **pqtǫb*.

1.1.3 Akcentska paradigma c¹¹

	Ednina	Dvojina	Množina
I	* <i>gǫstb</i>	* <i>gǫsti</i>	* <i>gǫstje</i>
R	* <i>gǫsti</i>	* <i>gǫstju</i>	* <i>gǫstjb</i>
D	* <i>gǫsti</i>	* <i>gǫstma</i>	* <i>gǫstmb</i>
T	* <i>gǫstb</i>	* <i>gǫsti</i>	* <i>gǫsti</i>
Z	* <i>gǫsti</i>	* <i>gǫsti</i>	* <i>gǫstje</i>
M	* <i>gǫsti</i>	* <i>gǫstju</i>	* <i>gǫstxb</i>
O	* <i>gǫstmb</i>	* <i>gǫstma</i>	* <i>gǫstmi</i>

Po tem tipu so se sklanjali samostalniki kot npr. **čbrńb*, **děverb*,¹² **drǫbb*, **gǫldb*, **gnǫsb*, **gǫlǫbb*, **gǫsb*, **gǫspodb*, **gǫstb*, **xǫtb*, **ólkb*, **lǫdbje*, **ǫlsb*, **mǫzǫlb*, **mǫždžęnb*, **nǫgǫtb*, **ǫlovb*, **ǫsb*, **pěťb*, **pǫltb*, **snětb*, **sǫrdb*, **sěrdb*, **tǫstb*, **tǫtb*, **trǫstb*, **zvěrb*, **zǫlčb*.

⁹ Dybo 1990, 208, za samostalnik **oglb* rekonstruira tako akcentsko paradigmo a kot akcentsko paradigmo b.

¹⁰ Samostalniki, ki se uvrščajo v to akcentsko paradigmo, so naglašeni na prvem zlogu za osnovo.

¹¹ Samostalniki, ki se uvrščajo v to akcentsko paradigmo, so padajoče naglašeni na prvem ali na zadnjem zlogu (stari cirkumfleksi).

¹² Dybo 1981, 18, v nasprotju s Skljajenkom rekonstruira psl. **děverb*.

1.2 Nabor praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola

V tem poglavju obravnavam odraze praslovanskih samostalnikov, ki sem jih uvrstil v nabor možnih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola.¹³ Slovenski odrazi samostalnikov, ki so obravnavani v nadaljevanju monografije, v tem poglavju niso podrobneje predstavljeni.¹⁴ Odraze po slovanskih jezikih v tem poglavju navajam pri tistih (možnih) praslovanskih (ijevskih) samostalnkih (moškega spola), katerih odrazi v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja niso izpričani. Pri vsakem samostalniku upoštevam glavne poudarke iz ĚSSJa, SP, Derksna. Pri samostalnkih, ki niso podrobneje obravnavani v teh delih, upoštevam še druge vire, kot so npr. ESSJ, SJS, Schuster-Šewcev slovar ter primerjalne slovnice slovanskih jezikov. V tem poglavju opozarjam tudi na različne možnosti rekonstrukcije v ĚSSJa, SP in Derksnovem slovarju. Ni namreč vedno mogoče nedvoumno določiti ijevskega izvora obravnavanega samostalnika, včasih je možnih več razlag, od katerih ni nujno, da je kakšna bolj pripriljiva od ostalih.

Odrzov samostalnikov tipa **korenъ*, samostalnika **dъnъ* in torej praslovanskih *n*-debel moškega spola ne uvrščam v nabor odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola, čeprav v slovanskih jezikih kažejo ijevске znake, prim. Rmn sln. *dni*, slk. *dní*, ... Odrazi ijevске sklanjatve pri takšnih samostalnkih so sekundarni, nastali po tem, ko je Ied postal enak Ted (Ied **kory* → Ied **korenъ*). Za uvrstitev takšnih samostalnikov med odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola bi bilo potrebno imeti več znakov, saj se npr. pri samostalniku *dan* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja še vedno pojavlja Rmn *dan*, v Kreljevih delih celo kot prevladujoča oblika. Oblike Red *dne*, ki še kažejo na prvotno soglasniško sklanjatev, pa so pogoste še v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku. Zaradi obstoja takšnih oblik težko trdimo, da bi bil samostalnik *dan* in podobni samostalniki nekdanjih *n*-debel moškega spola v praslovanskem obdobju že ijevski.

Samostalniki, ki so relevantni za slovenščino, so označeni krepko in ležeče.

***agnędъ** "jaged, Populus nigra". Odrazi se pojavljajo v slovenščini, hrvaščini, srbščini, češčini.

Lahko gre za osnovo **agnęd-*, ki bi nastala iz **agnęt-*, kar bi kazalo na staro soglasniško deblo. Lahko pa gre za razširitev z **-d-*; **agnę-d-*, kar bi kazalo na zbirni pomen tega samostalnika (**agnędъje*) (ĚSSJa I, 55). SP I, 151, rekonstruira samo *o*-deblo **agnędъ*, Red **agnęda*. Derksen omenja ojevsko rekonstrukcijo **agnędъ* pri iztočnici **agnę*, ki spada v akcentsko paradigmo a. Torej tudi samostalnik **agnędъ* spada v to paradigmo (**ăgnędъ*) (Derksen 2008, 26).

***astrębъ** "jastreb, Astur palumbarius". Možna je tudi rekonstrukcija **jastrębъ*. Kasnejši prehod v *o*-deblo se razlaga z otdritvijo *b*. Gre za enako tvorbo kot pri **golqъbъ*, **galębъ*. Možnih je več rekonstrukcij (ĚSSJa I, 83–85). SP I, 159–160, rekonstruira *o*-deblo **astrębъ*, opozarja pa na podobnost z **golqъbъ* in v zvezi s tem navaja rekonstrukcijo **jarębъ*. Derksen rekonstruira *o*-deblo in akcentsko paradigmo a (**ăstrębъ*) (Derksen 2008, 29).

¹³ Izraz »možni praslovanski ijevski samostalniki moškega spola« uporabljam zato, ker ni mogoče pri vseh praslovanskih samostalnkih določiti, kateremu deblu so prvotno pripadali. *I*-debla moškega spola so lahko zelo zabrisana, saj večinoma že v praslovanščini prehajajo v *jo*-debla ali v *i*-debla ženskega spola.

¹⁴ Zaradi preglednosti se mi zdi bolj smiselno, da so podrobni odrazi v slovanskih jezikih predstavljeni v sklopu obravnave posameznega odraza možnega praslovanskega ijevskega samostalnika moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja.

- **bagatb* "ogenj". R. nar. *bagát*, Red *bagata* "ogenj". Tvorjeno s pripono *-*tb* iz glagola **bagati* (SP I, 176–177).
- **bolb* "bolnik, aeger" in "bolečina, dolor". Sln. *ból* m in ž, hr. in sr. *ból* m in ž, bg. nar., *bol* m, mk. *bol* ž, stesl. *bolb*, Red *boli* m, č. *bol*, Red *bolu* m, slk. *ból*, Red *ból'u* m, p. *ból* m, gl. *ból* ž, dl. *ból* ž, str. *bolb* m, r. *bolb* ž, br. *bolb*, Red *bólju* m, ukr. *bilb*, Red *bólju* m. Izpeljanka od glagola **boléti* (ÈSSJa II, 191–192). SP I, 315, loči **bolb*, Red **boli* m "bolnik" in **bolb* ž "bolečina, bolezen, trpljenje". Derksen rekonstruira samostalnik **bolb* ž "bolečina", navaja pa tudi odraze moškega spola. Ta samostalnik uvršča v akcentsko paradigmo c (**bôlb*¹⁵) (Derksen 2008, 54).
- **bbrtb* "drevesna duplina, panj". Sln. *brt* m,¹⁶ stč. *brt*, Red *brti* ž, č. *brt* m, *brt'* ž, slk. *brt'*, p. *baré* ž, str. *bbrtb* ž, r. *bortb* ž, stukur. *bortb* ž, br. *borcb*, ukr. *bort* m. Navadno se povezuje z lat. *forare* oz. *foramen* "odprtina, luknja" (ÈSSJa III, 132–133). V SP ni. Derksen 2008, 69–70, rekonstruira moško *o*-deblo in žensko *i*-deblo.
- **cěsarb* "vladar". Ni v ÈSSJa. SP II, 82–83, navaja samo izhodišče **cěsar'b*, Red **cěsar'a* in **cěsar'b*, Red **cěsar'a*. SJS IV, 840–841, poleg ojevskih navaja tudi ijevске oblike: Oed *cěsarъmb*, Imn *cěsarъbe*, *cěsarъbe*, *cěsarije*, Rmn *cěsarei*, Dmn *cěsarъmb*, Zmn *cěsarije*, Mmn *cěsarъmb*, Omn *cěsarъmi*.
- **červb* "čevelj". ÈSSJa IV, 84, izpeljuje *črevelj* iz **červo* s pripono *-*bjb*. SP II, 170, navaja iztočnico **červb*, Red **červi* m. V slovanskih jezikih se ta samostalnik odraža npr. v plb. *criv* m, Imn *crive*, sln. rezijansko *črivje*, *čirjuje*, *črěwje* m mn. (SP II, 170–171).
- **čьmelb* "čmrlj". Tvorjeno s pripono *-*elb* (ÈSSJa IV, 145–146). SP II, 311, navaja tako ijevsko kot mehko ojevsko izhodišče: **čьmelb*, Red **čьmeli* m in **čьmelb*, Red **čьmela* m. Iz strukture gesla bi lahko sklepali, da se sln. *čmělj* izpeljuje iz *jo*-debla (SP II, 311–312).
- **čьrmb* "antraks". *I*-deblo je slabo razvidno (ÈSSJa IV, 149). SP II, 225–226, izhaja iz ijevskega izhodišča **čьrmb*, Red **čьmi* m. Održi v slovanskih jezikih so: sln. *čřm*, Red *čřma* m, *čřn* m "oteklina", hr. in sr. *čřn* m in ž, slk. *čřm* "velika osa". Na Poljskem obstaja krajevno ime *Czermin*, pridevnik *Czyrmiński*, ki izhaja iz tipične tvorbe ijevskih samostalnikov moškega spola **čьrminb* (SP II, 225). Izhodišče je pie. **kъrmi-* (SP II, 226).
- **čьrvb* "srp". ÈSSJa IV, 171, rekonstruira **čьrvb* in primerja z lit. *kiřvis* in let. *cirvis* "topor". SP II, 271, podobno kot ÈSSJa navaja r. nar. *červb* in br. nar. *červ*. Izhodišče naj bi bilo pie. **kir-ŭi-*.
- **čьrvb* "drobna žival mehkega podolgovatega telesa" (SP II, 269–271). Ijevski izvor v ÈSSJa IV, 172, ni problematičen. SP II, 271, navaja trditev, da gre za prvotni ijevski samostalnik moškega spola, ki je sekundarno prešel v trdo ali mehko ojevsko sklanjatev, lahko se pa odraža tudi kot ijevski samostalnik ženskega spola. Derksen 2008, 93–94, rekonstruira samostalnik **čьrvb* kot ijevski samostalnik moškega spola.
- **degьtb* "katran, atrament, terribintus". V ÈSSJa IV, 204–205, ni jasno razvidno, zakaj se ta samostalnik uvršča v *i*-deblo. SP III, 34, rekonstruira soglasniško *t*-deblo in *i*-deblo moškega spola: *degьtb*, Red *degьte* in Red *degьti* m "vrsta smole". Navedeni so podobni odrazi kot v ÈSSJa: sln. *dēget*, Red *dēgta*, stč. *dehet*, Red *dehte*, č. *dehet*, Red *dehtu*, slk. *decht*, Red *dechtu* in *dechta*, p. *dziegieć*, Red *dziegciu*, r. *děgotb*, Red *děgtja*, br. *dzěgacь*, Red *dzěgeju*, ukr. *dyógotb*, Red *dyógtju*. Prvotno je soglasniško *t*-deblo, ki je kasneje prešlo v ijevsko sklanjatev moškega spola in mehko ojevsko sklanjatev (SP III, 34–35). Derksen 2008, 98, rekonstruira *jo*-deblo **degьtb*.
- **dětelb* "detelja" (SP III, 103–104). Ni v ÈSSJa. SP III, 103, navaja rekonstrukcijo **dětelb*, Red **děteli* m in **dětelb*, Red **děteli* m. Održi po slovanskih jezikih so: hr. in sr. nar. *djětel* m, stč. *dětel*, Red *dětele* m, č. *jetel*, Red *jetele* m, slk. nar. *diatel*, *d'atel*, *datel*, gl. *džécel*, Red *džécela* m, dl. *žešel* ž, *džacel*, Red *džacela* m. V slovenščini je prišlo do spremembe sklanjatvenega vzorca v *dětelja* (SP III, 103).

¹⁵ Derksen sicer večinoma uporablja znak *č* tudi na kratkih zlogih, torej **bôlb*. Zaradi enotnosti prikaza takšne oblike pretvarjam v skladu z uveljavljenim slovenskim oz. splošnoslovanskim zapisom, torej **bôlb* in **gôldb*.

¹⁶ Slovenska oblika je iz Pleteršnikovega slovarja, kjer iztočnica ni naglašena, označena je s češ., torej izposojena iz češčine.

- **dětb* "govornik". V ÈSSJa ni. Izpričano v str. *ni susědi, ni děti*. Lahko gre za prvotni nomen agentis z redko neproduktivno pripono *-*tb* (kot npr. **tatb*) od **děti* "dicere". Končnica izpričane oblike Imn bi tako nastala sekundarno pod vplivom ojevskega Imn *susědi* (SP III, 172).
- **děverb* "svak" (SP III, 179–180). Iz *r*-debel. ÈSSJa V, 19, opozarja na nejasno etimološko strukturo. V SP III, 180, je navedena csl. oblika Omn *děvermi*. Derksen 2008, 105, rekonstruira *jo*-debl. Gradivo iz slovanskih jezikov odraža ali akcentsko paradigmo a ali akcentsko paradigmo c (**děverb* ali **děverb*).
- **drobь* "viscera", "parvulum fragmentum" (SP IV, 246–249). V ÈSSJa V, 121, so navedeni odrazi po slovanskih jezikih, ki so razen v poljščini ženskega spola. ÈSSJa opozarja tudi na povezavo z glagolom **drobiti*. SP IV, 248–249, izvaja oba pomena iz glagola **drobiti*, iztočnica je v obeh primerih ojevška (**drobь*). Derksen rekonstruira **drobь* kot ijevski samostalnik ženskega spola, navaja pa tudi odraze moškega spola (Derksen 2008, 119).
- **dropь* "Otis tarda, vrsta ptiča; droplja" (SP IV, 257–258). V ÈSSJa ni. SP IV, 257, navaja ijevsko izhodišče moškega spola **dropь*, Red **dropi*. Odrazi po slovanskih jezikih so: sln. *drôp* m, hr. in sr. nar. *drôp* m, č. *drop*, Red *dropa*, slk. *drop*, Red *dropa*, p. *drop*, Red *dropia*, p. nar. *drop*, Red *dropa*, dl. *drop* m. Etimologija je nejasna (SP IV, 257).
- **drьkolь* "hlod", "palica". Stesl. *drьkolь*, Red *drьkoli* m. Sestavljeno iz **drь*- "les" in **kolь* "kol". Odrazi v slovanskih jezikih so: sln. *dr̂kelj*, Red *dr̂klja*, nar. *rkelj*, *dr̂kol*, stesl. *drьkolь*, Red *drьkoli* m, r. nar. *drekolь*, Red *drekolja*, stuktur. *drekolь* (SP V, 33–34). Derksen 2008, 123, rekonstruira pri samostalniki **drьkolь* moško *i*- in *jo*-debl.
- **dunavь* "Donava" (SP V, 92–94). Lahko iz pie. **Dānawi-s* (ÈSSJa V, 156–157). V slovanskih jezikih se pojavljajo odrazi hr. in sr. *Dūnav*, *Dūnāv*, dalmatinsko *Dūnavi*, csl. *Dunavь*, Red *Dunava*, bg. *Dunav*, stuktur. *Dunavь*. Prevzeto iz germ. **Dōnawi* (SP V, 92–93).
- **ěreбь* "jereb". Ni v ÈSSJa. Odrazi v slovanskih jezikih so: sln. *jerēb*, Red *jerēba*, hr. in sr. nar. *jāreб*, *jārep*, *jāreb*, *jēreb*, csl. *jarjabь* ž, č. *jeřáb*, Red *jeřába*, slk. nar. *jarab*, Red *jaraba*, stp. *jarzab*, dl. *jerjeb*, gl. *jerjab*, Red *jerjaba*. Prvotno je ijevski samostalnik moškega spola, ki je prešel v produktivne tipe trde ali mehke ojevške sklanjatve (SP VI, 137–138). Derksen 2008, 142–143, rekonstruira **ěreбь* in **ěreбь*, torej *i*- in *o*-debl.
- **galēbь*/**galqьbь*, **kalēbь* "galeb". Tvorjeno s pripono *-*ēbь*/*-*qьbь* (ÈSSJa VI, 91–92). SP VII, 34–35, rekonstruira izhodiščno obliko **galēbь*: sln. *galēb*, hr. in sr. *gālēb*, Red *gālēba*, hr. in sr. nar. *gālūb* ž.
- **gnusь* "gnus". ÈSSJa VI, 182–183, rekonstruira tako **gnusь* kot **gnusь* iz pie. osnove **gnoyus-* in opozarja na pričakovani razvoj izglasnega **s* v **x*, ki pa se tukaj ni zgodil. V SP VII, 202, je ijevsko debl rekonstruirano samo kot ženskega spola, moškega spola je ojevška oblika. Derksen 2008, 170–171, rekonstruira za ojevski samostalnik moškega spola **gnūsь* akcentsko paradigmo c in ijevski samostalnik ženskega spola **gnьсь*.
- **gobь* "bogastvo". ÈSSJa VI, 185, navaja primer iz str. »*Damь teбѣ odolēnie na vraga i damь gobi na zemli na umoženie plodovь zemnyxь*« in samostalnik izvaja iz germanščine, najverjetneje iz gotskega *gabei* "bogastvo", kar se v slovanščini odraža kot **gobь*, Red **gobi*. Podobno rekonstruira tudi SP VII, 206.
- **goldь* "glad, lakota". V ÈSSJa so pod iztočnico **goldь* navedeni samo odrazi ženskega spola, je pa opozorjeno na povezavo z **goldь* (ÈSSJa VI, 200). Derksen rekonstruira **gōldь* kot ojevski samostalnik moškega spola z akcentsko paradigmo c (Derksen 2008, 173–174).
- **golqьbь* "golob" (ÈSSJa VI, 215–217). Po ijevski sklanjatvi se je ta samostalnik sklanjal v stesl. *golqьbь* m (ÈSSJa VI, 215). Derksen rekonstruira samostalnik **gōlqьbь* kot ijevski samostalnik moškega spola z akcentsko paradigmo c (Derksen 2008, 175–176).
- **gospodь* "gospod". V stesl. se samostalnik **gospodь* m sklanja po ijevski sklanjatvi in je zložen iz dveh pie. samoglasniških osnov **g^host-pot-* (ÈSSJa VII, 61–63). Derksen **gospodь* rekonstruira kot ijevski samostalnik moškega spola (Derksen 2008, 180).
- **gostь* "gost". Psl. **gostь* je sorodno z latinsko *hostis* "sovražnik". *I*-debl odraža pie. **g^hosti-s*, ki ima starejšo soglasniško stopnjo **g^host-* (ÈSSJa VII, 67–68). Derksen **gōstь* rekonstruira kot ijevski samostalnik moškega spola z akcentsko paradigmo c, (Derksen 2008, 180–181).

- **gqsb* "gos". Moški spol se potrjuje v bg. *gъs* in r. *gusb*, v ostalih slovanskih jezikih so odrazi samostalnika **gqsb* ženskega spola (ËSSJa VII, 88–89). Derksen 2008, 184, rekonstruira kot ijevski samostalnik ženskega spola, akcentsko paradigmo c, **gqsb*, navaja tudi odraze moškega spola.
- **gręzb* "blato". Ijevski samostalnik, povezan z glagolom **gręznōti* (ËSSJa VII, 125–126). Derksen 2008, 189, rekonstruira ijevski samostalnik ženskega spola, akcentsko paradigmo c, **gręzb*.
- **grqzb* "breme, tovor". P. nar. *hruz* "tekoče blato", r. nar. *gruzb* ž "breme, tovor", ukr. *gruzb* ž "gosto blato", *grjuz* m "kup kamenja". Ijevski samostalnik, pomensko povezan z **grqziti* "potopiti" (ËSSJa VII, 151–152).
- **grustb* "gnus". Sln. *grúst* m "gnus, odpor", hr. in sr. *gr̄st* in *gr̄st* ž, r. *grustb* ž "občutje žalosti". Tvorjeno s pripono *-tb* iz **grud-*, ki se pojavlja tudi v glagolu **gruditi* (ËSSJa VII, 155). Derksen 2008, 193, rekonstruira ijevski samostalnik ženskega spola, akcentsko paradigmo c, **grústb*, navaja pa tudi odraze moškega spola.
- **gvozdb* "gozd". V stcsl. *gvozdb* m. Etimološko je isto izhodišče za *gòzd* "gozd" in za *gvôzd* "žebelj" (ËSSJa VII, 185–186). Derksen 2008, 196, rekonstruira *i*-deblo **gvozdb* in *o*-deblo **gvozdб*.
- **gr̄tānъ* "požiralnik" (ËSSJa VII, 213). Sln. *gr̄tān*, Red *gr̄tāna*, hr. in sr. *gr̄kljan*, mk. *grklan*, bg. *gr̄klan*, csl. *gr̄tānъ*, r. *gortānъ* ž, ukr. *gortānъ* m, č., slk. *hr̄tan* m (Pleteršnik, ESSJ I, 183). Miklošič 1856, 46, navaja stcsl. *gr̄tānъ* med odrazi ijevskih samostalnikov moškega spola.
- **xamordb* "plevel". Na izhodiščni ijevski samostalnik moškega spola kaže stč. *chamrad/chomrad*, Red *-i* m (ËSSJa VIII, 18).
- **xotb* "strast, poželenje, prostitutka". Ijevski samostalnik, izpeljan iz glagola **xotěti* (ËSSJa VIII, 85–86). SJS IV, 783, rekonstruira **xotb* ž "poželenje" in **xotb* m in ž "priležnik, priležnica", vsi primeri so takšni, da se spola ne da razbrati iz sobesedila.
- **igrb* "igra" (Miklošič 1856, 46). Stcsl. Tmn *igri*. Ni v ËSSJa. Derksen 2008, 209, rekonstruira poleg ajevске oblike **jbgrā* tudi obliko **jbgrb*, ob kateri verjetno pomotoma navaja izvorno moško *o*-deblo. V gradivu navaja stcsl. *igrb* ž "zabava, šala" in ugotavlja akcentsko paradigmo b.
- **jarb* "pomlad, jaro žito". *I*-deblo, istovetno z **jaro*. Hr. in sr. *jār* m/ž "hordeum distichum", č. *jař* ž "jaro žito", slk. *jar* ž "pomlad", r. nar. *jarb* ž "jaro žito", ukr. *jarb* ž "pomlad", br. *jar* ž "jaro žito" (ËSSJa VIII, 180–181).
- **jbškālb* m/ž "matica, del čebeljega roja". P., dl. *skal* m, br. *skalb* ž, ukr. nar. *skalb* m, r. *skalja* ž. Tvorjeno s pripono **-(a)lb* od **jbškati* (ËSSJa VIII, 237–238).
- **kapēlb* "vrsta ribe". Sln. *kāpelj* in *kāpelj*, Red *kāplja*, *kāplja* m, hr. in sr. *kāpelj*, *kapēlja* m, str. *kapelb* ž "vrsta ribe". Iz **kapati* tvorjeno s pripono **-ēlb* (ËSSJa IX, 146).
- **kapъtb*. P. nar. *kapec* "star čevljev, del čevlja na stopalu". Slovin. Imn *kapce* "rokavice za lovljenje rib pod ledom", r. nar. *kaptb* "prgišče". Tvorjeno s pripono **-ъtb* (ËSSJa IX, 150–151).
- **klojaznъ* "neotesanec". Samo češko narečno *klāzan* m. Tvorjeno s pripono **-znъ* iz glagolske osnove **kloja-*, prim. lit. *klajōti* "bloditi" (ËSSJa X, 63).
- **kogъtb* "ost, kopito". Č. nar. *kohát* m, gl. *kocht* m, dl. *kogot* m, r. *kógot*, Red *kogtjá*. Staro soglasniško deblo **kogūt-*, na kar kaže češko *kohát* iz **kogъtb-* (ËSSJa X, 109–110).
- **kolb* "kol". Hr. nar. *kōlj* m, stč. *kol* ž, r. nar. *kolb* ž. *I*-deblo, izpeljano iz **koliti*, **kolti* (ËSSJa X, 166). Derksen 2008, 231, rekonstruira samo *o*-deblo moškega spola, akcentsko paradigmo b, **kōlb*.
- **kortelb* "vrsta boleznī ali ribe". Hr. in sr. *krátelj* m "vrsta smrtnī infekcijske boleznī", r. nar. *korotēlb* ž "majhna riba". Izpeljano iz **kortb*, **kortъkb* (ËSSJa XI, 98).
- **kostobolb* "bolezen, poškodba kosti". Hr. in sr. nar. *kostōbolj* m "bolečina v kosteh, revma", bg. *kostobol* m "kostolom", mk. *kostobol*, slk. nar. *kostibol* m "zdravilna rastlina", r. *Kostobal* "ime reke". Zloženka iz **kostb* in **bolb* (ËSSJa XI, 157).
- **kōdrъ* "koder". R. nar. *kündel* m "velik kosmat pes", ukr. *kündel* m "ovčarski pes", br. *kündyl* m "kosmat pes", p. *kundel*, *kōndel* m "pes mešanec". Zloženka iz **ko-* in korena glagola **đbrati* (ËSSJa XII, 51–52).
- **kradnъ* "kraja". Stukr. *kranъ*. Spol ni naveden. Izpeljano iz **kradnōti*, **krasti* (ËSSJa XII, 84).

- **кълрѣ* "labod". Hr. nar. *kûp* m, gl. *kolp* m, csl. *kolpъ* ž. Prim. str. *gulbis* (ËSSJa XII, 189–190). Derksen 2008, 261, rekonstruirala žensko *i*-deblo in moško *o*-deblo **кълрѣ* in **кълрѣ*.
- **кълѣ* "klica". Sln. *kêlj* m "utež pri uri", *kâl* ž "klica", dl. *kel*, Red *kli* ž (ËSSJa XII, 194).
- **къметѣ* "kmet, župan, starosta". Prevzeto iz latinsko *comes*, Red *comitis* (ËSSJa XIII, 196–197).
- **кыстѣ* "čopič". Hr. in sr. *kîst* m, č. dial. *kyst'ž*, slk. *kyst'ž*. Tvorjeno s pripono *-*tb*; **kyt-tb* iz istega korena kot **kyta* (ËSSJa XIII, 276–277).
- **кышенѣ* "žep". P. *kieszen* "žep", r. nar. *kišén'ь* m in str. *kišén'ь* m "mošnja, žep za denar" (ËSSJa XIII, 278).
- **лапѣтѣ* "vrsta obutve, del nečesa". Sln. *lapet*, Red *lapta* m¹⁷ "parcela", hr. nar. *làpat* "zorana njiva", sr. nar. *làpat*, Red *làpta* "kos blaga ali česa drugega", bg. nar. *lápъt*, *lapat* m "širokolistna rastlina, ki raste spomladi", *lápaci* "vrsta obutve", stcsl. *lapotъ* m, stp. *lapcie* mn. "vrsta obutve, pletene iz slame ali kože", str. *lapotъ* m, r. *lápôt*, Red *lapťja* m "vrsta obutve", br. *lápacъ* m, ukr. *lápôt*, Red *lapťja* "vrsta obutve". Tvorjeno iz **lapъ* podobno kot **polъtъ*, **nogъtъ* (ËSSJa XIV, 32–34).
- **legъlъ*, **legalbъ* "poteptana trava, njiva, žito". Samo bg. nar. *ljagъl* m "poteptana njiva", *légъl* m "nepožeto, poteptano žito", *légal* m in ž "od hudega dežja polegla visoka trava", *légъl*, *légъl* ž "poteptana njiva". Tvorjeno iz **legti*, **legnъti* s pripono *-*lъ*/*-*lъ* ali iz **légati* s pripono *-(*a*)*lъ*/*-(*a*)*lъ* (ËSSJa XIV, 97).
- **lipanъ* "vrsta ribe". Sln. *lipan* m "Salmo thymallus", hr. in sr. *lîpen*, *lipān*, Red *lipána* m "vrsta ribe v južni Srbiji in Hercegovini, Thymallus vulgaris Nilss", *lipem*, *lipljan*, *lipljen*, nar. *liplijen*, *lipjen*, *lipēn* "vrsta rečne ribe Thymallus vulgaris, Thymallus vexillifer", *lipanj*, *lipenj*, *lipjan*, bg. nar. *lipen* m "rastlina Verbascum phlomoides", stč. in č. *lipan*, *lipen*, *lipañ*, *lipen* m "Thymallus", slk. *lipeň* m "Thymallus", slk. nar. *lipan*, *lipen*, stp. *lipieň* "Thymallus vulgaris", p. *lipieň*, gl. *lipon*, r. nar. *lipenъ* m "harius", br. nar. *lipénъ* m "harius", ukr. nar. *lipenъ* m. Tvorjeno s pripono *-*enъ*/*-*enъ*, *-*anъ*/*-*anъ* (ËSSJa XV, 117–118).
- **lomъtъ* "kos, del". Str. *lomotъ* m "kos, del", r. *lomótъ*, Red *lomotjá* m "kos", *lomótъ*, Red *lomtjá* "z nožem odrezan ploščat, ne predebel, ampak velik kos kruha", nar. *lomótъ*, Red *lomtjá* m "plast zemlje, ki jo obrne plug", *lomót*, Red *lomta* m "velik del, kos kruha, debel človek", br. nar. *lómocъ* "odlomljen kos kruha", *lómacъ* m "velik kos kruha". Tvorjeno s pripono *-*ъtъ* od **lomit* (ËSSJa XVI, 29).
- **loskotъ* "platno". Str. *loskotъ* m, r. nar. *lóskať*, Red *lóskaťi* ž "platno". Tvorjeno s pripono *-*otъ* (ËSSJa XVI, 83).
- **lososъ* "losos, vrsta ribe". Č. *losos*, slk. *losos*, Red *lososa* m, p. *losos*, Red *lososia* m, gl. *losos* m, dl. *losos* m, str. *lososъ* m in ž, r. *lósosъ*, Red *lososa* m, br. *lasosъ*. Hr. in sr. *lōsos* ter slovensko *lōsos* je izposojeno iz ruščine ali češčine. Sorodno je lit. *lāšis*, let. *lasis* (ËSSJa XVI, 88–90). Derksen 2008, 285, rekonstruirala *jo*-deblo moškega spola **lososъ*.
- **lubogostъ* "osebno ime". Č. *Libhost*, stč. *Lubhost* m. Zloženo iz **lubъ* in **gostъ* (ËSSJa XV, 177). Obstaja več podobnih zloženek (prim. **ord(o)gostъ*, ËSSJa XXXII, 147–148).
- **lučъ* "luč, svetloba". *I*-deblo je lahko nadaljevanje starejšega soglasniškega debela **louk-s*, kar bi kazalo na sorodstvo z lat. *lux*, Red *lucis*, str. *luckis* "lučina, poleno" (ËSSJa XVI, 163–164). Derksen 2008, 290, rekonstruirala moško *jo*-deblo, akcentsko paradigmo b, **lúčъ*, navaja pa tudi odraze po ženski ijevski sklanjatvi.
- **ľudъje* mn. "ljudje". Sorodno je let. *ľaudis* m "ljudje, narod", lit. *liáudis* "svoboden narod", stvn. *liuti* "ljudje" (ËSSJa XV, 197). Derksen 2008, 282, rekonstruirala *i*-deblo moškega spola, akcentsko paradigmo c, **ľudъje*.
- **makotъrtъ* "posoda za trtje maka". R. nar. *makotértъ*, Red *makoterti* ž "velik širok lonec, v katerem trejo mak", br. nar. *makacért* m "glinena posoda, kjer se tre mak", ukr. *mákotertъ*, Red *makoterti* ž. Sestavljeno iz **makъ* in **trъrtъ*, ki je izpeljan s pripono *-*tb* iz glagola **terti*, **trъq* (ËSSJa XVII, 141).
- **malomogъtъ* "gobavost". Stcsl. *malomoštъ*, Red *malomošti*, stč. *malomoc*, Red *malomoci* ž, slk. knjižno redko *malomoc*, Red *malomoci* ž "slabost", str. *malomocъ* m in ž. Sestavljeno iz **malъ* in **motъ* (ËSSJa XVII, 169).

¹⁷ Podobno kot pri *brt* tudi tukaj Pleteršnikova iztočnica ni naglašena.

- **mazolb* "mozolj". Sr. nar. *māzōlj* m in ž. Etimološko sorodno z **mozolb* (ĚSSJa XVIII, 28).
- **medvědb* "medved". Sestavljeno iz **medv-ěd-*. Iz **medb* + **ěsti* (ĚSSJa XVIII, 65–66). Derksen 2008, 306, rekonstruira moško *jo*-deblo, akcentsko paradigmo a, **medvědb*.¹⁸
- **mogotb* "gospod". ĚSSJa izhaja iz *jo*-debla **mogotjb*, iz deležnika, ki je postal pridevnik: csl. *mogjaštb* "dominus", stč. *Mohuč ž* "ime kraja" (ĚSSJa XIX, 104–105). Miklošič 1856, 47, navaja stcsl. obliko *Omn mogotbmi*.
- **molb* "molj". ĚSSJa XIX, 203–205, kaže bolj na mehko ojevsko izhodišče iz glagola **melti*, **melʹo*, ko primerja psl. **molb* z gotskim *malō*, staroindijsko *malūka-s*. Tudi Derksen 2008, 323, rekonstruira moško *jo*-deblo **molb*. Kot ijevski samostalnik moškega spola samostalnik *molb* navaja Miklošič 1862–1865, 380.
- **morvb* "mravlja". Sln. *mrāv*, Red *mravi ž* in *mrāv* m, bg. nar. *mraf*, r. nar. *muráv* ž. Psl. **morvb* je odraz pie. **morvi* (Pleteršnik, ĚSSJa XIX, 247).
- **movb* "umivanje". Samo str. *movb* "umivanje" – spol ni jasen. Prim. Sreznevskij II, 160: »trovjatъ imъ movb.« Brezpriponska tvorba od **myti* (ĚSSJa XX, 89–90).
- **mozolb* "mozolj". Stcsl. *mozolb*, Red *mozoli* m. Etimologija je nejasna (ĚSSJa XX, 98–100).
- **moždženb* "možgani". Nejasno, ali je *i*-deblo ali *o*-deblo (ĚSSJa XX, 105). Slovenske oblike *možgāni*, *možgāne*, *možjāne*, *možljāni*, *moždžāni*, *moždāni* so po ĚSSJa XX, 104–105, izpeljane iz pridevnika **moždžanb(jb)*. Derksen 2008, 328, navaja možno moško *i*-deblo **moždženb*.
- **myšb* "miš". Moškega spola je sln. nar. *mīš*, Red *mīša*, bg. nar. *miš*, hr. in sr. *mīš*, r. nar. *myšb*, *myš* (*myš morskaj*). Gre za staro soglasniško osnovo, ki je v slovansčini prešla v ijevsko sklanjatev (ĚSSJa XXI, 65–66). Derksen 2008, 337, rekonstruira žensko *i*-deblo, akcentsko paradigmo a, **mýšb*, navaja pa tudi odraze moškega spola.
- **myvb* "umivanje". Samo str. *myvb* "umivanje". Izpeljano iz **myti* (ĚSSJa XXI, 88). Spol ni jasen, prim. Sreznevskij II, 215: »iže ot myvi pokoja tēlu pače mēry.«
- **nastelb* "stelja". Sln. *nástelj ž*, *nástel* m, hr. in sr. *nastelj*, nar. *nastel* m in ž, stp. *našciel* "bela obloga na jeziku pri boleznī", r. nar. *nástelb ž*, br. nar. *nascěl* m. Izpeljano iz glagola **nasteliti* (ĚSSJa XXIII, 77).
- **navb* "duša umrlega, mrtvec". Sln. *nāv* m, hr. in sr. *nāv* m, stcsl. *navb* m, stč. *nāv*, Red *nāv* m, č. *nāv ž* "gomila", str. *navb*, Red *navi*, r. nar. *navb*, Red *navi*, ukr. *nav*, Red *navy ž* (ĚSSJa XXIV, 49–52). Po ijevski sklanjatvi moškega spola se je samostalnik **navb* sklanjal še v stč. Derksen 2008, 347, navaja *i*-deblo moškega in ženskega spola **navb*.
- **neberžb* "nesposobnost ravnati s stvarmi". Samo rusko narečno *néberežb* m in ž "neroda, nespobnost ravnati s stvarmi". Izpeljano iz glagola **neberti*. Lahko gre za novejšo tvorjenko (ĚSSJa XXIV, 100).
- **negostb* "nepovabljen gost, bližnji človek v hiši". Č. *nehost* m "nepovabljeni gost", stp. *Niegost* "osebno ime", r. *négostb* m "svoj, družinski, bližnji človek v hiši". Sestavljeno iz **ne* in **gostb* (ĚSSJa XXIV, 131).
- **nejesytb* "pelikan". Sln. *nesit* m, hr. in sr. *něsit* m, bg. *nésit* m, stcsl. *nejesytb ž*, č. *nejesy* m, *nesyt* m, str. *nejasytb* m, r. *nejásytb ž* "vrsta večjih sov", br. *njajásyčb*. Sestavljeno iz **ne*, aoristne oblike od glagola **eti*, **jbmō* in **sytb* (ĚSSJa XXIV, 134–135). Derksen 2008, 348–349, rekonstruira *i*-deblo ženskega spola **nejesytb*, navaja pa tudi odraze moškega spola.
- **nenasytb* "požeruh, požrešnost". Sln. *nenasit* m, hr. in sr. *nenásit* m, č. *nenasyt ž*, p. arh. *nienasyt*, str. *nenasytb* m in ž, r. nar. *nénasytb* in *nenásytb* m in ž, br. nar. *nínasyčb ž*, *njanasyčb*, ukr. *nenásyt* m, *nenásytb ž*. Sestavljeno iz **ne* in **nasytiti* (ĚSSJa XXIV, 170–171).
- **neputb*. Hr. in sr. *neput* m "napačna pot", r. nar. *néputb* m in ž "lahkomiselni, brezciljni človek", br. nar. *népucb ž* "brezpotje", ukr. nar. *neputb*, Red *neputi* m in ž "zoprni človek". Sestavljeno iz **ne* in **putb*. V nekaterih slovanskih jezikih je samostalnik prešel v *jo*-sklanjatev (ĚSSJa XXIV, 206).

¹⁸ V slovarju je oblika akcentuirana **medvědb*, vendar bi tako napisana oblika lahko po tradicionalnem dojemanju spominjala na novoakutirano obliko, kar pa v tem primeru (v akcentski paradigmi a) ni mogoče. Podobno velja za ostale rekonstrukcije akcentske paradigme a.

- *nogṽtb** "noht". Staro soglasniško deblo **nogṽt-*, prevedeno v *i*-deblo (ĚSSJa XXV, 170–173). Derksen 2008, 355, rekonstruira moško *i*-deblo ali moško *jo*-deblo, akcentsko paradigmo *c*, **nõgṽtb*.
- *občesṽ** "kar ostane po česanju lanu". R. nar. *óčesṽ*, *óčesi*. Ijevsko deblo, sorodno z **občesṽ*¹⁹ (ĚSSJa XXVI, 139).
- *obgolṽ** "zgornji del obuvala", "oglavnik". Sln. *oglaṽn*, Red *oglaṽa*, hr. in sr. *òglāṽ ž*, mk. *oglaṽm* in *ž*, csl. *oglaṽṽ*, *oglaṽṽ*, stč. *ohlaṽ ž*, č. *ohlaṽm* in *ž*, stslk. *ohlaṽm* in *ž* "uzda", dl. *hogl̃ojm* "nagobčnik", p. *ogl̃ówm* in *ž* "vrsta uzde", str. *ogoloṽ* "del uzde", *ógoloṽ ž* "oglavka, del uzde". Sestavljeno iz **ob-* in **golva* (ĚSSJa XXVI, 224–225).
- *obgrebṽ** "ogrebanje čebeljih rojev". Sln. *ogr̃eb̃*, Red *ogr̃eba m*, hr. in sr. *ògreb̃m* "kar ostane po česanju lanu", *ogr̃ijeb̃m*, stč. *ohr̃eb̃m* "uradna zaplenitev vsega, kar ima obtoženi pri sebi". Lahko je ijevsko ali ojevsko deblo iz glagola **obgrebti* (ĚSSJa XXVII, 29).
- *obleděnb̃** "poledica". Samo r. nar. *óbleděň ž* in ukr. nar. *óbleděňm* "poledica". Sestavljeno iz **ob-* in pridevnika **leděnb̃* (ĚSSJa XXVII, 238).
- *obpyšṽ** "rep". *I*-deblo, sorodno z glagolom **obpyxati*; samo staročeško *obpyš* "rep" (ĚSSJa XXIX, 48).
- *obritṽ** "spodnji del snopa". Č. nar. *řit*, p. *rzytowie*, dl. *riši* mn. "spodnji del snopa", r. nar. *britm*. Verjetno sestavljeno iz **ob-* in **ritṽ* (ĚSSJa XXIX, 91–92).
- *obstružṽ** "prva odsekana treska, kar ostane po česanju lanu". Sln. *ostruž̃m* "prva odsekana treska", stč. *ostruž̃m/ž* "kar ostane po česanju lanu, konoplje", dl. *wótsuž̃ ž* "trnje". *I*-deblo, sorodno z **obstružiti* in **obstruga*, **obstrugṽ* (ĚSSJa XXX, 86).
- *obstb̃b̃lṽ** "deblo". Sln. *ostěblek m* "deblo" in r. nar. *ostěbel̃m* "steblo". Sestavljeno iz **ob-* in **stb̃b̃lṽ* (ĚSSJa XXX, 94).
- *obṽětṽ** "obet". Sln. *obět*, Red *oběta*, hr. in sr. *òbjetm* in *ž*, bg. *obétm*, stcsl. *obět̃m*, stč. *obět̃*, Red *oběta*, *obět̃*, Red *obět̃i ž*, p. *obiet*, csl. *obět̃m*, r. *obétm*, nar. *obvétm*, stbr. *obet*, ukr. *obítm*. Tradicionalno se rekonstruira kot **ob-* + **ṽětṽ* (ĚSSJa XXXI, 34–36).
- *obṽlṽ** "storž, vrsta ribe". Dl. *obel̃ ž* "storž", str. *obel̃* "vrsta ribe", r. nar. *oběl̃* "blaznež". Za slovenščino je izhodišče ajevska osnova *óbla*. Sicer je lahko *i*-deblo ali *u*-deblo iz pridevnika **obṽlṽ(jb)* (ĚSSJa XXXI, 124).
- *očebolṽ** "očesna bolezen". Hr. in sr. arh. *očibolm*, *očobólj m*, bg. *očeból*, *očoból m* "očesna bolezen", mk. *očobolm*, str. *očebolṽ*, *očibolṽm*. Sestavljeno iz **oči* in **bolṽ* (ĚSSJa XXXII, 11–12).
- *ognṽ** "ogenj". Staro *i*-deblo, sicer etimologija ni povsem jasna (ĚSSJa XXXII, 30–33). Derksen 2008, 364, rekonstruira moško *i*-deblo ali moško *jo*-deblo, akcentsko paradigmo *b*, **ògñṽ*.
- *olb̃đṽ/*elb̃đṽ** "labod". Csl. *lebedṽm*, bg. *lébedm*, mk. *labeledm*. Rekonstrukcija je podobna kot pri **olb̃đṽ/*olb̃đṽ* (ĚSSJa XXXII, 50).
- *olb̃đṽ/*olb̃đṽ** "labod". Tvorjeno s pripono **-qdṽ/*-qdṽ* (ĚSSJa XXXII, 51). Derksen 2008, 365–366, rekonstruira moško *jo*-deblo in po Kortlandu izvorno akcentsko paradigmo *a*, **olb̃đṽ*.²⁰
- *olkṽtb̃** "laket". Podobna tvorba kot **nogṽtb̃* (ĚSSJa XXXII, 65–67). Derksen 2008, 368, rekonstruira moško *i*-deblo in moško *jo*-deblo, akcentsko paradigmo *c*, **òlkṽtb̃*.
- *olovṽ** "svinec". Gre za enak izvor kot stpr. *alwis* "svinec" (ĚSSJa XXXII, 76–77). Derksen 2008, 369–370, rekonstruira *o*-deblo srednjega spola, akcentsko paradigmo *c*, **òlovo*, navaja pa tudi odraze, preko katerih sklepa na rekonstrukcijo **olṽṽ*.
- *olsṽ** "los". Na ijevsko izhodišče moškega spola najbolj jasno kaže csl. *losṽm* (ĚSSJa XXXII, 79–80) in stcsl. Idv *losi* (Miklošič 1856, 47). Derksen 2008, 370, rekonstruira *jo*-deblo moškega spola, akcentsko paradigmo *c*, **òlsṽ*.

¹⁹ Csl. *očesṽ* "rep", p. *oczesyṽ* "kar ostane po česanju lanu", r. *očēs̃*, ukr. *očis̃*, Red *očósu*. Izpeljano iz **občesati* (ĚSSJa XXVI, 138).

²⁰ »Kortland (2005: 128) makes an attempt to account for the facts while starting from the hypothesis that the etymon originally belonged to AP (a) and only became mobile after the rise of distinctive tone and the South Slavic lengthening of the initial vowels before tautosyllabic resonants« (Derksen 2008, 366).

- ***ord(o)gostb** "osebno ime". Stsln.²¹ *Radegost*, hr. in sr. *Radogost*, č. *Radogost*, *Radhost*, *Radohost*, stp. *Riedegost*, p. *Radgost*, str. *Radogostb*. Sestavljeno iz **ordb*/**radb* in **gostb* (ĚSSJa XXXII, 147–148).
- ***ortb**/**ratb* "vojna". Sthr. *rat* ž, hr. in sr. *rāt* ž in m, bg. arh. *ratb*, stosl. *ratb* ž, č. *rat' ž* "boj", str. *ratb* ž, ukr. *ratb*. Nastalo je iz **or-tb* (ĚSSJa XXXII, 213–214). Derksen 2008, 376, rekonstruira žensko *i*-deblo **ortb*, navaja pa tudi odraze moškega spola.
- ***orzpōtb** "razpotje". V južnoslovanskih jezikih (torej tudi v slovenščini) je težko ločiti odraze ojev-ske in ijevске sklanjatve zaradi depalatalizacije. Sestavljeno iz **orz-* in **pōtb* (ĚSSJa XXXIV, 159–160).
- ***osb** "os". Derksen 2008, 380–381, rekonstruira žensko *i*-deblo, akcentsko paradigmo *c*, **ōsb*. Opozarja tudi na oblike moškega spola v sanskrtu *ākṣa-*, gr. ἄξων, lat. *axis*.
- ***oglb** "ogljje" (ESSJ II, 243–244). Kot praslovanski ijevski samostalnik moškega spola, akcentske paradigme *a* samostalnik **ōglb* rekonstruira tudi Derksen 2008, 385.
- ***qžb** "gož, kača". Hr. kajk. *gūž*, p. *wąż*, Red *węża*, gl. *huž*, dl. *vuž*, r. *už*, br. *vuž*, ukr. *už*, *vuž*. Sorodno stpr. *angis* "kača" (ESSJ I, 167). Derksen 2008, 388, rekonstruira *jo*-deblo moškega spola, akcentsko paradigmo *b*, **qžb*. Na ijevsko izhodišče bi lahko kazal latinski samostalnik *anguis* "kača".
- ***pastyrb** "pastir". Prim. stosl. *Imn pastyrje*, *Omn pastyrmi* (SJS III, 19).
- ***paznegъtb**/**paznogъtb* "krepelj". Derksen 2008, 393, rekonstruira *i*-deblo moškega spola in *jo*-deblo moškega spola.
- ***pečatb** "pečat". Kot praslovanski ijevski samostalnik moškega spola ga rekonstruira že Miklošič 1856, 46.
- ***pelynb** "pelin" (Skljarenko 1998, 126). Skljarenko navaja samostalnik **pelynb* kot primer ijev-skega samostalnika moškega spola, ki se sklanja po akcentski paradigmi *a*.
- ***pečb** "peč". Schuster-Šewc II, 1056, rekonstruira tako moški kot ženski spol, GHJP 1998, 183, pa psl. moški spol. Derksen 2008, 393, rekonstruira *i*-deblo ženskega spola, akcentsko paradigmo *c*, **pečb*.
- ***poltb** "plat" (Oblak 1890, 31). Na ijevsko sklanjatev kaže str. Med *pol'ti*, *Omn polotъmi* (Sreznenskij II, 1147).
- ***plěšb** "pleša" (Bernštejn 1974, 274). Derksen 2008, 405, rekonstruira *i*-deblo ženskega spola, akcentsko paradigmo *c*, **plěšb*, navaja pa tudi slovenski odraz moškega spola.
- ***pōtb** "pot". Kot praslovanski ijevski samostalnik moškega spola samostalnik **pōtb* rekonstruirajo vsi avtorji. Tako tudi Derksen 2008, 417–418, rekonstruira moško *i*-deblo, akcentsko paradigmo *b*, **pōtb*.
- ***rysb** "ris" (ESSJ III, 182). SJS III, 657, navaja (stosl.) iztočnico *rysb*, Red *rysi* m (ali ž) in *rysb*, Red *rysa* m, kar verjetno kaže na izvorno moški spol.
- ***serdb** "sredina" (Schuster-Šewc III, 1349–1350). Gl. *srjedž*, dl. *srjež*, r. *séredb* lahko posredno kažejo na *i*-deblo, saj bi imeli odrazi v navedenih slovanskih jezikih sicer jotirano izglasje (npr. r. ***sereždb*).
- ***sežъnb** "seženj" (Miklošič 1862–1865, 975). V csl. se pojavljata obliki *Rmn sežnij* in *sežanjej*, ki odražata ijevsko sklanjatev.
- ***snětb** "vrsta bolezni" (Schuster-Šewc III, 1326–1327). Prim. odraza hr. *snijet* m/ž, ukr. *snitb*, ki bi imela, če bi bil samostalnik **snětb* *jo*-deblo, jotirano izglasje: ukr. ***snič*, hr. ***sniječ*.
- ***stěnb** "senca, stenj" (Derksen 2008, 467). Derksen rekonstruira *i*-deblo moškega in ženskega spola, akcentsko paradigmo *a*, **stěnb*.
- ***storžb** "stražar" (Bernštejn 1974, 255). Derksen 2008, 469, rekonstruira *jo*-deblo moškega spola, akcentsko paradigmo *c*, **stōržb*.
- ***sldb** "slanik". Hr. in sr. *slěd* m, č. *sled'* m, slk. *sled'* m, p. *šledž* m, r. *seldb* ž (Bernštejn 1974, 254).
- ***srbdb** "srd" (ESSJ III, 304–305). Na izvorno *i*-deblo bi lahko kazali odrazi ženskega spola v slovenščini.

²¹ Kratica stsln. označuje obdobje zgodnje slovenščine, ki je izpričano v spomenikih do 16. stoletja.

- **tatb* "tat" (Miklošič 1856, 47). Derksen 2008, 489, rekonstruira *jo*-deblo moškega spola.
- **těnb* "senca". Č. nar. *tín* m, *tíň* ž, slk. *tieň* ž, p. *cień* ž, dl. *seń*, Red *senja* m, r. *těnb* ž, br. *cěnb*, Red *cenju* m, ukr. *tín* ž (ESSJ IV, 168).
- **trstb* "trstika" (ESSJ IV, 237). Derksen 2008, 499, rekonstruira *i*-deblo ženskega spola, akcentno paradigmo c, **trǫstb*, navaja pa tudi odraze moškega spola.
- **tbstb* "tast" (Miklošič 1856, 46). Stcsl. *tbstb*, Red *tbsti* m (ESSJ IV, 155–156).
- **ušidb* "begunec". Vondrák 1912, 416, navaja stcsl. samostalnik *ušidb* kot odraz praslovanskega ijevskega samostalnika moškega spola.
- **velǫbdb* "velblod". Obstoj pridevnika *velǫbdinǫ* kaže na to, da je poleg *velǫbd* obstajal tudi *velǫbdǫ* (prim. **golǫbinǫ*) (Miklošič 1856, 47–48).
- **veprǫb* "merjasec". Sln. *véper*, hr. in sr. *věpar*, bg. *veprǫ*, mk. *vepar*, stcsl. *veprǫ*, p. *wieprz* (Bernštejn 1974, 271).
- **zǫtb* "zet". Kot ijevski samostalnik moškega spola ga navaja že Miklošič 1856, 46, za njim pa vsi ostali avtorji. Derksen 2008, 543–544, tudi rekonstruira samostalnik **zǫtb* kot *i*-deblo akcentske paradigme a.
- **zvǫrb* "zver". Kot ijevski samostalnik moškega spola ga navaja že Miklošič 1856, 46, za njim pa vsi ostali avtorji. Tudi Derksen 2008, 549–550, navaja samostalnik **zvǫrb* kot *i*-deblo moškega spola akcentske paradigme c, Kapović 2009, 240, pa kot izvorno akcentno paradigmo a.
- **zǫlčb* "žolč". ESSJ IV, 476, rekonstruira tako obliko moškega kot ženskega spola. Derksen 2008, 552, rekonstruira *i*-deblo ženskega spola **zǫlčb*.
- **žalb* "žalost". ESSJ IV, 435, pri iztočnici *žále* rekonstruira **žǫlb* m in ž. Derksen 2008, 553–554, rekonstruira **žalb* kot *i*-deblo ženskega spola.
- **želqdb* "želod" (ESSJ IV, 444–445). Ramovš 1952, 54, navaja samostalnik **želqdb* med odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola. Derksen 2008, 556, rekonstruira *jo*-deblo moškega spola, akcentno paradigmo c, **žǫlqdb*.
- **žeravb* "žerjav". Sreznevskij I, 860, navaja zgled iz XIII. stol: »*jastrjabi /.../ sǫrny i žeravi jemljutb*,« kjer gre za obliko *žeravi* v Tmn in bi lahko samostalnik **žeravb* uvrstil med možne praslovanske ijevške samostalnike moškega spola.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja so izpričani odrazi naslednjih 55 praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola: **agnǫdb*, **astrǫb*, **cěsarb*, **čǫrvb*, **čǫmelb*, **děverb*, **drobb*, **gnusb*, **goldb*, **golǫb*, **gospb*, **gospodb*, **gostb*, **gǫsb*, **gvozdb*, **xotb*, **kolb*, **kǫmetb*, **lučb*, **ludǫbje*, **medvědb*, **molb*, **mozolb*, **moždžěnb*, **myšb*, **nogǫtb*, **ognb*, **olǫdb*, **olkǫtb*, **olovb*, **olsb*, **orzpǫtb*, **osb*, **ǫglb*, **pastyrb*, **pečatb*, **pelynb*, **pečb*, **poltb*, **plěšb*, **pǫtb*, **rysb*, **sěžǫnb*, **snetb*, **sǫrdb*, **serdb*, **tbstb*, **tatb*, **trǫstb*, **zǫtb*, **zvǫrb*, **zǫlčb*, **žalb*, **želqdb*, **žeravb*.

1.3 Dosedanje obravnave problematike odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola

Dosedanje obravnave problematike odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola lahko razdelimo na več vidikov obravnave.

Z vidika baltoslovanskega stanja so odrazi ijevskih samostalnikov moškega spola obravnavani npr. v baltoslovanski slovnici, Stang 1966, monografiji, Eckert 1983, in npr. v članku, Eckert 1972. Poznavanje baltoslovanskega stanja samostalniške sklanjatve je pomembno za razumevanje praslovanskega stanja oz. procesov, ki so se dogajali v praslovanski samostalniški sklanjatvi.

Z vidika praslovanskega in mlajših stanj so odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola obravnavani v (pra)slovanskih primerjalnih slovnica, npr. Arumaa 1985, Bernštejn 1974, Bošković 1985, Miklošič 1856, Stieber 1971, Vondrák 1908.

Naslednji pomemben vir so praslovanski etimološki slovarji (npr. Derksen 2008, ÈSSJa, Miklošič 1886, SP) in etimološki slovarji posameznih slovanskih jezikov (ESSJ, ESJS, RHSJ, Schuster-Šewc, SEJP, SES, SJS, Skok, SĽP, SRJ, SS, SSp).

Naslednji vir so (zgodovinske) slovnice posameznih slovanskih jezikov: BG 1985, GHJP 1998, HVČ 1977, Koneski 2004, Toporišič 2000;²² učbeniki (Babič 2003), monografije in članki: Degtjarev 1981, Krajčovič 2009, Minčeva 1978, Pohl 1985, Repanšek 2010.

Z vidika akcenta so odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovanskih jezikih med drugimi obravnavali Dybo 1990, Olander 2001, Skljarenko 1998, Stang 1957.

V slovenščini so odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola obravnavani v posameznih monografijah in člankih: Oblak 1890, Ramovš 1952, Rigler 2001.

Z vidika slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja so, večinoma v širšem kontekstu, odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola obravnavani v raznih monografijah in člankih: Merše 2009, Ramovš 1997, Rigler 2001,²³ Zamjatina 1992.

1.3.1 Obravnave problematike praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola s stališča baltoslovanišine

Ker je cilj te monografije predvsem prikazati stanje odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, se nisem poglobljal v problematiko baltoslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola. Ker pa je razumevanje obravnavanih odrazov nemogoče brez širšega vpogleda v problematiko, sem se le informativno dotaknil tudi odnosov med ijevskimi samostalniki v baltoslovanskem obdobju. Pri tem sem se opiral predvsem na monografijo Rainerja Eckerta *Die Nominalstämme auf -i im Baltischen unter besonderer Berücksichtigung des Slawischen* iz leta 1983.

Avtor utemeljuje indoevropski izvor baltskih ijevskih samostalnikov (Eckert 1983, 23–80), med njimi pa najdemo tudi samostalnike, ki se v praslovaniščini kažejo kot ijevski moškega spola: lit. nar. *novis*, Red *novies* ž ”muka”, let. nar. *nâvs*, Red *nâvs* ž ”smrt”, psl. **navь* (Eckert 1983, 30–33); lit. *kirmis*, Red *kirmiës* ž, psl. **čьrmь* (Eckert 1983, 35–36); lit. *žąsis*, Red *žąsiës* m, psl. **gъsь* (Eckert 1983, 43–44); lit. *liáudis*, Red *liáudies* ž, psl. mn **ludьje* (Eckert 1983, 47–48); lit. *ugnīs*, Red *ugniës* ž, psl. **ognь* (Eckert 1983, 52–53); lit. *úosis*, Red *úosies* ž, *úosis*, Red *úosio*, psl. **osь* (Eckert 1983, 66); stpr. *pintis*, psl. **pъtь* (Eckert 1983, 72–73).

Nato Eckert 1983, 80–173, vzporeja baltske in (pra)slovanske ijevске samostalnike. Najprej predstavi splošne baltske in slovanske vzporednice (Eckert 1983, 80–82). Na začetku opozarja na staro pruščino, ki je izpričana samo v slovarkem gradivu in zato zanjo

²² V pomoč predvsem pri preverjanju sprememb v sklanjatvenih paradigmah.

²³ Gre za zbrana dela člankov in razprav, ki sta jih Ramovš oz. Rigler izdala v času svojega življenja.

ni mogoče določiti ijevskih debel s takšno gotovostjo kot za litovščino in letonščino (Eckert 1983, 80). Od samostalnikov, ki so podrobneje obravnavani v tem poglavju, sta v praslovanščini moškega spola samostalnika **oglb* in **olkṽb*. Samostalnik **oglb* ima v lit. ustreznico *anglis*, Red *angliēs* ž, let. nar. *ùoglis* ž, str. *anglis* "ogljē" (Eckert 1983, 80). Možen je prehod v *jo*-debla: let. *ùoglis*, Red *ùogla* (Eckert 1983, 81). Samostalnik **olkṽb* ima v lit. nar. ustreznico *úolektis*, Red *úolekties* in *uolektis*, Red *uolektiēs* m, let. nar. *uolakts*, str. *woalits*, *woltis* (Eckert 1983, 82). V drugem delu poglavja obravnava vzhodnobaltske in slovanske vzporednice (Eckert 1983, 82–96). Od obravnavanih samostalnikov bi lahko v praslovanščini bil moškega spola samostalnik **žblčb* (sicer po Eckertu rekonstruiran kot ženskega spola). V lit. je ustreznica *tulžis*, Red *tulžiēs* ž, let. *žultis* ž. Za psl. se rekonstruira izhodišče **ghulkis* s pripono *k*, za lit. in let. pa **ghultis* s pripono *t* (Eckert 1983, 94–95).

Sledi obravnava staroprusko-litovskih in slovanskih vzporednic (Eckert 1983, 96–107). Moškega spola v praslovanščini je samostalnik **kṽlpb* "labod". Lit. nar. *gulbis*, Red *gulbiēs* ž, *guļbis*, Red *guļbio*, let. *gulbis*, Red *guļbja* m (Eckert 1983, 102–103). Viden je prehod iz ijevske sklanjatve ženskega spola v ojevsko sklanjatev moškega spola. V slovanskih jezikih se pojavljajo odrazi v gl. *kolp̃*, Red *kolpja*, hr. nar. *kûp*. V slovanskih jezikih je prehod v mehko ojevsko sklanjatev sekundaren (Eckert 1983, 103–104).

Sledijo litovsko-slovanske vzporednice (Eckert 1983, 107–135). Moškega spola v praslovanščini so samostalniki **děverb*, **grustb*, **rysb*, **tr̃ṽstb*, **zṽərb*. Lit. *dieveris*, Red *dieveriēs* m. V lit. obstaja mlajši prehod v mehko ojevsko sklanjatev: *deveris*, Red *deverio* (Eckert 1983, 109–110). Lit. nar. *grūstis* ž "težek občutek, bolečina". Vzporedno je r. *grustb* "žalost", sln. *grūsti* "gnus" (Eckert 1983, 112–113). Lit. *lūšis*, Red *lūšies* m in ž, *lūšys* m, psl. **rysb* (Eckert 1983, 117–119). Lit. *triūšis*, Red *triūšio* m, *trušis*, Red *trušiēs* ž, psl. **tr̃ṽstb* (Eckert 1983, 129–131). Lit. *žṽeris*, Red *žṽeriēs* m, nar. stlit. *žṽeris*, Red *žṽeriēs* ž, psl. **zṽərb* (Eckert 1983, 132–135). Med letonsko-slovanskimi vzporednicami so obravnavani samo samostalniki, ki se v praslovanščini rekonstruirajo kot ženski ijevski (Eckert 1983, 135–161). V poštev bi lahko prišel kvečjemu samostalnik **s̃ṽnb* "spanec", ki je v gl. ženskega spola; *son*, Red *sni* in odraža ijevsko sklanjatev. Po Eckertovem mnenju gre že za indoevropske vzporednice med ijevsko, ojevsko in *ijo*-sklanjativjo. Torej se v slovanskih jezikih verjetno kažeta dva podedovana odraza (Eckert 1983, 145–147). Sledi obravnava samostalnikov, ki so v baltskih jezikih ijevski, v slovanskih pa so že naprej tvorjeni (Eckert 1983, 161–169). Takšni samostalniki so npr. lit. *voveris*, Red *voveriēs* m, v psl. **veverica* (Eckert 1983, 161–162); lit. nar. *apušis*, Red *apušiēs* "trepetlika", v slovanskih jezikih **opsina*, **opsika*, **opsa* (Eckert 1983, 163–165); lit. *išimtis*, Red *išimtiēs* ž "izjema" in *priimtis*, Red *priimtiēs* "sprejetje" odraža enako sestavino kot v slovanskem **rqko-jēt* "snop" (Eckert 1983, 165–166); lit. *musis*, Red *musiēs* ž "muha", v psl. nar. **mšica*, prim. csl. *mšica*, r. nar. *mšica*, stč. in č. *mšice*, p. *mszyca* (Eckert 1983, 168–169); lit. nar. *viešis* "gost", psl. **ṽṽsb* "vas" (Eckert 1983, 169).

Eckert v tej monografiji obravnava 15 samostalnikov, ki se v praslovanščini odražajo kot možni ijevski samostalniki moškega spola. To so: **č̃ṽrm̃b*, **děverb*, **q̃q̃sb*, **grustb*, **kṽlpb*, **naṽb*, **og̃nb*, **olkṽb*, **os̃b*, **oglb*, **p̃q̃tb*, **rysb*, **tr̃ṽstb*, **zṽərb*, **žblčb*.

Samostalnike **grustb*, **rysb* in **tr̃ṽstb* Eckert rekonstruira kot psl. ijevske samostalnice ženskega spola, vendar jih obravnavam kot (možne) praslovanske ijevske samostalnice moškega spola zaradi znakov, ki na to kažejo v drugih virih.

1.3.2 Obravnave problematike praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovanskih jezikih

V tem poglavju predstavljam glavne primerjalne slovnice slovanskih jezikov in starocer- kvenoslovanske slovnice, iz katerih sem črpal največ gradiva in informacij pri določanju možnih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola. Ostale primerjalne slovnice, monografije, članke itd., ki so mi bili v pomoč pri izdelavi monografije, navajam pri posameznem odrazu možnega praslovanskega ijevskega samostalnika moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja.

Avtorji so si o določenem naboru samostalnikov enotni, da so bili res ijevski in moškega spola. Tako npr. o samostalnikih **bolb* "bolnik", **čbrvb*, **gospodb*, **ludbje*, **medvědb*, **pqtb*, **zētb* nobeden od avtorjev ne dvomi, da so bili moškega spola. Dvomi, katerega spola so, se pojavljajo npr. pri samostalnikih **molb* in **rysъ*. Pri samostalnikih kot npr. **lučb* pa prihaja do dvoma, ali so ijevski ali mehki ojevski. Pomemben napredek v obravnava je videti v sami analizi. Miklošič bolj ali manj navaja gradivo, medtem ko Arumaa loči več skupin: nomina agentis, korenske samostalnike, tvorjenke s **-tb*, ...

Do razhajanj v pojmovanju, kateri samostalnik je ijevski in moškega spola ali ženskega spola, po mojem mnenju prihaja zaradi sinhronnega stanja v slovanskih jezikih in zaradi vira, ki ga je imel posamezen avtor na voljo. Tako Miklošič kot ESJS, Arumaa se pri navajanju spola za samostalnik **molb* sklicujejo na (staro) cerkveno slovanščino. Očitno pa je vsak od teh imel na voljo različne vire, saj je pri Miklošiču in v ESJS **molb* moškega, pri Arumaa pa ženskega spola. Vidimo torej, da je treba obravnave in analizo vsakega posameznega avtorja jemati kritično in nikakor ne aksiomatično, kot neko dokončno resnico.

1.3.2.1 Miklošič 1856

V svoji primerjalni slovnici slovanskih jezikov iz leta 1856 Franc Miklošič obravnava tudi odraze ijevskih samostalnikov moškega spola v posameznih slovanskih jezikih. V stesl. opozarja na prehajanje ijevskih samostalnikov moškega spola v ženski spol. Prim. Oed *pečatъmb* in *pečatijq* (Miklošič 1856, 45).

Kot vzorčni primer ijevskega samostalnika moškega spola navaja samostalnik *pqtъb*: Ied *pqtъb*, Red *pqti*, Ded *pqti*, Ted *pqtъb*, Zed *pqti*, Med *pqti*, Oed *pqtēmъb*, Idv *pqti*, Rdv *pqtiju*, Ddv *pqtъma*, Tdv *pqti*, Zdv *pqti*, Mdv *pqtiju*, Odv *pqtъma*, Imn *pqtije*, Rmn *pqtij*, Dmn *pqtēmъb*, Tmn *pqti*, Zmn *pqtije*, Mmn *pqtexъb*, Omn *pqtъmi* (Miklošič 1856, 45). Po tem vzorcu se po Miklošiču sklanja 20 samostalnikov: *bolъb* "aegrotus", *grъtanъb*, *zvěrbъb*, *golqъb*, *črъvbъb*, *gostъb*, *zētbъb*, *lakъtbъb*, *ljudije* (mn.), *nogъtbъb*, *pečatъbъb*, *pqtъbъb*, *tatъbъb*, *tbъtbъb*, *gospodbъb*, *medvědbъb*, *malomoštъbъb*, *losъb* in najbrž tudi *gvozdbъb* in *rysъbъb* (Miklošič 1856, 46).

Miklošič navaja tudi več oblik iz stesl., ki dokazujejo uvrstitev posameznega samostalnika v ijevsko sklanjatev (moškega spola). Samostalnik *bolb* "bolnik" ima v stesl. oblike Ded *boli*, Rmn *bolij*, Dmn *bolemъb*, Tmn *boli*, Mmn *bolexъb*. *Golqъbъb*, Red *golqъbi*, Ded *golqъbi*, Imn *golqъbije*, Rmn *golqъbi*, *golqъbij*, Tmn *golqъbi*. *Gospodbъb*, Red *gospodi*, Ded *gospodi*, Zed *gospodi*, Imn *gospodije*, Rmn *gospodij*, Tmn *gospodi*. *Gostъbъb*, Imn *gostije*, Rmn *gosti*, *gostij*. *Grъtanъbъb*, Ded *grъtani*, Omn *grъtanъbъmi*. *Zvěrbъbъb*, Red *zvěri*, Ded *zvěri*, Zed *zvěri*, Tdv *zvěri*, Imn *zvěrije*, Rmn *zvěrij*, Tmn *zvěri*, Omn *zvěrъmi*. *Zētbъbъb*, Red *zēti*, Ded *zēti*. *Igrъbъb*, Tmn *igri*,

spol nejasen. *Lakъtъ*, Rmn *lakъtij*, Tmn *lakъti*. *Los*, Idv *losi*. *Ljudije*, Imn *ljudije*, Rmn *ljudij*, Dmn *ljudъjemъ*, Tmn *ljudi*, Omn *ljudъmi*. *Malomoštъ*, Ded *malomošti*, Idv *malomošti*, Tdv *malomošti*, Tmn *malomošti*. Tvorjeno s pripono *-ti*, kot *gostъ*. *Medvѣdъ*, Red *medvѣdi*, Idv *medvѣdi*. *Nogъtъ*, Rmn *nogъtij*, Tmn *nogъti*, Omn *nogъtъmi*. *Pečatъ*, Imn *pečatije*, Rmn *pečati*, *pečatij*, Tmn *pečati* (Miklošič 1856, 46–47). Sklanjatev samostalnika *pъtъ* je opisana že v vzorčnem primeru. Navedene so še oblike samostalnika *tatъ*, Red *tati*, Zed *tati*, Idv *tati*, Imn *tatije*, Omn *tatъmi*; *tъstъ*, Red *tъsti*, Ded *tъsti*; *črъvъ*, Red *črъvi*, Ded *črъvi*, Imn *črъvije*, Rmn *črъvij*, Omn *črъvъmi* (Miklošič 1856, 47). Poleg teh samostalnikov so navedeni odrazi samostalnikov, kjer prihaja do analogij. Prim. *gladъ* poleg *gladi* (Med *gladi* in Oed *glademъ*); *gnusъ* (Mmn *gnusexъ*), *želqđъ*, *mogqđъ* (Omn *mogqđъmi*), *jastreбъ* (podobno kot *golqđъ*) (Miklošič 1856, 47). Poleg *velъbqđъ* je verjetno obstajal tudi *velъbqđъ*, saj se pojavlja pridevnik *velъbqđinъ*, ki kaže na tvorjenost iz ijevskega samostalnika (prim. *golqđinъ*) (Miklošič 1856, 47–48).²⁴ Održi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v stesl. prehajajo v (predvsem mehko) ojevsko sklanjatev: Red *bolja*, *gladja*, *pъtja*, *tatja*, *zъtja*, *zvѣrja*, Rmn *gvozđъ*, Red *gospoda*, Oed *grъtanomъ*, Rmn *lakъtъ*, Omn *nogъty*, Dmn *pečatomъ* (Miklošič 1856, 48). Med ojevsko in ijevsko sklanjatvijo prehaja samostalnik *ognъ*: Ied *ognъ*, *ognъ*, *ognъ*, Red *ogni*, *ognja*, Ded *ogni*, *ogni*, *ognju*, Tmn *ogni*, *ogni* (Miklošič 1856, 49).

V slovenščini Miklošič opaža ijevsko končnico Imn *-je* pri naslednjih samostalnikih: *očetje*, *bratje*, *gostje*, *kmetje*, *svatje*, *soldatje*, *tatje*, *fantje*, *ajdje*, *gospodje*, *sosêdje*, *judje*, *kopunje*, *sršenje*, *golobje*, *zobje*, *črvje*, *škofje*, *lasje*, pri Krelju in Skalarju *volcje*.²⁵ Pri prekmurskih Slovencih se ta končnica pojavlja tudi pri *bogatinje*, *poganje*, *talijanje*, *židovje*, *foticje*, *angetje*, *apostolje*, *neprijateljje*, *roditelje*, *zidarje*, *molitvarje*, *pasterje*, *možje*, *lampasje*, *vitezje*, *vrazje*, *klobučarje*, *komarje* (Miklošič 1856, 180). Miklošič opozarja tudi na samostalnike, ki imajo v Red poudarjeno končnico *-a* ali *-u*. Ti samostalniki imajo lahko v Ddv, Odv, Dmn, Mmn naglašene končnice *-ema*, *-em* in *-eh*: *tatêma*, *tatêm*, *tatêh*. Lahko se pojavlja tudi naglašena končnica Omn *-mî*: *tatmi* (Miklošič 1856, 182). Ostanke ijevske sklanjatve v odrazih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenščini vidi Miklošič v Oed *potêm*, Imn *gostje*, *kmetje*, *tatje*, *gospodje*, *ljudje*, *golobje*, *črvje* (Miklošič 1856, 185).

V srbsčini (in hrvaščini) je Miklošič opazil naslednje ostanke ijevske sklanjatve moškega spola: Oed *putem*, Rmn *gosti*, *nokti*, *gostiju*, *noktiju*, *ljudi*, Dmn *ljudma*. Samostalnika *glad* in *zvijer* sta lahko moškega ali ženskega spola (Miklošič 1856, 248).

V ukrajiniščini se samostalniki *lokoť*, *kmeť*, *medvid'*, *žvir*, *žat'*, *lebid'* sklanjajo po mehki ojevski sklanjatvi (Miklošič 1856, 283). Prav tako se samostalnik *gistъ*, Red *gost'a* sklanja po mehki ojevski sklanjatvi. Samostalnik *gospod'* ima Zed *gospody*. Samostalnik *ludy* ima Rmn *ludj*, Dmn *ludem*, Mmn *ludex*, Omn *lud'my* (Miklošič 1856, 256).

V ruščini je ostanek ijevske sklanjatve pri samostalnikih moškega spola Tmn *gosti*, Red *puti*, Ded *puti*, Med *puti*, Zed *gospodi*, Rmn *ljudej*, Omn *ljudъmi*. Samostalnik *lebedъ* je ženskega spola (Miklošič 1856, 328).

²⁴ Pripona **-inъ* kot tipična za tvorjenje pridevnikov iz ijevskih samostalnikov je navedena tudi v SP I, 120, kjer so navedeni primeri **zvѣrinъ*, **gostinъ*, **čeladinъ*, **ludinъ*.

²⁵ Gre za kontaminirano končnico, nastalo iz *volc-i* + *-je*. Da je *-je* kasneje, je razvidno iz zadnjega glasu osnove, ki odraža drugo palatalizacijo, kar pa se je lahko zgodilo samo pred končnico *-i*.

V stari češčini je izpričana ijevska sklanjatev samostalnika *host'*: Ied *host'*, Red *hosti*, Ded *hosti*, Ted *host'*, Zed *hosti*, Med *hosti*, Oed *hostem*, Idv *hosti*, Rdv *hostjú*, Ddv *host'ma*, Tdv *hosti*, Mdv *hostjú*, Odv *host'ma*, Imn *hostjé*, Rmn *hostí*, Dmn *hostem*, Tmn *hosti*, Mmn *hostech*, Omn *host'mi*. Tako kot *host'* so se v stari češčini sklanjali še samostalniki *zeť*, *kmeť*, *krapeť*, *lokeť*, *test'*, *choť*, *hospod'*, *ludé*, *črv* (Miklošič 1856, 392–393). V češčini 19. stoletja so bili ohranjeni še Red *hosti*, *testi*, *choti*, Ded *hosti*, *krapti*, *lokti*, *testi*, Ted *hosti*, Imn *hosté*, Rmn *hostí*, Dmn *hostem*, Mmn *hostech*, Omn *hostmi*. Samostalniki *zvěř*, *pečet*, *pout* so prešli v ženski spol, se pa na vzhodu Češke pojavljajo oblike moškega spola *ten pout*. Samostalnik *žalud* je moškega spola, v slovaščini pa ženskega spola.²⁶ Ijevsko sklanjatev ima še samostalnik *lidé*.²⁷ Samostalniki *jestřáb*, *nedvěď*, *holub*, *tat*, *zet* so prešli v ojevsko sklanjatev (Miklošič 1856, 393).

V poljščini so odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola prevzeli mehko ojevsko sklanjatveno paradigmo s to razliko, da zadnji soglasnik oz. soglasniški sklop osnove ni jotiran, prim. Ied *gośc'*, Red *gościa*. Ostanek ijevske sklanjatve so oblike samostalnikov *gośc'*, *lokiec'*, *ludzie*: Imn *goście*, *ludzie*, Rmn *gości*, *ludzi*, Dmn *ludziem* (poleg *ludziom*), Tmn *gości*, *ludzi*, Mmn *ludziech* (poleg *ludziach*), Omn *gośćmi*, *ludźmi* (Miklošič 1856, 473).

V gornji lužiški srbsčini so odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola prešli v ojevski sklanjatveni vzorec. Samostalnika *puć* in *sneć* sta lahko moškega ali ženskega spola. Ostanki ijevske sklanjatve so vidni v oblikah Imn *hosćo*, *ludžo*, Rmn *hosći*, *lohći*, *ludži*, Omn *hosćimi*, *ludžimi* (Miklošič 1856, 524).

V dolnji lužiški srbsčini so odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola prešli v ojevski sklanjatveni vzorec. Ostanki ijevske sklanjatve so vidni v oblikah: Med v *ogni*, Imn *gosći*, *lokši*, *luže*, Rmn *lokši*, *luži*, Omn *lužimi* (Miklošič 1856, 557).

Miklošičev prispevek v prepoznavanju ijevskih samostalnikov v stari cerkveni slovanščini je pomemben, saj navaja konkretno gradivo, t. j. posamezne izpričane sklonske oblike. Te nam jasno in brez odvečnega teoretiziranja kažejo na umestitev v ijevsko sklanjatveno paradigmo. Samostalnik *vel'bbodb*, ki naj bi po njegovem mnenju obstajal, po mojem mnenju nima jasnega izhodišča. Gre namreč za izposojenko iz gotskega *ulbandus* "kamela", kar je izposojeno iz grškega *eléphas*, Red *eléphantos* "slon" (Snoj 2016), kjer ni znakov, ki bi se lahko pretvorili v praslovansko ijevsko sklanjatev. Mehka ojevsko sklanjatev, v katero prehajajo ijevski samostalniki, ni prava mehka ojevsko sklanjatev, saj imamo izpričane Red *gladja*, *tatja*, *zětja*, ki bi se, če bi odražali pravo mehko ojevsko sklanjatev, v stari cerkveni slovanščini glasili: **glazda*, **tača*, **zēča*; podobno kot Red *meča* ali *vožda*. Gre torej za tvorbo **glad-ja* in ne **gladĭ-a*, za enak pojav kot pri odražanju ijevskih samostalnikov moškega spola v poljščini.

1.3.2.2 Vondrák 1908

Kot vzorčni primer praslovanskega ijevskega samostalnika moškega spola Vondrák navaja samostalnik *poťb*. V sklonih, kjer Miklošič navaja stesl. končnice z vokaliziranim *ь* → *e* oz. *i*, Vondrák navaja praslovansko stanje Oed **poťmbь*, Rdv **poťbju*, Ddv **poťbma*,

²⁶ V sodobnem slovaškem knjižnem jeziku je samostalnik *žalud'* moškega spola.

²⁷ Imn *lidé*, Rmn *lidí*, Dmn *lidem*, Mmn *lidech*, Mmn *lidmi*.

Mdv **pqtъju*, Odv **pqtъma*, Imn **pqtъje*, Rmn **pqtъi*, **pqtъj*, Dmn **pqtъmъ*, Zmn **pqtъje*, Mmn **pqtъxъ*, Omn **pqtъmi* (Vondrák 1908, 41–42). Po njegovem mnenju začenjajo že v stcsl. odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola prehajati v mehko ali v trdo ojevsko sklanjatev. Npr. Red *gospodi*, *gospodja*, *gospoda*; *zvěrja*, *ognja*, *poŕtja*.

Za slovenščino Vondrák citira Oblaka, ki piše, da se je do 16. oz. 17. stoletja ohranila ijevaska sklanjatev psl. samostalnika **gospodb* ter Oed *tem potem*.

V stari ruščini je ijevaska sklanjatev zamrla v 13. do 14. stoletja (*gostb*, *tbstb*, *zjatb*, *putb*). Ohranile so se oblike Rmn *gostbj*, *gostij*, *gostej* in Omn *gostъmi*. Te oblike so vplivale tudi na odraze ojevskih samostalnikov: Rmn *rublij*, Omn *knjazmi*.

V poljščini so vsi odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola prešli v mehko ojevsko sklanjatev.

V lužiški srbsčini so ohranjene oblike: gl. Imn *ludžo*, *luže*, Rmn *ludži*, Tmn *ludži*, Omn *ludžimi*, dl. Imn *luže*, Rmn *luži*, Tmn *luži*, Omn *lužimi*. V gl. se pojavlja tudi Imn *holbje*; v dl. *gólbje*, *góscé*.

V stari češčini je več sledi ijevske sklanjatve moškega spola, opazen pa je tudi prehod v trdo in mehko ojevsko sklanjatev (Vondrák 1908, 42–43).

Vondrák obravnava ijevške samostalnike tudi z vidika akcenta. Akcentske paradigme odrazov v slovanskih jezikih primerja z odrazi v litovščini (Vondrák 1908, 45–46).

1.3.2.3 Vondrák 1912

Vondrák v starocerkvenoslovanski slovnici kot starocerkvenoslovanske ijevske samostalnike moškega spola navaja *bolb*, *črbъb*, *drъkolb* "palica", *gladb*, *golqbb*, *gvozdъb*, *gospodb*, *grъtanъb*, *lakъtb*, *ljudъje*, *malomoštъb* "gobavost", *medvѣdb*, *nogъtb*, *ognъb*, *qglb* "ogljé", *raznogъtb*, *pečatъb*, *pqtъb*, *tatъb*, *tbstъb*, *ušidъb* "begunec", *zѣtb*, *zvěrb* (Vondrák 1912, 413–417).

Vondrakova opažanja so, kot vidimo, podobna Miklošičevim. Novost v primerjavi z Miklošičem je obravnava akcentskih paradigem ijevskih samostalnikov in njihova primerjava z litovščino.

1.3.2.4 Bernštejn 1974

Bernštejn navaja samostalnik **degūt-* kot baltizem, ki je prešel tudi v praslovanščino (**degъtb*) (Bernštejn 1974, 254). Navaja zglede iz vzhodno- in zahodnoslovanskih jezikov, podobno kot ÈSSJa IV, 204–205.

Iz germanskih jezikov je prevzet samostalnik **sъldb* (← *sild*). Prim. r. *seldb*, p. *šledž*, č. *sled'*, slk. *sled'*, hr. in sr. *slēđ* (Bernštejn 1974, 254).²⁸ V psl. prihaja do prehajanja pie. soglasniških osnov v ijevsko sklanjatev. Prim. **zvěrb*, **gqsb*, **myšb*, **vъsb* (Bernštejn 1974, 254).²⁹

V zgodnji praslovanščini so imeli ijevski in ujevski samostalniki zelo podobno sklanjatveno paradigmo, kasneje je prišlo do večjega razlikovanja. Znotraj ijevske sklanjatve so obstajale iste oblike za moški in za ženski spol: Ied **gostb* : **kostb*, Red **gosti* : **kosti* (Bernštejn 1974, 254). Bernštejn opozarja na problematiko prehajanja med moškim in

²⁸ Prim. sln. *slēd* m "slanik" (Pleteršnik). Prevzeto iz drugih slovanskih jezikov. Pleteršnik opozarja, da je ta samostalnik v slovanske jezike prevzet iz starošvedskega *sild*.

²⁹ Ni podatka, katerega spola naj bi bili navedeni samostalniki.

ženskim spolom znotraj ijevске sklanjatve. Pogosto je nemogoče določiti, katerega spola je bil kakšen ijevski samostalnik v izhodišču. Odrazi v slovanskih jezikih so tako pogosto protislovni, tudi pie. izhodišče je večkrat nejasno (Bernštejn 1974, 255). Odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola je večkrat težko ločiti od odrazov praslovanskih samostalnikov, ki so se sklanjali po mehki ojevski sklanjatvi. Za identifikacijo takšnih samostalnikov kot ijevskih je včasih treba poznati stanje v pie. in odraze v drugih pie. jezikih, včasih pa zadostuje že primerjava znotraj posameznega slovanskega jezika, in sicer glede na palatalnost zadnjega glasu osnove (Bernštejn 1974, 255).³⁰ Problem nastane pri samostalnikih kjer odrazi mehčanih in mehkih soglasnikov sovpadajo. Prim. **storgis* → stcsl. *stražb*, r. *storož*, p. *stróz* itd. (Bernštejn 1974, 255). Samostalnika **zblčb* in **myšb*, ki ju obravnavam kot možna praslovanska ijevška samostalnika moškega spola, Bernštejn 1974, 255, predstavlja kot praslovanska ijevška samostalnika ženskega spola. Na isti strani so navedeni praslovanski ijevski samostalniki, ki so nastali iz pie. soglasniških osnov na *-kt* in *-gt*: **pektb* (stcsl. *pešt̃b*), **noktb* (stcsl. *nošt̃b*), **rēktb* (stcsl. *rěčb*), **mogtb* (stcsl. *mošt̃b*).³¹

Samostalniki moškega spola, ki so gotovo ijevski (ne morejo spadati v mehko ojevsko sklanjatev), so: **medvėdb*, **gospodb*, **gvozd̃b*, **ušid̃b*, **pqt̃b*, **nogt̃b*, **tat̃b*, **tbst̃b*, **gost̃b*, **zėt̃b*, **golq̃bb*, **čbrṽb* ipd.

Prvotno je v ijevsko sklanjatev spadal tudi samostalnik **ognb*, ki je že zelo zgodaj prešel v mehko ojevsko sklanjatev. Podobno stanje je pri odrazih samostalnika **oglb*, ki se je v stcsl. sklanjal še po ijevski sklanjatvi (Imn *oglbe*, Omn *oglbmi*), v slovanskih jezikih pa se odraža v mehki ojevski sklanjatvi – prim. hr. in sr. *ūgalj* (Bernštejn 1974, 256). Samostalnik **zvėrb* se je prvotno uvrščal med soglasniške osnove, kasneje je prešel v ijevsko sklanjatev, hkrati pa se že kažejo odrazi mehke ojevске sklanjatve. Tako imamo v stcsl. v istem besedilu enkrat obliko Imn *zvėri* po mehki ojevski sklanjatvi, drugič pa *zvėrbe* po ijevski sklanjatvi (Bernštejn 1974, 255). Prehod odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v mehko ojevsko sklanjatev se je v slovanskih jezikih zgodil med 13. in 14. stoletjem. Enak pojav je mogoče zaslediti v baltskih jezikih (v litovščini), kjer je bil do 16. stoletja prehod prabaltskih ijevskih samostalnikov moškega spola v litovsko mehko ojevsko sklanjatev že skoraj končan (Bernštejn 1974, 256–257). Nekateri praslovanski ijevski samostalniki moškega spola so prešli v ijevsko sklanjatev ženskega spola, prim. č. *pout'*, *louč*, *zvėř*. V stč. je opaziti prehajanje med moškim in ženskim spolom v samostalnikih, kot so: *san*, *stien*, *pečėt*, *lúč*, *kúpel*, *krádež*, *lúpež*, *faleš*, *stred*, *křeč*, *moč*, *lúkot*. V novi češčini je prehajanja med spoloma manj, je pa še prisotno: *ten choť* : *ta choť*, *ten moč* : *ta moč*. Samostalnik **gospb* naj bi bil v psl. ženskega spola, prehod v moški spol naj bi bil kasnejši. V bolgarščini je bil prehod praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v ženski spol tako močen, da so v ženski spol prešli tudi samostalniki, ki so se v stari bolgarščini sklanjali po ojevski sklanjatvi, kot npr. *hlad*, *glad*, *prah*, *kal*, *přt*, *popel* (Bernštejn 1974, 257). Problematičen je tudi samostalnik **myšb*, ki se je v pie. sklanjal po soglasniški sklanjatvi (**mūs-*) in je bil v pie. moškega spola (prim. lat. *mus*, Red *muris* m), v slovanskih jezikih pa se odraža večinoma v ijevski sklanjatvi ženskega spola, odrazi moškega spola so redkejši. Po Bernštejnovem

³⁰ Prim. str. *gospodb* kot odraz ijevске sklanjatve in *voždb* (←**vod̃b*) kot odraz mehke ojevске sklanjatve. Zadnji glas osnove (*d*) je pri samostalniku *gospodb* mehčan, ni pa mehok kot pri samostalniku *voždb* (*žd*).

³¹ Ni podatka, katerega spola naj bi bili navedeni samostalniki.

mnenju je psl. **myšb* ženskega spola (Bernštejn 1974, 257–258). Samostalnik **morvb* se je ohranil večinoma v sekundarnih tvorjenkah: slk. *mravec*, bg. *mravka*, ... Pojavljajo se tudi samostalniki, ki niso izpričani kot samostojni, netvorjeni, lahko pa jih rekonstruiramo preko tvorjenk: **borb*, iz katerega je nastala **borbba* (Bernštejn 1974, 258). Bernštejn praslovanske ijevске samostalnike loči po pomenu v različne skupine. Moškega spola³² so npr. anatomske izrazi: **gьrtanb*, **nogьtb* (**nokьtb*), **olkьtb*, **drovb*; poimenovanja živali in rastlin: **zvьrb*, **medvedb*, **veprb*, **rysb*, **losb*, **myšb*, **nejęsytb*, **gъsb*, **golqьb*, **žeravb*, **čьrvb*, **molb*, **lososb*, **želqdb*; poimenovanja mineralov in kovin: **qlgb*; izrazi, ki poimenujejo stvari, ki se tičejo hiše, gradnje, delovnega orodja: **pektb*, **osb*, **drьkolb*; izrazi, ki poimenujejo poselitev, površje: **potb*; poimenovanje odnosov v družbi: **gospodb*, **gostb*, **kьmetb* (Bernštejn 1974, 261). Nekateri praslovanski ijevski samostalniki obeh spolov so obravnavani podrobneje. Tako npr. tudi samostalnik **gostb*, ki je predstavljen najprej z indoevropskega vidika kot ena redkih italo-germano-slovanskih izoglos. Odrazi samostalnika **gostb* so izpričani v stcsl. Dmn *gostemь*, str. Omn *gostьmi*, str. Rmn *gosti*. Obstaja tudi več tvorjenk: **gostbba* "pogostitev", **gostьnikь* "gostitelj", **gostiti* itd. Obstaja vzporedna tvorba s samostalnikom **tbstb*: **gostb* – **gostja*, **tbstb* – **tbstja*³³ (Bernštejn 1974, 264–265). Samostalnik **gospodb* je predstavljen kot etimološko problematičen. Pogoste tvorjenke so npr. stcsl. *gospodinь*, p. *gospodarz*, hr. in sr. *gospodàriti*, *gospodàrica*, ... (Bernštejn 1974, 265–266). Samostalnik **želqdb* je odraz stare soglasniške osnove **gelān* in se odraža v vseh slovanskih jezikih. V ruščini se v narodni pesmi pojavlja oblika Imn *želony*, ki lahko kaže na obliko brez pripone *-db*. V nekaterih slovanskih jezikih (p., slk., gl.) je ženskega spola (Bernštejn 1974, 266–267). Samostalnik **medvedb* je slovanska inovacija.³⁴ V slovanskih jezikih se pojavlja tudi sinonimni izraz: hr. in sr. *měčka*, bg. *mečka*, r. nar. *mečka* (Bernštejn 1974, 267). Samostalnik **g(v)ozdb* se odraža v slovanskih jezikih v osnovnih pomenih "žebelj, zagozda" in "gozd". Že zgodaj je začel prehajati v ojevsko sklanjatev. Pogosta je tvorjenka **gvozdьbь* v enakem pomenu. V stcsl. se pojavlja tako samostalnik *gvozdь* kot tvorjenke *gvozdii*, *gvozdiiь*, *gvozdvi*, *neprigvoždenь*, *prigvaždati*, *prigvozditi*, ... (Bernštejn 1974, 268–269). Samostalnik **golqьb* ima nejasno etimologijo in se povezuje z osnovo **gьl-* "rumen". V bg. se odraža fonetična različica **gьlqьbь* → *gьlьbь*. V stcsl. je izpričan Imn *golqьbe*. Makedonska oblika *gulab* ima nejasno izhodišče, morda je obstajalo tudi psl. izhodišče **goulqьbь*. Podobno sta tvorjena tudi samostalnika **galębь* in **jastrębь* (Bernštejn 1974, 269–270).³⁵

Samostalnik **drovb* ima vzporednice tudi v ostalih indoevropskih jezikih. Prim. got. *gadraban* "dolbsti". Gre za izglagolsko tvorjenko z različicama korena **drob-*/**dreb-*, ki se odražata v tvorjenkah: stcsl. *drobiti*, hr. in sr. *dròbiti*, p. *drobić*, r. *drobitь*, nar. *drobezgá*, *dròbiz*; bg. *dreben*, *drebolija*, r. v *drebezgi*, *drebedenь* (Bernštejn 1974, 270).

³² Spol pri navedenih izrazih ni napisan, na moški spol sklepam glede na ostalo literaturo (ĚSSJa, ESSJ, Sreznevskij, SJS).

³³ Prim. sln. *gošča* "gostitev", *tašča* "ženina mati" (Pleteršnik).

³⁴ Medveda se ni smelo imenovati neposredno. Slovani so ga poimenovali samo opisno: tisti, ki je med. Gre za podoben pojav kot še danes npr. pri poimenovanju spolnih organov, kjer v pogovoru pogosteje rečemo mednožje, ud kot nožnica, penis.

³⁵ »Nejasnoe proižoženie mak. *gulab* i ego proizvodnyh *gulabar*, *gulabarnik*, *gulabica* i pod. možet byt' zdesь predstavlena praslavjanskaja stupenь diftonga *-goulqьbь-*« (Bernštejn 1974, 270).

Samostalnik **veprь* ima vzporednice tudi v drugih indoevropskih jezikih, prim. lat. *aper*, Red *apri*. Bernštejn trdi, da prištevanje samostalnika **veprь* med *o*-debla nima osnove. V stsl. se pojavlja oblika Ied *veprь*. V starih spomenikih se tudi sicer odrazi samostalnika *veprь* pojavljajo redko in niso jasni oz. povedni. Odrazi tega samostalnika se pojavljajo v vseh slovanskih knjižnih jezikih. Raba je različna, npr. v ruščini odrazi tega samostalnika niso več v rabi, v bolgarščini pa je samostalnik *věpir* še v rabi. Redkeje se v bg. rabi različica *veprь* (ter mk. *vepar*) in izpeljanke *vepretina*, *veprina*, *veprovina*, *veprьče*, *veprьski*. V hr. in sr. je znan samostalnik *věpar* in izpeljanka *věprovina*. V sln. je znan samostalnik *véper*.³⁶ V poljščini se pojavlja samostalnik *wieprz* ter izpeljanke *wieprzowina*, *wieprzowy*. V ostalih zahodnoslovanskih jezikih so odrazi samostalnika **veprь* znani, niso pa toliko v rabi kot v poljščini (Bernštejn 1974, 271).

Samostalnik **osь* je odraz stare soglasniške osnove, ki je že v praindoevropsščini prešla v *i*-debla, prim. lat. *axis*. Bernštejn rekonstruira za praslovanščino ženski spol. V zvezi s tem piše, da se je ta spol ohranil v večini slovanskih jezikov. Moškega spola je štokavsko *ôs*, omenjen je tudi primer iz str., kjer se samostalnik *osь* odraža v moškem spolu.³⁷ Pojavljajo se izpeljanke: mk. *oska*, gl. *wóska*, p. *oška*, č. *osa*, hr. in sr. *osa*, *osòvina* (Bernštejn 1974, 272–273).

Samostalnik **ryсь* je staro soglasniško deblo, ki je že v predslovanski dobi prešlo v *i*-deblo. Prim. str. *luyis*. Vzglasni *r* v slovanskih jezikih je slovanska inovacija, ki je nastala kot odraz tabuja. Spola se v praslovanščini ne da z gotovostjo določiti. V vzhodnoslovanskih jezikih so odrazi ženskega spola, v zahodno- in južnoslovanskih jezikih pa moškega spola. Odrazi moškega spola se pojavljajo tudi v staroruskih spomenikih (Bernštejn 1974, 273–274).

Pri samostalniku **plěšь* Bernštejn (kot navadno tudi pri drugih samostalnikih) ne navaja spola. Opozarja na možnost, da je samostalnik **plěxь*, s katerim je samostalnik **plěšь* povezan, prvotno spadal v ujevsko sklanjatev (Bernštejn 1974, 274). Tako lahko vidimo praslovanske vzporednice med ujevsko in ijevsko sklanjatvijo.

Samostalnik **zblčь* ima izpričane odraze v stsl: Oed *zblčijь*, kar kaže na odraz ženskega spola. Obstaja tudi različica, ki se je sklanjala po ojevski sklanjatvi: **zolkь* – stsl. *zlakь* "zelenje". V slovanskih jezikih prevladujejo odrazi z vzglasnim *ž* (Bernštejn 1974, 274–275).

Za praslovanske ijevске in ujevске samostalnike so z vidika akcenta značilni odrazi akcentske paradigme *c* (Bernštejn 1974, 276).

Glede na Bernštejnov mnenje lahko kot možne praslovanske ijevске samostalnike moškega spola določimo 39 samostalnikov: **čьrvь*, **degьtь*, **drьkolь*, **drobь*, **golьqь*, **gospodь*, **gostь*, **gvozdbь*, **gьrtanь*, **xotь*, **kьmetь*, **lučь*, **lososь*, **losь*, **medvьdbь*, **molь*, **navь*, **nejesьtь*, **nejevьrь*, **nogьtь*, **ognь*, **olbьdbь*, **olkьtь*, **qglь*, **pečatь*, **pqьtь*, **ryсь*, **serdbь*, **stěnbь*, **storьžь*, **sьldbь*, **tatь*, **tьstь*, **ušidь*, **veprь*, **zєtь*, **zvьrь*, **želьqdbь*, **žeravь*.

Bernštejn obravnava odraze ijevskih samostalnikov bolj sistematično in podrobno kot npr. Miklošič. S trditvijo, da je prehod iz ženskega v moški spol pri samostalniku **gosь* kasnejši, se ne morem strinjati. Gre za staro soglasniško osnovo, ki je bila moškega spola:

³⁶ Pleteršnik samostalnik *věpər* razlaga kot prevzeto besedo iz drugih slovanskih jezikov, enako tudi Snój v ESSJ IV, 299–300.

³⁷ Str. Ded *kь inomu osi* (Sreznevskij II, 753).

prim. latinsko *anser*. Težko bi šlo tudi za primer, kot je belorusko *kokoš* m "petelin", saj **gōsb* ne označuje izključno samca gosi. S stališča akcenta je res, da je veliko samostalnikov, ki odražajo akcentsko paradigmo c, ne smemo pa zanemariti tudi odrazov akcentske paradigme a (**mŷšb*) in b (**pōtb*).

1.3.2.5 Arumaa 1985

Arumaa opozarja na zgoden prehod ijevskih samostalnikov moškega spola v mehko ojevsko sklanjatev. Opozarja tudi na vzporednice z litovščino, kjer je ravno tako večji del ijevskih samostalnikov ženskega spola, manjši del pa moškega.

Moškega spola sta nomena agentis stsl. *ušidb* "ubežnik, begunec" (tudi poimenovanje osebe), csl. *medvěd*, korenski samostalnik str. *navb*, iz pie. podedovani samostalnik **ognb*; **pōtb*, **stēnb*, **golōbb*; stara *t*-debla: **pečatb*, **paznegōtb*, **nogōtb*; poimenovanja oseb: **gospōdb*, **gōstb*, **tatb*, **tōstb*, **zētōb*, **bolb* (ločitev glede na ženski in moški spol je kasnejša).

Samostalnika, ki že v stsl. prehajata v mehko ojevsko sklanjatev, sta npr. *ognb*, *ōglb*. Prehod v mehko ojevsko sklanjatev je splošen vsem slovanskim jezikom, prim. p. *loš*, Red *losia*, č. *loket*, Red *lokte* m (Arumaa 1985, 49–54).

Arumaa predstavlja ijevске samostalnike jedrnato in sistematično. Samostalnik **molb* obravnava kot ženskega spola, jaz pa ga prištevam med moške, ker sem po drugih virih (Miklošič, ESJS) našel znake (Imn *molbje*), ki kažejo, da je bil ta samostalnik moškega spola.

1.3.3 Obravnave problematike praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenščini

V tem poglavju predstavljam glavne monografije in članke, na katere sem se opiral pri prepoznavanju odrazov možnih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. Poleg spodaj obravnavanih virov mi je bil v nepogrešljivo pomoč Pleteršnikov *Nemško-slovenski slovar* 1894–95 in več drugih člankov, ki jih navajam pri obravnavi posameznega odraza. Obravnave odrazov v slovenščini iz glavnih primerjalnih slovníc so navedene v prejšnjem poglavju.

Med avtorji, ki obravnavajo razvoj ijevskih samostalnikov moškega spola znotraj slovenskega jezika, sta najbolj izčrpna Oblak in Ramovš. S spoznanji, ki jih navajata, se lahko skoraj v celoti strinjam. Prispevek Škrabca in Zamjatine je velik na področju akcenta, na ostalih področjih manj. V tej monografiji nadgrajujem poznavanje tega področja predvsem z izčrpno analizo vsega gradiva, na področju teoretskih spoznanj pa ni mogoče odkriti česa bistveno drugačnega od spoznanj, ki so bila objavljena prej.

1.3.3.1 Oblak 1890

O ijevski sklanjatvi Oblak 1890, 27, piše, da je bilo število praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v primerjavi s številom ojevskih samostalnikov moškega spola zelo majhno in da so ijevski samostalniki (moškega spola) po depalatalizaciji, ko sta *led* in *Ted* postala prekrivna z ojevsko sklanjatvijo, v veliki večini prešli v ojevsko sklanjatev. V slovanskih jezikih prehod praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v ojevsko

sklanjatev ni povsod potekal na enak način, ugotavlja Oblak 1890, 27. Predvsem tam, kjer je ohranjena razlika med trdimi in mehкими glasovi, se je ohranil izglasni mehčani soglasnik osnove v vseh sklonih. Tako je npr. v ruščini Red *gostá* in ne **gosta*. V ruščini, poljščini, srbsčini in hrvaščini se v 13. in 14. stoletju še pojavlja Red *-i*. Opozarja na sklanjatev samostalnika *gospod*, ki je v slovenščini 16. stoletja in deloma še v 17. stoletju ijevška. Hkrati pa opozarja, da gre v tem primeru verjetno za vpliv cerkvene tradicije oz. cerkvenega jezika in da so v živem jeziku ijevske oblike izginile že prej. Red in Ted *gospudi/gospodi* je Oblak zasledil pri Trubarju, A. da Sommaripi, Skalarju, Kastelcu. V drugi polovici 17. stoletja Red, Ted *gospodi* gotovo ni več obstajal. Ded *gospudi* se pojavlja še v prvi polovici 18. stoletja, vendar gre pri tem lahko za analogijo po Med. V Med je oblika *gospodi/gospudi* lahko odraz ijevske sklanjatve, lahko pa je odraz ojevske sklanjatve. V Imn se pojavlja oblika *gospodje*. Samostalnik *pot* je že v 15. do 16. stoletju prešel v ojevsko sklanjatev. Kasneje je ta samostalnik podobno kot samostalnika *pečat* in *laket* prešel v ženski spol. V 16. in 17. stoletju so še vidne sledi prvotnega spola v Dalmatinovih, Trubarjevih, Kreljevih delih. V starejšem jeziku je ohranjena oblika Tmn *pečati* in Tdv *na dva plati*. Ohranjena je tudi sklanjatev množinskega samostalnika *ljudje*. Oblika Tmn *ludye* je nastala pod vplivom imenovalniške oblike in ojevske sklanjatve. Tudi Dmn *ludjem* je razložen kot navezava na imenovalniško obliko (Oblak 1890, 25–32). Končnica *-i* v Omn je nastala pod vplivom ostalih sklonskih oblik znotraj ijevske paradigme. Takšna oblika je lahko nastala tudi zato, ker je obstajala že v ojevski sklanjatveni paradigmi (Oblak 1890, 40).

Z Oblakom se lahko v večini strinjam. Do razhajanj prihaja zaradi gradiva, ki je bilo na voljo takrat, oz. sem ga imel na voljo jaz, predvsem glede spola. Danes je namreč opaznih precej več sledi moškega spola (*pot*, *pečat*), kot jih je bilo mogoče ugotoviti pred dobrimi sto leti. Za samostalnik *pot* lahko celo trdimo, da je bil, razen v nekaj posameznih izjemah, moškega spola.

1.3.3.2 Škrabec 1994–1998

Stanislav Škrabec je v obdobju od 1880 do 1915 kot urednik časopisa *Cvetje z vertov svetega Frančiška* na njegovih platnicah objavljajl svoja jezikoslovna spoznanja, zdaj zbrana v Jezikoslovnih delih (1994–1998), ki jih je uredil Jože Toporišič. V njih omenja tudi odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola. Navaja prvoten dajalnik s končnico *-i* pri ijevskih samostalnikih *gospodi*, *golobi*, *gosti*, *zeti*, *nohti*, *medvedi*, *poti* (Škrabec I (= 1889), 380).

Samostalnik *laket* omenja kot primer vokalizacije cirkumflektiranega polglasnika: *lâkât* (Škrabec II (= 1896), 248). Pri samostalniku *luč* opaža rastoči naglas z izjemo Oed: *lûčjo* in v Rmn, Mmn in Omn (Škrabec II (= 1896), 248). Samostalnik *pôt* navaja kot prvotno moškega spola ali ženskega spola, če je ohranjena prvotna sklanjatev. Njegovo sklanjatev v stranskih sklonih predstavlja kot *pôta*, *pôtu*, *pôtom/pôtém*, *pôta*, *pôtoma*, *pôtjel/pôti*, *pôtov*, *pôtom*, *pôte*, *potêh*, *pôti*. »Kjer se rabi *pôt* moškega spola, se v zvezi s *pôti* vender le hrani prvotna oblika roditelja. Kako da se govori nekod v mn. i. in t. *pôta*, kar je srednjega spola, ni jasno.« »*Gostí* v pomenu pojedina je zdaj ženskega spola. V tem pomenu se rabi tudi *góstje* ko edinstven neutrum, da si je prvotno najberž moški mn. imenovalnik« (Škrabec II (= 1896), 249). »Beseda *gospôd* ima v 16. stol. in semtertja mej narodom še do zdaj v ed. r. in d. *gospôdi*. V mn. je beseda *ljudjê* skoraj popolnoma

ohranila prvotno sklanjo: i. *ljudjê*, r. *ljudí*, d. *ljudê*m, t. *ljudí*, m. *ljudê*h, o. *ljudmí*. Po nji se ravna *čarvjê*, *lasjê*, *možjê*, *tatjê*, *zobjê* zlasti v d. m. in or.« (Škrabec II (= 1896), 250).

Prispevek, ki ga je dal Škrabec k poznavanju ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenščini, je predvsem dragocen na področju akcenta, kjer je pri nas oral ledino.

1.3.3.3 Ramovš 1997

V svojem članku »Končnici dat. in lok. pl. i-jevske sklanje v slovenščini« iz leta 1949 Ramovš rekonstruirala izhodiščno-slovensko podedovano končnico Dmn *-əm* iz psl. **-bmъ*, ki se je začela izgubljati okoli 16. stoletja (Ramovš 1997 (= 1949), 323). Da se je razvila današnja končnica *-em*, je po Ramovšu vplivala »težnja, da dobi njihova končnica, ki je zaradi sonornika *-m* bila še bolj nejasna, čist in jasen vokalizem. Tega je mogla dobiti samo od dat. pl. *možem*; za zvezo in ta vpliv je posredovalo več momentov: še ne povsem zabrisana palatalnost predkončniškega soglasnika; za oblikovno skladnost so posredovali določeni skloni na prim. *gôst* = *môž*, *gostâ* = *možâ*, *gostjê* = *možjê* in podobno. Tako je *možê*m izoblikovano *ljudê*m, *dnê*m, *očê*m; zadnje ime je posredovalo tudi za ženska imena« (Ramovš 1997 (= 1949), 323–324). Ramovš opozarja tudi, da se sklanjatvena paradigma ijevskih samostalnikov moškega in ženskega spola ni bistveno razlikovala, »kakor pričajo *pot*, *laket*, *pečat*, *miš*, *stan*« (Ramovš 1997 (= 1949), 324).

Samostalnika *stan* po temeljitem pregledu ne morem uvrstiti v nabor praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola, kljub temu da ga mednje očitno uvršča Ramovš. ESSJ III, 311–312, izpeljuje psl. **stanъ* iz ojevske oz. nezanesljive ujevske osnove. V str. se kažejo odrazi ujevske sklanjatve, npr. Red *od stanu* (Sreznevskij III, 492). Samostalnik *stan* kot možni ujevski obravnava tudi Vondrák 1912, 422: Ded *stanovi*. Samostalnik **stanъ* uvršča v ujevsko sklanjatev v Morfologiji Ramovš sam: »Že v stesl. pa so sledeči substantivi o-jevski: *mêdъ*, *mirъ*, *stanъ* /.../ Pri drugih so od *u*-jevske fleksije ohranjeni le relikti« (Ramovš 1952, 53).

1.3.3.4 Ramovš 1952

Praslovanski samostalniki, ki jih je Ramovš prepoznal kot ijevske moškega spola, so: **golqbb*, **gospodb*, **gvozdъ*, **ognъ*, **oglb*, **gostb*, **tatb*, **tъstb*, **zъtъ*, **labqdb*, **lakъtb*, **nogъtb*, **želqdb*, **medvêdb*, **pъtъ*, **zvêrbъ*, **navъ*, **strъženъ*, **sêžъnb*, **ludъje* (Ramovš 1952, 54). Pri samostalniku *strъženъ* gre za sekundarno popraslovansko tvorbo, ki je nastala iz prvotnega soglasniškega *n*-debla **strъžê*, Red **strъženê*, Ted **strъženъ* (ESSJ III, 336). Torej gre za enako tvorbo kot pri samostalnikih *prъstenъ*, *jelenъ*, *korenъ*, itd., ki so v popraslovanski dobi (navadno že v stesl.) vsaj deloma prešli v ijevsko sklanjatev.

Tvorbo sklonov, katerih oblike so različne od oblik ojevske sklanjatve, prepozna kot takšno, ki je značilna tudi za ujevsko sklanjatev: »ide **g^hosti-s* → sla. *gostъ* (*hostis*), N. pl. ide **g^host-ej+es* → sla. *gostъje*, L. sg. ide. **g^host-ê+i* → *gosti*« (Ramovš 1952, 54). »Razlika je vidna v jezikih, kjer je razlika med palatalnimi in velarnimi glasovi ohranjena, ali pa se je še okrepila, tj. v r., p., in č. Če je prešel kak ijevski moški samostalnik pod vplivom spola v ojevsko sklanjatev, je prešel v mehko ojevsko sklanjatev. V jezikih, kjer ni razlike med palatalnimi in velarnimi glasovi, je razlika izginila (sln., hr., sr.). Ta prehod je zgoden. V slovenščini so nekdanji ijevski moški samostalniki postali strukturalno povsem identični s samostalniki ojevske sklanjatve: *gospod*, Red *gospoda*, *medved*, Red *medveda*; *volk*, Red

volka. Ostanke so se ohranili v pogosto rabljenih zvezah in nekaterih izoliranih oblikah. Pri samostalniku *gospod* so ostanke vidni še v 18. stol. *od gofpod Boga tepen*« (Ramovš 1952, 54–55). Ramovš je pri samostalniku *gospod*, »ker je to izraz za živo bitje«, zasledil tudi oblike *Ted gospudi* (Ramovš 1952, 55). Kot dolgo ohranjen ijevski samostalnik moškega spola navaja Ramovš tudi samostalnik *pot*. Predvsem predložne zveze *s poti, na poti*, ki »so rodile občutek, da je to *i*-jevsko *fem.* ime« (Ramovš 1952, 55). Zabeleženih je tudi nekaj primerov iz slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja: »Pri Tr. beremo ... tu in tam G.-A. *gospuda*, ista oblika je pogostejša pri Stapletonu in Krelju. Dalm. piše v Jezus Sirah 1575 običajno *gospudi*, v Mozesovih bukvah 1578 *gospudi* in *gospuda*, šele v Bibliji pričinja prevladovati *o*-jevska oblika. Dalmatin sam je uporabljal *i*-jevsko obliko, pisava *gospoda* pa je vpliv literarne sle.« (Ramovš 1952, 55).³⁸ »Še v 16. stl. beremo sprva *pot* kot mask., pri Krelju, Juričiču in Kastelcu pa je že *f: to trdo pot*. Dalm. piše v G. *potu* (po *u*-fleksiji), v L. *potu* poleg *poti*; v A. pl. *poti* lahko po *i*-jevski in *u*-jevski fleksiji. Kot pravi mask. je v Tr. Postili: G. pl. *potou*. Znojilšek piše *poti* in *pota*« (Ramovš 1952, 55).³⁹ »V *o*-jevski fleksiji so produktivne tri končnice iz prvotne *i*-jevske fleksije /.../ 2. -*i* v A. pl. Uporabljali so jo v 16. stl. *pečati* poleg mlajšega *pečate: lahti : laket, lakta* poleg *laket, lakti* – zaradi te končnice je prišlo do feminizacije prvotnega mask. subst.« (Ramovš 1952, 55).⁴⁰

Ramovš v svojih člankih in Morfologiji zelo dobro analizira ijevške samostalnike moškega spola tako z vidika internega slovenskega oz. slovanskega razvoja kot tudi glede na praindoevropsko izhodišče. Tudi za 16. stoletje presenetljivo natančno analizira razvoj, s katerim se lahko v celoti strinjamo.

1.3.3.5 Zamjatina 1992

Galina Zamjatina v avtoreferatu o svoji monografiji *Staroslovenskaja akcentnaja sistema i ee otrazhenie v biblii Ju. Dalmatina (1584 g.)* opisuje sistem naglasa v DB 1584.⁴¹ Najbolj povedna glede mesta naglasa sta *ej'é ← *ě* in *u ← *ō* (Zamjatina 1992, 5). Zasledila je, da je v Red končnica *-u* in Tmn končnica *-i* pri samostalnikih moškega spola ohranjena, oz. razširjena, kadar je naglašena. Ujevska sklanjatev se je ohranila oz. utrdila pri samostalnikih moškega spola, ki odražajo praslovansko akcentsko paradigmo c.⁴² Pri samostalniku

³⁸ V DJ 1575 sploh ni druge oblike Red in Ted. V DB 1578 so ijevške oblike zelo redke: R: *gospuda* [261], *gospudi* [4], *gospoda*. T: *gospuda* [91]. Tako ojevske oblike začnejo v Dalmatinovih delih prevladovati že od DB 1578.

³⁹ V Kreljevih delih in v JPo 1578 ženski spol pri samostalniku *pot* ni nedvomno izpričan. Ženskega spola bi lahko bila samo oblika Red *poti*. V ZK 1595 je sklanjatev samostalnika *pot* sledeča: ZK 1595 [11] **m** [7] **Ed** [2] R: *pota*. T: *pot*. **Mn** [5] I: *poti* [4]. R: *potou*. **m/ž** [4] **Ed** [2] I: *pot*. M: *poti*. **Mn** [2] M: *potih*.

⁴⁰ Tmn samostalnika *laket* v 16. stoletju ni izpričan. Pri samostalniku *pečat* se pojavlja v Trubarjevih in Dalmatinovih delih oblika Tmn *pečati* poleg oblike Tmn *pečate*, ki je prevladujoča.

⁴¹ V monografiji sem se pri rekonstrukciji naglasa sicer najbolj opiral na Skljarenka (po njem je povzeto poglavje o stanju v praslovanščini), Dyboja in Stanga. Ker pa je Zamjatina od vseh najbolj natančno obravnavala problematiko naglasa v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, jo obravnavam posebej. Od slovenskih avtorjev, ki so se ukvarjali s problematiko naglasa v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, obravnavam Škrabca v 1.3.3.2, opiral pa sem se tudi na dela Valjavca, ki so mi služila za širše poznavanje problematike.

⁴² »Tak toľko u osnov podvižnogo akc. tipa zakrepljajutsja ili sohranjajutsja fleksii gen. -*u*, dat. -*ovi*, acc. pl. -*i*, nom.–acc. du. -*i*, gen. pl. -*i*, fleksii mn. č. s -*ov*-« (Zamjatina 1992, 8).

medved rekonstruira akcentsko krivuljo IIA (Zamjatina 1992, 10), tj., da se v stranskih sklonih naglas pomakne (*médved*, Red *medvéda*). Samostalnik *gospod* uvršča v akcentsko paradigmo c s stalnim naglasom na zadnjem zlogu osnove (Zamjatina 1992, 10). Samostalnika *drob* in *gozd* uvršča v akcentsko paradigmo d, samostalnik *gost* v akcentsko paradigmo c (Zamjatina 1992, 10). V akcentsko paradigmo a se uvršča samostalnik *miš*, v b-paradigmo samostalnik *luč*, ki ga rekonstruira kot psl. *jo*-deblo, v akcentsko paradigmo c se uvrščajo samostalniki *os*, *peč*, *pleš* (Zamjatina 1992, 14). Samostalniki, ki imajo premični naglas, imajo lahko obliko Ded *-î* (*rizhy*, *mozhy* = *reči*, *moči*) namesto novejše oblike z naglasom na osnovi (*jédi*, *nóči*), ugotavlja Zamjatina 1992, 14.

Zamjatina obravnava ijevске samostalnike z vidika akcenta, kar je vsekakor dobrodošel prispevek k poznavanju te problematike.

1.4 Rekonstrukcija izhodiščnoslovenskega stanja ojevske, ijevске in ujevske sklanjatve samostalnikov moškega spola

Zaradi boljšega poznavanja stanja sklanjatve odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja prilagam rekonstrukcijo izhodiščnoslovenskega stanja ojevske, ijevске in ujevske sklanjatve samostalnikov moškega spola, ki jo povzemam po Ramovševi Morfologiji iz leta 1952.

1.4.1 Trda ojevska sklanjatev moškega spola

	Ednina	Dvojina	Množina
I	-∅	-a	-i
R	-a	-u	-∅ / -ov
D	-u	-oma	-om
T	-∅ / -a	-a	-e
M	-ě / -i / -u	-u	-ih
O	-om	-oma	-i

V ednini je v tožilniku končnica *-a* za samostalnike, ki spadajo v kategorijo živosti, in je nastala pod vplivom končnice Red. V Med se poleg odraza podedovane končnice **-ě* začne pojavljati tudi končnica *-u*, ki je prodrla iz ujevske sklanjatve, in končnica *-i* iz mehke ojevske sklanjatve.

V dvojini je končnica Idv in Tdv *-a*.

V množini je v Rmn nihta končnica, ki jo izpodriva končnica *-ov*, ki je prodrla iz ujevske sklanjatve in se začne pojavljati že v Brižinskih spomenikih. V Dmn in Mmn sta pri enozložnicah možna odraza končnic *-ěm* in *-ěh*, ki sta (kadar se pojavljata pri enozložnicah) naglašena. Končnici Tmn *-e* in Mmn *-ih* sta prodrli iz mehke ojevske sklanjatve in nadomestili končnico Tmn *-i* in Mmn *-ěh*.

1.4.2 Mehka ojevska sklanjatev moškega spola

	Ednina	Dvojina	Množina
I	-∅	-a	-i
R	-a	-u	-∅ / -ev
D	-u	-ema	-em
T	-∅ / -a	-a	-e
M	-i / -u / -ě	-u	-ih
O	-em	-ema	-i

V ednini so vsi skloni razen mestnika in orodnika prekrivni s trdo ojevsko sklanjatvijo. V Med je odraz podedovane končnice *-i*, ki se v kasnejšem slovenskem razvoju ojevske sklanjatve začne mešati z odrazom *-ě* iz trde ojevske in *-u* iz ujevske sklanjatve. V Oed je odraz podedovane končnice *-em*, ki se v kasnejšem slovenskem razvoju ojevske sklanjatve začanja mešati s končnico trde ojevske sklanjatve *-om*.

V dvojini so vsi skloni prekrivni z odrazi trde ojevske sklanjatve. Tudi v Ddv in Odv se pojavlja končnica *-oma* poleg *-ema*.

V množini je končnica Imn odraz podedovanega stanja. V rodilniku poleg ničte končnice, ki je odraz podedovanega stanja, obstaja tudi končnica *-ev*. Ta je nastala po preglasu iz končnice *-ov*, ki je prodrla iz ujevske sklanjatve in postopoma izpodrinila ničto končnico. Prav končnica *-ev* je dokaz, da je v izhodiščno-slovenskem sistemu razlika med trdimi in mehкими soglasniki še bila in se je kasneje začela postopoma izgubljati. V Dmn je končnica *-em*, ki se v kasnejšem slovenskem razvoju ojevske sklanjatve začanja mešati s končnico *-om*. Končnice Tmn, Mmn in Omn so odraz podedovanega stanja.

1.4.3 Ujevsko sklanjatev

	Ednina	Dvojina	Množina
I	-∅	-i	-ove
R	-u	-u	-ov
D	-ovi	-oma	-om
T	-∅ / -u	-i	-i
M	-u	-u	-ěh
O	-om	-oma	-mi

V ednini tožilniška končnica *-u* nastopa pri samostalnikih podspola živosti. Končnica Oed že odraža ojevsko sklanjatev.

V dvojini se v dajalniku in orodniku že odraža ojevsko sklanjatev.

V množini se imenovalniška končnica *-ove* v kasnejšem slovenskem razvoju ujevske sklanjatve križa s končnico *-i* ojevske, kar povzroči novo končnico *-ovi* kot variantno končnico ojevske sklanjatve. Končnici Dmn *-om* in Mmn *-ěh* sta odraz ojevske sklanjatve.

Ujevska sklanjatev je že v praslovanščini začela zamirati. Ta proces se nadaljuje tudi v slovenščini. Vendar pa je bila ujevska sklanjatev še v 16. stoletju deloma produktivna (prim. *zet*, Red *zetu*, Ded *zetuvi*; *tat*, Red *tatu*; *gost*, Red *gostu*; *sin*, Red *sinu*, Ded *sinuvi*; posamične pojavitve *Ted bogu*, ...).

1.4.4 Ijevski sklanjatev moškega spola

	Ednina	Dvojina	Množina
I	<i>-∅</i>	<i>-i</i>	<i>-je</i>
R	<i>-i</i>	<i>-iju</i>	<i>-i</i>
D	<i>-i</i>	<i>-ema</i>	<i>-∅m</i>
T	<i>-∅ / -i</i>	<i>-i</i>	<i>-i</i>
M	<i>-i</i>	<i>-iju</i>	<i>-∅h</i>
O	<i>-em</i>	<i>-ema</i>	<i>-mi</i>

V ednini se v tožilniku pri samostalnikih, ki spadajo v kategorijo živosti, pojavlja končnica *-i*, ki je pod vplivom ojevske sklanjatve nastala iz rodilniške oblike. V Oed je končnica *-em*, ki je odraz mehke ojevske sklanjatve.

V dvojini se v dajalniku in orodniku pojavlja končnica *-ema*, ki je odraz mehke ojevske sklanjatve.

V množini v najstarejši fazi verjetno še obstajata končnici *Dmn* in *Mmn -∅m* in *-∅h*,⁴³ ki pa že zelo zgodaj v slovenskem razvoju ijevske sklanjatve prenehata obstajati in se na njunem mestu pojavita končnici *-em* in *-eh*, ki odražata mehko ojevsko sklanjatev (sklanjatev samostalnika *mož*).

⁴³ Prim. Ramovš 1952, 64: »Razvoj vokala je odvisen od poudarka in od kvantitete; polglasnik utegne imeti v sle. naslednje tri reflekske: 1. neakcentuirani *∅* izgine, ostane pa, če to zahteva izgovor (v našem primeru je privzet v končnice namesto polglasnika analogični *i*). 2. Pod kratkim poudarkom polglasnik ostane in bi imeli v tem primeru končnici *-∅m*, *-∅x*. 3. Metatonično akcentuirani *∅* (**-bm̃b̃*, *-bm̃b̃ -∅m*) se razvije v *á*. Iz tega je jasno, da končnici *-ĕm*, *-ĕx* ne moreta biti fonetični naslednici psla. **bm̃b̃*, **-bx̃b̃*«. Hipotetični končnici *-∅m*, *-∅h* sta torej verjetno v izhodiščni slovenščini nastali po fonetičnem razvoju, vendar nista izpričani v nobenem od spomenikov, torej je že na začetku prišlo do vplivov končnic mehke ojevske sklanjatve.

2

PRASLOVANSKI IJEVSKI SAMOSTALNIKI MOŠKEGA SPOLA V SLOVENSKEM KNJIŽNEM JEZIKU 16. STOLETJA

2.1 Kratka predstavitev slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja

Prvi zapisi v slovenskem jeziku se pojavljajo že okoli leta 1000 (Brižinski spomeniki), prva knjižna norma pa se je izoblikovala šele v drugi polovici 16. stoletja z deli slovenskih protestantskih piscev. Prvi izmed njih in najbolj vpliven je Primož Trubar, ki je s svojim Katekizmom in Abecedarijem leta 1550 postavil temelje slovenskemu knjižnemu jeziku. Njegov jezik je temeljil na ljubljansčini s primesmi domačega doljenjskega narečja. V svojih delih namreč odpravlja odraz *ej* za *jat*, razen v izglasju in v homonimnih izrazih (*fveit* "mundus", *fvēt* "sanctus"), za odraz cirkumflektiranega (stalno dolgega) *o* pa ima vedno *u*. Da je nanj vplival govor Ljubljane, je razvidno iz dejstva, da je, tik preden je začel pisati, osem let živel v Ljubljani (Rigler 1968, 232–235). Sistem, ki ga je izdelal Trubar, je že od vsega začetka dokaj stabilen. Njegovo ustvarjanje bi lahko ločili na približno tri obdobja. Prvo obdobje je od TC 1550 do TAr 1562. V tem obdobju je opaziti oblikovanje knjižne norme, več arhaizmov, črka *f* se bolj dosledno uporablja tudi za zapis glasu *z*, prav tako *fh* za ž. TC 1550 je v celoti pisan v gotici, ostala dela pa so postopno že pisana v latinici.⁴⁴ Sam sistem jezika je dokaj dobro izdelan že v TT 1557. Naslednje obdobje je približno od TO 1564 do TC 1575. V njem se bolj oblikuje pravopisna norma (bolj dosleden zapis *y* za dolgi naglašeni *i* in za *ji/ij*). Pravopisno najbolj raznolika je v tem obdobju TO 1564. Tretje obdobje Trubarjevega ustvarjanja je od TT 1577 do TT 1581–82. V tem obdobju, sploh v TT 1581–82, je jezik najbolj enoten tako na pravopisni kot na glasoslovni ravni, tako da lahko govorimo o res dobro izdelani pravopisni normi. Izven teh treh obdobji je TPo 1595, ki je izšla po Trubarjevi smrti in je ni v celoti napisal Trubar. To delo je najmanj enotno, pojavljajo se različne pisne različice (tudi zapis *è* za polglasnik, ki ga Trubar sicer nima, spet se mešajo zapisi *fls* za *s/z* in *fh/sh* za *š/ž*). Opaziti je različne glasoslovne pojave, ki jih prej ni bilo (šibitev izglasnega nenaglašenege *i* v *e*). TPo 1595 je za tisk priredil Andrej Savinec (Rigler 1968, 203). Kljub v primerjavi z drugimi protestantskimi pisci največjemu časovnemu razponu ustvarjanja (od 1550 do (posmrtno) 1595) in največjemu številu objavljenih del (26 od skupaj 53) lahko Trubarjev jezik označimo kot enoten z določenim notranjim razvojem.

Za Trubarjem je najpomembnejši protestantski pisec Jurij Dalmatin, ki je leta 1584 izdal prevod celotne Biblije v slovenščino. Na začetku svojega ustvarjanja je ubral deloma

⁴⁴ Robne opombe v gotici se pojavljajo tudi v kasnejših delih, zapise v gotici uporablja tudi Krelj, ko želi opozoriti na pravilen izgovor posamezne besede.

svojo pot, a se je kmalu naslonil na isti tip jezika kot Trubar. Pravopisno se je približal Krelju. V delih do DB 1584 je več nedoslednosti, v DB 1584 pa je jezik zelo enoten in dosleden ter takšen ostaja tudi v naslednjih delih. Za izčiščen jezik kasnejših Dalmatinovih del je zaslužna tudi revizijska komisija,⁴⁵ ki je pregledala besedilo Dalmatinovih prevodov. Za jat Dalmatin piše *ej*, *e* in *é*; *ej* predvsem v izglasju oz. v *Med morjej, blagej, mesej* (Merše 2009, 266).⁴⁶ DB 1578 je bila napisana pred DPa 1576, zato izkazuje določene arhaizme, ki jih v DPa 1576 in kasnejših delih ni več. Na splošno se v Dalmatinovem jeziku pozna prelom med jezikom pred 1580 in po 1580, ko je besedila pregledala revizijska komisija (Rigler 1968, 237–239). Dalmatin je napisal 12 del in je po številu objavljenih del drugi slovenski protestantski pisec 16. stoletja.

Sebastijan Krelj je med slovenskimi protestantskimi pisci 16. stoletja edini, ki je nasprotoval Trubarjevemu konceptu knjižnega jezika. V svojih delih (KB 1566 in KPo 1567) se je skušal približati jeziku cirilske oz. glagolske literature, odpravljal je (sicer nedosledno) germanizme. Ker je bil iz Vipave, je v njegovem jeziku opaziti romanizme, večjo rabo svojilnega zaimka ter glas *ć* (zapisan s *ch*). Glas *ć* uporablja v enakih pozicijah, kot je še danes v rabi, npr. v notranjskem narečju primorske narečne skupine (prim. *voščiti* KPo 1567, CXV, '*u: aščet* v govoru Barke v Brkinih⁴⁷). Zapis *ch* je nedosleden, saj za odraz palatalnega *t* večinoma piše *zh* (*svezha*), bolj dosledna je pisava *ch* v deležnikih (Rigler 1968, 137). Težko bi bil to odraz Kreljevega narečja, saj ni mogel imeti različnih odrazov za enak pojav. Za izglasni *o* piše *ò*, polglasnik označuje z *è*, jat pa z *é*.⁴⁸ Zapisovanje ni vedno dosledno. Krelj v KPo 1567 označuje tudi mehka *lj* in *nj*, in sicer navadno tako, da na sledečem samoglasniku izpiše znak " ali " , za *nj* uporablja tudi *ñ*, prim. *lúdie, lúdie; ognòm, ognòm*. Krelj je pomembno prispeval k pravopisu z uvedbo črke *v*, z doslednim ločevanjem *s* in *f* ter *sh* in *fh* za *z* in *s* ter *ž* in *š*. Uvedel je apostrof ' pri pisavi nezložnih predlogov skupaj z besedo. Te njegove spremembe so bile razen pri Trubarju večinoma (razen označevanja mehkih *lj* in *nj* ter zapisa izglasnega *o*) dobro sprejete (Rigler 1968, 235–237).

Adam Bohorič je pomemben zaradi svoje slovnice iz leta 1584. Po njem se imenuje tudi črkopis, ki je bil v rabi od Trubarja do uvedbe gajice v drugi polovici 19. stoletja. Pravičnejše bi se pisava morala imenovati kreljica, saj jo je prvi utemeljil Krelj. Bohorič je prvi, ki je takšen črkopis sistematično obravnaval v BH 1584. Poleg slovnice je Bohorič objavil še Otročjo tablo 1580.

Hieronim Megiser je po rodu Nемеc, izdal pa je dva slovarja (MD 1592 in MTh 1603) ter besedilo očenaša (MS 1593). V svojih slovarjih se ni držal obstoječe jezikovne norme, ki je nastala s Trubarjem, Kreljem, Bohoričem in Dalmatinom. Nedosledno rabi *f*, *s*, *fh*, *sh*, *i* v izglasju zapisuje tudi kot *j*, uporablja različna diakritična znamenja pri zapisovanju polglasnika *è*, *à* ali celo brez (*pametn*) (Merše 2009, 253–260). Ker ni bil Slovenec, je večkrat opaziti očitne napake, ki so lahko nastale ob napačnem razumevanju oz. napačnem slušnem vtisu o določeni besedi.

⁴⁵ O delu revizijske komisije podrobno piše Ramovš v članku: Delo revizije za Dalmatinovo biblijo (Ramovš 1971 (= 1918), 140–174).

⁴⁶ Gre za interpretacijo Škrabčevih ugotovitev.

⁴⁷ To obliko poznam iz internega gradiva, moji predniki namreč prihajajo iz te vasi.

⁴⁸ »V znakovnem spektru za naglašeni ozki *e* je od Krelja dalje tudi *é*, ki lahko označuje etimološki *e* ali *ě*« (Merše idr. 1996, 244).

Felicijan Trubar je sin Primoža Trubarja. Izdal je ponatis DM 1584 (TfM 1595) in uredil TfC 1595, ki je v veliki meri kopija DC 1584. Ni izpričano, da bi sam izdelal kakšen prevod, je pa znal slovensko.

Ene duhovne pejsni iz leta 1563 so delo, ki je prvo nastalo brez Trubarjevega sodelovanja. Gre za pesmi, ki jih je priredilo več avtorjev. Jezik se večinoma drži Trubarjeve norme, odstopanja so zaradi vpliva govora vsakega posameznega avtorja. Največ odstopanj je pri pesmih, ki jih je prevedel Juričič, saj v tistem času še ni znal dobro slovensko (Rigler 1968, 111).

Jurij Juričič je 1578 izdelal prevod Spangenbergove Postile (prvi del je prevedel že Krelj). Priredil je tudi *P 1563. Pri svojem delu se je držal Kreljevega jezika, čeprav ga je vsaj deloma približal centralnim narečjem. Občasno se pojavi kakšen hrvatizem, ki je logičen, saj je bil Juričič Hrvat. Postilo je pregledal Bohorič, ki je svoje delo slabo opravil, saj sicer ne bi moglo ostati toliko hrvatizmov (Rigler 1968, 194–195).

Janž Tulščak je leta 1579 izdal Kerfzhanske leipe molitve. Po svojem jeziku predstavlja nekako vmesno stopnjo med Trubarjem in Dalmatinom. Zapisuje tudi mehki *lj* (*krajl*), odraza za cirkumfektirani *o* sta ali *o* ali *u*. Odraze jata ima podobne kot Dalmatin (Rigler 1968, 195–200).

Matija Trošt je izdal slovenski prevod Andreajeve pridige pri Trubarjevem pogrebu (TtPre 1588). Čeprav je bil iz Vipave kot Krelj, se v svojem jeziku drži jezika DB 1584 (Rigler 1968, 203).

Janž Znojilšek je bil Ljubljčan, izdal je Katehismus (ZK 1595). Za jat dosledno piše *e*, za cirkumfektirani (stalno dolgi) *o* pa *u*. Za *lj*, *nj* piše *lj*, *nj*, *jnj*, skupina *šč* se pri njem odraža kot *š* (Rigler 1968, 204–207).

Slovenskemu knjižnemu jeziku 16. stoletja sta torej največji pečat dala Trubar in Dalmatin, velik vpliv nanj pa je predvsem pri pravopisu imel Krelj in po njem Bohorič.

O pravopisu pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja je med drugimi pisal tudi Karel Štrekelj v svoji *Historični slovnici slovenskega jezika*, kjer opozarja, da je Trubar prevzel pisavo iz nemščine, in govori tudi o grafemu *y*: »Pač pa so naši stari pisatelji često pisali *y* v začetku in sredi besed za *ji*: *ygra*, na koncu besed pa za dolgi *i*« (Štrekelj 1922, 37). Med drugim razlaga tudi Kreljeva znamenja za mehčani *l* ali *n*: »Prva raba znamenja [^] v omehčavanje pred njim stoječega *l*-a je pač Krelj posnel iz slovanskega pisma, kjer služi enak krožec istemu namenu: tako zvana slitnaja« (Štrekelj 1922, 39).

2.2 Način prikazovanja gradiva za praslovanske ijevske samostalnike moškega spola, katerih odrazi so izpričani v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Praslovanske ijevske samostalnike moškega spola, katerih odrazi so izpričani v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, obravnavam po abecednem redu. V uvodnem delu je naveden odraz (*Ied*, navadno tudi *Red*) obravnavanega samostalnika v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku. Sledi predstavitev gradiva iz ostalih slovanskih jezikov s poudarkom na gradivu, ki uvršča obravnavani samostalnik med praslovanske ijevske samostalnike moškega spola. V tem razdelku so predstavljene tudi pomembnejše dileme, ki se pri posameznih samostalnikih pojavljajo ob uvrščanju v določen sklanjatveni vzorec, spol, itd.

Sledi osrednji del, ki predstavlja prikaz in analizo gradiva iz slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, zbranega s pomočjo listkovne kartoteke Sekcije za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Gradivo je prikazano po posameznih avtorjih. Ob dejanskih avtorjih, tj. Primožu Trubarju, Juriju Dalmatinu, Sebastijanu Krelju, Hieronimu Megiserju, Adamu Bohoriču, Juriju Juričiču, Janžu Tulščaku in Matiju Troštu, so vključeni še Janž Znojilšek, ki je sicer izdal nekaj svojih pesmi, Felicijan Trubar, ki je pripravil samo ponatis že obstoječih pesmaric, in delo Ene duhovne pejsni, ki je nastalo brez Trubarjeve privolitve kot delo več avtorjev. Pred predstavitvijo gradiva je navedeno natančno število pojavitev obravnavanega samostalnika. Sledi prikaz gradiva. Gradivo je razvrščeno po avtorjih v naslednjem vrstnem redu: prvi je obravnavan Primož Trubar kot osrednji in najbolj pomemben avtor slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Sledi mu Jurij Dalmatin. Za Dalmatinom sta skupaj obravnavana Jurij Juričič in Sebastijan Krelj, saj je njuna skupna točka, da imata v izglasju *o* namesto *u*, veznik *da* namesto *de*, odraz cirkumflekiranega *o* je *o* in ne *u* ... Zatem so obravnavani avtorji glede na to, v koliko delih se določen samostalnik pojavlja. Če je več avtorjev s pojavitvami obravnavanega samostalnika v enakem številu del, so ti med seboj razvrščeni po časovnem zaporedju od avtorja z najzgodnejšo letnico dela, v katerem se obravnavani samostalnik pojavlja, do avtorja, pri katerem se obravnavani samostalnik pojavlja najkasneje. Merilo je letnica prvega objavljenega dela, v katerem se obravnavani samostalnik nahaja. Tako se npr. Megiser navadno uvršča pred Felicijana Trubarja, ker je leto njegovega prvega objavljenega dela 1592, pri Felicijanu Trubarju pa 1595. Uvod v prikaz gradiva pri posameznem avtorju je sestavljen iz avtorjevega priimka. Izjemi sta Felicijan Trubar in večavtorsko delo Ene duhovne pejsni. Zatem v oklepaju sledijo navedena dela, v katerih se obravnavani samostalnik pojavlja. Pri avtorjih, ki so izdali samo eno delo (Ene duhovne pejsni, Juričič, Tulščak, Trošt, Znojilšek), tega podatka ni. Nato je naveden podatek o številu vseh del in pojavitev obravnavanega samostalnika pri posameznem avtorju. Sledi prikaz gradiva v tabeli, kjer so pisne različice strnjene v pisno posodobljeno zapisano sklonsko obliko. Fonetične različice so predstavljene kot v primeru *gospl/od*. V takšnih primerih ni izpisana celotna beseda, ampak je ob poševnici v pomanjšani pisavi naveden samo spreminjajoči se fonem. Fonetične različice so navedene po pogostnostnem zaporedju. Če je bolj pregledno, katere različice so dejansko izpričane na sledeč način, je izpisana pisno posodobljena celotna različica sklonske oblike (*gospuda/gospoda/guspudi*). Za zapisom sklonske oblike je v oglatem oklepaju navedeno število pojavitev vseh različic skupaj. Za vsako pisno različico znotraj sklonske oblike je v oglatem oklepaju navedeno število pojavitev posamezne različice. Če je število pojavitev enako ena, podatka o številu pojavitev ni. Pri samostalnkih, ki se pojavljajo v več spolih, je za številom pojavitev še oznaka spola. Število pojavitev znotraj posameznega slovničnega števila je zapisano na vrhu tabele za oznako števila (ednina, dvojina, množina) v oglatem oklepaju. Če je v posameznem slovničnem številu izpričana samo ena sklonska oblika, število pojavitev te ni napisano za njenim zapisom, ampak samo ob oznaki števila. Če je pojavitev v posameznem številu samo ena, za oznako števila ni podatka o številu pojavitev. Vse pisne različice, ki so očitne napake, npr. *gospndi*, so označene s klicajem (!). Tako kot v prikazu gradiva po posameznih delih so tudi tukaj znotraj

posameznega sklona različice med seboj ločene z vejico in si sledijo po pogostnostnem zaporedju. Kjer je več različic z enakim številom pojavitev, si sledijo ali po časovnem zaporedju ali pa glede na povezanost s prevladujočimi pisnimi različicami. Vse očitne napake so predstavljene na koncu. Pisne različice so izpisane po pogostnostnem zaporedju fonetičnih različic, najprej najpogostejša fonetična različica s pisnimi različicami od najbolj pogoste do najmanj pogoste in tako dalje do najmanj pogoste fonetične različice. Pisne različice posameznih fonetičnih različic so med seboj ločene s podpičjem. Če se v posameznem sklonu (navadno v mestniku ednine) pojavljata dve različni skloni obliki, sta s pripadajočimi različicami navedeni ena pod drugo (enako velja, če je oblik več), zraven pa je za znakom (romb) navedeno skupno število pojavitev v obravnavanem sklonu. Če se pisna različica ujema s pisno posodobljeno fonetično različico (*golob*, *kmeti*), je oblika navedena samo enkrat, označena pa je ležeče. V BH 1584 so stranskosklonske končnice navadno nakazane samo s končnico Red. Izpričana končnica/končaj je označena ležeče, osnova, ki je dejansko izpisana samo v Ied pa je v Red izpisana pokončno. Pri prikazu gradiva v tabelah število pojavitev znotraj posameznega slovnicega števila velja za vse pripadajoče sklone in število pojavitev posamezne sklonske oblike velja za vse pisne različice.

Pri splošnem prikazu gradiva je pod oznako (slovnicega) števila oznaka sklanjatve in pod njo po potrebi še oznaka spola.

Analiza gradiva pri Trubarjevih, Dalmatinovih delih ter Kreljevih delih in JPo 1578 sledi pod tabelo s prikazom gradiva. Analiza obravnavanega samostalnika v ostalih delih je strnjena v skupnem razdelku: Analiza samostalnika *golob* v ostalih delih. Če ostane za Trubarjevimi, Dalmatinovimi, Kreljevimi deli in JPo 1578 samo en avtor, sledi analiza pod tabelo s prikazom gradiva; enako kot pri prej navedenih avtorjih.

Na koncu obravnave posameznega samostalnika sledi splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev. Najprej so predstavljene pisno posodobljene različice obravnavanega samostalnika. Za oznako za (slovnice) število je v oglatem oklepaju predstavljeno število vseh pojavitev znotraj tega števila. Sledijo sklonske oblike, ki imajo v oglatem oklepaju na desni pripisano število pojavitev. Če števila pojavitev ni, se oblika pojavlja samo enkrat. Če je samo podatek o številu pojavitev znotraj določenega števila, za (edino) sklonsko obliko pa podatka ni, pomeni, da je število pojavitev (edine) sklonske oblike enako številu pojavitev v obravnavanem številu. Če se samostalnik odraža v več spolih, je najprej naveden moški, potem ženski spol, na koncu pa še oblike, pri katerih spola iz sobesedila ni mogoče določiti (m/ž). Za oznako spola je v tem primeru napisano število pojavitev v obravnavanem spolu. Iz navedenih oblik izhaja določitev sklanjatvenih vzorcev in njihova analiza. Očitnih napak v splošnem prikazu ne obravnavam, prištete so k različici, ki jo verjetno odražajo (npr. *gospndi* je napačen zapis za *gospudi*; stavec je narobe obrnil črko *u*, *ludire* je zapis oblike *ljudje*, ...).

2.3 Odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

2.3.1 Cesar

Samostalnik *česar* "imperator", Red *cesárja* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski samostalnik **čēsarь* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *česar*, *čār*, bg. *car*, sl. *česarь*, stč. *ciesar*, č. *císař*, slk. *cisár*, p. *cesarz*, str. *цьсарь*, r. *carь*, *cesárь*, ukr. *česarь* (ESSJ I, 62). Samostalnik **čēsarь* kot možni praslovanski ijevski samostalnik moškega spola omenja Dybo 1990, 208, ki ga navaja pri ijevskih moških samostalnikih akcentske paradigme c, poleg pa navaja še Imn *crie*, torej okrajšano obliko od *čēsarie*, ki naj bi se nahajala v cirilskih spomenikih iz zografskega samostana. V SP, ESSJ, ÈSSJa, v staroruskem slovarju /.../ je samostalnik **čēsarь* (**carь*) razložen kot *jo*-deblj brez znaka ijevske sklanjatve. Kot znak ijevske sklanjatve so v SJS IV, 840–841, navedeni Oed *čēsarьть*, Imn *čēsarьe*, *čēsarije*, Rmn *čēsarei*, Dmn *čēsarьть*, Zmn *čēsarije*, Mmn *čēsarьхь*, Omn *čēsarьmi*. Samostalnik *cesar* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 531-krat.

Trubar: samostalnik *cesar* se pojavlja v 19 delih (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TKo 1557, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TP 1566, TL 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 345-krat.

	Ednina [257]	Dvojina	Množina [87]
I	cesar [67]: <i>cefsar</i> [36], <i>ceffar</i> [27], <i>cefar</i> [3], <i>ceβar</i>	cesarje: <i>ceffarie</i>	cesarji [42]: <i>ceffary</i> [29], <i>cefsarji</i> [10], <i>ceffary</i> , <i>ceffarji</i> , <i>cefsarij</i>
R	cesarj a/e [41]: <i>cefsarja</i> [18], <i>ceffaria</i> [2], <i>ceffarja</i> [2]; <i>ceffarie</i> [18], <i>ceffarye</i>	/	cesarjev [10]: <i>ceffarieu</i> [6], <i>cefsarjeu</i> [3], <i>ceffaryeu</i>
D	cesarju [87]: <i>ceffariu</i> [44], <i>cefsarju</i> [33], <i>ceffaryu</i> [5], <i>ceβarju</i> [3], <i>cefariu</i> , <i>cefsariu</i> cesaru [3]: <i>cefaru</i> ♦ [90]	/	cesarjem [5]: <i>ceffariem</i>
T	cesarj e/a [49]: <i>ceffarie</i> [30]; <i>cefsarja</i> [11], <i>ceffaria</i> [7], <i>cefsaria</i>	/	cesarje [24]: <i>ceffarie</i> [19], <i>cefsarje</i> [4], <i>ceffarye</i>
M	cesarju [2]: <i>ceffariu</i> , <i>cefsarju</i>	/	cesarjih: <i>ceffaryh</i>
O	cesarjem [8]: <i>ceffariem</i> [6], <i>CESSARIEM</i> , <i>cefsarjem</i>	/	cesarji [5]: <i>ceffary</i> [4], <i>cefsarji</i>

Samostalnik *cesar* se sklanja po odrazih mehke ojevske sklanjatve. V Ded se pojavlja tudi oblika *cesaru*, ki odraža sekundarno otrditev *r*, verjetno pod vplivom imenovalnika. V tem primeru ne gre za odraz trde ojevske sklanjatve, ki bi bil enakovreden odrazom mehke ojevske sklanjatve, saj je pojav pogojen z analogijo in ne z regularnim razvojem. V Red se pojavlja preglašena oblika *cesarje* 19-krat, nepreglašena oblika *cesarja* pa 22-krat. V Ted se preglašena oblika *cesarje* pojavlja 30-krat, nepreglašena oblika *cesarja* pa 18-krat. Preglašene oblike so starejše, v kasnejših besedilih se pojavlja več nepreglašanih oblik. V dvojini se pojavlja samo preglašena oblika Idu *cesarje*.

Dalmatin: samostalnik *cesar* se pojavlja v 8 delih (DPa 1576, DC 1579, DC 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585), skupaj 87-krat.

	Ednina [79]	Množina [8]
I	cesar [21]: <i>ceffar</i> [16], <i>cefar</i> [2], <i>ceřar</i> [2], <i>cefsar</i>	cesarji [2]: <i>ceřarji</i>
R	cesarja [8]: <i>ceffarja</i> [6], <i>ceřarja</i> , <i>cefsarja</i>	cesarjev: <i>ceffarjeu</i>
D	cesarju [22]: <i>ceffarju</i> [11], <i>cefsarju</i> [6], <i>ceřariu</i> [3], <i>cefsariu</i> , <i>ceřsarju</i>	/
T	cesarja [24]: <i>ceřsarja</i> [10], <i>ceffarja</i> [10], <i>cefsaria</i> [2], <i>ceřfaria</i> , <i>ceřarja</i>	cesarje [5]: <i>ceffarje</i> [4], <i>ceřarje</i>
M	cesarju [2]: <i>ceffarju</i> , <i>ceffarjeu!</i>	/
O	cesarjem [2]: <i>ceffarjem</i> , <i>cefsarjem</i>	/

Samostalnik *cesar* se sklanja po odrazih mehke ojevske sklanjatve. Oblika Med *cesarju* odraža mehko osnovo, na katero se pritika končnica trde ojevske sklanjatve. Pisna različica *ceffarjeu* je verjetno tipkarska napaka in jo lahko uvrstimo k obliki *ceřarju*.⁴⁹

Krelj in Juričič: samostalnik *cesar* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 14-krat, v JPo 1578 pa 57-krat.

	Ednina [14]
I	cesar: <i>caefar</i>
R	cesarja [2]: <i>cefaria</i> cesara [2]: <i>cefara</i> ♦ [4]
D	cesaru [5]: <i>cefaru</i>
T	cesarja [2]: <i>cefaria</i>
M	/
O	cesarom [2]: <i>cefarom</i>

	Ednina [56]	Množina
I	cesar [11]: <i>cefsar</i> [6], <i>caefar</i> [3], <i>ceřfar</i> , <i>cefar</i>	/
R	cesarja [10]: <i>cefaria</i> [3], <i>cefarya</i> [3], <i>ceřfarya</i> [2], <i>cefsaria</i> , <i>cefsarya</i> cesara: <i>cefara</i> ♦ [11]	cesarjev: <i>cefaryeu</i>
D	cesarju [21]: <i>cefariu</i> [8], <i>cefsariu</i> [6], <i>cefsaryu</i> [3], <i>ceřfaryu</i> [2], <i>cefaryu</i> , <i>caefariu</i> cesaru [4]: <i>cefaru</i> [3], <i>ceřfaru</i> ♦ [25]	/
T	cesarja [2]: <i>cefaria</i> , <i>cefsaria</i>	/
M	cesarju: <i>cefsarju</i>	/
O	cesarjem [3]: <i>cefariem</i> cesarom [3]: <i>cefarom</i> [2], <i>ceřfarom</i> ♦ [6]	/

⁴⁹ pèr *Ceffarjeu* (DB 1584, II, 139a).

Pojavljajo se večinoma odrazi mehke ojevske sklanjatve. Odrazi trde ojevske sklanjatve so Red *cesara*, Ded *cesaru* in Oed *cesarom*. V teh primerih gre najverjetneje za dejanski odraz trde ojevske sklanjatve in ne za analogijo kot v Trubarjevih delih. Krelj se je namreč zgledoval po cerkveni slovanščini, Juričič pa je bil Hrvat. To pomeni, da so oblike z nemehčanim *r* odraz podedovanega stanja (hrvaščine oz. cerkvene slovanščine). Oblika *cesarju* iz Med kaže na končnico *-u*, ki je odraz slovenske trde ojevske sklanjatve. Pisni različici *caesar* iz Ied in *caefariu* iz Ded kažeta na latinski zapis.

Megiser: samostalnik cesar se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	cesar: <i>ceřar</i> , <i>ceřfar</i>

Felicijan Trubar: samostalnik cesar se pojavlja v 2 delih (delih (TfM 1595, TfC 1595), skupaj 6-krat.

Ednina [6]	
I	cesar: <i>ceřar</i>
R	/
D	cesarju [2]: <i>ceřfarju</i>
T	cesarja [3]: <i>ceřfarja</i> , <i>ceřsarja</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik cesar se pojavlja 5-krat.

Ednina [5]	
I	/
R	cesarje: <i>ceřarie</i>
D	cesaru [2]: <i>ceřaru</i>
T	cesarja [2]: <i>ceřaria</i>

Tuščak: samostalnik *cesar* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	cesara: <i>ceřfara</i>

Bohorič: samostalnik *cesar* se pojavlja v BH 1584, skupaj 7-krat.

Ednina [7]	
I	cesar [4]: <i>ceřfar</i> [3], <i>caesar</i>
R	cesarja: <i>ceřfarja</i>
D	cesarju: <i>zeřarju</i>
T	cesarja: <i>ceřarja</i>

Trošt: samostalnik *cesar* se pojavlja 6-krat.

Ednina [6]	
I	cesar [2]: <i>cefar</i> , <i>ceffar</i>
R	cesarja [2]: <i>cefaria</i> , <i>ceffaria</i>
D	cesarju: <i>ceffariu</i>
T	/
M	/
O	cesarjom: <i>ceffariom</i>

Znojilšek: samostalnik *cesar* se pojavlja 1-krat.

Množina	
I	/
R	cesarjov: <i>cefsarjou</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *cesar* v ostalih delih

Prevladujejo oblike, ki odražajo mehko ojevsko sklanjatev. Oblika Red iz *P 1563 *cesarje* odraža preglašeni izglasni nenaglašeni *a*. Trdo ojevsko sklanjatev odražata obliki Ded *cesaru* iz *P 1563, ki je lahko odraz podedovanega stanja (pesem je napisal Juričič), in Ted *cesara* iz TkM 1579, ki je podobno kot v Trubarjevih delih najverjetneje nastala pod vplivom Ied.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *cesar* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [431] I: *cesar* [109]. R: *cesarja* [43], *cesarje* [20], *cesara* [3]. D: *cesarju* [133], *cesaru* [14], *česarju*. T: *cesarja* [53], *cesarje* [30], *cesara*. M: *cesarju* [5]. O: *cesarjem* [13], *cesarom* [5], *cesarjom*.

Dv I: *cesarje*.

Mn [97] I: *cesarji* [44]. R: *cesarjev* [12], *cesarjov*. D: *cesarjem* [5]. T: *cesarje* [29]. M: *cesarjih*. O: *cesarji* [5].

Najpogosteje se pojavlja vzorec, ki odraža (slovensko) mehko ojevsko sklanjatev. Pojavljajo se tudi odrazi (slovenske) trde ojevske sklanjatve ter odrazi, pri katerih se na mehko osnovo *cesarj-* pritikajo končnice (slovenske) trde ojevske sklanjatve. V slednjih primerih gre za nekakšen prehod iz (slovenske) mehke v (slovensko) trdo ojevsko sklanjatev. V Trubarjevih delih se v Red, Ted pojavlja poleg oblike *cesarja* tudi preglašena oblika *cesarje*. V Idv je preglašena oblika *cesarje* edina izpričana, v splošnem prikazu pa jo poenostavljam v *cesarja*, saj ne gre za morfološko, ampak za fonetično spremembo. Preglašena oblika *cesarje* je edina izpričana oblika Red v *P 1563. Starejše, podedovane oblike so tiste, ki se odražajo v mehki ojevski sklanjatvi. Sledijo oblike, pri katerih se na mehko osnovo pritikajo končnice trde ojevske sklanjatve. Oblike, pri katerih se na trdo osnovo pritikajo končnice trde ojevske sklanjatve, so dveh različnih izvorov. V Kreljevih delih, *P 1563 in JPo 1578 so to gotovo podedovane oblike, ki predstavljajo vzporednico oblikam z mehko osnovo. V Trubarjevih delih in TkM 1579 gre za novejši pojav, za vpliv imenovalniške oblike (kjer je *r* nemehčan).

	Ednina			Dvojina	Množina	
	o ^m	o ^t	o ^{m-t}	o ^m	o ^m	o ^{m-t}
I	<i>cesar</i> ²¹¹	<i>cesar</i> ?	<i>cesar</i> ?	<i>cesarje</i>	<i>cesarji</i> ?	<i>cesarji</i> ?
R	<i>cesarja</i> ? / <i>cesarje</i>	<i>cesara</i>	<i>cesarja</i> ?	/	<i>cesarjev</i>	<i>cesarjov</i>
D	<i>cesarju</i> ?	<i>cesaru</i>	<i>cesarju</i> ?	/	<i>cesarjem</i>	/
T	<i>cesarja</i> ? / <i>cesarje</i>	<i>cesara</i>	<i>cesarja</i> ?	/	<i>cesarje</i> ?	<i>cesarje</i> ?
M	/	/	<i>cesarju</i>	/	<i>cesarjih</i> ?	<i>cesarjih</i> ?
O	<i>cesarjem</i>	<i>cesarom</i>	<i>cesarjom</i>	/	<i>cesarji</i> ?	<i>cesarji</i> ?

¹ Zaradi preglednosti prikaza pri samostalnikih *cesar* in *pastir* ne kažem samo na ojevski vzorec, ampak tudi razliko med ojevsko mehko (om), ojevsko trdo (ot) in ojevsko sklanjatvijo, pri kateri se na mehko osnovo pritikajo končnice trde ojevske sklanjatve (om-t).

¹¹ V splošnih pregledih oblik in sklanjatvenih vzorcev navajam posodobljene oblike obravnavanih samostalnikov, ki ne predstavljajo nujno dejansko izpričanih fonetičnih različic. Za takšen poseg sem se odločil zaradi večje povednosti prikazanih oblik, saj pridejo bolj do izraza končnice (ki seveda niso posodobljene).

Znak ? v splošnih preglednicah pomeni, da tista oblika sama po sebi ni nujno del (samo) tistega vzorca, kjer je napisana. Prim. Ied *cesar* sam po sebi nič ne pove, ali bodo stranski skloni imeli oblike trde ali mehke ojevske sklanjatve. Zato je taka oblika navedena povsod tam, kjer bi lahko, glede na izpričanost ostalih oblik, obstajala. Tako lahko Ied *cesar* uvrstimo tako v trdi kot v mehki ojevski sklanjatveni vzorec, ker so izpričane oblike obeh vzorcev.

2.3.2 Čmrlj

Samostalnik *čmrlj* "apis terrestris", Red *čmrlja* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrzi praslovanskega samostalnika *čьmelb/čьrmelb v ostalih slovanskih jeziki so naslednji: č. *čmel*, Red *čmele/čmela*, slk. *čmel'*, Red *čmela*, stp. *czmiel*, kaš. *šmel*, dl. *tšmjel*, Red *tšmjela*, gl. *čmel'* (SP II, 311). Oblike z vrinjenim r: hr. čak. *střmělj*, Red *strmélja*, č. nar. *čmrl'áň*, p. *trzmiel*, Red *trzmiela* (SP II, 311). Obstaja možnost tvorbe *čьrmьb + *-elb ali *čьrmelb (ĚSSJa IV, 148–149). SP II, 311, navaja ijevsko osnovo *čьmelb. Sorodno je stvn. *humbal*, stpr. *camus*, lit. *kam-ānė*, let. *kam-ane* (SP II, 312). Iz slovanskega gradiva vidimo, da ni popolnoma jasno, katere oblike spadajo pod ijevsko oz. ojevsko praslovansko izhodišče in zakaj. SP II, 311, za slovenščino izhaja iz psl. izhodišča *čьmelb. Navedeni zgledi v SP II, 311, so iz Pleteršnika: *čmēlj*, narečno *šcemēlj* in *šmēlj*. Bernštejn 1974, 255, navaja, da se ijevski debli moškega spola večkrat težko ločijo od *jo*-debel. To je razvidno tudi v tem primeru. V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je identično stanje tudi pri samostalniku *ogenj*, ki je že zelo zgodaj prešel v mehko ojevsko sklanjatev. Na takšen način se sklanja npr. tudi ojevski samostalnik *čevelj* oz. *črevelj*.⁵⁰

Samostalnik *čmrlj* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 5-krat.

⁵⁰ Ied *č(r)evelj*, Red *č(r)evlja*, Ded *č(r)evlju*, Ted *č(r)evelj*, Med *č(r)evlju*, Imn *č(r)evlji*, Rmn *č(r)evljev*, *č(r)evljov*, Dmn *č(r)evljem*, Tmn *č(r)evlje*, Mmn *č(r)evljih*, *č(r)evljah*.

Trubar: samostalnik *čmrlj* se pojavlja v TPo 1595, skupaj 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	čmrla: <i>zhmerla</i>

Izpričana je oblika tožilnika ednine *čmrla*, ki kaže na uvrstitev v ojevsko sklanjatev in v podspol živosti.

Megiser: samostalnik *čmrlj* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	čmrl: <i>zhmèrl</i> [2], <i>zhmerl</i>

Bohorič: samostalnik *čmrlj* se pojavlja v BH 1584, skupaj 1-krat.

Množina	
I	/
R	/
D	/
T	čmrle: <i>zhmèrle</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *čmrlj* v ostalih delih

Izpričani sta obliki Ied in Tmn, *čmrl* in *čmrle*, ki odražata ojevski sklanjatveni vzorec.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *čmrlj* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [4] I: *čmrl* [3]. T: *čmrla*.

Mn T: *čmrle*.

Izpričane oblike kažejo na ojevski sklanjatveni vzorec in podspol živosti. Nakazana sklanjatvena paradigma je enaka kot pri samostalniku *čevelj/črevelj* oz. *molj*.

	Ednina	Množina
	o	o
I	<i>čmrlj</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	<i>čmrlja</i>	<i>čmrlje</i>

2.3.3 Črv

Samostalnik *čřv* "vermis", Red *čřva* in *čřvâ* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in ne izkazuje nobenih oblikotvornih posebnosti. Sklanja se po prvi moški sklanjatvi in je podspola živosti. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika *čřvьb v ostalih slovanskih jezikih so: hr. in sr. *čřv*, Rmn *čřvī*, bg. *čřrv*, mk. *čřv*, csl. *čřvьb*, Red *čřvi*, r. *červь*, Red *červjá*, Rmn *červěj*, nar. *čérev*, str. *čřrvьb*, p. *czerw*, Red *czerwia*, stp. Omn *czyrwmi*, nar. *czerwu*, *cyrf*, Red *cyrvá*, Imn *czerwie*, č. *červ*, stč. *čřv*, Imn *čřvie*, slk. *červ*, gl. *čerw*, dl. *cerw*, Imn *cerwé*, plb. *ceř(v)* "polž" (ESSJ I, 90; SP II, 269–271). Prikazane oblike so moškega spola. V cerkveni slovanščini oblika roditeljske ednine *čřvi* kaže na ijevsko sklanjatev. Ostanke ijevske sklanjatve so v roditeljski množini vidni v srbsčini in hrvaščini *čřvī* (-ī po kontrakciji iz *-bīb), v ruščini *červěj* (-ej po odpadu izglasnega jera v *-bīb). V imenovalniku množine se v narečni poljščini pojavlja oblika *czerwie*, v stari češčini *čřvie*, v gornji lužiški srbsčini *cerwé* (vse iz *-bīe). V stari poljščini na ijevsko sklanjatev kaže tudi oblika orodnika množine *czyrwmi*. Na ijevsko paradigmo kažeta tudi staroruski obliki dajalnika ednine *čřvi* in imenovalnika množine *čřvie* (Sreznevskij III, 1558). V ijevsko paradigmo samostalnik *čřvьb uvršča tudi Miklošič, ki navaja cerkvenoslovanske zglede: Red in Ded *čřvi*, Imn *čřvie*, Rmn *čřvij*, Omn *čřvьmi* (Miklošič 1856, 47).

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *črv* pojavlja 123-krat.

Trubar: samostalnik *črv* se pojavlja v 9 delih (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TP 1566, TC 1575, TT 1581–82, TPo 1595), skupaj 27-krat.

Ednina [12]	Množina [15]
I čřv: ¹ <i>zheru</i> [6], <i>zheruu</i> [4], <i>zherv</i> [2]	čřvje [9]: <i>zheruie</i> [5], <i>zhervje</i> [3], <i>zheruye</i>
R /	čř[uv/v]ov [4]: <i>zheruuou</i> [2]; <i>zheruou</i> , <i>zhervou</i>
D /	/
T /	čřve: <i>zherue</i> čřvje: <i>zheruie</i> ♦ [2]

¹ Za zapis polglasnika oz. reduciranega glasu pred *r* uporabljam zapis, ki je v rabi v sodobnem knjižnem jeziku.

EDNINA

- Imenovalnik: Pisna različica *zheruu* lahko kaže na izgovor [čřuu] ali [čřvu]. Pisna različica *zheru* lahko kaže na izgovor [čřu] ali [čřu]. Pisna različica *zherv* verjetno kaže na izgovor [čřu]. Ne moremo pa popolnoma izključiti možnosti izgovora [čřv], saj imamo v TT 1557 pri samostalniku *vrv* enkrat zapis *verf*, kjer izglasni *f* gotovo ne kaže na bilabialni izgovor izglasnega *v*. Na takšno interpretacijo napeljuje tudi v ESSJ I, 90, navedeni narečni obliki *čřf* in *čřf*.⁵¹ Prav tako ne moremo izključiti izgovora [čř'ou] (govor Ročinja). Pri popraslovansko enozložnem samostalniku *čřv* se je namreč zaradi lažjega izgovora razvil še en zlog (prim. tudi p.

⁵¹ Citirani obliki sta iz ESSJ I, 90, kjer ni navedeno, iz katerega narečja sta vzeti.

nar. *czerwu*). V sodobnih slovenskih narečjih je precej razširjena oblika *črou* (npr. Ročinj, Most na Soči, Avče, Branik, Leskoviča).⁵² Po pomiku cirkumfleksa in prehodu cirkumfektiranega *o* v *u* bi namreč oblika *zheruu* lahko kazala na takšen izgovor. Posredno kaže na tovrsten izgovor verjetno tudi oblika *zheruuou* v rodilniku množine.

MNOŽINA

- Imenovalnik: V imenovalniku množine se pojavlja samo pričakovan odraz podedovane oblike s končnico *-je* v različnih pisnih različicah (*zheruie*, *zhervje*, *zheruye*). Obliki *zheruie* in *zheruye* bi lahko kazali na izgovor [čəruje], kar bi lahko kazalo na naglašen predzadnji zlog in razvoj iz [*čərōvje].
- Rodilnik: V rodilniku množine je prodrla izvorno ujevska končnica *-ov*, ki je v tem obdobju že predstavljala splošno končnico rodilnika množine za moški spol. Zanimiva je pisna različica *zheruuou*, ki bi lahko kazala na izgovor [čəruvov] in posledično na naglas na *uv* [*čərōvov].
- Tožilnik: V tožilniku množine se pojavljata dve obliki. Oblika *črve* (*zherue*) je odraz slovenske (ojevske) sklanjatve moškega spola. Oblika *črvje* (*zheruie*) verjetno kaže na podaljšavo osnove z *-j-*,⁵³ na katero se pritika končnica *-e*; kot pri obliki *črve*.

Dalmatin: samostalnik *črv* se pojavlja v 5 delih (DJ 1575, DB 1578, DBu 1580, DB 1584, DM 1584), skupaj 81-krat.

Ednina [14]	Množina [67]
I črv [8]: <i>zherv</i> [4], <i>zhèrv</i> [4]	črvje [26]: <i>zhèrvje</i> [17], <i>zheruie</i> [7], <i>zhervie</i> , <i>zhervje</i>
R črva [4]: <i>zherua</i> [2], <i>zhervá</i> , <i>zhèrvá</i>	črvov [17]: <i>zhèrvou</i> [11], <i>zheruuou</i> [5], <i>zhervou</i>
D /	črvom [5]: <i>zheruom</i> [2], <i>zhèrvom</i> [2], <i>zhervom</i>
T črva [2]: <i>zhèruá</i> , <i>zhèrvá</i>	črve [18]: <i>zhèrvé</i> [5], <i>zhèrve</i> [5], <i>zherue</i> [4], <i>zherve</i> [4]
M /	/
O /	črvmi: <i>zhèrvmy</i>

EDNINA

- Imenovalnik: Pojavlja se oblika *črv* [čərʋ], ki je štirikrat, tj. v polovici primerov, zapisana kot *zhèrv*.
- Rodilnik: Pojavlja se oblika *črva* [čər'va:], pisni različici *zhervá* in *zhèrvá* nedvomno kažeta na naglas na končnici. Končnica *-a* je prodrla iz slovenske (ojevske) sklanjatve moškega spola.
- Tožilnik: Pojavlja se oblika *črva* [čər'va:] kot v rodilniku. To kaže, da je samostalnik *črv* spadal v podspol živosti. Oba zapisa v Dalmatinovih delih (*zhèruá* in *zhèrvá*) izkazujeta naglas na končnici.

⁵² SLA: T89, T78, T79, T104, T180.

⁵³ Več o tipu samostalnikov s podaljšano osnovo *-j-* v poglavju 2.4.5 o moškem mešanem sklanjatvenem vzorcu.

MNOŽINA

- Imenovalnik: Izpričan je odraz pričakovane podedovane oblike *črvje* v različnih pisnih različicah (*zhèrvje*, *zheruie*, *zhervie*, *zhervje*).
- Rodilnik: V rodilniku množine je izpričana samo oblika *črvov* (*zhèrvou*, *zheruou*, *zhervou*), ki je odraz slovenske ojevske sklanjatve moškega spola.
- Dajalnik: Končnica *-om* je prodrla iz slovenske (ojevske) sklanjatve moškega spola.
- Tožilnik: Končnica *-e* je prodrla iz slovenske (ojevske) sklanjatve moškega spola. Pisna različica *zhèrvé* kaže na naglas na končnici [čər'vɛ:].
- Orodnik: Izpričana oblika *zhèrvmy* kaže na odraz pričakovane podedovane oblike ijevske moške sklanjatve. Izglasni *y* kaže na naglas na končnici [čərv'mi:].

Juričič: samostalnik *črv* se pojavlja 2-krat.

Množina [2]

I črvje: *zharuie*, *zharuye*

Samostalnik *črv* se v JPo 1578 pojavlja samo v Imn. Izpričana oblika odraža pričakovano podedovano obliko *črvje*.

Megiser: samostalnik *črv* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 5-krat.

Ednina [5]

I črv: *zherv* [3], *zheru* [2]

Felicijan Trubar: samostalnik *črv* se pojavlja v 2 delih (TfM 1595, TfC 1595), skupaj 2-krat.

Množina [2]

I /

R /

D črvem: *zhervem*

T črve: *zhèrve*

Ene duhovne pejsni: samostalnik *črv* se pojavlja 1-krat.

Množina

I /

R /

D črvjem: *zheruiem*

Tulščak: samostalnik *črv* se pojavlja 1-krat.

Ednina

I črv: *zherv*

Bohorič: samostalnik *črv* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>črv: zherv</i>
R	<i>črva: zherva</i>

Trošt: samostalnik *črv* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	<i>črv: zheru</i>

Znojlišek: samostalnik *črv* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	<i>črv: zherv</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *črv* v ostalih delih

V Dm n se v TfC 1595 pojavlja odraz pričakovane izhodiščnoslovenske oblike *črvem*. Končnica *-em* dajalnika množine odraža mehko ojevsko sklanjatev.⁵⁴ V *P 1563 se pojavlja oblika *črvjem*, ki odraža podaljšano osnovo *črvj-*. Ostale oblike odražajo trdo ojevsko sklanjatev.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *črv* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [36] I: *črv* [16], *čaru* [9], *čaruu* [4]. R: *črva* [3], *črvá* [2]. T: *črvá*.

Mn [87] I: *črvje* [37]. R: *črvov* [19], *čaruvov* [2]. D: *črvom* [5], *črvem*, *črvjem*. T: *črve* [15], *črvé* [5], *črvje*. O: *črvmy*.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se je samostalnik *črv* v izpričanih oblikah ednine sklanjal po ojevski sklanjatvi. V množini prihaja do mešanja treh različnih vzorcev. Po ijevski sklanjatvi se sklanjajo še imenovalnik, dajalnik in orodnik. V imenovalniku, dajalniku in tožilniku množine se nakazuje podaljšana osnova z *-j-* (*črvj-*), ki v tožilniški obliki že izkazuje prehod v ojevsko sklanjatev. Po ojevski sklanjatvi se lahko sklanjajo rodilnik, dajalnik in tožilnik množine. V sklonih, kjer se pojavljajo ojevске oblike, so te prevladujoče, v ednini pa celo edine izpričane. Oblika *črvjem* se pojavlja enkrat v *P 1563, oblika *črvje* v tožilniku množine v TC 1575 prav tako enkrat. Oblika *črvem* se pojavlja v TfC 1595. Prav tako je enkratna pojavitev *črvmi*, ki je izpričana v DB 1584.

Pri samostalniku *črv* so v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja (slovenske) ojevске oblike že skoraj povsem izpodrinile ijevске.

⁵⁴ »Sprva je končnica *-em* nastopila pri samostalnikih z *-ěxъ* v L. pl., od koder je *ě* prešel tudi v D.,« ugotavlja Ramovš 1952, 47.

	Ednina		Množina	
	o ¹	o	i	i*
I	črv ¹¹	/	črvje?	črvje?
R	črva	črvov	/	/
D	/	črvom	črvem	črvjem
T	črva	črve	/	črvje
M	/	/	/	/
O	/	/	črvmi	/

¹ Oznaka pomeni, da so pod njo navedene oblike odraz ojevskega sklanjatvenega vzorca, oznaka i* pa, da so pod njo navedene oblike odraz vzorca, ki ima poteze ijevskega vzorca, ki pa ni čisti ijevski vzorec. Oznaka i označuje, da so pod njo navedene oblike odraz (pravega) ijevskega sklanjatvenega vzorca.

¹¹ V tabelah, kjer predstavljam splošne sklanjatvene vzorce, navajam najsodobnejšo različico. Npr. *gospod* namesto *gospud*, *dever* namesto *diver*, itd. Za to sem se odločil, ker se fonetični odrazi razlikujejo od avtorja do avtorja in tudi sami avtorji niso vedno enotni v zapisih. Tudi v Trubarjevih delih, kjer se pojavlja npr. osnova *gospud-*, se posamično pojavlja osnova *gospod-*. Razmerje je vidno v tabeli, ki prikazuje gradivo oz. pisne različice, v tabelah s splošnim prikazom pa zapis poenostavljam oz. posodabljam zaradi preglednosti prikaza sklanjatvenih vzorcev.

Problematika podedovanosti ijevskih oblik pri samostalniku črv

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se odražata medsebojni vpliv in mešanje različnih sklanjatvenih vzorcev. Tako se tudi ijevске končnice pojavljajo pri prvotno ojevskih samostalnikih (*mož, zob, las, jud, ajd*). Nastal je mešani sklanjatveni tip, v katerem sta se ednina in dvojina sklanjali po (slovenski) ojevski sklanjatvi,⁵⁵ v množini pa so se pojavljale ijevске in (slovenske) ojevске končnice. V imenovalniku je ijevška končnica *-je*,⁵⁶ v rodilniku končnici *-ov/-i*,⁵⁷ v dajalniku ojevski končnici *-om/-em*.⁵⁸ V tožilniku se je pojavljala ojevška končnica *-e*,⁵⁹ redkeje ijevška končnica *-i*,⁶⁰ v mestniku ojevski končnici *-eh/-ih*,⁶¹ v rodniku pa ijevška (lahko tudi ujevška) končnica *-mi*, redkeje *-i*.⁶² Te končnice so se lahko pritikale tudi na osnovo, podaljšano z *-j-*. Pojav končnice slovenske ojevске ali slovenske ijevске sklanjatve je v Rmn, Dmn, Mmn in Omn odvisen od mesta naglasa. Če je naglas na končnici, so končnice (slovenske) ijevске, če pa je na osnovi, so (slovenske) ojevске.⁶³ Končnica *-i* v Tmn je vedno naglašena, končnica *-e* pa

⁵⁵ Ied *mož*, Red *moža*, Ded *možu*, Ted *moža*, Med *moži, možu, možej*, Oed *možom, možem*, Idv *moža*, Rdv *možov*, Tdv *moža*; Ied *zob*, Red *zoba*, Ted *zob*; Ied *las*, Red *lasa*, Ted *las*, Med *lasu*; Ied *jud*, Red *juda*, Ded *judu*, Ted *juda*, Oed *judam*; Ied *ajd*, Red *ajda*, Ded *ajdu*, Ted *ajda*.

⁵⁶ Imn *možje, moži; zobje, zobi; lasje, lasi; judje, judije, judi; ajdje ajdi*.

⁵⁷ Rmn *mož, možov, moži, možeh; zob, zobi; las; judi, judov, judeh; ajdov*.

⁵⁸ Dmn *možem, možom, možjem; zobem; judom, ajdom*.

⁵⁹ Tmn *može, možje; zobe, zobje; lase, lasje; jude, judje; ajde, ajdje*.

⁶⁰ Tmn *moži; zobi; lasi*.

⁶¹ Mmn *možeh, možih; zobeh; laseh; judih, judeh; ajdih*.

⁶² Omn *možmi, moži; zobmi; lasmi, lasi; judmi, judi; ajdmi, ajdi*.

⁶³ »Die subst., die im sg.gen. a betonen oder ú haben, können im dual dat. und instr. und im pl. dat. und loc. *êma, êm* und *êh* auslauten: *tatêma, tatêm, tatêh*; dieselben subst. können den pl. instr. auf *mí: tatmi* bilden« (Miklošič 1856, 182).

je verjetno lahko naglašena ali nenaglašena. Končnica *-je* v Imn je lahko naglašena ali nenaglašena.

Samostalnik *črv* ima prav tako sklanjatveno paradigmo. Če jo primerjamo s sklanjatvijo samostalnika *mož*, ugotovimo, da se sklada z njo v prav vseh oblikah. Vendar samo na podlagi tega primera ni mogoče z gotovostjo trditi, ali gre pri ijevskih oblikah samostalnika *črv* za podedovane oblike ali gre že za sekundarne (prav tako ijevske oblike), ki so nastale pod vplivom sklanjatvenega tipa samostalnika *mož*.⁶⁴

Bolj se zdi verjetno, da so ijevske oblike podedovane, saj je v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja ijevška sklanjatev pri samostalnikih moškega spola živa še pri samostalniku *gospod*. Predvidevam, da je samostalnik *črv* začel prehajati v ojevsko sklanjatev, ta proces pa je v obravnavanem obdobju zavrlo dejstvo, da je obstajal (dokaj produktiven) sklanjatveni vzorec, ki je vseboval oblike ijevskega izvora. Tako je sklanjatveni vzorec samostalnika *mož* vplival na sklanjatev samostalnika *črv* samo posredno, z upočasnitvijo prehajanja ijevskih oblik v ojevsko. Manj verjetno bi bilo, da bi najprej celotna sklanjatev prešla iz ijevške v ojevsko in kasneje (pod vplivom sklanjatvenega vzorca, ki je nastal ravno zaradi vpliva ijevške sklanjatve) posamezni skloni ponovno nazaj v ijevsko sklanjatev. Upoštevati moramo dejstvo, da ima v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku samostalnik *črv* samo ojevške oblike (regularen primer prve moške sklanjatve). Torej bi moral samostalnik *črv* v razvoju slovenskega (knjižnega) jezika doživeti kar tri spremembe sklanjatvene paradigme, kar se zdi malo verjetno. V slovenskem jeziku je ojevška sklanjatev pri samostalnikih moškega spola že od vsega začetka dominantna in je malo verjetno, da bi samostalnik, ki se je enkrat uvrstil vanjo, kasneje iz nje izpadel in se čez čas spet vanjo uvrstil.

Iz vsega tega lahko zaključim, da samostalnika *črv* in *mož* spadata v isti sklanjatveni vzorec. Ijevške oblike pri samostalniku *črv* so podedovane, ostanek starega načina sklanjanja, pri samostalniku *mož* pa so te oblike inovacija, sekundarne, nastale pod vplivom ijevške sklanjatve.

Na podlagi napisanega lahko sklanjatev samostalnika *črv* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja strnemo tako:

	Ednina	Množina
	o	mešani
I	<i>črv</i>	<i>črvje</i>
R	<i>črva</i>	<i>črvov</i>
D	/	<i>črvom / črv(j)em</i>
T	<i>črva</i>	<i>črv(j)e</i>
M	/	/
O	/	<i>črvmi</i>

⁶⁴ Imn *možje*, Rmn *možov*, *moži*, Dmn *možem*, *možom*, *možjem*, Tmn *možje*, *moži*, Mmn *možeh*, *možih*, Omn *možmi*, *moži*. Imn *črvje*, Rmn *črvov*, Dmn *črvom*, *črvem*, *črvjem*, Tmn *črve*, *črvje*, Omn *črvmi*.

2.3.4 Dever

Samostalnik *devêr* "uxoris frater", Red *devêrja*, tudi *déver*,⁶⁵ Red *dévera* (Pleteršnik) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku zastarel, nadomešča ga samostalnik *svak*. Sklanja se po prvi moški sklanjatvi in je podspola živosti. V stranskosklonskih oblikah ima podaljšavo osnove z *-j-*, kar povzroča preglas v orodniku ednine, dajalniku, orodniku dvojine, roditeljni dvojini in množini ter dajalniku množine. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **dêverь* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *djěvēr* "možev brat", bg. *dèver*, mk. *dever*, csl. *děverь*, Omn *děvermi*, r. *déverь* "svak", č. *deveř*, slk. *dever*, stp. *dziewierz*, str. Omn *devermi*, br. *dzéver*, ukr. *diver* (ESSJ I, 99; SP III, 179–80). V ostalih slovanskih jezikih se pojavljajo pričakovani odrazi. Naravni in slovnični spol je moški, saj označuje moško osebo. Na sklanjatev po ijevski paradigmi kaže oblika orodnika množine *devermi* iz stare ruščine, *dziewierzmi* iz stare poljščine (SSp II, 322) in *děvermi* iz cerkvene slovansčine. V sodobnih slovanskih jezikih se odrazi samostalnika **dêverь* sklanjajo po ojevski (mehki ali trdi) sklanjatvi. Izvorno praindoevropsko lahko ta samostalnik izpeljujemo iz konzonantne *r*-sklanjatve, tako kot tudi še samostalnike *mati*, *hči*; *brat*, *sestra*. Sledi sklanjanja po *r*-sklanjatvi so vidne v lit. Red *dievers*, Imn *dievers*, gr. *δαίρ* (< *δαυήρ*), Red *δαερός* (SP III, 180).

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *dever* pojavlja 11-krat.

Dalmatin: samostalnik *dever* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 7-krat.

Ednina [7]	
I	<i>diver</i> [6]: <i>diver</i> [3], <i>diuer</i> [2], <i>divér</i>
R	/
D	/
T	/
M	/
O	<i>diverjom</i>

Izpričani obliki odražata naglas na drugem zlogu. Na to kaže *i* v prvem zlogu, ki je nastal iz nenaglašenega odraza *ě*, in pisna različica *divér*. Oblika Oed *diverjom* odraža končnico trde ojevske sklanjatve, ki se pritika na mehko osnovo *diverj-*.

Megiser: samostalnik *dever* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 4-krat.

Ednina [4]	
I	<i>diver</i> : <i>diver</i> [3], <i>divér</i>

Zaradi slovarske narave Megiserjevih del je izpričana samo imenovalniška oblika, ki kaže naglas na končnici [di've:r].

⁶⁵ Prim. Kapović 2009, 237–238, kjer predpostavlja izhodiščno akcentsko paradigmo a, torej **dêverь*. Enako Olander 2001.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *dever* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [11] I: *diver* [8], *divér* [2]. O: *diverjom*.

V 16. stoletju imamo izpričanih samo 11 pojavitev samostalnika *dever*. Vse oblike so edninske, večinoma imenovalniške. Naglas je bil na drugem zlogu, saj je v prvem zlogu izpričan *i* kot odraz nenaglašenege *ě*. Glede na orodniško obliko lahko predvidevamo, da se je samostalnik *dever* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sklanjal po mehki ojevski sklanjatvi.

Ednina	
	o
I	<i>dever</i>
R	/
D	/
T	/
M	/
O	<i>deverjom</i>

2.3.5 Drob "drobir, parvulum fragmentum"

Samostalnik *drôb* "drobir, parvulum fragmentum", Red *drôba* (SSKJ), starejše Red *drobi* ž "seneni drob" (Pleteršnik) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **drôbb* "drobir, parvulum fragmentum" so v ostalih slovanskih jezikih naslednji: ženski spol: hr. in sr. *drôb*, Red *drôbi* "košček, drobtina", bg. *drob* "ulomek", r. *drobb*, Red *drobi* "majhni koščki česa razbitega, šibre, ulomek"; moški spol: p. *drób*, Red *drobiu* "perutnina", br. nar. *drob*, Red *drobi* "šibra" (SP IV, 248). Odrazi samostalnika **drôbb* "parvulum fragmentum" so v slovanskih jezikih moškega ali ženskega spola. Kot moški spol ijevske sklanjatve obravnava samostalnik **drobb* GHJP 1998, 183. Možni tvorbi sta v slovanskih jezikih ojevška ali ijevška. Za slovenski knjižni jezik 16. stoletja ne moremo z gotovostjo trditi, ali samostalnik *drob* "parvulum fragmentum" spada v ojevsko ali v ijevsko sklanjatev, prav tako mu zaradi nezadostnega sobesedila ne moremo določiti niti spola.

Samostalnik *drob* "drobir, parvulum fragmentum" se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 2-krat.

Krelj in Juričič: samostalnik *drob* "drobir, parvulum fragmentum" se pojavlja v KPo 1567, skupaj 1-krat, v JPo 1578 tudi 1-krat.

Ednina [2]	
I	/
R	/
D	/
T	<i>drub</i>

Iz izpričane pojavitve ne moremo določiti ne spola ne sklanjatve.⁶⁶

Splošni prikaz sklanjatvenih vzorcev samostalnika *drob* "drobir, parvulum fragmentum" v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Iz dveh izpričanih pojavitvev besedne zveze *v drub poiti* ne moremo razpoznati niti sklanjatvenega vzorca niti spola.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	<i>drob?</i>

2.3.6 Drob "drobovje, viscera"

Samostalnik *drôb*, Red *drôba* "drobovje, viscera" (Pleteršnik) je moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **drôbb* "drobovje, viscera" so v ostalih slovanskih jezikih naslednji: hr. in sr. *drôb* ž, Red *drôbi*, bg. nar. *drob* ž "pljuča, jetra", p. *drób* m, Red *drobiu* "drobovina pri perutnini" (SP IV, 248). Samostalnik **drôbb* "viscera" ima v slovanskih jezikih različne odraze. V poljščini se v stranskih sklonih *b* mehča, v južnoslovanskih jezikih se pojavljajo odrazi ženskega spola. To bi lahko kazalo na praslovansko ijevsko izhodišče moškega spola.

Samostalnik *drob* "drobovje, viscera" se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 38-krat.

Dalmatin: samostalnik *drob* "drobovje, viscera" se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 32-krat.

Ednina [32]	
I	<i>drob</i> [6]
R	<i>droba</i> [16]: <i>droba</i> [13], <i>drobá</i> [3]
D	/
T	<i>drob</i> [8]
M	/
O	<i>drobom</i> [2]

⁶⁶ Prim. *v'drub poiti* (KPo 1567, XIX). Pojavitev v JPo 1578 je enaka.

Samostalnik *drob* "drobovje, viscera" se v Dalmatinovih delih sklanja po ojevski sklanjatvi. Pisna različica *drobá* v rodilniku ednine iz DB 1584 lahko odraža naglas na končnici.

Megiser: samostalnik *drob* "drobovje, viscera" se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 5-krat.

Ednina [5]	
I	drob: <i>drub</i> [3], <i>drob</i> , <i>orob</i> !

Znojilšek: samostalnik *drob* "drobovje, viscera" se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	<i>drob</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *drob* "drobovje, viscera" v ostalih delih

Iz oblik Ied in Ted *drub* lahko sklepamo kvečjemu na odraz cirkumflektirano naglašene *o*.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *drob* "drobovje, viscera" v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [38] I: *drob* [8], *drub* [4]. R: *droba* [13], *drobá* [3]. T: *drob* [8]. O: *drobom* [2].

Sklanjatev samostalnika *drob* "drobovje, viscera" je bila v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja ojevska.

Ednina	
o	
I	<i>drob</i>
R	<i>droba</i>
D	/
T	<i>drob</i>
M	/
O	<i>drobom</i>

2.3.7 Glad

Samostalnik *glâd* "fames", Red *gladû* in *glâda* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in predstavlja zaradi rodilniške končnice *-u* izjemo prve moške sklanjatve. Pleteršnik navaja tudi *glâd*, Red *gladî* ženskega spola. Održi praslovanskega ijevskega samostalnika **gôldb* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *glâd* m in ž, bg. *glad*,

mk. *glad*, csl. *gladъ* in *gladъ* m, č. *hlad*, slk. *hlad*, p. *glód*, Red *glódu*, gl. *hlód*, dl. *glód*, r. *gólod*, br. *gólad*, ukr. *gólod*, plb. *gluod* (ESSJ I, 143). Miklošič 1862–1865, 128, navaja csl. oblike Red *gladi*, Med *gladi* in Oed *glademъ*. Gradivo, ki je na voljo v slovanskih jezikih, kaže večinoma na odraze moškega spola, ki se sklanjajo po ustreznih odrazih ojevske sklanjatve. Prim. tudi csl. Red *glada*, Oed *gladomъ* (Minčeva 1978, 125). Cerkvonoslovanski primer *gladъ* bi lahko kazal na odraz ijevske sklanjatve, saj bi bil odraz (mehke) ojevske sklanjatve verjetno ****glazdb**. Bezljaj v ESSJ I, 143, navaja samo ojevsko izhodišče, kar je glede na večinsko gradivo iz slovanskih jezikov gotovo ustrežna rekonstrukcija. Glede na podatek iz RHSJ III, 141, »GLÂD, f!.../ *Od XVIII vijeka u istočnijem i južnijem krajevina našeg naroda*« lahko sklepamo, da je ženski spol v hrvaškem jeziku sekundaren. SRJ IV, 29, obravnava *gladъ* ž samo v pomenu "gladka površina". Nedvomen dokaz, da se je samostalnik **gôldb* lahko sklanjal po ijevski sklanjatvi moškega spola, so oblike, ki jih navaja Miklošič. Glede na to, da ijevska sklanjatev moškega spola že v praslovanščini ni bila več produktivna,⁶⁷ je nemogoče, da bi nastala novotvorjenka, ki bi se sklanjala po tej sklanjatvi. Tako lahko sklepamo, da so vse ostale tvorjenke (moški spol ojevske sklanjatve in ženski spol ijevske sklanjatve) kasnejše, ko je ijevska sklanjatev moškega spola že zamrla.

Samostalnik *glad* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 8-krat.

Trubar: samostalnik *glad* se pojavlja v 2 delih (TT 1557, TT 1581-82), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	/
R	<i>gladu</i>

Pojavlja se samo rodilniška oblika *gladu*, ki odraža ujevsko sklanjatev.

Dalmatin: samostalnik *glad* se pojavlja v 3 delih (DB 1578, DB 1584, DC 1584), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	<i>glad</i> [2]
R	<i>gladu</i>

V Ied se pojavlja oblika *glad*. V Red se pojavlja oblika *gladu*, ki odraža ujevsko sklanjatev.

Megiser: samostalnik *glad* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>glad</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *glad* se pojavlja v TfC 1595, skupaj 1-krat.

Ednina	
I	/
R	<i>gladu</i>

⁶⁷ »Es gab auch ein *гладъ, глади*, das auch in die *jo*-Deklination übergang, daher Ps Bon. D. sg. *гладю* 36. 19, G. sg. Ps. Sof. *гладѣ*« (Vondrák 1912, 27).

Analiza sklanjatve samostalnika *glad* v ostalih delih

V TfC 1595 je izpričana roditeljska oblika *gladu*, ki odraža ujevsko sklanjatev.

Splošni pregled oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *glad* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [8] I: *glad* [4]. R: *gladu* [4].

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se izpričane oblike samostalnika *glad* sklanjajo po odrazih ujevske sklanjatve.

Ednina	
	u
I	<i>glad</i>
R	<i>gladu</i>

2.3.8 Gnus

Samostalnik *gnûs* "fastidium", Red *gnusa* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **gnûsb* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *gnûs* m/ž, bg. *gnus* m/ž, mk. *gnas* m, stesl. *gnъsb* ž, csl. *gnusъ*, stč. *hnus*, č. *hnus*, slk. *hnus*, r. *gnus* m (ĚSSJa VI, 183–184). Miklošič 1862–65, 132, navaja stesl. *gnusъ* ž in *gnusъ* m. ESSJ I, 154, izpeljuje **gnûsb* iz pie. osnove **g^hneus-*, kar povezuje z grškim χνοῦς. Sreznevskij I, 526, navaja primere iz str: »*gnusehъ nečistyhъ, vsehъ gnusii sihъ in vy istinъ gnus i skarêdne prokaženija estъ srebroljubie.*« Kot možna spola sta navedena tako moški kot ženski. RHSJ III, 217, navaja možno stesl. osnovo *gnъsb* in *gnesъ*. Navaja tudi samostalnik *gnûs* ženskega spola: »*Da od te gñusi odtiska me*« in »*Voda smiče i s ne svu gnus i nečistos*«. SS I, 411, navaja stesl. *gnusъ* m in *gnesъ* ž (iz **gnъsb*). Pleteršnik navaja samostalnik *gnûs*, ki je moškega spola, s primeroma *gnus in groza* (po Dalmatinu) ter *življenja gnus*. SRJ IV, 47–48, vsebuje gesla *gnusъ* m, Red *gnusa*, Oed *gnusomъ* iz 12. stoletja; *gnusa* ž; Red ot *gnusy* iz 16. stoletja; ter *gnusъ* (*gnesъ*, *gnъsb*) ž, Red *gnъsi* iz 11. stoletja Samostalnik **gnûsb* obravnavam kot možni praslovanski ijevski, ker iz slovanskega gradiva ni mogoče z gotovostjo razbrati, ali sta vzporedno obstajala *o*-deblo in *i*-deblo in ali je katero od teh sekundarno. Iz izpričanih sobesedil ni mogoče vedno razbrati niti spola. Morda je ravno to povzročilo, da je bil obravnavani samostalnik lahko ali moškega ali ženskega spola. Iz SRJ je razvidno, da je v najzgodnejših besedilih samostalnik *gnusъ* ženski ijevski, pri čemer so nekateri primeri podobni kot pri Sreznevskem, torej spola ni mogoče nedvomno razbrati iz sobesedila. Očitno se ajevski samostalnik *gnusa* začenja pojavljati v kasnejših obdobjih, samostalnika *gnusъ* in *gnusъ* pa sta izpričana tudi v zgodnejših besedilih.

Samostalnik *gnus* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 9-krat.

Trubar: samostalnik *gnus* se pojavlja v TT 1577, skupaj 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	<i>gnus</i>

Samostalnik *gnus* je izpričan v tožilniku ednine, spol iz sobesedila ni razviden.⁶⁸

Dalmatin: samostalnik *gnus* se pojavlja v 3 delih (DJ 1575, DB 1578, DB 1584), skupaj 4-krat.

Ednina [4]	
I	<i>gnus</i>

Samostalnik *gnus* je v Dalmatinovih delih izpričan samo v imenovalniku ednine, saj gre skladenjsko za del povedka. V treh primerih iz sobesedila spol ni razviden, v enem primeru pa gre nedvomno za moški spol.⁶⁹

Juričič: samostalnik *gnus* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	<i>gnus</i>

Samostalnik *gnus* se pojavlja samo v tožilniški obliki, spol iz sobesedila ni razviden.⁷⁰

Megiser: samostalnik *gnus* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	<i>gnus: gnus,</i> <i>gnuß, gnúf</i>

Zaradi slovarske narave Megiserjevih del je izpričan samo led, spol ni razviden.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *gnus* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [9] I: *gnus* [6], *gnús*. T: *gnus* [2].

Pojavljata se samo obliki imenovalnika in tožilnika ednine, iz katerih spol ni vedno razviden. Kjer je spol nedvoumno razviden, je moški. Na podlagi izpričanih oblik je samostalnik

⁶⁸ »Bug na tacih falsh kerfzhenikih *gnus* fato ima« (TT 1577, 288).

⁶⁹ »O ti zhudni Bug v'tvoih dellih: Leta *gnus*, kir je vfe Krajle s'nogami teptal, inu famiga Boga ftrahoval, ta mora zagati inu pafti pred eno vbogo fhtimo« (DB 1584, II, 92a).

⁷⁰ »kateri Christufa inu niegouo Befedo pregania: ta nafe saklada /.../ vfo Kurbaryo, Preshustuo, framoto, fpot /.../ vfo oftudnoft, *Gnus* ali Gersobo« (JPo 1578, III, 15).

gnus nemogoče uvrstiti v kateri koli sklanjatveni vzorec. Na podlagi izpričanega spola iz DB 1584 lahko sklepamo le, da je bil samostalnik *gnus* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja moškega spola.

Ednina	
I	<i>gnus?</i>
R	/
D	/
T	<i>gnus?</i>

2.3.9 Golob

Samostalnik *golôb* "columba", Red *golôba* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **gôlôbъ* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *gôlub*, bg. *gôlъbъ*, arh. *gôlъbъ*, mk. *gulab*, nar. *galab*, csl. *golôbъ*, č., slk. *holub*, p. *goląb*, Red *golębia*, gl. *holb'*, dl. *golub*, r. *gólub*, br., ukr., *gólub* (ESSJ I, 159). V slovanskih jezikih lahko zasledimo različne pričakovane odraze nosnega **o*. Samostalnik **gôlôbъ* je v vseh slovanskih jezikih moškega spola. V cerkveni slovanščini so izpričane oblike Red in Ded *golôbi*, Imn *golôbije*, Rmn *golôbi*, *golôbij*, Tmn *golôbi* (Miklošič 1856, 46). V stari poljščini se v imenovalniku množine pojavljata obliki *golebye* in *golombye* (SSp II, 452), ki lahko kažeta na ostanek ijevске sklanjatve moškega spola. V slovenščini je viden (kot pri odrazih vseh samostalnikov praslovanske akcentske paradigme c) akcentski pomik tipa *ôko* → *okô*.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *golob* pojavlja 108-krat.

Trubar: samostalnik *golob* se pojavlja v 10 delih (TA 1550, TA 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TO 1564, TP_s 1566, TC 1575, TT 1581-82, TP_o 1595), skupaj 35-krat.

	Ednina [21]	Dvojina [3]	Množina [11]
I	<i>golob</i> [6]	/	<i>golobi</i> [3]
R	<i>goloba</i> [8]	/	golobov: <i>golobou</i>
D	/	/	/
T	<i>goloba</i> [7]	<i>goloba</i>	<i>golobe</i> [6]
M	/	/	/
O	/	/	<i>golobi</i>

V Trubarjevih delih se samostalnik *golob* odraža kot del slovenske ojevske sklanjatve in ne kaže nobenih sledov ijevске.

Dalmatin: samostalnik *golob* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 53-krat.

	Ednina [29]	Dvojina [13]	Množina [11]
I	<i>golob</i> [8]	/	<i>golobi</i> [7]
R	<i>goloba</i> [5]	/	golobov [2]: <i>golobou</i>
D	/	/	/
T	<i>goloba</i> [16]	<i>goloba</i>	<i>golobe</i> [2]

Sklanjatev samostalnika *golob* je v Dalmatinovih delih enaka kot v Trubarjevih. Odraza Omn, ki je v Trubarjevih delih izpričan, v Dalmatinovih delih ni.

Krelj in Juričič: samostalnik *golob* se pojavlja v KPo 1567, skupaj 1-krat, v JPo 1578 pa 12-krat.

	Ednina
I	<i>golob</i>

	Ednina [7]	Dvojina [4]	Množina
I	<i>golob</i> [3]	/	/
R	<i>goluba</i>	/	/
D	/	/	/
T	gol u o ba [3]: <i>goluba</i> [2]; <i>goloba</i>	<i>goloba</i>	<i>golube</i>

Odstopanje od sklanjatve, ki jo sicer kaže samostalnik *golob* v Trubarjevih in Dalmatinovih delih, se kaže v odrazu za nosnik v roditeljskem in tožiljskem ednine, *goluba*, ter v tožiljskem množinskem *golube*. *U* namesto *o* se pojavlja zato, ker je bil Juričič po rodu Hrvat in je mešal slovenske in hrvaške odraze za nosni **o*.

Megiser: samostalnik *golob* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 5-krat.

	Ednina [5]
I	<i>golob</i>

Tulščak: samostalnik *golob* se pojavlja 1-krat.

	Ednina
I	/
R	<i>goloba</i>

Trošt: samostalnik *golob* se pojavlja 1-krat.

	Množina
I	/
R	golobov: <i>golobou</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *golob* v ostalih delih

Sklanjatev samostalnika *golob* v ostalih delih je brez posebnosti.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *golob* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [64] I: *golob* [23]. R: *goloba* [14], *goluba*. T: *goloba* [24], *goluba* [2].

Dv [20] T: *goloba*.

Mn [24] I: *golobi* [10]. R: *golobou* [4]. T: *golobe* [8], *golube*. O: *golobi*.

Pri sklanjatvi samostalnika *golob* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja ni zaslediti nobenega sledu nekdanje ijevске sklanjatve. Vse oblike se sklanjajo po slovenski ojevski moški sklanjatvi.

	Ednina	Dvojina	Množina
	o	o	o
I	<i>golob</i>	/	<i>golobi</i>
R	<i>goloba</i>	/	<i>golobov</i>
D	/	/	/
T	<i>goloba</i>	<i>goloba</i>	<i>golobe</i>
M	/	/	/
O	/	/	<i>golobi</i>

2.3.10 Gos

V sodobnem slovenskem knjižnem jeziku je samostalnik *gôś* "anser", Red *gosî* (Pleteršnik), v narečjih tudi *gôśa* (ESSJ I, 163) ženskega spola in se sklanja po drugi ženski (*gos*) oz. prvi ženski sklanjatvi (*gosa*). Odrazi praslovanskega ijevškega samostalnika **gôśb* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: slk. *hus*, p. *geś*, dl. *gus*, csl. *gôśb*, r. *gusь*, br. *gusь*, ukr. *gusь*, plb. *gôs* (ESSJ I, 163). SRJ IV, 162, vsebuje geslo (str.) *gusь* m, Med v *gusě* (15. stol.), Imn *gusi* (1673). Bernštejn 1974, 257, izvaja samostalnik **gôśb* iz prvotno ženskega spola, opozarja pa na odraze moškega spola v drugih indoevropskih jezikih, npr. lat. *anser*. Čeprav samostalnik **gôśb* kaže več znakov ženskega spola, ne moremo povsem izključiti izhodiščnega moškega spola.

Samostalnik *gos* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 11-krat.

Trubar: samostalnik *gos* se pojavlja v 3 delih (TO 1564, TC 1575, TPo 1595), skupaj 4-krat.

Množina [4]	
I	<i>gosi</i> [2]: <i>gofy</i> , <i>goŕi</i>
R	<i>gosi</i> : <i>gofsy</i>
D	<i>gosem</i> : <i>gofsem</i>

Izpričane so samo množinske oblike. Vse oblike so ženskega spola in odražajo ijevsko sklanjatev. V imenovalniku in rodilniku obliki *gofy* in *gofsy* verjetno izkazujeta naglas na končnici [go'si:].

Dalmatin: samostalnik *gos* se pojavlja v DB 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>gus</i>
R	/
D	/
T	<i>gus</i>

V DB 1584 sta izpričana imenovalnik in tožilnik ednine, spol je ženski. Namesto pričakovanega odraza *o* za nosnik **o* je odraz *u* kot v hrvaščini (*gus*), ki ga je Dalmatin poznal iz domačega (dolenjskega) narečja.⁷¹

Juričič: samostalnik *gos* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	<i>gus</i>

Izpričana je samo oblika imenovalnika ednine ženskega spola s hrvaškim odrazom *u* za nosnik **o*, tj. *gus*.

Megiser: samostalnik *gos* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>gus: guß, gus</i>

Bohorič: samostalnik *gos* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>gos: goß</i>
R	<i>gosi: gofi</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *gos* v ostalih delih

Nakazana sklanjatev v BH 1584 je ženska ijevska. V Megiserjevih delih se pojavlja za nosni **o* odraz *u* namesto pričakovanega *o*.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *gos* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [7] I: *gus* [3], *gos*. R: *gosi*. T: *gus*.

Mn [4] I: *gosity, gosi*. R: *gosity*. D: *gosem*.

⁷¹ Enaki odrazi Ied so tudi v Kastelec-Vorenčevem Slovensko-latinskem slovarju iz 1680–1710: »anser, gus«, »gaglati kakor ena kokúš ali gúš«, »ena gús, s'seliszham šrejena«.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je bil samostalnik *gos* ženskega spola in se je sklanjal po ijevski sklanjatvi.

	Ednina	Množina
	i	i
	ž	ž
I	<i>gos</i>	<i>gosi</i>
R	<i>gosi</i>	<i>gosi</i>
D	/	<i>gosem</i>
T	<i>gos</i>	/

2.3.11 Gospod

V sodobnem slovenskem knjižnem jeziku je samostalnik *gospôd* "dominus", Red *gospôda* (ESSJ I, 164) moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. V imenovaniku množine se poleg redne oblike *gospodi* rabi še oblika *gospodje*, ki je odraz nekdanje ijevske sklanjatve. Održi praslovanskega ijevskega samostalnika **gôspodb* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *gôspod*, bg. *gôspod*, mk. *gospod*, csl. *gospodb*, stč. *hospod*, r. *gospodb*, ukr. *gospodb* (ESSJ I, 164). Samostalnik **gôspodb* je ohranjen v južnoslovanskih in vzhodnoslovanskih jezikih ter v stari češčini. Sodobni zahodnoslovanski jeziki odrazov samostalnika **gôspodb* ne poznajo. V stari cerkveni slovanščini in kasnejših cerkvenoslovanskih redakcijah se pojavljajo ijevske oblike moškega spola, prim. Red, Ded, Zed *gospodi*,⁷² Imn *gospodije*, Rmn *gospodij*, Tmn *gospodi* (Miklošič 1856, 46). Samostalnik *gospod* se pojavlja tudi v slovenskih spomenikih do leta 1550 (povzeto po BS 1993 in Mikhailov 1998).

	Ednina [26]
I	gosp o u d [6]: <i>gospod</i> [2], <i>gozbod</i> , <i>gozpod</i> ; <i>gospud</i> [2]
R	gospodi [3]: <i>gospodi</i> , <i>gospody</i> , <i>gospodj</i>
D	gosp o u di [10]: <i>gospodj</i> [6], <i>gozpodj</i> , <i>gozpodi</i> ; <i>gospudi</i> [2]
T	gosp u o di [3]: <i>gospüdy</i> , <i>gospudy</i> ; <i>gospody</i>
Z	gospodi [3]: <i>gozpodi</i> [2], <i>gozpodj</i>
M	/
O	gospodi: <i>gospodi</i>

Iz izpričanih oblik je razvidno, da se je samostalnik *gospod* v najstarejšem obdobju slovenskega jezika sklanjal po ijevski sklanjatvi. V Stiškem rokopisu in Načrtu za pridigo se v Ted pojavlja oblika *gospodi* oz. *gospudi*, ki kaže na prehod samostalnika *gospod* v kategorijo živosti, torej analogno obliko Ted po obliki Red. V Stiškem rokopisu je izpričana tudi obli-

⁷² Zed *gospodi* se pojavlja tudi v sodobnih južnoslovanskih jezikih; prim. makedonsko *gospodi* (Koneski 2004, 239).

ka *gospodi* v Red. O kot odraz cirkumflektiranega o namesto pričakovanega dolenskega u je lahko posledica vpliva kakšnega drugega govora (zapisovalec Stiškega rokopisa je bil po rodu Čeh), neustaljenosti oblik ali pa pomote. Oblika orodnika ednine *fa nafemo gospodi /.../ moliti* iz Načrta za pridigo je, kolikor ne gre za napako, verjetno nastala pod vplivom mestnika oz. glede na obliko *nafemo* pod vplivom dajalnika ednine. Odrazi ijevskih oblik so se v slovenščini ohranjali do konca 17. stoletja (Med *pri gospod*), posamezni ostanki pa še v 18. stoletju (pri Basarju Red *od gospod* Boga) (Ramovš 1952, 55). Oblike, ki jih navaja Ramovš, kažejo na redukcijo izglasnega *i*, izhodiščna oblika se torej glasi *pri *gospodi* in *od *gospodi Boga*.⁷³

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *gospod* pojavlja 19 412-krat.

Trubar: samostalnik *gospod* se pojavlja v 26 delih (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TKo 1557, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TA 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPs 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, TPs 1579, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 6698-krat.

	Ednina [6477]	Dvojina [16]	Množina [203]
I	gospud [3505]: <i>gofpud</i> [3503], <i>gopud!</i> , <i>gofpudo!</i>	gospuda [3]: <i>gofpuda</i> gospudi: <i>gofpudi</i> ♦ [4]	gospudje [64]: <i>gofpudje</i> [52], <i>gofpudie</i> [10], <i>gofpudye</i> [2] gospudi [31]: <i>gofpudi</i> gospuduje: <i>gofpuduae</i> ♦ [96]
R	gospudi/guspodi [996]: <i>gofpudi</i> [992], <i>gopudi!</i> , <i>gofpudi!</i> ; <i>gufpodi</i> [2] gospuda [344]: <i>gofpuda</i> [343], GOSPVA! ♦ [1340]	/	gosp u/o dov [29]: <i>gofpudou</i> [27]; <i>gofpodou</i> [2]
D	gospudi [339]: <i>gofpudi</i> [338], <i>gopudi!</i> gospudu [213]: <i>gofpudu</i> ♦ [552]	gospudoma [8]: <i>gofpudoma</i> gospudema: <i>gofpudema</i> gospudama: <i>gofpudama</i> ♦ [10]	gospudom [42]: <i>gofpudom</i>
T	g o/u spud i/e [533]: <i>gofpudi</i> [531]; <i>gufpudi</i> ; <i>gofpude</i> gospuda [274]: <i>gofpuda</i> [274] ♦ [807]	gospuda: <i>gofpuda</i>	gospude [18]: <i>gofpude</i> gospudi [11]: <i>gofpudi</i> gospudje: <i>gofpudie</i> ♦ [30]
M	gospudi [156]: <i>gofpudi</i> gospudu [34]: <i>gofpudu</i> ♦ [190]	/	/
O	gospudom [83]: <i>gofpudom</i>	gospudama: <i>gofpudama</i>	gospudi [6]: <i>gofpudi</i>

⁷³ Oblika Red *gofpodi* se pojavlja tudi v Alasijevem slovarju (Oblak 1890, 28).

EDNINA

- Imenovalnik: Pojavlja se pričakovana oblika *gospud* (*gospud*), ki kaže na cirkumflektiran naglas na zadnjem zlogu [go'spūd]. Pojavljata se še dve tiskarski napaki – *Gopud* in *Gospudo*. Iz sobesedila je pri slednjih dveh oblikah razvidno, da gre za imenovalnik ednine.⁷⁴
- Rodilnik: Oblika *gospuda*, ki odraža slovensko (ojevsko) sklanjatev moškega spola, se pojavlja samo v Trubarjevi Hišni postili iz leta 1595. Delo je izšlo sedem let po Trubarjevi smrti in ga ni v celoti napisal Primož Trubar.⁷⁵ V vseh ostalih delih, ki jih je Trubar napisal v celoti, se nahaja samo odraz ijevske oblike *gospudi*. Ta oblika se pojavlja tudi v TPo 1595, in sicer 89-krat. Prav tako iz TPo 1595 je tiskarska napaka *gopudi*, ki kaže na odraz ijevske sklanjatve, in iz istega dela je še tiskarska napaka *GOSPVA*, ki odraža ojevsko sklanjatev. Tiskarska napaka *gospndi* iz TT 1581–82 kaže na odraz ijevske sklanjatve. Oblika *gufpodi* iz TL 1561 in TE 1555 je rabljena v predložni zvezi *od Gufpodi* in odraža cirkumflektiran naglas na prvem zlogu [gūsposdi]. Takšna oblika je v predložni zvezi z vidika podedovanosti pričakovana.
- Dajalnik: Prevladujoča je oblika *gospudi* (*gospudi* in tiskarska napaka *gopudi*), ki odraža podedovano stanje iz ijevske sklanjatve. Oblika *gospudu*, ki odraža slovensko (ojevsko) sklanjatev moškega spola, se večinoma pojavlja v TPo 1595, kjer z 207 pojavitvami od skupaj 230 za dajalnik ednine predstavlja 90 % vseh pojavitev. Ta oblika se pojavlja že prej, in sicer po enkrat v TT 1557, TP 1566 in TT 1581–82, kar v teh delih predstavlja 2 % vseh pojavitev dajalnika ednine. V TL 1567 se oblika *gospudu* pojavlja trikrat, kar predstavlja 19 % vseh pojavitev dajalnika ednine v tem delu.
- Tožilnik: Prevladuje oblika *gospudi*, ki odraža podedovano stanje iz ijevske sklanjatve.⁷⁶ Oblika *gospuda*, ki odraža slovensko (ojevsko) sklanjatev moškega spola, se pojavlja samo v TPo 1595, kjer predstavlja 92 % vseh pojavitev (274 od 298). Oblika *gufpudi* iz TC 1555 lahko odraža delovanje vokalne harmonije. *U* iz prvega zloga se tako prilikuje naglašnemu *u* iz zadnjega zloga. Oblika *gospude* (prav tako iz TC 1555) lahko odraža šibitev izglasnega nenaglašnega *i*.⁷⁷

⁷⁴ Prim. en *Gopud* (TR 1558, I, 4b), ta *Gospudo* (TT 1581–82, II, 293).

⁷⁵ »Prireditelj TPo 1595 je Andrej Savinec, po rodu Ljubljčan. Evangeljske tekste je vzel dobesedno iz Dalmatina, ob prepisovanju pa se je vrnilo tudi nekaj *ej*-jev, ki se jih je Savinec navadil iz Trubarjevega teksta« (Rigler 1968, 203–204).

⁷⁶ Oblika *gospudi* je nastala pod vplivom oblike *Red* in kaže na uvrstitev samostalnika *gospod* v kategorijo živosti. Kategorija živosti se je razvila v popraslovanskem obdobju in je lastna vsem slovanskim jezikom razen sodobni bolgarščini in sodobni makedonščini, kjer sta od sklonov ohranjena samo imenovalnik in zvalnik. Zato o podedovanosti s stališča praslovanščine ne moremo govoriti, saj se je oblika *Ted* v psl. glasila **gospodъ*, torej enako kot oblika *Ied*. Posledično je izraz podedovana oblika v tem smislu treba razumeti s stališča zgodnjega popraslovanškega izhodišča, ki je lastno vsem slovanskim jezikom (razen zgoraj navedenih izjem). Tudi dejstvo, da oblika *gospudi* odraža analogijo po odrazu *Red* ijevske sklanjatve, priča o tem, da gre za starejšo, izhodiščno-slovensko analogijo. Primerjaj še: stesl. *Ted gospodi, tati* (SJS I, 425–426).

⁷⁷ Mislim, da je vpliv ajevske sklanjatve malo verjeten, saj bi morala nastati dvojna analogija, najprej pri rodilniški obliki in nato še posplošitev analogne rodilniške oblike na tožilniško obliko. Podoben pojav lahko zasledimo tudi pri ijevskih samostalnkih ženskega spola, npr. *smrt*, kjer se v zgodnjih Trubarjevih delih (do TT 1557), v TP 1566 in v TPo 1595 v *Red* pojavlja tudi oblika *smrte*. Prehajanje ženskih ijevskih samostalnikov v ajevsko sklanjatev je sicer v slovenskem

- Mestnik: Oblika *gospudi*, ki odraža podedovano stanje iz ijevske sklanjatve, se pojavlja v vseh delih razen v TPo 1595, kjer se pojavlja oblika *gospudu*, ki odraža slovensko (ojevsko) sklanjatev moškega spola.⁷⁸
- Orodnik: Pojavlja se samo oblika *gospudom*, ki odraža slovensko (ojevsko) sklanjatev moškega spola.
Edninski pomen imata najbrž tudi kratica *Gofp.* iz TC 1550 ter oblika *gofpudi* iz istega dela, kjer je sklon nedoločljiv.

DVOJINA

- Imenovalnik: Oblika *gospudi*, ki odraža podedovano stanje iz ijevske sklanjatve, se pojavlja v TR 1558. V TT 1557, TT 1581–82 in TPo 1595 se pojavlja oblika *gospuda*, ki odraža slovensko (ojevsko) sklanjatev moškega spola.
- Dajalnik: Oblika *gospudoma* odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev in se pojavlja v vseh delih, kjer je dvojina samostalnika *gospod* izpričana. Oblika *gospudema*, ki odraža podedovano (izhodiščno-slovensko) stanje, se pojavlja v TT 1581–82, oblika *gospudama* se pojavlja v TPo 1595. Končnica *-ama* je lahko prodrla pod vplivom samostalnikov srednjega spola, kamor je lahko preko Dmn srednjega spola prešla iz ajevske sklanjatve (Ramovš 1952, 43, 46–47, 51). Verjetno pa je šlo v tem primeru za ponaglasno akanje.⁷⁹

knjižnem jeziku 16. stoletja kar pogosto, je pa pogostejše v množini kot v ednini. Šibitev izglasnega nenaglašenege *i* v *e* je v TPo 1595 pogost pojav (*te* namesto *ti*, *vje* namesto *vfi*, *dobre* namesto *dobri* ...). Glede na to, da se v zgodnjih Trubarjevih delih celo pri praslovanskih ijevskih samostalnikih moškega spola ohranja več ijevskih oblik kot v poznih Trubarjevih delih, je malo verjetno, da bi pri praslovanskih ijevskih samostalnikih ženskega spola v tem obdobju prihajalo do večjih inovacij. Prav tako je malo verjetno, da bi bil vpliv ajevske sklanjatve tako velik, da bi po dvojni analogiji (najprej v roditeljski ednine in v podkategoriji živosti po analogiji v tožilnik ednine) prodrli v edninske oblike (okamenele ijevske) sklanjatve moškega spola. Zato obliko *gospude* dojemam kot fonetično različico oblike *gospudi* in je ne obravnavam kot morfološko različico.

⁷⁸ Prim. Oblak 1890, 30: »Im loc. sgl. lässt sich nicht entscheiden, ob *gospodi* im XVI. und XVII. Jahr. noch die alte *i*-Form ist oder eine Analogiebildung nach den *o*-St.«

⁷⁹ Rigler 1968, 95–96, navaja posamezne primere ponaglasnega akanja v Trubarjevih delih, Ted *gmajna*, *lakata*, ..., v opombi na isti strani pa navaja tudi možnost tiskarske napake, kot piše Trubar v TPo 1566: »*Tu drobnu malu pyfmu nastrani, ie zheftu hudu drukanu. Inu iei li kei en a fa o, o fa a, r fa t. postaulen inu pregledāu, Tu vi fami stynto softro malo peruto poprauite*« (BVIIb). V TPo 1595 sta obliki dajalnika in orodnika *gospudama* v osrednjem besedilu, ki je načeloma bolj pregledano. Rigler v članku *K problemu akanja* piše: »Ne pozna pa akanja prvi slovenski pisec Trubar« in nekaj vrstic nižje: »Vendar sta si že pri Trubarju morala biti glasova *o* in *a* zelo blizu« ter v opombi k prejšnji trditvi: »v izredno redkih primerih dobimo pri njem tudi *a* za *o*.« Naprej še piše: »v vsem njegovem ogromnem delu število primerov *z a* namesto *o* najbrž ne presega ene desetice« (Rigler 2001 (= 1964), 99–100). V Trubarjevih delih se pojavlja oblika *gmajna* v tožilniku ednine 12-krat in ni omejena na kakšno od obdobij Trubarjevega ustvarjanja. Ted *gmajna* se pojavlja tudi v KPo 1567. Poleg tega se 3-krat pojavlja Ted *lakato* v zgodnjih Trubarjevih delih, v TC 1575 Oed *starastjo* in TT 1577 Oed *žalastjo*. V TC 1575 se pojavlja tudi prednaglasno akanje v Med *parodu*. Škrabec II, 229, izpeljuje končnico *-ama* iz Idv *-a*: »V dvojstv. končnico *-ama* (za *-oma* ali *-ema*) je prišel *a* iz dv. im. že v 16. stol.«

- Tožilnik: Oblika *gospuda*, ki odraža slovensko (ojevsko) sklanjatev moškega spola, se pojavlja v TPo 1595.
- Orodnik: Oblika *gospudama* je najverjetneje odraz ponaglasnega akanja, lahko pa je tudi odraz ajevske sklanjatve in je enaka dajalniški obliki.

MNOŽINA

- Imenovalnik: Oblika *gospudje* odraža podedovano stanje. Zanimivo je, da je v TPo 1595 to edina oblika, ki se pojavlja v imenovalniku množine, ne glede na to, da celotna sklanjatvena paradigma v ednini odraža pretežno ojevsko sklanjatev. Oblika *gospudi* odraža slovensko (ojevsko) sklanjatev moškega spola. Obe izpričani obliki se pojavljata v vseh obdobjih Trubarjevega ustvarjanja. Oblika *gospudi* se prvič pojavi v TE 1555 (*gospudje* že v TC 1550) in je prisotna vse do TT 1581–82. Težko je določiti prevladovanje ene ali druge oblike, očitno sta bili v slovenskem jeziku druge polovice 16. stoletja obe obliki dokaj enakovredni. Obe obliki sta še danes v rabi v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku. Številčno v Trubarjevih delih prevladuje oblika *gospudje* (68 % vseh pojavitev; 65 od 96). Oblika *gospuduje* se pojavlja v TR 1558. Njen izvor je težje pojasniti. Lahko gre za tiskarsko napako, lahko pa za križanje končnic *-uvi/-uve* iz ujevske sklanjatve ter končnice *-je* iz ijevske sklanjatve.⁸⁰
- Rodilnik: Oblika *gospudov* se pojavlja 27-krat, oblika *gospodov* pa 2-krat, v TT 1557 in TL 1561. Obe odražata slovensko ojevsko sklanjatev. Oblika *gospudov* kaže na cirkumfektirano naglašen predzadnji zlog [go'spūdou], iz oblike *gospodov* pa mesta naglasa ni mogoče določiti.
- Dajalnik: Pojavlja se samo oblika *gospudom*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev.
- Tožilnik: Oblika *gospude*, ki ima največ pojavitev, tj. 18, se pojavlja pretežno v TPo 1595 (14-krat). Odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev. V TPo 1595 se pojavlja tudi oblika *gospudje*, ki s podaljšano osnovo *gospudj-* prav tako odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev. Podaljšana osnova z *-j-* je razširjena tudi pri drugih samostalnikih moškega spola, ki imajo imenovalniško končnico *-je* (*mož, zob, ljudje, ajd, gost, ...*). Oblika *gospudi*, ki odraža podedovano stanje, se kot edina pojavlja v 6 delih, prevladuje v TO 1564 (3 pojavitve od 4). Samo oblika *gospude* se pojavlja še v TC 1575 in TT 1577. V TT 1577 je celotna sklanjatvena paradigma samostalnika *gospod* v množini slovenska (ojevska) moška, v TC 1575 pa so tudi v množini sledi odrazov ijevske sklanjatve.
- Orodnik: Pojavlja se samo oblika *gospudi*, ki najbrž odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev.

⁸⁰ Končnico *Imn -ovje* omenja že Miklošič 1856, 181, pri besedah *bratovje, vetrovje, grobovje, sinovje, štirovje*. Ramovš 1952, 44, navaja za *Imn* ojevske sklanjatve končnico *-ovje*, ki je nastala po kontaminaciji: »Znana je na Dolenjskem, v Ribnici, v Velikih Laščah: *zgonuvje, sinuvje*« (Ramovš 1952, 44). Torej bi lahko Trubar poznal to končnico iz svojega domačega govora.

Dalmatin: samostalnik *gospod* se pojavlja v 12 delih (DJ 1575, DPa 1576, DB 1578, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585), skupaj 11 091-krat.

	Ednina [10 973]	Dvojina [10]	Množina [106]
I	gosp u/o ov d [6592]: <i>gospud</i> [6587], <i>gospúd</i> , <i>gospúd</i> , <i>gófpud</i> ; <i>gofpod</i> ; <i>GOSPOVD</i>	gospuda [6]: <i>gospuda</i>	gosp u/o d je [26]: <i>gofpudje</i> [23], <i>gofpudie</i> [2]; <i>gofpodje</i> gospudi [3]: <i>gofpudi</i> gospoduje: <i>gofpoduie</i> ♦ [30]
R	gospuda/gospoda/guspuda [1579]: <i>gospuda</i> [1577]; <i>gofpoda</i> ; <i>guspuda</i> gospudi [41]: <i>gofpudi</i> ♦ [1620]	/	gosp u/o d ov [21]: <i>gofpudou</i> [20]; <i>gofpodou</i>
D	gosp u/o du [1234]: <i>gospudu</i> [1232], <i>gofpudú</i> , <i>GOSPVOV!</i> ; <i>gofpodu</i> gospudi [24]: <i>gofpudi</i> ♦ [1259]	gospudoma [4]: <i>gofpudoma</i>	gosp u/o d om [26]: <i>gofpudom</i> [25]; <i>gofpodom</i>
T	gospuda [830]: <i>gofpuda</i> gospudi [26]: <i>gofpudi</i> ♦ [856]	/	gospude [22]: <i>gofpude</i> gospudi [2]: <i>gofpudi</i> ♦ [24]
M	gospudu [82]: <i>gofpudu</i> gosp u/o di [64]: <i>gofpudi</i> [63]; <i>gofpodi</i> ♦ [146]	/	gospudih [2]: <i>gofpudih</i>
O	gospudom [500]: <i>gofpudom</i>	/	gospudi [3]: <i>gofpudi</i>

EDNINA

- Imenovalnik: Močno prevladuje oblika *gospud*, v DB 1584 je zapisana tudi z naglasnim znamenjem na *u* (*Gofpúd*, *Gofpúd*). Zapis *Gófpud* lahko kaže na naglas na *o*, vendar je v tem primeru težko razložiti, zakaj *o* v zadnjem zlogu preide v *u*. Oblika *gospod* iz DB 1578 kaže na drugačen fonetični razvoj od pričakovanega, ki bi se glasil **gospud*. Različica *gospoud* iz DAg 1585 lahko kaže na vmesno stopnjo razvoja *ô* preko *ou* v *û*.⁸¹
- Rodilnik: Prevladuje oblika *gospuda*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev. Različica *gospudi*, ki se pojavlja v zgodnejših delih, odraža podedovano stanje, *gospoda* iz DB 1578 pa kaže na drugačen fonetični razvoj predvidoma naglašenelega predzadnjega zloga od pričakovanega **gospuda*. Fonetična različica *guspuda* iz DB 1584 verjetno kaže na vokalno harmonijo. Enak pojav zasledimo v Trubarjevih delih v tožilniku ednine.
- Dajalnik: Prevladuje oblika *gospudu*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev. Oblika *gospudi* se pojavlja redkeje, odraža pa podedovano stanje. V DC 1579 se pojavlja oblika *gospodu*, v DB 1584 pa *GOSPVDú*. Ostrivec na *u* je najbrž tiskarska napaka, saj je malo verjetno, da bi se naglas (circumfleks) pomaknil na zadnji zlog,

⁸¹ V Dalmatinovem besedišču je nekajkrat zaznaven dvoglasnik *ou* kot refleks za dolgi padajoči *o*, ki je tujek v sistemu (npr. *Roup*, *Oprouda*, *Loupa*). Isto velja tudi za izjemno rabo dvoglasnika *ie* pri Bohoriču (*Svier*) (Merše idr. 1996, 244).

hkrati pa bi v predzadnjem zlogu *u* ostal, očitno kot posledica vokalne harmonije.⁸² Oblika *GOSPVOV* iz DB 1578 je tipkarska napaka.

- Tožilnik: Prevladuje oblika *gospuda*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev, poleg nje pa se pojavlja tudi oblika *gospudi*, ki odraža preoblikovanje po kategoriji živosti znotraj ijevske sklanjatve.
- Mestnik: Prevladuje oblika *gospudu*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev. Poleg nje se pojavlja oblika *gospudi*, ki predvsem v DJ 1575 in DPa 1576 verjetno še odraža podedovano stanje, v kasnejših delih pa se lahko dojema tudi kot odraz (mehke) ojevske sklanjatve. V DJ 1575 se pojavlja tudi oblika *gospodi*, ki kaže na drugačen fonetični razvoj kot v ostalih oblikah (*gospodi* namesto *gospudi*).
- Orodnik: Pojavlja se samo oblika *gospudom*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev.

V Dalmatinovihdelih je viden razvoj sklanjatve samostalnika *gospod* v ednini od izključno ijevskega sklanjatvenega vzorca v DJ 1575 in DPa 1576 do ojevskega sklanjatvenega vzorca v DB 1584. Ijevске oblike so prisotne tudi po letu 1576, vendar predstavljajo večji delež le še v DC 1579.

DVOJINA

- Imenovalnik: Pojavlja se samo oblika *gospuda*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev.
- Dajalnik: Pojavlja se samo oblika *gospudoma*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev.
Dvojijske oblike se pojavljajo v DB 1578 in DB 1584.

MNOŽINA

- Imenovalnik: Prevladuje oblika *gospudje*, ki odraža podedovano stanje. Oblika *gospudi*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev, se kot edina pojavlja v DC 1584. V DB 1584 predstavlja z dvema pojavitvama 8 % vseh pojavitev (25) imenovalnika množine. V DJ 1575 se kot edina oblika imenovalnika množine pojavlja oblika *gospoduje*, ki je enaka kot v TR 1558. Za podrobnejše informacije o tej obliki glej obravnavo oblike *gospoduje* iz TR 1558 pri imenovalniku množine v Trubarjevih delih.
- Rodilnik: Pojavlja se oblika *gospudov*, enkrat v DB 1584 tudi *gospodov*. Obe obliki odražata slovensko moško sklanjatev.
- Dajalnik: Pojavlja se oblika *gospudom*, enkrat v DC 1585 tudi *gospodom*. Obe obliki odražata slovensko (ojevsko) moško sklanjatev.
- Tožilnik: Prevladuje oblika *gospude*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev. Oblika *gospudi*, ki odraža podedovano stanje, se kot edina pojavlja v DJ 1575, posamično pa še v DB 1584.

⁸² Težko je tudi sklepati, da bi šlo za kakšno analogijo po drugih podobnih oblikah. Samostalnika *ud* in *trud* v DB 1584 v stranskih sklonih nimata nikoli naglasnega znamenja na *u*, prav tako nimajo naglasnega znamenja na *u* v stranskih sklonih dvožlošnice na *-od – izhod, porod, prihod, zahod*, katerih zvočna oz. fonetična podobnost bi teoretično lahko vplivala na sklanjatev samostalnika *gospod*.

- Mestnik: Pojavlja se (v DJ 1575 in DB 1584) oblika *gospudih*, ki verjetno odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev. Gotova razlaga te oblike ni mogoča, ker se oblika prekriva z odrazom izhodiščno-slovenske oblike Mmn ijevske sklanjatve, ki je nastala pod vplivom ojevske sklanjatve. Glede na to, da je v množini več izpričanih oblik ojevskih, predvidevam, da je tudi oblika *gospudih* odraz ojevske in ne slovenske ijevske sklanjatve.
- Orodnik: Pojavlja se (v DJ 1575 in DB 1584) oblika *gospudi*, ki odraža slovensko (ojevsko) moško sklanjatev.

Krelj in Juričič: samostalnik *gospod* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 151-krat, v JPo 1578 pa 510-krat.

	Ednina [142]	Množina [9]
I	gospod [95]: <i>gofpod</i>	gospodje [3]: <i>gofpodie</i>
R	gospoda [21]: <i>gofpoda</i>	gospodov [3]: <i>gofpodov</i>
D	gospodu [7]: <i>gofpodu</i>	gospodom [2]: <i>gofpodom</i>
T	gospoda [17]: <i>gofpoda</i>	gospode: <i>gofpode</i>
M	/	/
O	gospodom [2]: <i>gofpodom</i>	/

	Ednina [481]	Dvojina [7]	Množina [22]
I	gosp o u d [293]: <i>gofpod</i> [287], <i>g pod!</i> ; <i>gofpud</i> [5]	gospoda: <i>gofpoda</i>	gospodje [8]: <i>gofpodye</i> [6], <i>gofpodie</i> [2]
R	gosp o u da [59]: <i>gofpoda</i> [57]; <i>gofpuda</i> [2] gospodi [8]: <i>gofpodi</i> ♦ [67]	gospodov: <i>gofpodou</i>	gospodov [6]: <i>gofpodou</i>
D	gosp o u du [29]: <i>gofpodu</i> [28]; <i>gofpudu</i> gospodi [5]: <i>gofpodi</i> ♦ [34]	gospodoma [5]: <i>gofpodoma</i>	gosp o u dom [2]: <i>gofpodom</i> ; <i>gofpudom</i>
T	gosp o u da [65]: <i>gofpoda</i> [64]; <i>gofpuda</i> gospudi [4]: <i>gofpudi</i> [3], <i>gofpudy</i> ♦ [69]	/	gospodje [5]: <i>gofpodye</i> [2], <i>gofpodie</i> [3]
M	gospodu [4]: <i>gofpodu</i>	/	/
O	gospodom [14]: <i>gofpodom</i>	/	gospodmi: <i>gofpodmi</i>

V ednini prevladujejo oblike, ki odražajo ojevsko sklanjatev. Mešanje oblik z različnima odrazoma za cirkumfektirani *o* (*gospod-* in *gospud-*) je logično, ker je bil Juričič po rodu Hrvat in je imel v svojem jezikovnem sestavu odraz *o*, torej *gospod*, očitno pa se je hotel približati slovenskemu jeziku tako, da je uporabljal tudi dolenski odraz *u*, torej *gospud*. V Kreljevih delih ni dolenskega odraza *u* za cirkumfektirani *o* verjetno zato, ker se je želel približati cerkvenoslovanski tradiciji. Oblike, ki odražajo podedovano ijevsko sklanjatev, so v JPo 1578: Red *gospodi*, Ded *gospodi* in Ted *gospudi* (*gofpudi* in *gofpudy*). V oblikah Ted se udejanja kategorija živosti v obstoječem sklanjatvenem vzorcu. Oblika *gofpudy*, z

y kot odrazom naglašene (dolgega) *i*, je v izglasju enaka obliki *peruty* iz Red, ki je prav tako izpričana v JPo 1578. Morda gre za kakšno analogijo. Najverjetneje pa ta oblika kaže na nezanesljivost zapisovanja grafema *y*.⁸³ Glede na to, da je bil Juričič Hrvat in v svojem maternem jeziku ni poznal pomika cirkumfleksa, je možno, da je bil naglas na *o*: **gõspod*, **gõspodi*. Edninska je verjetno tudi nejasna oblika *Gofp*, katere sklon je zaradi zabrisanih črk neugotovljiv.

V dvojini se pojavljajo samo oblike, ki kažejo na slovensko (ojevsko) moško sklanjatev.

V množini se v imenovalniku in tožilniku pojavlja oblika *gospodje*. (Za več o tožilniški obliki *gospodje* (*gospudje*) glej tožilnik množine v Trubarjevih delih.) Oblika *gospodje* v imenovalniku odraža pričakovano podedovano stanje iz ijevske sklanjatve. V orodniku se pojavlja odraz pričakovane ijevske oblike *gospodmi*. V roditeljskem in dajalniku se pojavljata obliki, ki odražata slovensko (ojevsko) moško sklanjatev.

Bohorič: samostalnik *gospod* se pojavlja v 2 delih (BTa 1580, BH 1584), skupaj 6-krat.

Ednina [6]	
I	gosp u/o d [3]: <i>gospud</i> [2]; <i>gofpod</i>
R	gosp u/o da [2]: <i>gospuda</i> ; <i>gospoda</i>
D	gospudu: <i>gospudu</i>

Megiser: samostalnik *gospod* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 5-krat.

Ednina [5]	
I	gospud: <i>gospud</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *gospod* se pojavlja v 2 delih (TfM 1595, TfC 1595), skupaj 448-krat.

Ednina [443]		Množina [5]
I	gospud [332]: <i>gospud</i>	gospudi [2]: <i>gospudi</i>
R	gospuda [34]: <i>gospuda</i>	gospudov: <i>gospudou</i>
D	gospudu [15]: <i>gospudu</i> gospudi [2]: <i>gospudi</i> ♦ [17]	gospudom: <i>gospudom</i>
T	gospuda [49]: <i>gospuda</i> gospudi [3]: <i>gospudi</i> ♦ [52]	gospude: <i>gospude</i>
M	gospudu [3]: <i>gospudu</i> gospudi [3]: <i>gospudi</i> ♦ [6]	/
O	gospudom [2]: <i>gospudom</i>	/

⁸³ Podobno lahko opazimo tudi pri sklanjatvi samostalnika *sin*, kjer se zapis *y* pojavlja tudi v nepredložnih zvezah, v sklonih, kjer ne more biti naglašen, prim. DB 1578: »*Inu Tarah ie vsel /.../ fuoiga fynuui fynu inu fuoio Neueifto*« (9b). Še danes SSKJ pri samostalniku *sin* navaja naglašeno stilno zaznamovano končnico Red -u.

Ene duhovne pejsni: samostalnik *gospod* se pojavlja 74-krat.

	Ednina [71]	Množina [3]
I	gospud/gaspud/gospod [59]: <i>gospud</i> [48]; <i>gaſpud</i> [7]; <i>gospod</i> [4]	gospudi: <i>gospudi</i>
R	gospudi [4]: <i>gospudi</i>	gospodov: <i>gospodou</i>
D	gaspudi: <i>gaspudi</i>	gospudom: <i>gospudom</i>
T	gospudi/gaspodi/gaspudi [6]: <i>gospudi</i> [4]; <i>gaſpodi</i> ; <i>gaspudi</i>	/
M	gospudi: <i>gospudi</i>	/

Tulščak: samostalnik *gospod* se pojavlja 196-krat.

	Ednina [192]	Množina [4]
I	gospud [119]: <i>gospud</i>	/
R	gospuda [20]: <i>gospuda</i>	gospudov [3]: <i>gospudou</i>
D	gospudu [7]: <i>gospudu</i>	/
T	gospuda [36]: <i>gospuda</i> gospudi: <i>gospudi</i> gospudu: <i>gospudu</i> ♦ [38]	gospude: <i>gospude</i>
M	gospudu [6]: <i>gospudu</i>	/
O	gospudom [2]: <i>gospudom</i>	/

Trošt: samostalnik *gospod* se pojavlja 121-krat.

	Ednina [118]	Množina [3]
I	gospud [83]: <i>gospud</i>	/
R	gosp u/o da [13]: <i>gospuda</i> [12]; <i>gospoda</i>	gospudov [2]: <i>gospudou</i>
D	gospudu [6]: <i>gospudu</i>	/
T	gospuda [9]: <i>gospuda</i>	/
M	gospudu [3]: <i>gospudu</i> gospudi: <i>gospudi</i> ♦ [4]	/
O	gospudom: <i>gospudom</i>	gospudi: <i>gospudi</i>

Znojilšek: samostalnik *gospod* se pojavlja 111-krat.

	Ednina [104]	Dvojina	Množina [6]
I	gospud [49]: <i>gospud</i>	gospuda: <i>gospuda</i>	gospudje [4]: <i>gospudje</i>
R	gospuda [29]: <i>gospuda</i>	/	/
D	gospudu [7]: <i>gospudu</i>	/	gospudom: <i>gospudom</i>
T	gospuda [16]: <i>gospuda</i>	/	gospude: <i>gospude</i>
M	gospudu [2]: <i>gospudu</i> gospudi: <i>gospudi</i> ♦ [3]	/	/

Analiza sklanjatve samostalnika *gospod* v ostalih delih

V TfC 1595 se v ednini ijevske oblike pojavljajo v Ded in Ted. V *P 1563 se v ednini pojavljajo samo oblike, ki odražajo podedovano stanje. Imenovalniška oblika *gaspud*, dajalniška *gaspudi* in tožilniška *gaspudi* kažejo na prednaglasno akanje.⁸⁴ Imenovalniška oblika *gospod* in tožilniška *gospodi* kažeta na odraz cirkumflekiranega *o*, ki je drugačen od dolenjskega (namesto *gospud*). V TkM 1579 podedovano stanje kaže oblika Ted *gospudi*. Oblika Ted *gospudu* je lahko odraz ujevske sklanjatve.⁸⁵ Ostale oblike, ki se pojavljajo v ednini, odražajo ojevsko sklanjatev.

V ZK 1595 se pojavlja ojevska oblika Idv *gospuda*.

V množini se v ZK 1595 v Imn pojavlja ijevski odraz *gospudje*. Vse ostale množinske oblike, ki so izpričane v ZK 1595 in v ostalih delih, so odraz ojevske sklanjatve.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *gospod* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [19 013] I: *gospud* [10 737], *gospod* [388], *gaspud* [7], *gospúd*, *gospúd*, *góspud*, *gospovd*. R: *gospuda* [2019], *gospudi* [1037], *gospoda* [81], *gospodi* [8], *guspodi* [2], *guspuda*. D: *gospudu* [1482], *gospudi* [364], *gospodu* [34], *gospodi* [5], *gaspudi*, *gospudí*. T: *gospuda* [1215], *gospudi* [568], *gospoda* [81], *guspudi*, *gospude*, *gaspudi*, *gaspodi*, *gospudy*, *gospudu*. M: *gospudi* [225], *gospudu* [131], *gospodu* [4], *gospodi*. O: *gospudom* [588], *gospodom* [16].

Dv [34] I: *gospuda* [10], *gospudi*, *gospoda*. R: *gospodov*. D: *gospudoma* [12], *gospodoma* [5], *gospudema*, *gospudama*. T: *gospuda*. O: *gospudama*.

Mn [363] I: *gospudje* [93], *gospudi* [37], *gospodje* [12], *gospuduje*, *gospoduje*. R: *gospudov* [53], *gospodov* [13]. D: *gospudom* [73], *gospodom* [4]. T: *gospude* [43], *gospudi* [13], *gospodje* [5], *gospode*, *gospudje*. M: *gospudih* [2]. O: *gospudi* [10], *gospodmi*.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je še ohranjena podedovana ijevska sklanjatev samostalnika *gospod*, in sicer v ednini v vseh sklonih razen v orodniku, v dvojini v imenovalniku in dajalniku ter v množini v vseh sklonih razen v dajalniku in mestniku.

Samostalnik *gospod* je v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja deloma že prešel v ojevsko sklanjatev v celotni paradigmi (oblika mestnika samostalnika *gospod* v dvojini ni izpričana).

V ednini se pojavlja odraz ijevske oblike *gospodi*, ki je nastal pod vplivom oblike Red *gospodi* in kaže na uvrstitev samostalnika *gospod* v kategorijo živosti in na obstoj te kategorije v ijevski sklanjatvi moškega spola. V ednini se v TkM 1579 z obliko Ted *gospodu* nakazuje ujevski sklanjatveni vzorec.

V dvojini se pojavljata dajalniška in orodniška oblika *gospodama*, ki lahko kažeta na posreden vpliv ojevske sklanjatve, najverjetneje pa gre samo za zapis ponaglasnega akanja.

Ijevski sklanjatveni vzorec prevladuje v Trubarjevih delih, kjer je ta razen v TPo 1595 skoraj brez izjeme edini sklanjatveni vzorec samostalnika *gospod*. Ijevski sklanjatveni

⁸⁴ Rigler 2001 (= 1964), 100, piše, da se v *P 1563 »izjemoma prično pojavljati primeri z akanjem« in »pri primeru *gospod*, v katerem najdemo precej zapisov z *a*, bi šlo lahko tudi za disimilatorično akanje (časovno starejše od običajnega akanja)« (Rigler 1968, 116).

⁸⁵ Prim. »bi sa nashih porodnih inu fturienih Grehou volo nikuli vezh nefmeli snasho molitovio pred *Gofpudu* Boga priti« (TkM 1579, *7b).

vzorec prevladuje tudi v zgodnjih Dalmatinovih delih.⁸⁶ V Kreljevih delih in ZK 1595 je ijevski sklanjatveni vzorec zastopan samo v imenovalniški obliki množine. V Bohoričevih delih in v TtPre 1588 je zastopan samo ojevski sklanjatveni vzorec. Zaradi slovanske narave Megiserjevih del je v njih zastopan samo imenovalnik ednine, ki je za določitev sklanjatvenega vzorca pri moškem spolu nepoveden. V *P 1563 je v ednini zastopan samo ijevski sklanjatveni vzorec. Drugod sta ijevski in ojevski sklanjatveni vzorec zastopana vzporedno.

V množini lahko rekonstruiramo tudi moški mešani sklanjatveni vzorec, ki ga najdemo v večini del. Oblika *gospodovje*, ki se pojavlja v Imn, je osamljena in je verjetno odraz naplastitve končnice *-je* na *-ovi*.

Prehajanje iz ijevskega v ojevski sklanjatveni vzorec se je začelo najprej v množini, saj tam pomen ni vezan na pomen "Bog". V ednini se je dlje časa ohranjal ijevski sklanjatveni vzorec zaradi pomena "Bog", ki se je pojavljal v različnih molitvah in vzklikih (Gospod Bog). Pojav ohranitve značilnosti ijevskega sklanjatvenega vzorca pri samostalniku *gospod* v pomenu "Bog" sta razložila že Oblak in Ramovš: Oblak namreč ugotavlja, da so vse stare oblike povezane s cerkvenimi besedili.⁸⁷ Ramovš 1952, 55, ugotavlja podobno: »Starino je povzročila uporaba v cerkvenem govoru, vse te zveze so bolj ali manj stalne, kot nekakšni klišeji prehajajo od rodu do rodu.«

Tako se je sklanjatev samostalnika *gospod* dojemala kot nekaj osamljenega, nekaj, kar se zaradi specifičnega pomena ne sme spreminjati.

Ojevske oblike so prevladujoče v skoraj vseh sklonih. Delež (slovenskih) ijevskih oblik v posameznih sklonih je: Red 33 %, Ded 20 %, Ted 30 %, v Ted se v TkM 1579 pojavlja tudi slovenska ujevška oblika *gospudu*, Med 63 %, Oed 0 %, Idv 8 %, Rdv 0 %, Ddv 5 %, ⁸⁸ Tdv 0 %, Odv 0 %, Imn 26 %, Rmn 0 %, Dmn 0 %, Tmn 21 %, Mmn 0 % in Omn 9 %. Čeprav ijevške oblike pri posameznih avtorjih prevladujejo v celotni sklanjatvi ednine, pa med vsemi izpričanimi pojavitvami prevladujejo ojevske oblike. Na to gotovo vplivata deli z največ pojavitvami, DB 1584 in TPo 1595, kjer so (skoraj) vse izpričane oblike ojevske.

	Ednina			Dvojina	
	i	o	u	i	o
I	<i>gospod?</i>	<i>gospod?</i>	<i>gospod?</i>	<i>gospodi</i>	<i>gospoda</i>
R	<i>gospodi</i>	<i>gospoda</i>	/	/	<i>gospodov</i>
D	<i>gospodi</i>	<i>gospodu?</i>	<i>gospodu?</i>	<i>gospodema</i>	<i>gospodoma / gospodama</i>
T	<i>gospodi</i>	<i>gospoda</i>	<i>gospodu</i>	/	<i>gospoda</i>
M	<i>gospodi</i>	<i>gospodu?</i>	<i>gospodu?</i>	/	
O	<i>gospodom?</i>	<i>gospodom?</i>	<i>gospodom?</i>	/	<i>gospodama</i>

⁸⁶ »Dočim rabi Trubar in sploh protestantski pisatelji samostalnik *gospod* kot moško *i*-deblo, najdemo pri Dalmatinu dvoiličnost; v Sir. 75 je *gospod* moško *i*-deblo, v Mos. 78 in v Bibl. pa že moško *o*-deblo« (Ramovš 1971, 167).

⁸⁷ »Nur darf man daraus nicht gliche grosse Schlüsse ziehen, da es nicht ausser Acht zu lassen ist, dass alle älteren sloven. Sprachquellen kirchlichen Inhalts sind, und wo dies auch nicht der Fall ist, ist der Verfasser derselben ein Mann, der auch Kirchenbücher geschrieben hat, wie B. Truber« (Oblak 1990, 28).

⁸⁸ Obliko Ddv *gospudema* štejem kot slovensko ijevsko, čeprav je formalno odraz ojevske sklanjatve.

Množina				
	i	o	mešani	i**
I	<i>gospodje</i>	<i>gospodi</i>	<i>gospodje</i>	<i>gospodovje</i>
R	/	<i>gospodov</i>	<i>gospodov</i>	/
D	/	<i>gospodom</i>	<i>gospodom</i>	/
T	<i>gospodi</i>	<i>gospode</i>	<i>gospod(j)e</i>	/
M	<i>gospodih?</i>	<i>gospodih?</i>	<i>gospodih</i>	/
O	<i>gospodmi</i>	<i>gospodi</i>	<i>gospodi</i>	/

2.3.12 Gast

V sodobnem slovenskem knjižnem jeziku je samostalnik *gōst* "hospes", Red *gōsta* (SSKJ) moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Pleteršnik navaja naglas *gōst*, Red *gostû*. Ta oblika je za stanje v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja bolj povedna od oblike iz SSKJ. Održi praslovanskega ijevskega samostalnika **gōstb* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *gōst*, *gōsta* m, bg. *gost* m, č. *host* m, slk. *host'* m, p. *gośc* m, r. *gost'* m, ukr. *gist*, *gōstja* m (Derksen 2008, 180–181). V stari cerkveni slovanščini in kasnejših redakcijah najdemo več sledi, ki kažejo na ijevsko sklanjatev in na moški spol: **Ed** I: *gostb*. **D**: *gosti*. **Mn** I: *gostije*. **D**: *gostemъ*. **T**: *gosti* (SJS I, 428; Miklošič 1856, 46). V slovaščini je v množini ostanek ijevske sklanjatve roditeljski in analogen tožilnik – *hostí* namesto **host'ov*. Takšen odraz bi bil, če bi se Rmn samostalnika *host'* odražal po splošni slovaški sklanjatvi za moški spol podspola živo (vzorec *chlap* "moški").⁸⁹ Ostanek ijevske sklanjatve je tudi končnica -*é* zahodnoslovaških narečij v imenovalniku množine: *hosté* namesto pričakovanega *hosti* (Krajčovič 2009, 93). V ruščini je prav tako v množini ostanek roditeljske končnice: *gostej* namesto pričakovane **gostov*. V poljščini je roditeljski množine *gości* tudi ostanek stare sklanjatve, po pravilu bi namreč pričakovali obliko **gośców*. Oblika *gostí* namesto pričakovane *gōstā* v roditeljski množini se pojavlja tudi v srbščini in hrvaščini. V bolgarščini je množina *gosti* namesto pričakovanega *gostove*, kar tudi lahko kaže na izvorno ijevsko sklanjatev. Po Bezlaju v ESSJ I, 164, je znak za nekdanje *i*-deblo »akz. pl. *gostí*, npr. v *gosti iti* (nar. pesem, pkm.)«.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *gost* pojavlja 164-krat.

⁸⁹ Ied *chlap*, Red *chlapa*, Ded *chlapovi*, Ted *chlapa*, Med (o) *chlapovi*, Oed *chlapom*. Imn *chlapi*, Rmn *chlapov*, Dmn *chlapom*, Tmn *chlapov*, Mmn (o) *chlapoch*, Omn *chlapmi*.

Trubar: samostalnik *gost* se pojavlja v 8 delih (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1567, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 85-krat.

	Ednina [28]	Množina [57]
I	glu/olst [16]: <i>guft</i> [14], <i>gust</i> ; <i>goft</i>	gostje [18]: <i>goftje</i> [10], <i>goftie</i> [6], <i>goftye</i> [2] gosti [2]: <i>gofty</i> , <i>gofti</i> ♦ [20]
R	gostu: <i>goftu</i>	gostov [5]: <i>goftou</i>
D	gostu [2]: <i>goftu</i>	gostem: <i>goftem</i> gostjem: <i>goftjem</i> ♦ [2]
T	gostu [9]: <i>goftu</i>	gosti [16]: <i>gofty</i> [13], <i>gofti</i> [3] gostje [2]: <i>goftje</i> ♦ [18]
M	/	gosteh [6]: <i>gofteh</i> [4], <i>gofteih</i> [2]
O	/	gostmi [6]: <i>goftmy</i> [3], <i>goftmi</i> [3]

EDNINA

- Imenovalnik: Pojavlja se oblika *gust*, ki odraža dolg padajoč naglas (cirkumfleks). Oblika *gost* iz TT 1557 ne izkazuje pričakovanega odraza za cirkumflectirano naglašeni *o*. Lahko gre za analogijo po stranskih sklonih.
- Rodilnik: Pojavlja se oblika *gostu*,⁹⁰ ki kaže na prehod v ujevsko sklanjatev.
- Dajalnik: Oblika *gostu* je glede na rodilniško in tožilniško obliko odraz ujevske sklanjatve. Sicer bi lahko oblika *gostu* predstavljala tudi odraz ojevske sklanjatve.⁹¹
- Tožilnik: Oblika *gostu* je nastala pod vplivom rodilniške oblike in je odraz kategorije živosti v ujevski sklanjatvi.

MNOŽINA

- Imenovalnik: V 90 % se pojavlja oblika *gostje*, ki je podedovana iz ijevske sklanjatve. Oblika *gosti* se pojavlja samo v TPo 1595, kar kaže na odraz ojevske sklanjatve, ki je kasnejši. Pisna različica *gofty* lahko kaže na naglas na *i* [gos'ti:].
- Rodilnik: Pojavlja se oblika *gostov*, ki odraža slovensko ojevsko sklanjatev. Da bi ta oblika nastala neposredno pod vplivom odrazov ujevske sklanjatve v ednini, se zdi manj verjetno. Končnica *-ov* je namreč splošna končnica slovenske ojevske sklanjatve.
- Dajalnik: Izpričani obliki sta iz TPo 1595. Oblika *gostem* kaže na slovensko ijevsko končnico, ki je prodrla iz mehke ojevske sklanjatve, oblika *gostjem* pa kaže na podaljšavo osnove *z -j-*: *gostj-*.
- Tožilnik: Prevladuje oblika *gosti*, ki je podedovana iz ijevske sklanjatve. V TPo 1595 se dvakrat pojavlja tudi oblika *gostje*, ki je tvorjena iz podaljšane osnove *gostj-*, na katero se je pritaknila ojevska končnica *-e*.

⁹⁰ Prim. »pri prvotnih *i*-jevskih osnovah je pri živih bitjih (*tatû*) vpliv *u*-jevske fleksije močnejši kot pri *o*-jevskih; verjetno so takoj, ko so se prenehale sklanjati po *i*-jevski fleksiji, prevzele v *G. u*-jevsko končnico, ne *o*-jevske« (Rigler 2001 (= 1985), 451).

⁹¹ Tudi pri odrazih samostalnika *sin* se v Trubarjevih delih v Ded enakovredno pojavljata obliki *sinu* in *sinuvi*.

- Mestnik: Pojavlja se oblika *gosteh*, ki je v slovensko ijevsko sklanjatev prešla preko ojevske sklanjatve. V TT 1581–82 se pojavlja pisna različica *gofteih*, ki kaže na odraz naglašenege jata v končnici.
- Orodnik: Oblika *gostmi* v polovici primerov v pisni različici *goftmy* kaže na naglas na končnici [gost'mi:] in je odraz podedovanega stanja iz ijevske sklanjatve.

Dalmatin: samostalnik *gost* se pojavlja v 4 delih (DJ 1575, DPr 1580, DB 1584, DM 1584), skupaj 26-krat.

	Ednina [15]	Množina [11]
I	gust [9]: <i>guft</i>	gosti [2]: <i>gofty</i>
R	/	/
D	gostu [2]: <i>goftu</i>	gostom: <i>goftom</i>
T	gostu [4]: <i>goftu</i>	gostje [5]: <i>goftje</i> [4], <i>goftie</i> gosti [3]: <i>gofty</i> ♦ [8]

V ednini ni posebnosti. Vse oblike odražajo slovenski ujevski sklanjatveni vzorec kot v Trubarjevih delih.

V množini imenovalniška oblika *gofty* verjetno odraža ojevsko sklanjatev in kaže na naglas na končnici [gos'ti:]. Dajalniška oblika *gostom* odraža ojevsko sklanjatev. Tožilniška oblika *gofty* je podedovana ijevska, kaže pa na naglas na končnici [gos'ti:]. Oblika *goftje*,⁹² ki se pojavlja v večini primerov, je najverjetneje nastala iz podaljšane osnove *gostj-*. To lahko kaže na odraz moškega mešanega vzorca, ki pa ga v Dalmatinovih delih ne moremo z gotovostjo rekonstruirati, saj sta izpričani obliki samo v Tmn, kjer bi oblika *gostje* lahko nastala tudi kot odraz ojevskega vzorca s podaljšano osnovo. Podobno stanje lahko zasledimo tudi pri odrazih samostalnika *ljudje*, kjer se ojevske končnice pritikajo na podaljšano osnovo *ljudj-*; prim. Imn *ljudji*, Rmn *ljudji*, Dmn *ljudjem*, Tmn *ljudje*.

Krelj in Juričič: samostalnik *gost* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 2-krat, v JPo 1578 pa 39-krat.

	Množina [2]
I	/
R	/
D	/
T	<i>gosti</i> <i>gostje: goftie</i>

⁹² V Dalmatinovih delih se oblika *gostje* vedno pojavlja v predložni zvezi v *gostje (vabiti)*.

	Ednina [10]	Množina [29]
I	gost [7]: <i>gofit</i>	gostje [7]: <i>goftye</i> [6], <i>goftie</i> gosti [2]: <i>gofty</i> , <i>gofti</i> ♦ [9]
R	/	gosti [3]: <i>gofty</i> [2], <i>gofti</i> gostov [2]: <i>goftou</i> ♦ [5]
D	/	gostom [2]: <i>goftom</i>
T	gostu [3]: <i>goftu</i>	gosti [8]: <i>gofti</i> [6], <i>gofty</i> [2] gostje [3]: <i>goftye</i> [2], <i>goftie</i> <i>gostij</i> : <i>goftij</i> ♦ [12]
M	/	gosteh: <i>gofteh</i>

V ednini so odrazi slovenske ujevske sklanjatve. V Imn je stanje podobno kot v Trubarjevih delih. V Rmn prevladuje oblika *gosti*, ki je odraz podedovanega stanja, oblika *gostov* se pojavlja manjkrat. V dajalniku je ojevska oblika *gostom*, v mestniku pa oblika, ki je v ijevsko sklanjatev prešla preko ojevske sklanjatve. V tožilniku se pojavlja oblika *goftij*, ki lahko podobno kot *gostje* kaže na podaljšano osnovo.⁹³

Megiser: samostalnik *gost* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 7-krat.

	Ednina [5]	Množina [2]
I	gust: <i>guft</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	/	gostje: <i>gostje</i> , <i>gostie</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik *gost* se pojavlja 1-krat.

Ednina
I gust: <i>guft</i>

Tulščak: samostalnik *gost* se pojavlja 1-krat.

Ednina
I gust: <i>guft</i>

Bohorič: samostalnik *gost* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]
I gust: <i>guft</i>
R gusta: <i>gufta</i>

⁹³ Glede na *Preglednico črkovnih znamenj za glasove knjižnega jezika slovenskih protestantov* (SJSP 2001, 36) ne moremo z gotovostjo trditi, kaj označuje črkovno znamenje *ij*. Lahko namreč označuje dolgi naglašeni *i*, *ij*, *j* in *ji*. Zato je vsako sklepanje, ki izhaja iz črkovnega znamenja *ij*, zgolj teoretično glede na pričakovane možnosti izgovora, ni pa mogoče takšne ali drugačne razlage zadostno argumentirati.

Felicijan Trubar: samostalnik *gost* se pojavlja v TfM 1595, skupaj 1-krat.

Ednina	
I	gust: <i>guft</i>

Analiza samostalnika *gost* v ostalih delih

V BH 1584 je nakazana oblika Red ojevska. V Megiserjevih delih je Tmn *gostje* (v *gostje priti*, v *gostje povabiti*), pri čemer se oblika *gostje* pojavlja v enakem sobesedilu kot v ostalih delih.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *gost* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [64] I: *gust* [35], *gost* [8]. R: *gostu*, *gusta*. D: *gostu* [3]. T: *gostu* [16].

Mn [98] I: *gostje* [26], *gosty* [4], *gosti* [2]. R: *gostov* [3], *gosty* [2], *gosti*. D: *gostom* [3], *gostem*, *gostjem*. T: *gosti* [16], *gosty* [13], *gostje* [13]. M: *gosteh* [5], *gostejh* [2]. O: *gostmy* [3], *gostmi* [3].

V ednini obstajata dva sklanjatvena vzorca. Obliki mestnika in orodnika v ednini nista izpričani. Sklanjanje po odrazih ujevskega sklanjatvenega vzorca je najbolj pogosto, obstaja pa tudi sled sklanjanja po odrazih ojevskega sklanjatvenega vzorca.

V množini je težko potrditi obstoj odrazov ujevskega sklanjatvenega vzorca. Ker imajo odrazi tega sklanjatvenega vzorca lahko vse oblike prekrivne z odrazi ijevskega oz. ojevskega sklanjatvenega vzorca, ne moremo z gotovostjo trditi, za odraz katere sklanjatve gre. Nedvomen ujevski odraz bi bil *le*, če bi bila izpričana imenovalniška oblika **gostovi*, oz. če bi bila izpričana podaljšava osnove z *-ov-* v kakšnem od stranskih sklonov. Nedvomno ohranjen je v množini ijevski sklanjatveni vzorec. Pojavlja se pri vseh avtorjih, kjer je množina samostalnika *gost* izpričana. Naslednji izpričan vzorec je ojevski. Obliki tožilnika in orodnika množine po tem sklanjatvenem vzorcu nista izpričani. Oblika mestnika množine je prekrivna z ijevsko obliko, saj je v (slovensko) ijevsko sklanjatev prešla preko ojevske sklanjatve. V množini lahko rekonstruiramo moški mešani sklanjatveni vzorec, ki je prevladujoč. V Imn je končnica *-je*, ki odraža ijevsko sklanjatev. V Rmn in Dmn sta variantni končnici *-ov/-i* in *-om/-em*. Katera od teh se bo pojavila, je odvisno od mesta naglasa. Če je naglas na osnovi, bo v Dmn končnica *-om*, če pa je naglas na končnici, je končnica Dmn *-em*. Če je končnica v Rmn *-i*, je tudi naglašena. Končnica *-ov* je lahko naglašena ali nenaglašena. V Tmn soobstajata oblika *gostje*, pri kateri je končnica *-(j)e* lahko naglašena ali nenaglašena, ter oblika *gosti*, pri kateri je končnica *-i* naglašena. V JPo 1578 se končnica *-i* pritika tudi na podaljšano osnovo *gostj-*. Končnica *-eh* v Mmn je naglašena, prav tako končnica *-mi* v Omn.⁹⁴

⁹⁴ Prim. Miklošič 1856, 182: »Die subst., die im sg.gen. *a* betonen oder *ú* haben, können im dual dat. und instr. und im pl. dat. und loc. *êma*, *êm* und *êh* auslauten: *tatêma*, *tatêm*, *tatêh*; dieselben subst. können den pl. instr. auf *mî*: *tatmi* bilden.«

	Ednina		Množina			mešani
	u	o	i	o	i*	
I	<i>gost?</i>	<i>gost?</i>	<i>gostje</i>	<i>gosti</i>	<i>gostje</i>	<i>gostje</i>
R	<i>gostu</i>	<i>gosta</i>	<i>gosti</i>	<i>gostov</i>	/	<i>gostov / gosti</i>
D	<i>gostu?</i>	<i>gostu?</i>	<i>gostem</i>	<i>gostom</i>	<i>gostj-em</i>	<i>gostom / gostem</i>
T	<i>gostu</i>	/	<i>gosti</i>	/	<i>gostj-e / gostj-i</i>	<i>gostje / gosti</i>
M	/	/	<i>gosteh?</i>	<i>gosteh?</i>	/	<i>gosteh</i>
O	/	/	<i>gostmi</i>	/	/	<i>gostmi</i>

Problematika oblike *gostje* v tožilniku množine⁹⁵

Posebno problematiko predstavlja oblika *gostje* v tožilniku množine. Pojavlja se v frazah: v *gostje iti/priti*, v *gostje (po)vabiti*. Iz sobesedila ni mogoče razbrati, za katero število gre. Z veliko gotovostjo lahko trdimo, da je oblika *gostje* nastala, ko se je tožilniška končnica *-e* pritaknila na po analogiji z Imn podaljšano osnovo *gostj-*. Takšne oblike se v 16. stoletju pojavljajo tudi pri ostalih samostalnikih moškega spola, ki imajo imenovalnik množine *-je*: *ajdje*, *zobje*, *lasje*, *tatje*, *gospodje*, *možje*, *ljudje*, ... Pleteršnik pa v svojem slovarju navaja obliko *gostje* kot srednji spol ednine. Naslonitev oblike na srednji spol je mogoča zaradi analogije z zbirnimi samostalniki srednjega spola na *-je* (*listje*, *zrnje*, ...). V svoji monografiji tožilniške oblike *gostje* obravnavam kot tožilnik množine zato, ker v sobesedilu ni nikjer nobenega znaka, da bi šlo za ednino ter posledično za srednji spol. Verjetno pa se je zaradi okamenele oblike v kasnejših obdobjih oblika *gostje* v frazi *v gostje priti* lahko začela dojemati kot srednjega spola.

2.3.13 Gozd

V sodobnem slovenskem knjižnem jeziku je samostalni *gòzd* "silva", Red *gòzda*, Imn *gozdòvi* in *gòzdi* (SSKJ) moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrzi praslovanskega ijevskega samostalnika **gvozdъ* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *gvòzd* m "žebelj, gost gozd", bg. *gvozd* m "žebelj", stsl. *gvozdъ* m "clavus", č. *hvozd* m "velik gost gozd", slk. *hvozd* m "velik gost gozd", stp. *gozd* m "gozd", p. *gwòzdъ* m "žebelj", gl. *hòzdъ* m "žebelj", dl. *gòzd* m, *gòzda* ž "suh visok gozd", *gòzdъ* "žebelj", r. *gvozdъ* m "žebelj", br. *gvozd* m "lesen žebelj", ukr. *gvozdъ* m, nar. *gvizdъ* m "žebelj", plb. *d'üzd* m "žebelj" (ÈSSJa VII, 185–186). Samostalni **gvozdъ* je v vseh jezikih moškega spola.

⁹⁵ Prim. pojavitve iz DB 1584: *inu je vfe svoje Soffede inu Priatele v'goftje povabil* (DB 1584, II, 151a), v nemški predlogi se to mesto glasi *vnd lud alle seine Nachbarn vnd Freunde zu gast* (LB 1545, II, 176b); *enkrat ali trykrat goluffki v'goftje vabi* (DB 1584, II, 158b), v nemški predlogi *Vnd ledet dich ein mal oder drey zu gast betrieglich* (LB 1545, II, 185a). V nemščini se sicer pojavlja oblika *zu gast*, ki je edninska, vendar je slovenska ustreznica množinska: *povabiti v goste, priti v goste; povabiti, priti v gosti* (SSKJ). Iztočnica *gostje* ima v SSKJ pomen "gostija", pri Pleteršniku ima iztočnica srednjega spola *góstje* prvi pomen enak kot *gostí*, torej "gostija". Na koncu geselskega članka *góstje* Pleteršnik opozarja na Miklošičevo mnenje, da gre za prvotno tožilniško obliko.

Samo v dolnji lužiščini se pojavlja tudi odraz ženskega spola. Fonetični razvoji v izglasju kažejo na ijevski in ne ojevski izvor. Če bi bil obravnavani samostalnik izvorno ojevski, bi v izglasju prišlo do jotacije in bi imeli npr. v ruščini obliko ****gvoždž**.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *gozd* pojavlja 109-krat.

Trubar: samostalnik *gozd* se pojavlja v 10 delih (TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TPp 1566, TC 1574, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 31-krat.

	Ednina [17]	Množina [14]
I	gozd: <i>gofit</i>	gozdi: <i>gofdi</i>
R	gozda [3]: <i>gofda</i> [2], <i>gosda</i>	/
D	/	/
T	gozd [7]: <i>gofd</i> [2], <i>gosd</i> [2], <i>gofit</i> [2], <i>gost</i>	gozde: <i>gofde</i> gozdi: <i>gofdi</i> ♦ [2]
M	gozdu [4]: <i>gofdu</i> gozdi [2]: <i>gofiti</i> , <i>gofdi</i> ♦ [6]	gozdeh [11]: <i>gofdeh</i> [8], <i>gosdeh</i> [3]

Samostalnik *gozd* se v ednini sklanja po slovenski moški (ojevski) sklanjatvi. Zapis *gost* iz imenovalnika in tožilnika ednine je zapis izgovora z nezvenečim odrazom *-st*. Oblika *gosti* v mestniku je verjetno nastala pod vplivom imenovalniške oz. tožilniške oblike, kjer prihaja do onezvenečenja zadnjih dveh soglasnikov. Obliki *gozdi/gosti* v mestniku ednine sta lahko odraz ojevske sklanjatve, lahko pa gre za ostanek ijevske sklanjatve. Bolj verjetno gre za odraz ojevske sklanjatve, saj so vse ostale izpričane oblike v ednini odraz slednje.

V množini je v imenovalniku *gozdi* in tožilniku *gozde* že viden vpliv slovenske moške (ojevske) sklanjatve. Oblika Tmn *gozdi* je verjetno ostanek ijevske sklanjatve, oblika Mmn *gozdeh* pa je naglašena in odraža ojevsko sklanjatev. Zaradi prekrivnosti s slovenskimi ijevskimi oblikami Mmn bi to obliko lahko šteli tudi za odraz (slovenske) ijevske sklanjatve.

Dalmatin: samostalnik *gozd* se pojavlja v 4 delih (DB 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584), skupaj 71-krat.

	Ednina [61]	Množina [10]
I	gozd [6]: <i>gosd</i>	gozdi: <i>gosdi</i>
R	gozda [14]: <i>gosda</i>	/
D	gozdu: <i>gosdu</i>	/
T	gozd [17]: <i>gosd</i>	gozde [3]: <i>gosde</i>
M	gozdu [14]: <i>gosdu</i> gozdi [9]: <i>gosdi</i> ♦ [23]	gozdeh [6]: <i>gosdeh</i>

Samostalnik *gozd* se v Dalmatinovih delih sklanja po slovenski ojevski sklanjatvi. Oblika *gozdi* v mestniku ednine ni jasna. Lahko gre za ostanek ijevske sklanjatve, lahko pa je oblika prodrla iz ojevske sklanjatve. Bolj verjetna je druga možnost, saj vse ostale izpričane oblike odražajo ojevsko sklanjatev.

Megiser: samostalnik *gozd* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 4-krat.

	Ednina [3]	Množina
I	gozd: <i>gofd</i> [2], <i>gosd</i>	/
R	/	gozdov: <i>gofdou</i>

Bohorič: samostalnik *gozd* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

	Ednina [2]
I	gozd: <i>gosd</i>
R	gozda: <i>gosda</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *gozd* se pojavlja v TfC 1595, skupaj 1-krat.

	Množina
I	/
R	/
D	/
T	/
M	gozdeh: <i>gosdeh</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *gozd* v ostalih delih

Izpričane oblike so ojevske. Oblika Rmn *gozdov* se pojavlja samo v Megiserjevih delih.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *gozd* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [83] I: *gozd* [10], *gost*. R: *gozda*. D: *gozdu*. T: *gozd* [21], *gost* [3]. M: *gozdu* [18], *gozdi* [10], *gosti*.
Mn [26] I: *gozdi* [2]. R: *gozdov*. T: *gozde* [4], *gozdi*. M: *gozdeh* [18].

V ednini prevladuje ojevski sklanjatveni vzorec. Ijevski vzorec bi lahko odražal samo še mestnik ednine *gozdi*, ki pa je lahko tudi odraz ojevske sklanjatve. V tem primeru bi bil *-i* odraz nenaglašenege **-ě*.

V množini ojevski vzorec prav tako prevladuje, odraz (slovenske) ijevske sklanjatve je samo še oblika tožilnika *gozdi* iz TAr 1562 in lahko tudi mestnik *gozdeh*.

	Ednina	Množina	
	o	o	i
I	<i>gozd</i>	<i>gozdi</i>	/
R	<i>gozda</i>	<i>gozdov</i>	/
D	<i>gozdu</i>	/	/
T	<i>gozd</i>	<i>gozde</i>	<i>gozdi</i>
M	<i>gozdu</i> / <i>gozdi</i> ?	<i>gozdeh</i> ?	<i>gozdeh</i> ?

2.3.14 Hot

Samostalnika *hot* "meretrix, libido" v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ni več. Pojavlja se še pri Pleteršniku, kjer je predstavljen kot moškega spola v pomenu "sla, poželenje" (*hòt*, Red *hóta*) in ženskega spola v pomenu "priležnica" (*hôt*, Red *hotí*). Praslovenski ijevski samostalnik **xǫtb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: sl. *hotb* "priležnica", č. *chot* "soproga, soprog" in "sla", r. nar. *hotb*, ukr. *hitb* "sla" (ESSJ I, 200). V RHSJ III, 653, je izpričana oblika *hot* ženskega in moškega spola v pomenu "sla, želja": »*Jure u mom hotu ni neg ñoj ugodit*« (m). »*Usilnu hot izpuniti*« (ž). V češčini je spol odvisen od naravnega spola: »*aby chot pro svého choti pracovala*« (SS I, 546). Sreznevskij III, 1389, navaja str. samostalnik *xotb* moškega in ženskega spola v pomenu "ljubi, ljuba". ÈSSJa VIII, 85–86, rekonstruira psl. ijevski samostalnik **xotb*, ne določa pa, kateri spol je primaren. SJS IV, 703, obravnava samostalnik *xotb* ž v pomenu "sla" in *xotb* m/ž v pomenu "ljubi, ljuba". Glede na izpričane oblike iz slovanskega gradiva lahko sklepamo, da je bil samostalnik **xǫtb* v praslovanščini lahko moškega ali ženskega spola. V pomenu "ljubi" moškega, v pomenu "ljuba" ženskega. Slovnici spol je v teh primerih prekriven z naravnim spolom. V pomenu "sla, poželenje" je bil spol verjetno izvorno moški, ženski spol je začel prevladovati kasneje, ob zatonu ijevske sklanjatve moškega spola kot samostojne oblikoslovne kategorije. V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je samostalnik *hot* vedno ženskega spola in se pojavlja v pomenu "priležnica, meretrix". Kot možni praslovenski ijevski samostalnik moškega spola ga obravnavam zato, ker v Pleteršnikovem slovarju obstaja samostalnik *hot* "sla, poželenje", ki je moškega spola in se sklanja po odrazih ojevskega sklanjatvenega vzorca.

Samostalnik *hot* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 12-krat.

Dalmatin: samostalnik *hot* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 9-krat.

	Ednina [8]	Množina
I	h u/o t/d [7]: <i>hut</i> [4]; <i>hud; hot; hod</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	/	/
M	hoti: <i>hoty</i>	/
O	/	hoti: <i>hoty</i>

Samostalnik *hot* je v Dalmatinovih delih ženskega spola in se sklanja po ijevski sklanjatvi. Pisni različici *hut* in *hud* sta lahko odraz cirkumflektirano naglašene *o*. Izglasni *-d* v *hud* in *hod* je lahko posledica hiperkorekcije. Pisna različica *hoty* v mestniku ednine in orodniku množine kaže na naglas na končnici [ho'ti:]. Oblika *hoti* v orodniku množine je verjetno odraz analogije po (sicer neizpričanem) Imn.⁹⁶

⁹⁶ »Noch eine zweite vom Asl. abweichende Endung finden wir bereits im XVI. Jahr., nämlich instr. auf -i. Sie dürften kaum eine einfache Anlehnung an die ъ/o-St. sein. Es scheint vielmehr, dass diese Endung hervorging unter Anlehnung an die grosse Mehrzahl de übringen Casus, die auf -i auslauten, wodurch in dieser Declination das Gefühl für die Casusunterschiede stark verloren

Megiser: samostalnik *hot* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	h u/o t: <i>hut</i> [2]; <i>hot</i>

Izpričan je imenovalnik ednine, ki v pisni različici *hut* izkazuje odraz cirkumflektirano naglašene *o*. Glede na pomen "meretrix" in sopomenki *luba*, *lubsha* lahko sklepamo, da je bil samostalnik *hot* v Megiserjevih delih ženskega spola.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *hot* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [11] I: *hut* [7], *hot* [3]. M: *hoty*.

Mn O: *hoty*.

Samostalnik *hot* je bil v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja ženskega spola in se je sklanjal po ijevski sklanjatvi kot samostalnik *kost*. V orodniku množine prihaja do analogije najverjetneje po (sicer neizpričanem) *Imn*.

	Ednina	Množina
	i	i
	ž	ž
I	<i>hot</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	/	/
M	<i>hoti</i>	/
O	/	<i>hoti</i>

2.3.15 Jagned

Samostalnik *jāgned* "populus nigra" je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega ali ženskega spola (SSKJ) in se sklanja po prvi moški ali po drugi ženski sklanjatvi. V Pleteršnikovem slovarju je samostalnik *jāgned* samo moškega spola. Miklošič 1862–1865, 2, navaja obliko **agnędb*, ki pripada moški ojevski sklanjatvi. ESSJ I, 217, navaja samo ženski spol, *jāgned*, in izpeljanko srednjega spola *jāgnedje*. Ostali odrazi v slovanskih jezikih so: hr. in sr. *jāgnjed* m, csl. *jagnędb*, č. *jehněda*, *jěhned* m, slk. *jahňada*. Samostalnik **agnędb* uvrščam med možne praslovanske ijevške samostalnike moškega spola, ker v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku izkazuje sklanjatveno paradigmo tako po moški kot ženski sklanjatvi.

Samostalnik *jagned* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 4-krat.

gegangen ist. Wenn schon der nom. gen. ass. pl. und gen. dat. loc. sgl. auf -i lauteten, so konnte sich daran auch der instr. pl. anschliessen, besonders wenn eine solche Form schon bei der ъ/o-Declin. vorlag« (Oblak 1890, 40).

Dalmatin: samostalnik *jagned* se pojavlja v DB 1578, skupaj 1-krat.

Množina	
I	/
R	jagnedov: <i>Iagnedou</i>

V DB 1578 je izpričana oblika odraz slovenske ojevske sklanjatve in je moškega spola.

Megiser: samostalnik *jagned* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	jagned: <i>jagned</i> m/ž [2], <i>jagned</i> ?

Pri dveh pojavitvah se iz sobesedila spola ne da razbrati. Oblika *zhernu jagned* iz MTh 1603 je problematična, saj na prvi pogled kaže na srednji spol – *črno jagned*. Ker Megiser ni bil Slovenec, obstaja možnost, da gre za napačno razumljeno fonetično podobo pridevnika *črn* oz. *črni*. Zvezo *zhernu jagned* dojemam kot *črni jagned* tudi Kozma Ahačič, ki je iz gradiva za Slovar slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja izdelal geslo *črn*.⁹⁷ Podoben pojav je v MTh 1603 še pri samostalniku *dviji*, kjer je pri latinski iztočnici *Ferinus* slovenska ustreznica *divju* (MTh 1603, I, 532). Pleteršnik navaja samo obliko moškega spola (*jágned* in *jágnjed*) in obliko *jágnedje* v pomenu "gozd jagnedov".

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *jagned* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [3] I: *jagned*.

Mn R: *jagnedov*.

Glede na izpričano obliko roditeljske množine v DB 1578 lahko sklepamo, da je bil samostalnik *jagned* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja moškega spola in se je sklanjal po slovenski ojevski sklanjatvi.

	Ednina	Množina
	o	o
	m	m
I	<i>jagned</i>	/
R	/	<i>jagnedov</i>

2.3.16 Jastreb

Samostalnik *jástreby* "accipiter", tudi *jástreby* (ESSJ I, 221) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski samostalnik *(j)ástrębъ ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *jástrěb*, tudi *jástrijeb*, bg., mk. *jastreb*, csl. *jastrębъ*, č. *jestřáb*, arh. tudi *jastřab*,

⁹⁷ Prvi zvezek Slovarja slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja je v izdelavi in še ni javno dostopen.

slk. *jastrab*, p. *jastrzqb*, arh. *jestrzqb*, gl. *jastr'ob'*, dl. *jast'seb'*, str. *jastrębъ*, *jastrębъ*, r. *jastreb*, ukr. *jastrub*, plb. *jostrab* (ESSJ I, 221). ESJS II, 274–275, obravnava samostalnik **jastrębъ* kot o-deblo, vendar omenja povezavo z **golqbb*. Na ijevski izvor lahko kaže lužiččina. Miklošič 1856, 47, navaja csl. *jastrębъ* kot analogijo po **golqbb*, kar pomeni, da uvršča ta samostalnik v ijevsko sklanjatev. ĚSSJa I, 83, rekonstruira ijevski in ojevski samostalnik **astrębъ*/**astrębъ* ter opozarja na podobno tvorbo kot pri samostalniku **golqbb*. SĦP IX, 289, navaja stp. obliko Imn *jastrzębie*, ki lahko kaže na odraz ijevске sklanjatve.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *jastreb* pojavlja 16-krat.

Trubar: samostalnik *jastreb* se pojavlja v TR 1558, skupaj 1-krat.

Ednina

I *jastreb: Iaftreb*

Oblika Ied *jastreb* je nepovedna.

Dalmatin: samostalnik *jastreb* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 6-krat.

Ednina [6]

I *jastreb: Iaftreb*

Oblika Ied *jastreb* je enaka kot v Trubarjevih delih.

Juričič: samostalnik *jastreb* se pojavlja skupaj 3-krat.

Ednina [3]

I *jastreb: Iaftreb*

R *jastreba: Iaftreba*

D *jastrebu: Iaftrebu*

Red *jastreba* in Ded *jastrebu* odražata ojevski sklanjatveni vzorec.

Megiser: samostalnik *jastreb* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 6-krat.

Ednina [6]

I *jastreb: jastreb* [5], *Iaftreb*

Iz edninske imenovalniške oblike *jastreb* ne moremo predpostaviti sklanjatvene paradigme.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *jastreb* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [16] I: *jastreb* [14]. R: *jastreba*. D: *jastrebu*.

Izpričane oblike samostalnika *jastreb* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja odražajo moški ojevski sklanjatveni vzorec.

Ednina	
	o
I	<i>jastreb</i>
R	<i>jastreba</i>
D	<i>jastrebu</i>

2.3.17 Kmet

Samostalnik *kmět* "agricola", Red *kměta* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski samostalnik **kъmetъ* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: iz osnove **kъmetъ*: hr. in sr. *kmět*, bg. *kmet*, mk. *kmet*, csl. *kmetъ*; iz osnove **kъmetъ*: slk. *kmet'*, p. *kmieć*. Sorodno slednjemu je stpr. *kumetis* in lit. *kumetis* (ESSJ II, 47–48). Miklošič 1856, 185, navaja samostalnik *kmet* med slovenskimi odrazi moške ijevске sklanjatve. Odras ijevске sklanjatve sta tudi obliki stcsl. Rmn *kъmeti* (SJS II, 91) in str. Rmn *kmetěi* (SRJ VII, 195). V slovenščini torej lahko glede na Miklošičevo ugotovitev izhajamo iz *i*-debla. Po trditvi iz ESSJ pa bi lahko sklepali, da v slovenščini izhajamo iz *o*-debla, saj vse navedene južnoslovanske oblike kažejo na *o*-deblo in ne na *i*-deblo kot zahodnoslovanske. Stcsl. oblika Rmn *kъmeti* nedvomno kaže na ijevski izvor. Samo iz južnoslovanskih oblik ne moremo nedvomno trditi, da gre za odras ojevске sklanjatve, saj bi se tudi *i*-deblo enako odražalo. Imn *kmetje*, ki je v rabi v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku, je verjetno sekundaren, saj v 16. stoletju takšne oblike ni.

Samostalnik *kmet* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 24-krat.

Trubar: samostalnik *kmet* se pojavlja v 6 delih (TR 1558, TAr 1562, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 13-krat.

	Ednina [3]	Množina [10]
I	<i>kmet</i> [2]	<i>kmeti</i> [4]
R	/	/
D	<i>kmetu</i>	<i>kmetom</i> [2]
T	/	<i>kmete</i> [2]
M	/	/
O	/	<i>kmeti</i> [2]

Izpričane oblike samostalnika *kmet* v Trubarjevih delih odražajo ojevsko sklanjatev.

Dalmatin: samostalnik *kmet* se pojavlja v DB 1584, skupaj 7-krat.

	Ednina [2]	Množina [5]
I	<i>kmet</i>	<i>kmeti</i> [2]
R	/	kmetov: <i>kmetou</i>
D	<i>kmetu</i>	<i>kmetom</i>
T	/	<i>kmete</i>

Izpričane oblike iz DB 1584 odražajo slovensko ojevsko sklanjatev.

Krelj in Juričič: samostalnik *kmet* se pojavlja v KPo 1567, skupaj 2-krat, in JPo 1578, skupaj 2-krat.

	Ednina	Množina
I	/	/
R	<i>kmeta</i>	/
D	/	/
T	/	<i>kmete</i>

	Množina [2]
I	<i>kmeti</i>
R	/
D	/
T	<i>kmete</i>

Izpričane oblike odražajo ojevsko sklanjatev.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *kmet* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [6] I: *kmet* [3]. R: *kmeta*. D: *kmetu* [2].

Mn [18] I: *kmeti* [7]. R: *kmetov*. D: *kmetom* [3]. T: *kmete* [5]. O: *kmeti* [2].

Sklanjatveni vzorec, ki se enotno brez izjem pojavlja v ednini in množini, je slovenski ojevski.

	Ednina	Množina
	o	o
I	<i>kmet</i>	<i>kmeti</i>
R	<i>kmeta</i>	<i>kmetov</i>
D	<i>kmetu</i>	<i>kmetom</i>
T	/	<i>kmete</i>
M	/	/
O	/	<i>kmeti</i>

2.3.18 Kol

Samostalnik *kōl* "palus", Red *kōla* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski samostalnik **kolb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. *kolj* (Istra), stč. *kol ž*, r. nar. *kolb ž* (ESSJ II, 54). Sreznevskij I, 1259, navaja za str. ojevsko iztočnico *kolb*, med zgledi pa bi lahko zgled »Niže *podvignutsja kolije hraminy ego*« odražal Imn ijevske moške sklanjatve. Neenotni odrazi v slovanskih jezikih lahko kažejo na različen razvoj odraza praslovanskega ijevskega samostalnika moškega spola.

Samostalnik *kol* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 15-krat.

Trubar: samostalnik *kol* se pojavlja v 4 delih (TL 1561, TC 1575, TT 1577, TPo 1595), skupaj 4-krat.

	Ednina [3]	Množina
I	kol [2]: <i>koll</i> ¹	/
R	/	/
D	/	/
T	/	/
M	/	/
O	<i>kolom</i>	<i>koli</i>

¹ Zapis *ll* lahko označuje *l*, *lj* ali *l*.

Izpričane so oblike Ied, Oed in Omn. Obliki Oed *kolom* in Omn *koli* nedvomno kažeta na odraz ojevske sklanjatve.

Dalmatin: samostalnik *kol* se pojavlja v 2 delih (DJ 1575, DB 1584), skupaj 6-krat.

	Ednina [4]	Množina [2]
I	<i>kol</i> [3]	/
R	/	/
D	/	/
T	/	/
M	kojli: <i>koili</i>	/
O	/	<i>kuli</i>

Oblika Med *koili* iz DJ 1575 kaže na mehčani *lj* in na prvotno obliko **kolji*, ki bi lahko bila odraz mehke ojevske sklanjatve, saj je prvotno ijevski samostalnik prešel v mehko ojevsko sklanjatev. Oblika Omn *kuli* kaže na odraz dolgo naglašenege *o*.

Megiser: samostalnik *kol* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 5-krat.

	Ednina [5]
I	k[a/o]l: <i>kal</i> [3], <i>kàl</i> ; ¹ <i>koll</i>

¹ V MD 1592 je za *kàl* pomen "palus", za *koll* pa je sopomenka "shtanga". V MTh 1603 so za *kal* pomeni "pedamen", "palus" in "ridica".

Pojavljata se obliki Ied *kol* in *kal*. Zapis iz MD 1592 *kàl* in zapis *kal* iz MTh 1603 lahko kažeta na kratko naglašeni *o*, ki ga je Megiser slišal kot (kratki) *a* oz. polglasnik.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *kol* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [12] I: *kol* [3], *koll* [3], *kal* [3], *kàl*. M: *kojli*. O: *kolom*.

Mn [3] O: *kuli* [2], *koli*.

Samostalnik *kol* se je v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sklanjal po odrazih trde ojevske sklanjatve. Izjemo predstavlja Med *kolji*, ki odraža mehko ojevsko sklanjatev.

	Ednina	Množina
	o	o
I	<i>kol</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	/	/
M	- \emptyset / <i>kolji</i>	/
O	<i>kolom</i>	<i>koli</i>

2.3.19 Labod

Samostalnik *labōd* "cygnus" (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **olbqdb*⁹⁸ v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *lābūd*, č. *labuť* ž, slk. *labuť* ž in *labud'*, br. *labudzb*, p. *labędz* (ESSJ II, 117). Odraz oblike **olbqdb* je slovenska, hrvaška, srbska, češka, slovaška in poljska oblika. Na izvorno ijevsko sklanjatev kažejo odrazi izglasnega *d/t* v zahodnoslovanskih jezikih.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *labod* pojavlja 10-krat.

Dalmatin: samostalnik *labod* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 5-krat.

Ednina [5]

I *lobud*

Iz oblike imenovalnika ednine ne moremo predvideti sklanjatvenega vzorca.⁹⁹ Oblika *lobud* izkazuje labializacijo nenaglašene *a* v *o* ter odraz *u* za nosni ϱ . Ena pojavitev iz DB 1584 nedvomno kaže, da je bil samostalnik *labod* moškega spola,¹⁰⁰ vse ostale pojavitve so za razločevanje spola nepovedne.

Megiser: samostalnik *labod* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 5-krat.

Ednina [5]

I *labud/labod/lobod: labud* [3]; *labod; lobod*

Iz oblike imenovalnika ednine ne moremo predvideti sklanjatvenega vzorca. Oblika *lobod* izkazuje vokalno harmonijo, oblika *labud* izkazuje odraz *u* za nosni ϱ . Oblika *labod* se sklada s fonetično podobo, ki obstaja v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku. Spola se iz izpričanih pojavitvev ne da določiti.

⁹⁸ V literaturi si avtorji niso enotni, ali je pri tem samostalniku izhodiščna akcentska paradigma a ali akcentska paradigma c.

⁹⁹ Prim. »letu vam bodi mersku mei Ptizami /.../ Zhofitel, *Lobud*, Zhuk, Nadopir /.../ Shtorkla, Rainger, Sraka« (DB 1578, 94a).

¹⁰⁰ Prim. »En *Lobud* pride sa mano« (DB 1584, II, 92a).

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *labod* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [10] I: *lobud* [5], *labud* [3], *labod*, *lobod*.

Ker je izpričana samo oblika imenovalnika ednine, ne moremo sklepati, odraz katerega sklanjatvenega vzorca je. Ena pojavitev iz DB 1584 kaže, da je bil samostalnik *labod* moškega spola, vse ostale oblike so za razločevanje spola nepovedne.

Ednina	
I	<i>labod?</i>

2.3.20 Laket

Samostalnik *lâket* "cubitus, ulna", Red *lâkta*, ter *lâket*, Red *laktî* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku lahko moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi ali pa je ženskega spola in se sklanja po drugi ženski sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik **ôlkъtъ* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *lâkat*, bg. *lakъt*, mk. *lakot*, č. *loket*, Red *lokte* m, slk. *lokeť*, *lakeť*, gl. *lohć*, dl. *lokś*, r. *lokotъ*, Red *lokti*, br. *lokocъ*, ukr. *lokotъ*, Red *liktjá* (ESSJ II, 121). V starocerkvenih in cerkvenoslovanskih besedilih se nakazuje naslednja sklanjatev samostalnika **ôlkъtъ*: **Ed** R: *lakte*, *lokte*. T: *lakъtъ*. M: *loktu*. **Dv** R: *lokъtu*. **Mn** R: *laktъi*, *lakъtъ*, *laktъ*. T: *laktъi*, *lakti*. O: *laktъ* (SJS II, 105–106). V roditeljski ednini *lokte* je v stesl. še sled izvorne soglasniške sklanjatve. Oblika za Rmn in Tmn *laktъi* kaže na odraz ijevske sklanjatve, oblike Med, Rdv, Omn kažejo na odraz ojevske sklanjatve. V ostalih slovanskih jezikih so odrazi samostalnika **ôlkъtъ* ali moškega ali ženskega spola (rusko, češko, slovaško).

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *laket* pojavlja 21-krat.

Trubar: samostalnik *laket* se pojavlja v 5 delih (TE 1555, TC 1555, TT 1557, TT 1577, TT 1581–82), skupaj 9-krat.

Ednina [5]		Množina [4]
I	/	<i>lahti</i> ž
R	/	<i>lahti</i> [3] m/ž
D	/	/
T	<i>lakat</i> 'm	/

¹ Pleteršnik navaja iztočnico *lakât*, Red *laktà*, *laktû*; navadno Red *lahtà*, *lahtû*. Posledično sklepam, da je bila takšna oblika prisotna tudi v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja.

V ednini je izpričana tožilniška oblika moškega spola. V množini je imenovalniška oblika *lahti* ženskega spola. To sklepam iz sobesedila, in sicer iz oblike zaimka *vse* in pridevnika *krive* na začetku niza, kjer se nanašata na samostalnike ženskega spola. Prim. »tukai fo prepouedane /.../ Vfe Falsh kriue Vage, Mere, pefe, *lahti*« (TC 1555, F4). Predvidevam, da bi se, če bi bila oblika *lahti* moškega spola, ponovila vsaj ena od omenjenih oblik (tj. *vse* in

krive) v moškem spolu. Iz rodilniške oblike *lahti* spola ne moremo nedvoumno razbrati.¹⁰¹ V množini se je samostalnik *laket* v Trubarjevih delih sklanjal po ijevski sklanjatvi in je bil ženskega spola. Tudi v Pleteršnikovem slovarju je samostalnik *lakât* (z opombo: »pl. *lahti*«) v množini predstavljen kot samostalnik ženskega spola. Tako imamo stanje, ko je isti samostalnik v ednini moškega spola, v množini pa ženskega.

Dalmatin: samostalnik *laket* se pojavlja v 3 delih (DJ 1575, DB 1578, DB 1584), skupaj 5-krat.

	Ednina [4]	Množina
I	<i>lakat</i> [2] m/ž: <i>lakat</i> , <i>lakât</i>	/
R	/	<i>lahti</i> m/ž: <i>lahty</i>
D	/	/
T	/	/
M	/	/
O	<i>lahtom</i> [2] m	/

V ednini je nakazana ojevaska moška sklanjatev, čeprav iz imenovalniške oblike, izpričane v registru DB 1578 in DB 1584, ne moremo razbrati, za kateri spol gre.¹⁰²

V množini se pojavlja samo rodilniška oblika ijevske sklanjatve, iz sobesedila pa spol ni razviden.¹⁰³

Podobno kot pri Trubarjevih delih lahko tudi pri Dalmatinu ugotovimo, da se samostalnik *laket* v ednini sklanja po ojevski sklanjatvi in je moškega spola, v množini pa je sklanjatev ijevaska, a spol ni določljiv.

Juričič: samostalnik *laket* se pojavlja skupaj 3-krat.

	Ednina [2]	Množina
I	/	/
R	/	<i>lakti</i> m/ž
D	/	/
T	<i>lakat</i> m	/

V JPo 1578 se pojavlja podobno stanje kot v Trubarjevih in Dalmatinovih delih. Izpričana tožilniška oblika ednine je moškega spola, v množini pa je rodilniška oblika ijevaska, njen spol pa iz sobesedila ni določljiv.¹⁰⁴

Megiser: samostalnik *laket* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 4-krat.

	Ednina [4]
I	l a/o kat m/ž: <i>lacet</i> [3]; <i>lokât</i>

V Megiserjevih slovarjih je izpričana samo oblika imenovalnika ednine. Enkrat se pojavlja zapis *lokât*, ki kaže na labializacijo prednaglasnega *a*. Spola se iz sobesedila ne da določiti.

¹⁰¹ Prim. »okuli duei ftu *lahti*« (TT 1557, 327).

¹⁰² Prim. »Crajnŕki. Komûlz. Slovenŕki, Besjzshki. *lakât*« (DB 1584, III, CcVa).

¹⁰³ Prim. »shnora dvanajft *lahty* dolga« (DB 1584, II, 55a).

¹⁰⁴ Prim. »okolu dui ftu *lakti*« (JPo 1578, II, 25b).

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *laket* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

m [9]	Ed T: <i>lakat</i> [7], O: <i>lahtom</i> [2].
ž	Mn I: <i>lahti</i> .
m/ž [11]	Ed [6] I: <i>lakat</i> [5], <i>lokat</i> .
	Mn [5] R: <i>lahti</i> [3], <i>lakti</i> , <i>lahty</i> .

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se je samostalnik *laket* z različicama *lahet* in *loket* v ednini sklanjal po ojevskem sklanjatvenem vzorcu. To je nedvomno razvidno iz orodniške oblike *lahtom*. Iz oblik Ied in Ted ni razviden niti spol (razen Ted v JPo 1578) niti sklanjatveni vzorec.

V množini je samostalnik *laket* v imenovalniku ženskega spola, v rodilniku pa je spol nedoločljiv. V množini se samostalnik *laket* sklanja po ijevskem sklanjatvenem vzorcu, v ednini pa po ojevskem. Iz tega sklepam, da je bil samostalnik *laket* v ednini moškega, v množini pa ženskega spola.

	Ednina	Množina	
	o	i	i
	m	m	ž
I	<i>lakat</i> ¹	/	<i>lakti</i>
R	/	<i>lakti</i>	<i>lakti</i>
D	/	/	/
T	<i>lakat</i>	/	/
M	/	/	/
O	<i>laktom</i>	/	/

¹ V Pleteršnikovem slovarju je iztočnica *lakat*, zato v tem primeru v splošnem prikazu poenostavljam v *lakat* in ne v *laket*.

Problematika prekrivanja pomena samostalnikov *laket* in *komolec*

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *komolec* pojavlja v 7 delih, skupaj 338-krat, samostalnik *laket* pa v 11 delih, skupaj 21-krat. Vidimo, da se samostalnik *laket* pojavlja v večjem številu del, število pojavitev pa je več kot 16-krat manjše od števila pojavitev samostalnika *komolec*. Ker je pomen "dolžinska mera" v obravnavanem obdobju pri samostalnikih *komolec* in *laket* prekriven,¹⁰⁵ je očitno prihajalo do izločanja enega samostalnika v korist uveljavljanja drugega. Samostalnik *laket* v svojih delih največkrat uporablja Trubar, in sicer v 5 delih, *komolec* pa v 2 delih (TT 1581–82 in TPo 1595). V TPo

¹⁰⁵ V SSKJ samostalnik *komolec* označuje manjšo dolžinsko mero kot samostalnik *laket*. *Komolec* po SSKJ meri 44 cm, *laket* pa 275 cm oz. lahko tudi 77 cm v pomenu "vatel". Ker pa je v Dalmatinovem Registru *komolec* sopomenka samostalnika *laket*, je očitno, da gre za enako dolžinsko mero. V Preglednicah mer, denarnih enot, koledarja in praznikov, ki so priložene slovenskemu standardnemu prevodu Svetega pisma iz leta 1996, je na strani 1926 *komolec* razložen kot dolžinska mera 45 cm. Pri Ezekielu je to 52,5 cm, sicer gre za dolžino moške roke od komolca do konca sredinca. Torej sta tudi v svetopisemskih besedilih, ki so bila prevedena v slovenski knjižni jezik 16. stoletja, izraza *laket* ali *komolec* v pomenu "dolžinska mera" pomenila isto.

1595, II, 257, je edini primer, kjer se samostalnik *komolec* ne pojavlja v pomenu "dolžinska mera": »komulz ali roka, inu drugi vudi lipu raunu inu gvifhnu ftoje.« Samostalnik *laket* je večkrat izpričan v delih z začetka obravnavanega obdobja, kasneje njegova raba začne pešati. V DJ 1575 in DB 1584 *laket* pomeni "del roke", kar se ujema s sodobnim pomenom "komolec", medtem ko je samostalnik *komolec* v Dalmatinovih delih vedno (333 pojavitve) izpričan samo v pomenu "dolžinska mera". V Registru DB 1584 je samostalnik *komolec* uvrščen med kranjske besede, samostalnik *laket* pa med slovenske in bezjaške besede, kar kaže, da je Dalmatin samostalnik *komolec* dojemal kot središčno uveljavljen, samostalnik *laket* pa bolj razširjen v ostalih narečjih. V Megiserjevih delih je v MD 1592 samostalnik *laket* v pomenu "cubitus" uvrščen med hrvaške zglede, v MTh 1603 pa je v istem pomenu uvrščen med slovenske zglede s sopomenko *komolec*.

Samostalnik *laket* je bil torej v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sopomenka samostalnika *komolec*. V pomenu "dolžinska mera" je bil verjetno ženskega spola, morda tudi zato, da bi se tako ločil od samostalnika *komolec*. Ker kategorija moškega spola pri ijevski sklanjatvi ni bila živa, je bil ta preskok dokaj enostaven (podobno kot pri samostalnikih *zver* in (v kasnejšem obdobju) *pot*). Na ta način je samostalnik *laket* lažje obstal, čeprav (do danes) kot zastarel izraz. SSKJ sicer v pomenu "dolžinska mera" ženskega spola besede *laket* ne pozna; ženski spol pri tem samostalniku navaja samo v pomenu "del roke med zapestjem in komolcem". Obliki Rmn moškega in ženskega spola sta bili prekrivni, iz sobesedila pa spol najpogosteje ni bil razviden. Tako je omogočeno enostavno prehajanje iz moškega v ženski spol. S pridobivanjem pomena "del roke med komolcem in zapestjem" je samostalnik *laket* v ednini prešel v ojevsko sklanjatev in tako obstal v sistemu samostalnikov slovenskega knjižnega jezika.

2.3.21 Ljudje

Množinski samostalnik *ljudjê* "gentes", Red *ljudi* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in spada med izjeme prve moške sklanjatve. V Stiškem rokopisu zasledimo dve obliki tožilnika množine, *lüdy* in *lüdy* (Mikhailov 1998, 417). V obrobni narečjih se pojavljajo različne (imenovalniške) oblike: *ledi* (SLA 009), *lūdi* (SLA 358), ..., ki odražajo ojevsko sklanjatev. V stari cerkveni slovanščini imamo naslednje stanje: **Mn** I: *ludьje*, *ludije*. R: *ludii*, *ludij*. D: *ludьтъ*, *ludemъ*.¹⁰⁶ T: *ludi*. M: *ludьһъ*, *ludeһъ*. O: *ludьmi* (SJS II, 165–166; Miklošič 1856, 45–46). Sklanjatev samostalnika **lūdьje* je v stari cerkveni slovanščini skoraj enaka, kot je bila v praslovanščini.¹⁰⁷ Do odstopanj prihaja v dajalniku in mestniku, kjer *ь* lahko prehaja v *e*. V imenovalniku se

¹⁰⁶ V dajalniku in mestniku množine lahko že v starocerkvenoslovanskih spomenikih (glagolskih in cirilskih) v krepki poziciji prihaja do prehajanja *ь* v *e*. Prim. Vondrák 1912, 413: »Vor Suffixen mit *ь* kann das vorhergehende *ь*, da es in starker Position ist, in *e* übergehen.« Podobno navaja tudi Miklošič 1856, 45.

¹⁰⁷ Poleg množinskega samostalnika **ludьje* je obstajal tudi edninski samostalnik **ludь*, ki je verjetno nastal pod vplivom latinščine, *populus* (Degtjarev 1981, 85–92).

pojavlja pisna različica *ludije*, podoben pojav je opaziti tudi pri roditeljskih oblikah *ludii*, *ludij*.¹⁰⁸ Gre za zapis *bj* oz. *ь* pred *ĭ*. Održi praslovanskega ijevskega samostalnika **lŭdbje* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *ljŭdi*, Red. *ljŭdī*, sthr. in stsr. *ljudije*, *ljudje*, bg. *ljŭde*, mk. *luĝe*, nar. *ludi*, *lŭdi*, č. *lidé*, nar. *lude*, stč. *ludé*, *ludie*, slk. *ludia*, nar. *luĉe*, *luze*, p. *ludzie*, gl. *ludžo*, nar. *ludže*, dl. *luže*, r. *ludi*, Red *luděj*, str. *ljudije*, br. *lŭdzi*, nar. *lŭdzėj*, ukr. *lŭdy*, Red *luděj*, plb. *laudi* (← **lŭdbje*) (SEJP IV, 368–369). Zahodnoslovanski jeziki odražajo podedovano stanje, v vzhodnoslovanskih jezikih je v imenovalnik že prodrla ojevska končnica *-i*. Staroruska oblika *ljudije* kaže na starejši ijevski odraz. V roditeljski se v vseh vzhodnoslovanskih jezikih odraža podedovano stanje. Od južnoslovanskih jezikov na podedovano stanje kažejo odrazi v stari srbsčini, stari hrvaščini in v bolgarsčini ter makedonščini (*luĝe*). V srbsčini in hrvaščini je v imenovalnik prodrla ojevska oblika, prav tako v narečni makedonščini. V roditeljski se v srbsčini in hrvaščini še ohranja podedovana oblika.

Samostalnik *ljudje* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 8975-krat.

Trubar: samostalnik *ljudje* se pojavlja v 26 delih (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TKo 1557, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TA 1566, TC 1567, TP 1567, TPs 1567, TL 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, TPs 1579, TT 1581–82, TPo 1595), skupaj 6168-krat.

Množina [6168]

I	ljudje [1879]: <i>ludje</i> [1080], <i>ludie</i> [753], <i>ludye</i> [42], <i>lvdje</i> , <i>lude</i> , <i>ludio!</i> , <i>ludire!</i> ljudi [320]: <i>ludy</i> [168], <i>ludi</i> [150], <i>ludii</i> , <i>ludj</i> ♦ [2199]
R	ljudi [1097]: <i>ludi</i> [813], <i>ludy</i> [282], <i>ludj</i> , <i>liudy</i> ljudeh [5]: <i>ludeh</i> ♦ [1102]
D	ljudem [1144]: <i>ludem</i> [1143], <i>ludeim</i> ljudjem : <i>ludjem</i> ♦ [1146]
T	ljudi [1165]: <i>ludi</i> [794], <i>ludy</i> [368], <i>liudi</i> , <i>ludj</i> , <i>lupi!</i> ljudje [12]: <i>ludie</i> [5], <i>ludje</i> [4], <i>ludye</i> [3] ljudji [3]: <i>ludij</i> [2], <i>ludji</i> ljude : <i>lude</i> ♦ [1181]
M	ljudeh [130]: <i>ludeh</i> [126], <i>ludeih</i> [2], <i>ljudeh</i> , <i>liudeh</i> ljudih: <i>ludih</i> ♦ [131]
O	ljudmi [382]: <i>ludmi</i> [321], <i>ludmy</i> [60], <i>lndmi!</i> ljudi [26]: <i>ludy</i> [14], <i>ludi</i> [12] ljudem: <i>ludem!</i> ljudjem: <i>ludiem</i> ♦ [410]

- Imenovalnik: V imenovalniku prevladuje odraz podedovane ijevske oblike *ljudje*, ki se v različnih pisnih različicah (*ludje*, *ludie*, *ludye*, *lvdje*) pojavlja kar 1876-krat. Nanjo kažeta tudi dve napaki (*ludio*, *ludire*). Od skupno 2199 pojavitev je s 85 % vseh pojavitev imenovalnika samostalnika *ljudje* v Trubarjevih delih to najbolj pogosta oblika.

¹⁰⁸ Prim. Vondrák 1912, 413: »Vor einem *j* anlautenden Suffixe kann и auch als ь auftreten /.../ Es handelt sich hier um ein modifiziertes ь, das als *i* geschrieben wurde.«

V pisnih različicah *ludy*, *ludi*, *ludj* se 320-krat pojavlja tudi oblika *ljudi*. 168-krat je zapisana z *y* v izglasju, kar verjetno kaže na dolgi (padajoče) naglašeni *-î* [l'udî]. Ker je v hrvaškem jeziku pri sklanjatvi samostalnika *ljudi* prišlo do vpliva ojevske sklanjatve na obliko imenovalnika množine (Skok II, 339), je možno, da tudi oblike kot *ludy* [l'udî] odražajo ojevsko sklanjatev. Kot odraz ojevske sklanjatve izpeljuje to obliko že Ramovš 1952, 55: »Tu in tam najdemo pri tem plur. tant. *o*-jevske tvorbe: N. *ljudi*.« V TL 1561 se pojavlja oblika *lude*, ki verjetno odraža izpad *j* oz. je tiskarska napaka.¹⁰⁹ Oblika *ludii* iz TO 1564 lahko kaže na *-î* v izglasju ali pa na končnico *-ji*, ki bi nastala po kontaminaciji ojevske končnice (*-i*) in ijevske končnice (*-je*).¹¹⁰ Obliko imenovalnika množine *ludji* kasneje uporablja Pohlin (prim. Ramovš 1952, 43). Glede na stranskosklonske oblike bi si lahko obliko *ludii* razlagali tudi kot sestavo osnove *ludj-* in ojevske končnice *-i*. Samo nesporna ijevska oblika imenovalnika množine (*ljudje*) se pojavlja v petih delih, v enajstih delih ijevska oblika prevladuje, v štirih delih (TAR 1562, TO 1564, TPo 1566 in TL 1567) pa prevladuje ojevska oblika *ljudi*. V šestih manjših delih imenovalnik množine ni izpričan.

- Rodilnik: V rodilniku se 1097-krat pojavlja odraz podedovane ijevske oblike *ludi* (*ludi*, *ludy*, *ludj*), enkrat celo *ljudi* (*liudy*). 282 je zapisov z *y* v izglasju, kar verjetno kaže na dolgi (padajoče) naglašeni *i* [l'udî]. Enkrat v TT 1557, TO 1564 in trikrat v TPo 1595 se pojavlja oblika *ludeh*. Očitno gre za vpliv zaimenske sklanjatve (prim. *teh*, *vseh*), enaka končnica se kot regularna pojavlja v mestniku. Pojav končnice je širši in zajema tudi ženski spol. Poznan je tudi v čakavščini (prim. RHSJ 6, 809: Rmn od ljudeh), v Alasijevem slovarju iz leta 1607 in v delih Janeza Svetokriškega (*stariših*) (prim. Furlan 2011a, 43, 48, 56). Pojav je znan tudi v stari knjižni prekmurščini (prim. SSKP 2006, 229: »od *lūdih*«), kjer je takšna oblika razširjena celo v tožilniku: »je náfz greisne *lūdih* odkupo.«¹¹¹
- Dajalnik: Pričakovana oblika *ludem* se pojavlja 1144-krat. V TT 1581–82 se pojavlja oblika *ludejm*, v TPo 1595 pa en zapis *ludjem*. Oblika *ludem* je v ijevsko sklanjatev prodrla iz mehke ojevske sklanjatve preko oblik tipa *možem*, oblika *ludjem* pa lahko kaže na podaljšavo osnove z *-j-*. Tako bi bil *j* del osnove v vsem vzorcu (*ljudj-e*, *ljudj-i*, *ljudj-em*, *ljudj-e*, *ljudj-eh*, *ljudj-i*). Oblika *ludejm* je nastala pod vplivom mestniške končnice. Podobno ugotavlja že Ramovš 1952, 47: »pri Trubarju beremo: *mofhiem* (naslonitev na N. pl.), *tatjem*, *ludjem*, *zherviem*« (Ramovš 1952, 47). V istem odstavku malo višje beremo še: »Sprva je končnica *-ëm* nastopila pri samostalnikih z *-ěxъ* v L. pl., od koder je *ě* prešel tudi v D.« in »Trubar *ludejm*, *-ei*- izpričuje *-ě-*.«

¹⁰⁹ Prim. ty *lude* (TL 1561, 84b).

¹¹⁰ Prim. lety *ludii* (TO 1564, 4b).

¹¹¹ Ramovš 1952, 45–46, navaja podobne primere kot psihološko pomoto oz. individualno analogijo: »Končnica *-ih*, ki jo beremo pri starejših piscih, je psihološka pomota. Trubar piše: *poleg tih boshih angelih*. Teh primerov je sicer zelo mnogo, vendar jih za sle. razlagamo kot pomote; nastale so pod vplivom individualne analogije po sestavljeni fleksiji in L. pl. Pojav, da prehaja L. preko sestavljene fleksije in pronomina v G., je v sla. jezikih pogost, zlasti v shrv. (Dubrovnik) in v češčini.« Oblak 1890, 32, navaja tudi zgled iz Skalarjevega katekizma »od *vjih ludeh*«. Primeri iz Trubarjevih del so: *poleg ufeh ludeh* (TT 1557, 408), *is tih drugih ludeh* (TO 1564, 69b), *vtem ferzej teh ludeh* (TPo 1595, I, 129), *djanju teh ludeh* (TPo 1595, I, 235), *pohuifhanje teh ludeh* (TPo 1595, I, 57).

- Tožilnik: V tožilniku se pojavlja pričakovana oblika *ludi* oz. *ljudi* v različnih pisnih različicah (*ludi*, *ludy*, *ludij*, *liudi*, *ludji*, *ludj* in *lupi*, ki je očitna tiskarska napaka). S 1168 pojavitvami predstavlja kar 98,81 % vseh pojavitev v tožilniku. Zanimivi sta pisni različici *ludji* iz TPo 1595 in *ludij* iz TO 1564 ter TPo 1595. Lahko bi namreč kazali na podoben pojav kot obliki *ludjem* v dajalniku in *ludje* v tožilniku. Oblika *ludje* se pojavlja 12-krat, in sicer v 4 delih: TC 1550, TA 1550, TC 1574 in TPo 1595. V TA 1550 je to edina izpričana oblika tožilnika. Po Ramovšu (Ramovš 1952, 47) je to analogija po imenovalniku. Mislim, da bi lahko šlo za podaljšavo osnove z *-j-* in končnico, analogno po ojevski sklanjatvi. Tožilnik na *-je* se pojavlja tudi pri ostalih praslovanskih ijevskih samostalnikih moškega spola in pri samostalnikih *brat*, *ajd*, *zob*, *mož*; torej gre za širši pojav. Značilno vsem tem samostalnikom je, da imajo imenovalnik množine na *-je*, torej je oblika tožilnika množine fonetično identična imenovalniški. Vsekakor je izključena možnost, da gre za napako, saj se podobne oblike pojavljajo pri več samostalnikih, različnih avtorjih in v različnih delih. Sam sem mnenja, da gre za različno dojetje; v imenovalniku je končnica *-je*, ki je ostalina ijevske sklanjatve, v tožilniku pa gre za regularno končnico *-e*, ki se pritika osnovi *ljudj-*, ki pa izvira iz oblike *Imm*. Da gre lahko v tem primeru za podaljšavo osnove, kaže tudi dajalniška oblika *ljudj-em* in morda tudi imenovalniška oblika *ljudji* (*ludii*).¹¹² Ne glede na to, ali je podaljšava z *-j-* izpričana samo v tožilniku ali tudi v drugih sklonih, se zdi logična. Kot imamo pri ujevski sklanjatvi v imenovalniku množine *sinov-i* in v tožilniku *sinov-e*, tako imamo pri ijevski *ljudj-e*. Imenovalniška končnica je torej podedovana, v tožilniku pa se ojevska končnica *-e* pritika na osnovo *ljudj-*. V TL 1561 se pojavlja oblika *lude*, ki se jo da razložiti kot odraz ojevske sklanjatve.¹¹³
- Mestnik: Najpogostejša je oblika *l(j)udeh*, ki se pojavlja 127-krat. Izvor te oblike je podoben kot pri dajalniški obliki, gre za končnico, ki je nastala po kasnejšem, slovenskem razvoju in se pojavlja v celotni ijevski sklanjatvi.¹¹⁴ V TT 1577 se pojavlja oblika *ludih*, ki lahko kaže na naglas na osnovi ali pa na vpliv končnice *-ih* iz mehke ojevske sklanjatve. V TT 1581–82 dvakrat izpričana oblika *ludejh* kaže na razvoj iz naglašene jata.
- Orodnik: Odraz podedovane oblike *ludmi* se pojavlja 381-krat, 60-krat je zapisan z *y*, kar kaže na dolgi naglas na *i*. Enkrat se pojavlja tipkarska napaka *lndmi*. Oblika *ludi* se pojavlja 26-krat, od tega 14-krat z zapisom *ludy*, kar kaže na dolgi naglašeni *i*. Oblika odraža ojevsko sklanjatev. Prim. Ramovš 1952, 55: »I. z *ljudi* (z *brati*).«¹¹⁵ V TP 1575 se pojavlja oblika *ludjem*. Oblika *ludjem* se v enakem sobesedilu pojavlja še v DC 1579, DC 1584 in TfC 1595. Odlomek, v katerem se nahaja obravnavana oblika, se glasi:

¹¹² V prid podaljšavi osnove govori tudi Ramovš 1952, 43, pri imenovalniku množine ojevske sklanjatve, kjer sicer v drugem sobesedilu piše: »Trubar; *vulzji* Kat. 1595: 405 je kontaminacija med *volcje* in *volki*, ki je zelo pogostna pri Pohlinu: *ludji*, *moshji*, *ajdji*, *bratji*, *udji*, *zhervji*, *pèsjji*.«

¹¹³ Ramovš 1952, 47: »Oblike s končnico *-e* so razširjene tudi na m. *i-* in *u-* deklinacijo, v kolikor niso ohranjeni relikti.«

¹¹⁴ Prim. Ramovš 1952, 64–66.

¹¹⁵ Možna je tudi Oblakova razlaga, da je končnica *-i* v *Omn* nastala pod vplivom ostalih sklonskih oblik znotraj ijevske paradigme. Takšna oblika je lahko nastala tudi zato, ker je obstajala že v ojevski sklanjatveni paradigmi (Oblak 1890, 40).

Tedai ta Ioseph fmario

/.../

Vlekel ie gori Vbetlehem

puftil fe ie fdrugim ludiem

po ti Rimski poštaui

Shazat ter pokoren bil

Tedai fe ie bil dopolnil

Maryn Zhas ta prau. (TP 1575, B6a)

Ker se oblika *ludjem* pojavlja samo v tem sobesedilu, je lahko prirejena zaradi ritma in rime. Najbolj relevantni za njeno razlago sta prvi dve citirani vrstici (*Vlekel /.../* in *puftil /.../*). Obe imata osem zlogov in enak ritem, ki ga lahko ponazorimo tako: |–UU|–UU|– –|. Tako lahko razložimo tudi pridevniško obliko *fdrugim* namesto pričakovane *fdrugimi*, saj bi v slednjem primeru imeli različno število zlogov in bi se podrl metrum. Zato mislim, da je zgoraj predstavljena razlaga najbolj verjetna. Pri izhajanju iz dajalnika je težko razložiti, zakaj bi samo v tem sobesedilu oz. samo v tej besedni zvezi dajalnik vplival na orodnik. Prav tako ne moremo izhajati iz edninske oblike (*ljud*), ker se v 16. stoletju pojavlja v pomenu "ljudstvo" izraz *folk* ali *puk*. Samostalnik *ljud* je izpričan kasneje v Pleteršnikovem slovarju z oznako stcsl.¹¹⁶ Oblika *ludem* iz TO 1564 je najbrž napaka, saj je ves ostali del sobesedila v dajalniku; *Inu fi kanimu fredniku, spraulauzu, vmei Bugom inu ludem, inu kanimu stolu vfe Milofti Boshye odlozhen inu poftaulen* (49a). Menim, da bi šlo lahko tukaj za vpliv Oed *Bugom*. Tako bi se tudi *ludem* (napačno) dojemalo kot Oed.

Dalmatin: samostalnik *ljudje* se pojavlja v 11 delih (DJ 1575, DPa 1576, DB 1578, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585), skupaj 1272-krat.

Množina [1272]

I	ljudje [431]: <i>ludje</i> [352], <i>ludie</i> [78], <i>ludjé</i>
R	ljudi [269]: <i>ludy</i> [252], <i>ludi</i> [17]
D	ljudem [160]: <i>ludem</i> [157], <i>ludém</i> [3]
T	ljudi [251]: <i>ludy</i> [225], <i>ludi</i> [26] ljudje [4]: <i>ludie</i> [2], <i>ludje</i> [2] ♦ [255]
M	ljudeh [43]: <i>ludeh</i> [42], <i>ludéh</i>
O	ljudmi [112]: <i>ludmy</i> [107], <i>ludmi</i> [5] ljudjem [2]: <i>ludiem</i> , <i>ludjem</i> ♦ [114]

¹¹⁶ Edninska oblika tukaj ni možna tudi zaradi pomena, ki ga izkazuje sodobni prevod v Lukovem evangeliju: »In vsi so se hodili popisovat, vsak v svoj rodni kraj. Tudi Jožef je šel iz Galileje, iz mesta Nazareta, v Judejo, v Davidovo mesto, ki se imenuje Betlehem, ker je bil iz Davidove hiše in rodbine, da bi se popisal z Marijo, svojo zaročenko, ki je bila noseča« (Lk 2, 3–5). V nemški predlogi se to mesto glasi: »Vnd jederman gieng/ das er sich schetzen liesse/ ein jglicher in seine Stad. Da machet sich auff auch Joseph/ aus Galilea/ aus der stad Nazareth/ in das Jüdischeland/ zur stad David/ die da heisst Betlehem/ Darumb das er von dem Hause vnd geschlechte David war/ Auff das er sich schetzen liesse mit Maria seinem vertrawenten Weibe/ die war schwanger« (LB 1545, II, 277b).

- Imenovalnik: V imenovalniku ni posebnosti, izpričana je samo oblika *ludje*, enkrat z ostrivcem na *e* (*ludjê*), kar lahko kaže na mesto naglasa [l'udjê].
- Rodilnik: V rodilniku ni posebnosti, izpričana je samo oblika *ludi* v pisnih različicah *ludy* in *ludi*. Pisna različica *ludy* najbrž kaže na naglas [l'udī].
- Dajalnik: V dajalniku tudi ni posebnosti, izpričana je samo oblika *ludem*, trikrat z ostrivcem na *e* (*ludém*), kar lahko kaže na mesto naglasa [l'udém].
- Tožilnik: Prevladuje odraz podedovane oblike *ludi*, ki se pojavlja 251-krat. Štirikrat se pojavlja oblika *ludje*, in sicer gre za identična primera iz DC 1579, ki se ponovita v DC 1584.¹¹⁷ Za podrobnejše podatke o teh oblikah glej razlago Tmn v Trubarjevih delih.
- Mestnik: V mestniku se pojavlja samo oblika *ludeh*, enkrat zapisana z ostrivcem na *e* (*ludêh*), kar je lahko znak za mesto naglasa [l'udêh].
- Orodnik: Prevladuje odraz podedovane oblike *ludmi* (*ludmy*, *ludmi*), ki se pojavlja 112-krat. 2-krat se pojavlja tudi oblika *ludjem* (v DC 1579 in DC 1584), pri čemer gre za identičen primer kot že pri TP 1575. Tako pri Trubarju kot v navedenih primerih gre za pojavitev iz pesmarice. Za več o tej obliki glej orodnik v Trubarjevih delih. Pisna različica *ludmy* najbrž kaže na mesto naglasa [l'udmī].

Krelj in Juričič: samostalnik *ludje* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 282-krat, v JPo 1578 pa 947-krat.

Množina [282]

- I ljudje [85]: *ludie* [75],¹ *ludie* [10]
 ljudi [5]: *ludy* [3], *ljudy* [2]
 ljudji [2]: *ludij* ♦ [92]
- R ljudi [55]: *ludy* [29], *ljudi* [10], *ludi* [2]
 ljudji [14]: *ljudij*
 ljudih: *ludih* ♦ [56]
- D ljudem [47]: *ljudem* [40], *ludem* [7]
- T ljudi [55]: *ljudi* [26], *ljudy* [26], *ludi* [3]
 ljudji [12]: *ljudij* ♦ [67]
- M ljudeh [5]: *ludêh* [3], *ludêh*, *ludêih*
 ljudih [3]: *ludih*
 ljudjih: *ludijh* ♦ [9]
- O ljudmi [9]: *ludmi* [8], *ludmy*
 ljudi [2]: *ljudi* ♦ [11]

¹ Krelj v svoji Postili uporablja znak " oz. " za mehčanje spredaj stoječega *l* ali *n*. Ker gre za funkcijsko enaka znaka, ju zaradi preglednosti, kadar se pojavljajo oblike z enim in drugim znakom, prečrkujem v *ju*. Kadar se pojavlja oblika s samo enim od teh znakov, jo navajam takšno, kot je izpričana.

¹¹⁷ Prim. »Vuzhite vy vfe /.../ ludie« (DC 1579, 22), »boge ludie« (DC 1579, 115).

Množina [947]

I	ljudje [296]: <i>liudye</i> [193], <i>liudie</i> [60], <i>ludie</i> [37], <i>ludye</i> [3], <i>lyudie</i> [2], <i>liuye</i> ! ljudi [3]: <i>liudy</i> [2], <i>liudi</i> ljude : <i>liude</i> ♦ [300]
R	ljudi [222]: <i>liudy</i> [154], <i>liudi</i> [50], <i>ludi</i> [13], <i>ludy</i> [5] ljudji [2]: <i>liudij</i> ljudje: <i>liudye</i> ! ♦ [225]
D	ljudem [139]: <i>liudem</i> [118], <i>ludem</i> [21] ljudjem [2]: <i>liudiem</i> ♦ [141]
T	ljudi [179]: <i>liudy</i> [110], <i>liudi</i> [45], <i>ludi</i> [13], <i>ludy</i> [11] ljudji [4]: <i>liudij</i> ♦ [183]
M	ljudeh [19]: <i>liudeh</i> [16], <i>ludeh</i> [2], <i>ludeih</i> ljudih [5]: <i>liudyh</i> [3], <i>liudih</i> , <i>ludih</i> ♦ [24]
O	ljudmi [68]: <i>liudmi</i> [42], <i>liudmy</i> [21], <i>ludmi</i> [5] ljudi [6]: <i>liudy</i> [3], <i>liudi</i> [2], <i>ludi</i> ♦ [74]

- Imenovalnik: Odras podedovane ijevske oblike *ljudje* se pojavlja 280-krat, 7-krat pa se pojavlja ojevska oblika *ljudi*. Oblika *liudij* iz KPo 1567 kaže na podobno problematiko kot oblika *ludii* v TO 1564. V JPo 1578 se enkrat pojavlja tiskarska napaka *liuye*, ki tudi kaže na odraz podedovane sklanjatve. Trikrat se pojavlja ojevska oblika *ljudi*, enkrat pa oblika *ljude*, ki je najverjetneje pisna napaka. Čeprav bi pričakovali, da bo Juričič uporabljal več ojevskih oblik,¹¹⁸ temu ni tako, saj jih je v imenovalniku celo sorazmerno manj kot npr. v Trubarjevih delih.
- Rodilnik: Večina pojavitev odraža pričakovano podedovano stanje. Oblika *ljudji* oz. *ljudij* lahko kaže na podaljšano osnovo *ljudj-*. Oblika *ljudih* iz KPo 1567 je verjetno analogna po pridevniški sklanjatvi. Za več o tem glej rodilnik v Trubarjevih delih. Enkratna pojavitev *ljudje* iz JPo 1578 je verjetno napaka, saj je v besedilu nad njo nadpisana enaka oblika v funkciji imenovalnika.
- Dajalnik: V dajalniku močno prevladuje pričakovana oblika *ljudem*, v dveh primerih pa se v JPo 1578 pojavlja oblika *ljudjem*, ki kaže na podaljšano osnovo z *-j-*.
- Tožilnik: V tožilniku se odraža pričakovano stanje. Oblika *ljudji/ljudij* verjetno odraža dolgi *i* v izglasju.
- Mestnik: 22-krat se pojavlja oblika *ljudeh* oz. *ljudejh*, ki kaže na naglas na končnici [l'udéjh], 5-krat pa oblika *ljudih*, ki lahko kaže na naglas na osnovi [l'údi] ali pa na odraz mehke ojevske sklanjatve. Oblika *liudih* iz KPo 1567 lahko kaže na podaljšavo osnove z *j*. Oblika *liudyh* iz JPo 1578 lahko kaže na naglas na končnici in na končnico *-ih* iz mehke ojevske sklanjatve.
- Orodnik: Ijevski oblika *ljudmi* se pojavlja 77-krat, 8-krat pa se pojavlja oblika *ljudi*, ki najbrž odraža ojevsko sklanjatve.

¹¹⁸ Juričič je bil po rodu Hrvat, kar pomeni, da bi v materinščini samostalnik *ljudje* sklanjal drugače; imenovalniška končnica bi bila prevzeta iz ojevske sklanjatve (*ljúdi*, Rmn *ljúdi* ...).

Megiser: samostalnik *ljudje* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 8-krat.

Množina [8]	
I	<i>ljudje</i> [2]: <i>ljudje</i>
R	ludi [6]: <i>ludy</i> [4], <i>ludi</i> [2]

Felicijan Trubar: samostalnik *ljudje* se pojavlja v 2 delih (TfM 155, TfC 1595), skupaj 82-krat.

Množina [82]	
I	ljudje [24]: <i>ljudje</i>
R	ljudi [13]: <i>ludy</i> [10], <i>ludi</i> [3]
D	ljudem [18]: <i>ludem</i> ljudjem : <i>ludjem</i> ♦ [19]
T	ljudi [18]: <i>ludy</i> [12], <i>ludi</i> [6] ljudje [2]: <i>ludje</i> ♦ [20]
M	ljudeh [3]: <i>ludeh</i>
O	ljudmi [2]: <i>ludmy</i> ljudjem : <i>ludjem</i> ♦ [3]

Ene duhovne pejsni: samostalnik *ljudje* se pojavlja 50-krat.

Množina [50]	
I	ljudje [18]: <i>ludye</i> [9], <i>ludie</i> [7], <i>liudye</i> , <i>liudie</i> ljudi: <i>liudi</i> ♦ [19]
R	ljudi [6]: <i>ludi</i> [3], <i>lludi</i> [2], <i>liudi</i>
D	ljudem [6]: <i>ludem</i> [5], <i>liudem</i> ljudjem [2]: <i>ludiem</i> ♦ [8]
T	ljudi [12]: <i>ludi</i> [11], <i>liudi</i> ljudje: <i>ludye</i> ljude: <i>lude</i> ♦ [14]
M	ljudeh: <i>ludeh</i>
O	ljudmi [2]: <i>ludmi</i>

Tulščak: samostalnik *ljudje* se pojavlja 59-krat.

Množina [59]	
I	ljudje [10]: <i>ludie</i>
R	ludi [16]: <i>ludy</i> [15], <i>ludi</i>
D	ljudem [11]: <i>ludem</i>
T	ludi [17]: <i>ludy</i> [15], <i>ludi</i> [2]
M	ljudeh [2]: <i>ludeh</i>
O	ljudmi [3]: <i>ludmi</i>

Bohorič: samostalnik *ljudje* se pojavlja v BH 1584, skupaj 5-krat.

Množina [5]	
I	ljudje [4]: <i>ljudje</i>
R	ljudi: <i>ludi</i>

Trošt: samostalnik *ljudje* se pojavlja skupaj 65-krat.

Množina [65]	
I	ljudje [16]: <i>ludie</i>
R	ljudi [17]: <i>ludy</i>
D	ljudem [14]: <i>ludem</i>
T	ljudi [14]: <i>ludy</i>
M	ljudeh: <i>ludeh</i>
O	ljudmi [3]: <i>ludmy</i>

Znojlišek: samostalnik *ljudje* se pojavlja skupaj 28-krat.

Množina [28]	
I	ljudje [9]: <i>ljudje</i>
R	ludi [3]: <i>ludy</i>
D	ludem [7]: <i>ludem</i> [5], <i>ludém</i> [2]
T	ludi [7]: <i>ludi</i> [5], <i>ludí</i> , <i>ludy</i>
M	/
O	ludmi [2]: <i>ludmy</i> , <i>ludmi</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *ljudje* v ostalih delih

V ostalih delih je sklanjatev samostalnika *ljudje* brez posebnosti, zato so vsi pojavi razloženi že pri Trubarjevem ali Dalmatinovem gradivu.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *ljudje* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Mn [8975] I: *ljude* [2437], *ljudje* [332], *ludy* [171], *ludi* [150], *ljudy* [4], *ljudij* [2], *ljudi* [2], *lude*, *ljude*, *ludjé*, *ludii*, *ludj*. R: *ludi* [858], *ludy* [588], *ljudy* [184], *ljudi* [70], *ljudij* [16], *ludeh* [5], *ljudih*. D: *ludem* [1381], *ljudem* [159], *ludém* [5], *ludjem* [4], *ljudjem* [2], *ludejm*. T: *ludi* [861], *ludy* [646], *ljudy* [136], *ljudi* [73], *ljude* [19], *ljudij* [16], *lude* [2], *ludij* [2], *ludji*, *ludí*. M: *ludeh* [177], *ljudeh* [21], *ljudih* [4], *ludejh* [3], *ljudyh* [3], *ludih* [2], *ljudéh*, *ljudejh*, *ljudijh*, *ludéh*. O: *ludmi* [337], *ludmy* [173], *ljudmi* [50], *ljudmy* [22], *ludy* [14], *ludi* [13], *ljudi* [4], *ludjem* [4], *ljudy* [3], *ludem*.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pri sklanjatvi samostalnika *ljudje* razlikujemo štiri sklanjatvene vzorce. Najpogosteje se pojavlja ijevski sklanjatveni vzorec. Gre za sklanjatev, ki je najbližje prvotnemu praslovanskemu stanju. Vse oblike se skladajo z oblikami, ki jih pozna (izhodiščno-) slovenska ijevška sklanjatev. Po enakem vzorcu se samostalnik *ljudje* sklanja tudi v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku. V mestniku obstajajo fonetične različice *-eh/-ejh/-ih*. Končnica *-ih* je lahko odraz mehke ojevske sklanjatve.

Ijevski sklanjatveni vzorec s podaljšavo osnove je po svoji sklanjatveni paradigmi blizu ijevskemu vzorcu, se pa od njega razlikuje v nekaj potezah. Bistvena razlika je osnova, na katero se pritikajo sklonske končnice. Pri ijevskem vzorcu je to osnova *ljud-*, pri ijevskem vzorcu s podaljšavo osnove pa je to osnova *ljudj-*. Izpričanost tega vzorca, oz. koliko sklonov se tvori s pomočjo podaljšane osnove, se razlikuje od avtorja do avtorja. Skozi celotno paradigmo namreč podaljšana osnova ni izpričana pri nobenem. Končnice, ki se pritikajo na osnovo, so identične kot pri ijevskem vzorcu, edina razlika je v najpogostejši tožilniški končnici *-e*, ki izvira iz moške ojevske sklanjatve. Ta vzorec se po svoji obliki sklada z moškimi mešanim sklanjatvenim vzorcem.

Ojevski vzorec s podaljšavo osnove je po svoji sklanjatveni paradigmi blizu ijevskemu vzorcu s podaljšavo osnove. S slednjim ima prekrivne vse sklone razen imenovalnika in orodnika, ki se pri tem (ojevskem s podaljšavo osnove) vzorcu sklanjata po moški (ojevski) sklanjatvi. Tako ojevski vzorec s podaljšavo osnove predstavlja sklanjatveno paradigmo, ki je že zelo blizu splošni moški (ojevski) sklanjatvi. Samo še roditeljski ima končnico ijevске sklanjatve, ostali skloni ne več.

Ojevski vzorec je blizu ojevskemu vzorcu s podaljšavo osnove. Razlika je v tem, da se pri ojevskem vzorcu vse sklonske končnice pritikajo na osnovo *ljud-*. V roditeljski se poleg ijevске oblike *ljudi* pojavlja tudi variantna oblika *ljudeh* (s fonetično različico *ljudih*), ki je prodrla iz pridevniške sklanjatve. Končnici dajalnika in mestnika sta identični kot pri ijevskem vzorcu. Ta vzorec je najbližje sklanjatvenemu vzorcu splošne moške (ojevske) sklanjatve.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je pri sklanjatvi samostalnika *ljudje* prevladujoč ijevski sklanjatveni vzorec, sledita mu ijevski vzorec s podaljšavo osnove in ojevski vzorec, ojevski vzorec s podaljšavo osnove pa se pojavlja najredkeje. Podrobnejša analiza se nahaja pri obravnavi posameznega avtorja, v splošnem pa lahko sklanjatvene vzorce samostalnika *ljudje* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja predstavimo tako:

Množina				
	i	i*	o*	o
I	<i>ljud-je</i>	<i>ljudj-e</i>	<i>ljudj-i</i>	<i>ljud-i</i>
R	<i>ljud-i</i>	<i>ljudj-i</i>	<i>ljudj-i</i>	<i>ljud-eh/-ih</i>
D	<i>ljud-em</i>	<i>ljudj-em</i>	<i>ljudj-em</i>	<i>ljud-em</i>
T	<i>ljud-i</i>	<i>ljudj-e</i>	<i>ljudj-e</i>	<i>ljud-e</i>
M	<i>ljud-eh/-ih</i>	<i>ljudj-eh</i>	<i>ljudj-eh</i>	<i>ljud-eh/-ih</i>
O	<i>ljud-mi</i>	<i>ljud-mi</i>	<i>ljud-i</i>	<i>ljud-i</i>

2.3.22 Los

Samostalnik *lōs* "alces" (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik **ōlsb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: csl. *losb* m, č. *los* m, p. *loś* m, r. *losb* m, nar. *losb* ž, ukr. *losb* m (ESSJ II, 151; ÈSSJa XXXII, 79–80). Miklošič 1856, 47,

navaja stesl. Idv *losi*, ki kaže na odraz ijevske sklanjatve. Najbolj gotov pokazatelj izvorne ijevske sklanjatve je oblika Idv *losi*, posredno na izvorno ijevsko sklanjatev moškega spola kažejo odrazi v slovanskih jezikih, kjer prihaja do nihanja med odrazi moškega in ženskega spola ter v r., ukr. in p. do mehčanega izglasja. V slovenskem jeziku je samostalnik *los* izposojenka iz severnoslovanskih jezikov. Če bi bil samostalnik *los* domača beseda, bi po metatezi likvid dal odraz ***las*. Med odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja ga uvrščam, ker je v tem obdobju izpričan, čeprav samo v MTh 1603. Zavest o njegovem tujem izvoru je bila takrat verjetno še živa.

Samostalnik *los* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 1-krat.

Megiser: samostalnik *los* se pojavlja v MTh 1603, skupaj 1-krat.

Ednina

I <i>los</i>

Samostalnik *los* se pojavlja v MTh 1603 v imenovalniku ednine. Iz sobesedila ne moremo sklepati ne na spol ne na sklanjatev, ki ji je obravnavani samostalnik v MTh 1603 pripadal.

Samostalnik *los* je v MTh 1603 označen z oznako *Sclav., Pol.*, kar pomeni slovensko in poljsko. To bi lahko kazalo na prevzem samostalnika *los* iz poljščine.

Splošni prikaz sklanjatvenih vzorcev samostalnika *los* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Samostalnik *los* se pojavlja samo v imenovalniku ednine. Iz izpričane oblike ne moremo sklepati, katerega spola je bil samostalnik *los* niti kateri sklanjatvi je pripadal. Samostalnik *los* v slovenskem jeziku ni iz praslovanščine podedovana beseda, ampak je prevzet iz zahodnoslovanskih jezikov. Na to kaže razvoj skupine *oIT* v *loT* in ne v *laT*.

Ednina

I <i>los?</i>

2.3.23 Luč

Samostalnik *lúč* "lux", Red *lūč*, tudi *lūč*, Red *lučī* (SSKJ, ESSJ II, 154) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega spola in se sklanja po drugi ženski sklanjatvi. Praslovanski samostalnik **lučb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *lūč* m, Red *lúča* "trska", *lūča* "žarek", bg. *luč*, *luča*, *lŭč* "žarek, svetloba", mk. *lač*, csl. *lučb* "luč" m, *luča* ž "žarek", č. *louč*, slk. *lúč*, Red *lúča* "žarek", r. *luč* m, Red *lúča* "žarek", *lučá* ž "trska", ukr. *luč* "žarek" (ESSJ II, 154). Sreznevskij II, 57–58, navaja za str. moški spol: **Ed** R: *luča*. **Mn** T: *krovavy luča ispuštajušti* »izpuščajoč krvave žarke«. SRJ VIII, 314–315, navaja rusko obliko Oed iz leta 1648: *съ lučemъ*. Miklošič 1862–1865, 345, navaja samostalnik kot moški ojevski (Red *luča*), pa tudi kot ženski ijevski. ÈSSJa XVI, 163–164, izvaja *i*-deblo **lučb* kot odraz soglasniškega debbla. Bernštejn 1974, 255, ugotavlja, da se *i*-debbla moškega spola večkrat težko ločijo od *jo*-debel. Na str. 257 navaja č. *louč* (Red *louče* ž) kot zgled ijevskega samostalnika moškega spola, ki ni prešel v *jo*-deblo, ker je prešel v ijevski samostalnik ženskega spola. Iz

samega gradiva torej ni razvidno, ali je samostalnik **lučb* m izvorno *jo*-deblo ali izvorno *i*-deblo. Glede na to, da se več nedvomnih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola že v najzgodnejši stopnji uvršča v *jo*-debla (*čmrlj*, *ogenj*, *seženj*), obravnavam tudi samostalnik **lučb* kot možni praslovanski ijevski samostalnik moškega spola. Med praslovanske ijevske samostalnike moškega spola se samostalnik **lučb* uvršča tudi v HVC 1977, 146.

Samostalnik *luč* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 907-krat.

Trubar: samostalnik *luč* se pojavlja v 18 delih (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 367-krat.

	Ednina [362]	Množina [5]
I	luč [148]: <i>luzh</i>	luči [4]: <i>luzhi</i>
R	luči [49]: <i>luzhi</i> [47], <i>luzhy</i> [2]	/
D	luči [16]: <i>luzhi</i>	/
T	luč [106]: <i>luzh</i>	luči: <i>luzhi</i>
M	luči [36]: <i>luzhi</i> [35], <i>luzhy</i>	/
O	lučjo [7]: <i>luzhio</i> [5], <i>luzhjo</i> [2]	/

Samostalnik *luč* je v Trubarjevih delih ženskega spola in se sklanja po ijevski sklanjatvi. Pisna različica *luzhy*, ki se pojavlja v roditeljskem (TPs 1566, TPo 1595) in mestniku (TPs 1566) ednine, verjetno kaže na naglas na končnici, [lu'či:]. Takšno mesto naglasa navajata tudi Pleteršnik in SSKJ.

Dalmatin: samostalnik *luč* se pojavlja v 10 delih (DJ 1575, DPa 1576, DB 1578, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DC 1585), skupaj 330-krat.

	Ednina [316]	Dvojina [3]	Množina [11]
I	luč [130]: <i>luzh</i>	/	luči [8]: <i>luzhi</i>
R	luči [38]: <i>luzhi</i>	/	/
D	luči [19]: <i>luzhi</i>	/	/
T	luč [95]: <i>luzh</i>	luči: <i>luzhi</i>	luči [3]: <i>luzhi</i>
M	luči [27]: <i>luzhi</i>	/	/
O	lučjo [7]: <i>luzhjo</i> [6], <i>luzhio</i>	/	/

Samostalnik *luč* je v Dalmatinovih delih ženskega spola in se sklanja po ijevski sklanjatvi. Izpričan je tudi tožilnik dvojine *luči*.

Krelj in Juričič: samostalnik *luč* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 10-krat, v JPo 1578 pa 116-krat.

	Ednina [9]	Množina
I	luč [4]: <i>luzh</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	luč [4]: <i>luzh</i>	luči: <i>luzhi</i>
M	luči: <i>luzhi</i>	/

	Ednina [105]	Množina [11]
I	luč [45]: <i>luzh</i>	luči [8]: <i>luzhy</i>
R	luči [14]: <i>luzhy</i> [9], <i>luzhi</i> [5]	/
D	luči [4]: <i>luzhy</i> [3], <i>luzhi</i>	/
T	luč [33]: <i>luzh</i>	luči [2]: <i>luzhy</i> , <i>luzhi</i>
M	luči [3]: <i>luzhi</i>	/
O	lučjo [6]: <i>luzhio</i> [3], <i>luzhyo</i> [3]	luči: <i>luzhy</i>

Samostalnik *luč* je v Kreljevih delih in JPo 1578 ženskega spola in se sklanja po slovenski ijevski sklanjatvi. Pisna različica iz JPo 1578, *luzhy*, ki se pojavlja v imenovalniku in orodniku množine ter je prevladujoča tudi v rodilniku in dajalniku ednine, najbrž kaže na naglas na končnici [lu'či:].

Megiser: samostalnik *luč* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 5-krat.

	Ednina [5]
I	<i>luč</i> [4]: <i>luzh</i>
R	/
D	/
T	luč: <i>luzh</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *luč* se pojavlja v 2 delih (TfM 1595, Tfc 1595), skupaj 31-krat.

	Ednina [31]
I	luč [8]: <i>luzh</i>
R	luči [3]: <i>luzhi</i>
D	luči [4]: <i>luzhi</i>
T	luč [10]: <i>luzh</i>
M	luči [5]: <i>luzhi</i>
O	lučjo: <i>luzhjo</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik *luč* se pojavlja 11-krat.

	Ednina [10]	Množina
I	luč [7]: <i>luzh</i>	/
R	luči: <i>luzhi</i>	luči: <i>luzhi</i>
D	/	/
T	luč: <i>luzh</i>	/
M	/	/
O	lučjo: <i>luzhyo</i>	/

Tulščak: samostalnik *luč* se pojavlja 23-krat.

	Ednina [23]
I	luč [7]: <i>luzh</i>
R	luči [8]: <i>luzhi</i> [7], <i>luzhy</i>
D	/
T	luč [8]: <i>luzh</i>

Bohorič: samostalnik *luč* se pojavlja v BH 1584, skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	luč [2]: <i>luzh</i>
R	luči: <i>luzhi</i>

Trošt: samostalnik *luč* se pojavlja 2-krat.

Ednina [2]	
I	/
R	/
D	/
T	luč: <i>luzh</i>

Znojilšek: samostalnik *luč* se pojavlja 9-krat.

	Ednina [8]	Množina
I	luč [3]: <i>luzh</i>	luči: <i>luzhi</i>
R	/	/
D	luči: <i>luzhi</i>	/
T	luč [3]: <i>luzh</i>	/
M	luči: <i>luzhi</i>	/

Analiza sklanjatve samostalnika *luč* v ostalih delih

Samostalnik *luč* je v ostalih delih ženskega spola in se sklanja po ijevski sklanjatvi.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *luč* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [874] I: *luč* [358]. R: *luči* [102], *lučy* [12]. D: *luči* [41], *lučy* [3]. T: *luč* [263]. M: *luči* [72], *lučy*. O: *lučjo* [22].

Dv [3] T: *luči*.

Mn [30] I: *luči* [13], *lučy* [8]. R: *luči*. T: *luči* [6], *lučy*. O: *lučy*.

Samostalnik *luč* je ženskega spola in odraža se ijevski sklanjatveni vzorec.¹¹⁹

	Ednina	Dvojina	Množina
	i	i	i
	ž	ž	ž
I	<i>luč</i>	/	<i>luči</i>
R	<i>luči</i>	/	<i>luči</i>
D	<i>luči</i>	/	/
T	<i>luč</i>	<i>luči</i>	<i>luči</i>
M	<i>luči</i>	/	/
O	<i>lučjo</i>	/	<i>luči</i>

¹¹⁹ Tako težko izhajamo iz prvotnega *jo*-debla, saj sicer v slovenščini ne bi bilo potrebe po prestrukturiranju.

2.3.24 Medved

Samostalnik *médved* "ursus", Red *medvéda* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **medvědb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. *mědvjed*, sr. *mèdved*, bg. *medvéd*, č. *medvěd*, slk. *medved'*, gl. *mjedwjeđz*, dl. *mjadwjež*, r. *medvědb*, br. *mjadzvédzь*, ukr. *vedmidь* (ESSJ II, 175). Odrazi samostalnika **medvědb* se pojavljajo tudi v stosl.: Ed I: *medvědb*, *medvědb*. R: *medvědi* (SJS II, 199). V stosl. v imenovalniku ednine lahko opazimo prehajanje v ojevsko sklanjatev, roditeljska oblika je še ijevska. O ijevskem izvoru posredno pričajo odrazi mehčanega izglasja v r., ukr., br., slk., gl. in dl.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *medved* pojavlja 39-krat.

Trubar: samostalnik *medved* se pojavlja v 7 delih (TT 1557, TR 1558, TP 1566, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 12-krat.

	Ednina [5]	Dvojina	Množina [6]
I	medv e/i d [2]: <i>medved</i> ; <i>medvid</i>	medveda: <i>medueda</i>	medvedi [2]: <i>meduedi</i>
R	medveda [3]: <i>medueda</i> [2], <i>medveda</i>	/	/
D	/	/	medvedom [3]: <i>meduedom</i>
T	/	/	medvede: <i>meduede</i>

Samostalnik *medved* se v Trubarjevih delih sklanja po ojevski sklanjatvi. Oblika *medvid* v imenovalniku ednine iz TPo 1595 kaže na odraz nenaglašnega jata.

Dalmatin: samostalnik *medved* se pojavlja v 3 delih (DJ 1575, DPr 1580, DB 1584), skupaj 24-krat.

	Ednina [17]	Dvojina [2]	Množina [5]
I	<i>medvid</i> [10]	<i>medveda</i>	<i>medvedi</i>
R	<i>medveda</i>	medvedov: <i>medvedou</i>	medvedov: <i>medvedou</i>
D	<i>medvedu</i>	/	/
T	medveda [5]: <i>medveda</i> [4], <i>medvedá</i>	/	/
M	/	/	/
O	/	/	medv e/ej di [3]: <i>medvedi</i> [2]; <i>medueidi</i>

V Dalmatinovih delih se samostalnik *medved* sklanja po slovenski ojevski sklanjatvi. Oblika *medvid* iz DPr 1580 in DB 1584 kaže na odraz nenaglašnega jata. Tožilniška oblika *medvedá* iz DB 1584 je nenavadna, saj bi ostrivec lahko kazal na naglas na končnici kar pa je malo verjetno. Bolj verjetno gre le za pisno prakso, ki se odraža v pisanju prislovov *Latinè*, *Italicè* v MD 1592. Oblika *medueidi* iz DJ 1575 je povedna zaradi odraza naglašnega jata.

Juričič: samostalnik *medved* se pojavlja 1-krat.

Množina

I medvedje: *medvedje*

Oblika imenovalnika množine *medvedje* je odraz ijevске sklanjatve.

Megiser: samostalnik *medved* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]

I *medvid*

Iz imenovalniške oblike *medvid* lahko sklepamo samo na naglas na prvem zlogu, ne moremo pa razbrati, kakšen je sklanjatveni vzorec.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *medved* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [24] I: *medvid* [13], *medved*. R: *medveda*. D: *medvedu*. T: *medveda* [4], *medvedá*.

Dv [3] I: *medveda* [2]. R: *medvedov*.

Mn [12] I: *medvedi* [3], *medvedje*. R: *medvedov*. D: *medvedom* [3]. T: *medvede*. O: *medvedi* [2], *medvejdi*.

V ednini se samostalnik *medved* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sklanja po ojevskem sklanjatvenem vzorcu. Ta vzorec je izpričan tudi v dvojini in množini. Poleg ojevskih oblik se v množini pojavlja tudi podedovana ijevška oblika *medvedje*, ki pa je osamljena, saj je izpričana samo v JPo 1578.

	Ednina	Dvojina	Množina	
	o	o	i	o
I	<i>medved</i>	<i>medveda</i>	<i>medvedje</i>	<i>medvedi</i>
R	<i>medveda</i>	<i>medvedov</i>	/	<i>medvedov</i>
D	<i>medvedu</i>	/	/	<i>medvedom</i>
T	<i>medveda</i>	/	/	<i>medvede</i>
M	/	/	/	/
O	/	/	/	<i>medvedi</i>

2.3.25 Miš

Samostalnik *mīš* "mus", Red *mīši* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega spola in se sklanja po drugi ženski sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik **mŷšb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *mīš*, Red *mīša* m, bg. *miš* m, mk. nar. *miš* m, č. *myš*, Red *myši* ž, p. *mysz*, Red *myszy* ž, r. *myš*, Red *myši* ž, r. nar. *myš* m, br. *myš*, Red *myši* ž, ukr. *myš* ž (ESSJ II, 185, ĚSSJa XXI, 65–66). Miklošič 1862–1865, 387, navaja cerkvenoslovanske zglede (s srbskega področja) *miševe*, pri katerih gre za obliko Tmn moškega spola. SJS II, 250, ima iztočnico (stcsl.) *myšb* m/ž z zgledom **Ed** I: *myšb*. T: *myšb*. V večini slovanskih

jezikov so odrazi samostalnika **myšb* ženskega spola, v srbščini in hrvaščini pa moškega. Tudi SSKJ navaja samostalnik *miš* moškega spola s kvalifikatorjem narečno. Prav tako Pleteršnik pri iztočnici *miš* ženskega spola navaja tudi moški spol z oznako dolensko in kajkavsko. Iz starocerkvenoslovanskih zgledeov ni jasno, ali je samostalnik *myšb* moškega ali ženskega spola.¹²⁰

Samostalnik *miš* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 12-krat.

Trubar: samostalnik *miš* se pojavlja v TPo 1595, skupaj 1-krat.

Množina	
I	/
R	/
D	/
T	miši m/ž: <i>mifhi</i>

Izpričana oblika iz TPo 1595 spada v ijevsko sklanjatev. Spol je iz sobesedila nedoločljiv.

Dalmatin: samostalnik *miš* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 9-krat.

	Ednina [2]	Množina [7]
I	miš m/ž: <i>mish, mifh</i>	miši ž: <i>mifhi</i>
R	/	miši m/ž: <i>mifhi</i>
D	/	mišom ž: <i>mifhom</i>
T	/	miše m/ž: <i>mifhe</i> miši m/ž: <i>mifhi</i> ♦ [2]
M	/	/
O	/	miši m/ž: <i>mifhi</i> mišmi m/ž: <i>mifhmi</i> ♦ [2]

V ednini se pojavlja samo imenovalniška oblika *miš*. Iz sobesedila spol ni nedvoumno razviden. V množini se v imenovalniku pojavlja ijevska oblika *miši*, pri kateri je ženski spol iz sobesedila razviden. Odraz ijevske sklanjatve je tudi oblika *miši* v rodilniku in tožilniku ter oblika *mišmi* v orodniku. Dajalniška oblika *mišom* najverjetneje odraža ajevsko sklanjatev preko labializacije nenaglašene *a*. Za Dalmatinov jezik sicer ni značilno, da bi prihajalo do labializiranega *o* v ajevski končnici Dmn, lahko pa kljub temu občasno zasledimo takšen odraz, prim. DB 1584 Dmn *materom*, DC 1579 Dmn *hčerom*. Slednji obliki gotovo nista odraz moške ojevske sklanjatve. Na odraz ženske ajevske sklanjatve pri obliki *mišom* sklepam tudi zaradi sobesedila: »vy morete sturiti eno podobnošt vafhim Ritam, inu vafhim Mifhom, katere fo vafho deshelo konz hale« (DB 1584, I, 152a). Oblika *miše* v tožilniku množine lahko odraža ali ajevsko ali ojevsko sklanjatev. Problem je enak kot pri dajalniku. Verjetneje je bila oblika *miše* ženskega spola. Tudi pri obliki *miši* spol iz sobesedila ni razviden ne v rodilniku ne v tožilniku in ne v orodniku. Če je orodniška oblika *miši* nastala po analogiji, je ta odraz slovenske ijevske sklanjatve, če pa je oblika moškega spola, je bolj verjetno odraz ojevske sklanjatve. Pri ijevski obliki *mišmi* spol iz sobesedila ni določljiv.¹²¹

¹²⁰ Prim. »*myšb ego vvkusitb in jadqšte meša, svina i mrvzosti i myšb*« (SJS II, 250).

¹²¹ Prim. »s'temi slatimi *mifhi*« (DB 1584, I, 152b), »s'temi slatimi Ritmi inu *Mifhmi*« (DB 1584, I, 152a).

Megiser: samostalnik *miš* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]

I miš m/ž: *mifch*, *mish*

Iz imenovalniške oblike ni razviden ne spol ne sklanjatveni vzorec. Pisna različica *mish* iz MD 1592 lahko kaže na kratko naglašeni *i*, kar bi bil pričakovan odraz starega akuta.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *miš* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

ž Mn I: *miši*.

m/ž [12] Ed [4] I: *miš* [3], *miš*.

Mn [8] I: *miši*. R: *miši*. D: *mišom*. T: *miši* [2], *miše*. O: *mišni*, *miši*.

V ednini ni mogoče določiti, ali imenovalniška oblika spada v ijevski ali v ojevski sklanjatveni vzorec. Samostalnik *miš* se v ednini pojavlja v sobesedilih, iz katerih spol ni določljiv.

V množini lahko oblike razporedimo po različnih sklanjatvenih vzorcih. Edina spolsko določljiva oblika je imenovalnik *miši*, ki nedvomno spada v ženski ijevski sklanjatveni vzorec. Če so katere od oblik moškega spola, spadajo v ojevski sklanjatveni vzorec. Oblike, ki bi lahko odražale ajevsko sklanjatev, so ženskega spola. Največ oblik bi lahko uvrstili v ženski spol in v kombinirano ijevsko-ajevsko sklanjatev (ženski mešani vzorec), ki je značilna za praslovanske ijevске samostalnike ženskega spola s stalnim naglasom na osnovi (stari akut). Prim. Ramovš 1952, 62, o prehajanju iz ijevске v ajevsko sklanjatev: »Verjetno je bila v začetku ta analogija bolj razširjena, pozneje pa je spet prevladala stara fleksija, omahovanje je izginilo.«

Takšno sklanjatev imajo v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja samostalniki ženskega spola kot npr. *basen*, *boleznen*.¹²² Prehajanje ijevskih samostalnikov ženskega spola v ajevsko sklanjatev oz. obstoj ijevsko-ajevskega vzorca je značilnost tudi drugih slovanskih jezikov. Prim. slovaško *Ied dlaň*, *Red dlane*, *Ded dlani*, *Ted dlaň*, *Med dlani*, *Oed dlaňou*, *Imn dlane*, *Rmn dlaní*, *Dmn dlaňam*, *Tmn dlane*, *Mmn dlaňach*, *Omn dlaňami*.

Glede na izpričane oblike in sklanjatvene vzorce je bil samostalnik *miš* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja najverjetneje ženskega spola.

	Ednina	Množina		mešani		
	i/o	i	ž	a	o	mešani
	m/ž	m	ž	ž	m	ž
I	<i>miš</i>	/	<i>miši</i>	/	<i>miši?</i>	<i>miši</i>
R	/	<i>miši</i>	<i>miši</i>	/	/	<i>miši</i>
D	/	/	/	<i>mišom?</i>	<i>mišom?</i>	<i>mišom</i>
T	/	<i>miši</i>	<i>miši</i>	<i>miše?</i>	<i>miše?</i>	<i>miše</i>
M	/	/	/	/	/	/
O	/	<i>miš(m)i?</i>	<i>miš (m)i?</i>	/	<i>miši?</i>	<i>miš(m)i</i>

¹²² V množini se mešata ajevski in ijevski vzorec. Prim. *Imn basni*, *Dmn basnam*, *Tmn basni*, *Omn basnami*; *Trubar*: *Imn bolezní* in *bolezne*, *Rmn bolezní*, *boleznen*, *Dmn boleznám*, *Tmn bolezní*, *bolezne*; *Dalmatin*: *Imn samo prikazni*, *Tmn prikazni* in *prikazne*.

2.3.26 Molj

Samostalnik *mòlj* "tinea", Red *mólja* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski samostalnik **molb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: csl. *molb*, *mol'b*, č. *mol*, Red *mola*, p. *mól*, Red *mola*, gl. *mól* m, r. *mol* m, Red *móli* ž, br. *mol*, Red *moli*, ukr. *milb*, Red *móty* (ESSJ II, 193). Miklošič 1862–1865, 380, navaja samostalnik **molb* kot ijevski moški. Enak sklep je tudi v ESJS II, 488: »Patrně šlo o pův. *i*-kmen (csl. *-tje* nom. pl. m v SJS StrS).« Samostalnik *molj* je tako verjetno kasneje prešel v *jo*-debla, podobno kot samostalnik *ogenj*. Odrazi ženske ijevske sklanjatve in moške ojevske sklanjatve, ki soobstajajo v slovanskih jezikih, kažejo na možen odraz praslovanskega ijevskega samostalnika moškega spola.

Samostalnik *molj* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 41-krat.

Trubar: samostalnik *molj* se pojavlja v 7 delih (TE 1555, TT 1557, TPs 1566, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 16-krat.

	Ednina [2]	Množina [14]
I	molj: <i>mol</i>	molji [10]: <i>molli</i> [6], ¹ <i>moli</i> [3], <i>molji</i>
R	/	moljev [3]: <i>moleu</i>
D	/	/
T	/	molje: <i>mojle</i>

¹ Zapisi z *ll* pri samostalniku *molj* verjetno označujejo *lj*.

Samostalnik *molj* se je v Trubarjevih delih sklanjal po slovenski mehki ojevski sklanjatvi. V rodilniku množine se pojavlja preglašena oblika *moljev*.

Dalmatin: samostalnik *molj* se pojavlja v 3 delih (DJ 1575, DB 1584, DM 1584), skupaj 18-krat.

	Ednina [2]	Množina [16]
I	molj: <i>moll</i> , <i>mol</i>	molji [10]: <i>molli</i> [6], <i>mojli</i> [2], <i>moili</i> , <i>moli</i>
R	/	moljov [3]: <i>moljou</i> [2], <i>mollou</i>
D	/	/
T	/	molje [2]: <i>mojle</i> , <i>molle</i>
M	/	/
O	/	molji: <i>molli</i>

Samostalnik *molj* se je v Dalmatinovih delih sklanjal po slovenski mehki ojevski sklanjatvi.

Juričič: samostalnik *molj* se pojavlja 1-krat.

	Množina
I	molji: <i>molly</i>

Izpričana oblika je odraz mehke ojevske sklanjatve. Pisno različico *molly* si lahko razlagamo na več načinov: kot [ˈmoːlji], [moˈli:], [moˈli:].

Megiser: samostalnik *molj* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 4-krat.

Ednina [4]	
I	mol: <i>mol</i> [3], <i>mól</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *molj* se pojavlja v TfM 1595, skupaj 1-krat.

Množina	
I	/
R	moljov: <i>moljou</i>

Znojilšek: samostalnik *molj* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	<i>mol</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *molj* v ostalih delih

Oblika Rmn *moljov* iz TfM 1595 odraža prvotno mehko sklanjatev in tvorbo sklona s končnico, ki prvotno pripada trdi ojevski sklanjatvi, kasneje pa se prenaša tudi na mehko ojevsko sklanjatev. Ostale izpričane oblike so iz Ied, ki je za kakršno koli razvrstitev nepoveden.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *molj* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [9] I: *mol* [6], *molj* [2], *mól*.

Mn [31] I [21]: *molji* [13], *moli* [4], *mojli* [3], *moljy*. R: *moljov* [4], *molev* [3]. T: *mojle* [2], *molje*. O: *molji*.

Samostalnik *molj* se je sklanjal po slovenski mehki ojevski sklanjatvi. V roditelju množine je (v Trubarjevih delih) variantna končnica *-ov*, ki odraža vpliv trde ojevske sklanjatve.

	Ednina	Množina
	o	o
I	<i>molj</i>	<i>molji</i>
R	/	<i>moljov / moljev</i>
D	/	/
T	/	<i>molje</i>
M	/	/
O	/	<i>molji</i>

2.3.27 Mozelj

V SSKJ se pojavlja samostalnik *mozôl* "pustula", ki je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Samostalnik *mozêlj* v istem pomenu je v Pleteršnikovem slovarju moškega spola, kot vir je naveden tudi po Megiser. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **môzolv* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *môzolv*, bg. *mazól*, mk. *mozol*, č. *mozol*, slk. *mozol*, p. *mozol*, Red *mozolu* poleg *modzel*, gl. *mozl*, dl. *mózol*, r. *mozólъ* ž, Red *mozoli*, br. *mazólъ*, Red *mazaljá*, ukr. *mozilъ*, Red *mozoljá* in *mozóla* (ESSJ II, 198). V str. je izpričan ijevski Red *mozoli* (Sreznevskij II, 164), v stosl. pa ijevski Red *mozoli* in mehki ojevski *mozolja* ter Imn *mozolie*, ki nedvomno kaže na to, da je bil ta samostalnik moškega spola (SJS II, 224).

Samostalnik *mozelj* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 5-krat.

Dalmatin: samostalnik *mozelj* se pojavlja v DB 1584, skupaj 2-krat.

Ednina	Množina
I <i>mozel: mosèl</i>	<i>mozeli: moseli</i>

Množinska oblika *mozeli* kaže na sklanjanje po ojevski sklanjatvi. Pisna različica *mosèl* je lahko zapis izgovora [mozəl] ali pa znak za naglašen zadnji zlog, prim. *mozêlj* (Pleteršnik).

Megiser: samostalnik *mozelj* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Ednina [3]
I <i>mozel: mosèl</i>

Izpričana oblika Ied je za določitev spola in sklanjatvenega vzorca nepovedna.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *mozelj* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [4] I: *mozel*.

Mn I: *mozeli*.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sta izpričani samo obliki imenovalnika ednine in množine. Iz njiju lahko predvidimo ojevski sklanjatveni vzorec, vendar je gradiva premalo, da bi lahko sklanjatveni vzorec bolj natančno prepoznali.

Ednina	Množina
o	o
I <i>mozel</i>	<i>mozeli</i>

2.3.28 Možgani

Samostalnik *možgâni* "cerebrum", Rmn *možgânov* in *možgân* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku množinski samostalnik moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Pleteršnik ima v svojem slovarju tako iztočnico moškega spola *možgâni* kot iztočnico ženskega spola *možgâne*, za katero zapiše, da je gorenjska. Pozna tudi različice *možjâni* in *možljâni* moškega spola ter *možjâne* ženskega spola. Samostalnik **mōždžēnъ* ima odraz le v plb. *mūzdene*. Ostali zgledi se rekonstruirajo kot **moždžanъ*: hr. in sr. *mōždani*, *mōžjoni* m (ĚSSJa XX, 104–106). Prim. csl. pridevnik *moždanъ*, *moždenъ* (ESSJ II, 199). Sorodno je lit. *smāsgenēs*, let. *smadzenes*, *smedzene*. Zaradi nejasnega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja in zaradi nejasne praslovanske rekonstrukcije uvrščam samostalnik *možgani* med možne odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola.

Samostalnik *možgani* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 5-krat.

Juričič: samostalnik *možgani* se pojavlja 2-krat.

Množina [2]	
I	/
R	možijan: <i>moshijan</i>
D	/
T	možjane: <i>moshyane</i>

Iz izpričanih oblik Rmn in Tmn ni mogoče z gotovostjo razbrati, katerega spola sta.¹²³ Če sta ženskega spola, sta odraz ajevske sklanjatve, če pa sta moškega spola, sta odraz ojevske sklanjatve. V SSKJ je pri iztočnici *možgani* moškega spola napisan možen roditeljnik *možgan*, torej bi bila uvrstitev v ojevski vzorec utemeljena, uvrstitev v ajevski vzorec pa manj verjetna, saj imamo izpričan samo Imn *možgani* in ne **možgane*.

Megisier: samostalnik *možgani* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Množina [3]	
I	možgani: <i>moshgani</i>

Izpričana je oblika Imn *možgani*. Oblika je verjetno moškega spola in kaže na odraz ojevske sklanjatve.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *možgani* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Mn [5] I: *možgani*. R: *možijan*. T: *možjane*.

Iz izpričanih oblik Imn *možgani*, Rmn *možgan* in Tmn *možgane* ni mogoče nedvomno razbrati spola in posledično tudi sklanjatvenega vzorca ne, a je bolj verjetno, da je samostalnik

¹²³ Prim. **Mn** R: is fuoie glauē inu *Moshijan* (JPo 1578, II, 48b). T: sadobe shelesne *Moshyane* (JPo 1578, II, 57).

možgani moškega spola in uvrščen v ojevski vzorec. V Pleteršnikovem slovarju obstajajo iztočnice *možgani* m, *možgane* ž in *možjani* m, *možjane* ž. Glede na možen rodilnik *možgan* m v SSKJ in verjetnost, da je izpričana oblika Imn skoraj gotovo moškega spola, je mogoče, da sta tudi obliki Rmn in Tmn moškega spola. Ker takšna uvrstitev ni dovolj argumentirana, navajam Rmn *možgan* in Tmn *možgane* po ojevskem vzorcu kot vprašljiva.

Množina	
	o
I	<i>možgani</i>
R	<i>možgan?</i>
D	/
T	<i>možgane?</i>

2.3.29 Noht

Samostalnik *nôht* "unguis" (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **nǫgьtb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *nǫkat*, bg. *nókьt*, mk. *nokot*, stč. *nohet*, č. *nehet*, slk. *necht*, p. *nogieć*, *nokieć*, gl. *nohć*, dl. *nokś*, r. *nógoty*, br. *nógoć*, ukr. *nogoty* (ESSJ II, 226). Str.: **Ed** M: *nogti*. **Mn** R: *nogtei*. T: *nogti* (Sreznevskij II, 462–463). Stcsl.: **Ed** T: *nogoty*. **Mn** I: *nogьti*. R: *nogьtii*. T: *nogьti*, *nogьty*. O: *nogьtmi* (SJS II, 438–439). V stcsl. so v množini vidni sledovi ijevske sklanjatve v rodilniku, tožilniku in orodniku. Babič 2003, 100, navaja možen Rmn *nogьtb* kot ostanek soglasniške sklanjatve. Prav tako so sledi ijevske sklanjatve ohranjene še v stari ruščini v Med, Rmn in Tmn.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se samostalnik *noht* pojavlja 9-krat.

Trubar: samostalnik *noht* se pojavlja v TT 1577, skupaj 1-krat.

Množina	
I	/
R	/
D	/
T	<i>nohti</i>

Oblika tožilnika množine odraža ijevsko sklanjatev.

Dalmatin: samostalnik *noht* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 3-krat.

Množina [3]	
I	<i>nohti</i>
R	/
D	/
T	nohti [2]: <i>nohti</i> , <i>nohty</i>

Imenovalnik množine kaže na ojevsko sklanjatev, tožilniška oblika pa je odraz ijevske sklanjatve.

Krelj in Juričič: samostalnik *noht* se pojavlja v KPo 1567, skupaj 1-krat, v JPo 1578 pa 2-krat.

Množina	
I	<i>nohti</i>

Množina [2]	
I	<i>nohti</i>
R	/
D	/
T	/
M	/
O	<i>nohti</i>

Obliki imenovalnika in orodnika množine odražata ojevsko sklanjatev.

Megiser: samostalnik *noht* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>nohat</i>

Iz imenovalniške oblike ne moremo sklepati, po katerem sklanjatvenem vzorcu se je samostalnik *noht* sklanjal v Megiserjevih slovarjih. Pisna različica *nohat* najverjetneje predstavlja zapis fonetične različice *nohət*, ki pa je kot taka pričakovani odraz pomika naglasa in razvoja (cirkumflekirano naglašena) polglasnika v *a*. Takšno stanje popisuje že Pleteršnikov slovar.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *noht* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [2] I: *nohat*.

Mn [7] I: *nohti* [3]. T: *nohti* [2], *nohty*. O: *nohti*.

V ednini se pojavlja samo imenovalnik, iz katerega ne moremo predvideti sklanjatvenega vzorca samostalnika *noht*.

V množini se pojavljata imenovalniška in orodniška oblika, ki sta odraz ojevske sklanjatve, v tožilniku množine pa se pojavlja oblika *nohti*, ki odraža ijevsko sklanjatev.

	Ednina	Množina	
	i/o	i	o
I	<i>nohat</i>	/	<i>nohti</i>
R	/	/	/
D	/	/	/
T	/	<i>nohti</i>	/
M	/	/	/
O	/	/	<i>nohti</i>

2.3.30 Ogel

Samostalnik *ōgel* "carbones", Red *ōgla* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **ǫgьlb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: sr. *ūgalj*, Red *ūglja* "premog", stcsl. *oglb*, č. *uhel*, slk. *uhol*, p. *węgiel*, r. *úgolb*, Red *úglja*, br. *vúgalb*, ukr. *vúgilb* (ESSJ II, 243–244). Večina slovanskih jezikov kaže na odraze mehke ojevske sklanjatve. Ijevsko sklanjatev lahko rekonstruiramo na podlagi stcsl. oblike.

Samostalnik *ogel* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 10-krat.

Dalmatin: samostalnik *ogel* se pojavlja v DB 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>ogel</i>
R	/
D	/
T	ogel: <i>ogèl</i>

Iz izpričanih oblik ni mogoče sklepati, po kateri sklanjatvi se je samostalnik *ogel* sklanjal.

Megiser: samostalnik *ogel* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	vogel: <i>vogell</i> *

* Zapis *ll* lahko označuje *l*, *l* ali *lj* (SJSP 2001, 36–39).

Bohorič: samostalnik *ogel* se pojavlja v BH 1584, skupaj 6-krat.

Ednina [6]	
I	vogel [3]: <i>vogèl</i>
R	<i>vogla</i> [3]

Analiza sklanjatve samostalnika *ogel* v ostalih delih

Izpričani obliki izkazujeta protetični *v*. Nakazan je ojevski sklanjatveni vzorec.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *ogel* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [10] I: *vogel* [5], *ogel*. R: *vogla* [3]. T: *ogèl*.

Samostalnik *ogel* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja izkazuje prehod v ojevski sklanjatveni vzorec.

Ednina	
o	
I	<i>ogel</i>
R	<i>ogla</i>
D	/
T	<i>ogel</i>

2.3.31 Ogenj

Samostalnik *ógenj* "ignis", Red *ógnja* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **ognb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *òganj*, bg. *ógn*, mk. *ogan*, *ogin*, č. *oheň*, slk. *oheň*, p. *ogień*, gl. *woheń*, dl. *wogień*, r. *ogónb*, br. *agónb*, ukr. *vogónb* (ESSJ II, 243). Samostalnik **ognb* je v vseh slovanskih jezikih že zelo zgodaj prešel v mehko ojevsko sklanjatev.¹²⁴ Po ijevski sklanjatvi se je deloma še sklanjal v stosl., kjer se poleg ojevskih oblik še pojavljajo ijevske oblike: Red *ogni*, Ded *ogni*, Oed *огньтъ*, Tmn *ogni* (SJS II, 512–513).

Samostalnik *ogenj* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 1243-krat.

Trubar: samostalnik *ogenj* se pojavlja v 16 delih (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, TT 1581–82, TPo 1595), skupaj 353-krat.

Ednina [353]	
I	ogenj [77]: <i>ogen</i> [58], <i>ogejn</i> [16], <i>ogejn</i> , <i>ogyn</i> , <i>ogan</i>
R	ognja [37]: <i>ogna</i> [29], <i>ognja</i> [8]
D	ognju [11]: <i>ognu</i> [9], <i>ognju</i> [2]
T	ogenj [124]: <i>ogen</i> [88], <i>ogejn</i> [24], <i>ogin</i> [10], <i>ogejn</i> , <i>ogeu!</i>
M	ognju [13]: <i>ognu</i> [11], <i>ognju</i> [2] ognji [7]: <i>ogni</i> [6], <i>ogny</i> ♦ [20]
O	ognjem [57]: <i>ognem</i> ognjom [27]: <i>ognjom</i> [22], <i>ognom</i> [5] ♦ [84]

V Trubarjevih delih se odrazi samostalnika *ogenj* pojavljajo samo v ednini. Vse oblike odražajo mehko ojevsko sklanjatev. V mestniku in orodniku obstajata variantni obliki po trdi in mehki ojevski sklanjatvi (*ognju* : *ognji* in *ognjom* : *ognjem*). Oblike, kot so Red *ogna*, Ded *ognu*, Med *ognu*, *ogni* (mogoče tudi *ogny*), Oed *ognem* in Oed *ognom*, navidezno odražajo trdo ojevsko sklanjatev, saj se osnova ne končuje na mehki soglasnik oz. *j*. Končnice ostajajo mehke ojevske (Med *-i*, Oed *-em*). Da je razmerje trdo : mehko že zabrisano, vidimo prav iz oblik Med in Oed. V Med prevladujejo zapisi *ognu*, kar odraža trdo ojevsko sklanjatev. Prehodno stanje odraža oblika *ognju*, medtem ko zapisa *ogni* in *ogny* odražata mehko ojevsko sklanjatev, ki je primarna. Vsaj pri zapisu *ogni* lahko trdimo, da je bil *n* že trd.

¹²⁴ Prim. str. Red *ognja*, Oed *ognem* (Sreznevskij II, 604).

Dalmatin: samostalnik *ogenj* se pojavlja v 8 delih (DJ 1575, DPa 1576, DB 1578, DC 1579, DPr 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584), skupaj 750-krat.

	Ednina [744]	Množina [6]
I	ogenj [221]: <i>ogin</i> [161], <i>ogen</i> [41], <i>ogejn</i> [11], <i>ogyn</i> [5], <i>ogèn</i> [3]	/
R	ognja [102]: <i>ognja</i> [74], <i>ognia</i> [17], <i>ogna</i> [11]	<i>ognjov</i> [5]: <i>ognjov</i> [3], <i>ogniov</i> [2]
D	ognju [19]: <i>ognju</i> [15], <i>ogniu</i> [3], <i>ognu</i>	/
T	ogenj [196]: <i>ogin</i> [152], <i>ogen</i> [35], <i>ogyn</i> [4], <i>ogein</i> [3], <i>ogain</i> [2]	<i>ognje</i>
M	ognji [33]: <i>ogni</i> [32], <i>ogny</i> ognju [6]: <i>ognju</i> [5], <i>ogniu</i> ♦ [39]	/
O	ognjom [132]: <i>ognjom</i> [100], <i>ognom</i> [17], <i>ogniom</i> [13], <i>ognjon</i> , <i>ogonjom!</i> ognjem [35]: <i>ognjem</i> [19], <i>ognem</i> [12], <i>ogniem</i> [4] ♦ [167]	/

V Dalmatinovih delih so poleg edninskih oblik izpričane tudi oblike v rodilniku in tožilniku množine. Vse kažejo na odraz ojevske sklanjatve. Oblik, kjer se *n* še odraža kot mehke, je več kot v Trubarjevih delih. Oblike s trdim *n* prevladujejo samo v Ied, Ted in Med *ogni*. Podobno kot pri Trubarju tudi tukaj opažamo vpliv trde ojevske sklanjatve v končnicah: Med *-u*, *ognju* (izpričana samo mehka osnova), Oed *-om*, *ognjom* in *ognom* (kjer je takšna končnica že upravičena, saj je osnova že trda), ter Rmn *-ov*, *ognjov* (samo mehka osnova). Obliki Med *ogni* in Oed *ognem* imata že otrdeli *n* v osnovi, končnica pa še ostaja po mehki ojevski sklanjativni.

Krelj in Juričič: samostalnik *ogenj* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 24-krat, v JPo 1578 pa 76-krat.

	Ednina [24]
I	ogenj [5]: <i>ogän</i> [3], <i>ogañ</i> [2]
R	ognja [3]: <i>ogña</i>
D	/
T	ogenj [11]: <i>ogän</i> [5], <i>ogañ</i> [5], <i>ogan</i>
M	ognju: <i>ogñu</i>
O	ognjom [4]: <i>ognom</i> [2], <i>ognöm</i> , <i>ogñom</i>

	Ednina [76]
I	ogenj [11]: <i>ogain</i> [7], <i>ogan</i> [4]
R	ognja [9]: <i>ognia</i>
D	ognju [3]: <i>ogniu</i>
T	ogenj [36]: <i>ogain</i> [27], <i>ogan</i> [7], <i>ogein</i> , <i>ogen</i>
M	ognji [5]: <i>ogny</i> ognju [4]: <i>ogniu</i> ♦ [9]
O	ognjem [8]: <i>ogniem</i>

Večina oblik še v polnosti odraža mehko ojevsko sklanjatev. Otrdeli *n* se pojavlja v manjšem deležu v Ied *ogan* (JPo 1578), Ted *ogan*, *ogen*, manj verjetno v Med *ogny* (JPo 1578) ter v Oed *ognom*. Vpliv trde ojevske sklanjatve je viden v končnici Oed *-om*, *ognjom* (v enakem razmerju kot *ognom*, kjer je *n* že otrdel), in Med *-u*, *ognju*, kjer je osnova še mehka.

Felicijan Trubar: samostalnik *ogenj* se pojavlja v 2 delih (TfM 1595, TfC 1595), skupaj 20-krat.

Ednina [20]	
I	<i>ogen</i> [2]
R	<i>ognja</i> [3]
D	/
T	ogenj [4]: <i>ogen</i> [2], <i>ogin</i> [2]
M	<i>ogni</i> [2]
O	<i>ognjom</i> [8] <i>ognjem</i> ♦ [9]

Megiser: samostalnik *ogenj* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	ogenj: <i>ogein</i> [2], <i>ogain</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik *ogenj* se pojavlja 5-krat.

Ednina [5]	
I	/
R	ognja: <i>ognia</i>
D	ognju: <i>ognu</i>
T	ogenj [2]: <i>ogen</i>
M	ogni: <i>ogny</i>

Tulščak: samostalnik *ogenj* se pojavlja 6-krat.

Ednina [6]	
I	ogenj: <i>ogain</i>
R	ognja: <i>ognia</i>
D	/
T	ogenj [2]: <i>ogain</i> , <i>ogen</i>
M	/
O	ognjem: <i>ognem</i> ognjom: <i>ogniom</i> ♦ [2]

Bohorič: samostalnik *ogenj* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	ogenj: <i>ogèjn</i>
R	<i>ognja</i>

Trošt: samostalnik *ogenj* se pojavlja 5-krat.

Ednina [5]	
I	ogen: <i>ogin</i>
R	/
D	/
T	ogen [2]: <i>ogin</i>
M	<i>ognji: ogni</i>
O	<i>ognjom: ognjom</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *ogenj* v ostalih delih

Pri ostalih delih se prav tako odraža mehki ojevski sklanjatveni vzorec. *N* je otrdel pri Felicijanu Trubarju in TtPre 1588 v Ied, Ted; V *1563 v Ded, Ted in v TkM 1579 v Ted (*ogen*) in Oed *ognem*. Verjetno je odraz otrditve *n* tudi oblika Med *ogni* iz del Felicijana Trubarja in TtPre 1588. Vpliv trde ojevske sklanjatve je viden v obliki Oed *ognjom* v delih Felicijana Trubarja, TkM 1579 in TtPre 1588.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *ogenj* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [1234] I: *ogin* [162], *ogen* [101], *ogejn* [30], *ogajn* [9], *ogyn* [6], *ogan* [5], *oganj* [5], *ogèn* [3], *ogèjn*. R: *ognja* [107], *ogna* [40]. D: *ognju* [21], *ognu* [11]. T: *ogin* [166], *ogen* [139], *ogajn* [30], *ogejn* [29], *oganj* [10], *ogan* [8], *ogyn* [4]. M: *ogni* [41], *ognu* [11], *ognju* [11], *ogny* [8]. O: *ognjom* [147], *ognem* [70], *ognom* [24], *ognjem* [32], *ognjon*.

Mn [6] R: *ognjov* [5]. T: *ognje*.

Samostalnik *ogenj* se sklanja po mehki ojevski sklanjatvi. V ednini so v celotni paradigmi izpričane oblike z otrdelim *n* v osnovi. V Ied in Ted je ta pojav najbolj razširjen. Med *ogni* in Oed *ognem* odražata končnici mehke ojevske sklanjatve na trdi osnovi. Oblike Med *ognju*, Oed *ognjom*, Rmn *ognjov* odražajo končnice trde ojevske sklanjatve na mehki osnovi. Pri oblikah Med *ognu*, Oed *ognom* (in pri oblikah Red *ogna*, Ded *ognu*, kjer sta končnici enaki za trdo in mehko ojevsko sklanjatev) se odraža dokončni vpliv trde ojevske sklanjatve, saj je osnova trda in prav tako je tudi končnica iz trde ojevske sklanjatve.

Ednina	Množina
o	o
I	<i>ogenj</i>
R	<i>ognja</i>
D	<i>ognju</i>
T	<i>ogenj</i>
M	<i>ognju / ognji</i>
O	<i>ognjom / ognjem</i>

2.3.32 Olov

Samostalnik *olôv* "plumbum" (ESSJ II, 247) v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ne obstaja več. Izpričan je še v Pleteršnikovem slovarju. V sodobnem jeziku ga nadomešča samostalnik *svinec*. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **ðlovь* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: bg. *elav*, p. *olow*, gl. *wolój*, dl. *wuloj*, r. *lovь*, plb. *vŭlŭv* (ESSJ II, 247–248). V stcsl. in str. je izpričana oblika Ied *olovь* (Sreznevskij II, 661; SJS III, 538). Na izvorno ijevsko sklanjatev lahko sklepamo tudi na podlagi spr. *alvis* (ESSJ II, 248).

Samostalnik *olov* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 3-krat.

Dalmatin: samostalnik *olov* se pojavlja v DB 1584, skupaj 1-krat.

Ednina
I <i>olov</i>

Iz imenovalniške oblike ednine ni mogoče sklepati, po kateri sklanjatvi se je samostalnik *olov* sklanjal. Iz sobesedila v Registru je nemogoče določiti spol. V Registru DB 1578 se pojavlja oblika srednjega spola *Olouo* kot sopomenka besede *Suiniz* (DB 1578, 181b).

Megisier: samostalnik *olov* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]
I <i>olov</i>

Iz imenovalniške oblike ednine ni mogoče ugotoviti, po kateri sklanjatvi se je samostalnik *olov* sklanjal in katerega spola je bil.

Splošni prikaz sklanjatvenih vzorcev samostalnika *olov* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se pojavlja samo imenovalnik ednine samostalnika *olov*, iz katerega sklanjatvenega vzorca ne moremo ugotavljati. Iz sobesedila ne moremo določiti niti spola. Samostalnik *olov* se namreč pojavlja samo v slovarjih in v Registru ter tudi tam ni označen kot *kranjski*, ampak kot *slovenski* in *bezjački*, kar pomeni, da je bil izraz *olov* za "svinec" že v 16. stoletju obrozen. Na to lahko kaže tudi samostalnik *svinec*, ki se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 23-krat in je izpričan tudi v stranskih sklonih (Red *svinca* in Ted *svinec*) ter kot del besedila (TT 1557, DJ 1575, DB 1578, DB 1584).

Ednina
I <i>olov?</i>

2.3.33 Os

Samostalnik *ôs* "axis", Red *osî* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega spola in se sklanja po drugi ženski sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik **ǫsb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *ôs* m, bg. *os*, slk. *os*, Red *osi*, p. *oś*, Red *osi*, dl. *wos*, Red *wosy*, r. *osb*, br. *vosb*, ukr. *visb*, Red *ósi* (ESSJ II, 254). Sreznevskij II, 753, navaja za str. moški in ženski spol: **Ed** D: *kъ inomu osi*. T: *vzemše osъ kolьnuju*. Iz gradiva je razvidno, da je samostalnik **ǫsb* v slovanskih jezikih ženskega in moškega spola (v str.). Glede na to, da ijevska sklanjatev moškega spola že v praslovanščini ni bila več produktivna in da ijevski samostalniki moškega spola pogosto prehajajo v ijevsko sklanjatev ženskega spola, uvrščam samostalnik **ǫsb* v nabor možnih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola. V prid izhodiščnemu moškemu spolu govori str. oblika *Ded osi*, ki je moškega spola.

Samostalnik *os* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 11-krat.

Dalmatin: samostalnik *os* se pojavlja v DB 1584, skupaj 5-krat.

Ednina	Množina [4]
I /	osi ž: <i>offy</i>
R usa m: <i>uβa</i>	/

Izpričana oblika roditelja ednine iz DB 1584 kaže na ojevski sklanjatveni vzorec in moški spol. Pisna različica *uβa* lahko kaže na cirkumflektirano naglašen prvi zlog. V množini je izpričana oblika imenovalnika ženskega spola, ki spada v ijevsko sklanjatev.

Megiser: samostalnik *os* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 4-krat.

Ednina [2]	Množina [2]
I us m/ž	os m/ž: <i>offi, oβi</i>

Bohorič: samostalnik *os* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]
I <i>vus</i> ž
R <i>vusi</i> ž: <i>vusi</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *os* v ostalih delih

V BH 1584 je pri samostalniku *os* nakazana ijevska sklanjatev ženskega spola. Pisna različica *vus* kaže na protetični *v* ter na cirkumflektirano naglašeni *o*. V Megiserjevih delih je nakazana ijevska sklanjatev, spol ni razviden.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *os* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

m	Ed R: <i>usa</i> .
ž [6]	Ed [2] I: <i>vus</i> . R: <i>vusi</i> . Mn [4] I: <i>osy</i> .
m/ž [4]	Ed [2] I: <i>us</i> . Mn [2] I: <i>osi</i> .

V ednini se nakazujeta ojevski in ijevski sklanjatveni vzorec. V množini se nakazuje ijevski sklanjatveni vzorec. Spol je v ednini moški in ženski, v množini pa se bolj jasno nakazuje ženski spol. V ednini se pojavlja oblika Red *usa*, ki je moškega spola. Verjetno je naglašena na osnovi in je vzglasni *u* odraz cirkumflektirano naglašene *o*.

	Ednina			Množina	
	o	i	i	i	i
	m	m/ž	ž	ž	m/ž
I	/	<i>os?</i>	<i>os?</i>	<i>osi?</i>	<i>osi?</i>
R	<i>osa</i>	/	<i>osi</i>	/	/

2.3.34 Pastir

Samostalnik *pastir* "pastor", Red *pastirja* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski samostalnik **pastyrb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *pàstir*, Red *pastira*, hr. čak. *pastir*, Red *pastirà*, bg. *pastir*, mk. *pastir*, stesl. *pastyrb*, slk. *pastier*, p. *pasterz*, č. *pastýř*, gl. *pastyr*, Red *pastyrja*, dl. *pastyr*, r. arh. *pástyrb*, Red *pastyrja*, br. *pástyr*, ukr. *pástyr*, Red *pastyrja* (ESSJ III, 13). SJS III, 19, ima ojevsko iztočnico, vendar je v gradivu en primer za Imn *pastyrie* in Omn *pastyrmi*, kar bi lahko kazalo na ijevsko izhodišče. Dybo 1990, 207–208, navaja pri praslovanskih ijevskih samostalnikih moškega spola pri akcentski paradigmi b kot vzorčni primer samostalnik **pastyrb* in prav tako navaja stesl. obliki Imn *pastyrje* in Omn *pastyrmi*. Zaradi zgoraj navedenih dejstev uvrščam samostalnik *pastir* med možne odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja.

Samostalnik *pastir* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 741-krat.

Trubar: samostalnik *pastir* se pojavlja v 17 delih (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TKo 1557, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 350-krat.

	Ednina [181]	Množina [169]
I	pastir [92]: <i>paftyr</i> [87], <i>paftir</i> [5]	pastirji [67]: <i>paftiry</i> [22], <i>paftyry</i> [21], <i>paftyrji</i> [21], <i>paftyrij</i> [3] pastiri [8]: <i>paftyri</i> ♦ [75]
R	pastirj a/e [47]: <i>paftyrja</i> [24], <i>paftyria</i> [18], <i>paftiria</i> [3], <i>paftirja</i> ; <i>paftyrie</i>	pastirjev [16]: <i>paftyrieu</i> [9], <i>paftyrjeu</i> [4], <i>paftirieu</i> [2], <i>PASTYRIEV</i>
D	pastirju [16]: <i>paftyrju</i> [7], <i>paftyriu</i> [7], <i>paftiryu</i> , <i>pastyriu</i>	pastirjem [43]: <i>paftyriem</i> [26], <i>paftyrjem</i> [11], <i>paftiriem</i> [4], <i>paftijriem</i> , <i>PASTYRIEM</i> pastirjom: <i>paftyrjom</i> ♦ [44]

	Ednina	Množina
T	pastirja [24]: <i>paftyria</i> [11], <i>paftyrja</i> [11], <i>paftiria</i> [2]	pastirje [28]: <i>paftyrie</i> [16], <i>paftyrje</i> [6], <i>paftirye</i> [3], <i>paftirie</i> [3] pastire [2]: <i>paftyre</i> ♦ [30]
M	/	pastirjeh: <i>paftyrjeh</i>
O	pastirjem [2]: <i>paftyrjem</i>	pastirji [2]: <i>paftyrji</i> , <i>paftyrij</i> pastirmi: <i>paftyirmi</i> ♦ [3]

V ednini se pojavljajo odrazi mehke ojevske sklanjatve. Oblika *pastirje* iz Red odraža preglášeni izglasni *a*.

V množini se pojavljajo odrazi mehke ojevske sklanjatve. Hkrati se v Imn in Tmn pojavljata obliki brez odraza *rj* za psl. **r*, *pastiri* in *pastire*. V Dmn se pojavlja tudi končnica *-om*, ki se je pritaknila na osnovo *pastirj-*. V TPo 1595 se v Mmn pojavlja oblika *pastirjeh*, ki je odraz šibitve ponaglasnega *i*. Oblika Omn *pastirmi* iz TR 1558 je bolj verjetno kot odraz ijevske sklanjatve odraz Omn samostalnikov na *-ar*. Npr. samostalnik *colnrar*, ki je prevzet iz nemščine in tako gotovo ni praslovanski ijevski, ima v TT 1557 in TR 1558 obliko Omn *colnarmi*. Zato mislim, da gre pri obliki *pastirmi* za sistemski pojav, ki je kasneje v Trubarjevih delih zamrl in nima povezave z etimološkim poreklom besede.

Pisne različice z zapisom *y* pred *r* (*paftyr* itd.) odražajo naglas na *i*.

Dalmatin: samostalnik *pastir* se pojavlja v 7 delih (DJ 1575, DPa 1576, DB 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584, DM 1584), skupaj 185-krat.

	Ednina [84]	Množina [101]
I	pastir [51]: <i>paftir</i> [48], <i>paftyr</i> [3]	pastirji [47]: <i>paftirji</i> [34], <i>paftirij</i> [8], <i>paftiry</i> [3], <i>paftyrji</i> [2]
R	pastirja [16]: <i>paftirja</i> [14], <i>paftiria</i> , <i>paftyrja</i>	pastirjev [12]: <i>paftirjeu</i> [9], <i>paftirieu</i> , <i>paftirjev</i> , <i>PASTIRIEV</i>
D	pastirju [4]: <i>paftirju</i> [3], <i>paftyrju</i>	pastirjem [15]: <i>paftirjem</i> [9], <i>paftirjem</i> [3], <i>paftyriem</i> [2], <i>paftyrjem</i>
T	pastirja [8]: <i>paftirja</i> [7], <i>paftiria</i>	pastirje [16]: <i>paftirje</i> [13], <i>paftirie</i> [2], <i>paftyrie</i>
M	pastirji [2]: <i>paftirij</i> , <i>paftirji</i>	/
O	pastirjem [3]: <i>paftirjem</i> [2], <i>paftirjem</i>	pastirji [11]: <i>paftirji</i> [6], <i>paftirij</i> [4], <i>paftyrji</i> <i>paftirjem</i>

Samostalnik *pastir* ima v Dalmatinovih delih samo odraze mehke ojevske sklanjatve. Pisne različice z *y* v drugem zlogu najbrž odražajo naglas na tem mestu.

Krelj: samostalnik *pastir* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 26-krat, v JPo 1578 pa 137-krat.

	Ednina [7]	Množina [19]
I	pastir [2]: <i>paftir</i>	pastirji [10]: <i>paftirij</i> , <i>paftirji</i> ¹
R	pastirja [3]: <i>paftiria</i>	pastirjov: <i>paftirjiov</i> pastirov: <i>paftyrov</i> ♦ [2]

Ednina	Množina
D /	pastirom [7]: <i>paftyrom</i> [5], <i>paftirom</i> [2]
T pastirja: <i>paftiria</i> pastira: <i>paftira</i> ♦ [2]	/

¹ Pri oblikah Imn *pastirji* in Rmn *pastirijov* gre verjetno za zapis navadnega naglašenege (dolgega) *i*.

Ednina [71]	Množina [66]
I pastir [43]: <i>paftir</i> [40], <i>paftyr</i> [3]	pastirji [16]: <i>paftiry</i> [10], <i>paftirij</i> [6] pastiri [3]: <i>paftyri</i> [2], <i>paftiri</i> ♦ [19]
R pastirja [9]: <i>paftirya</i> [6], <i>paftiria</i> [2], <i>paftyria</i> pastira: <i>paftira</i> ♦ [10]	pastirjev [15]: <i>paftiryeu</i> [8], <i>paftirieu</i> [7] pastirjov [3]: <i>paftiriou</i> [2], <i>parftiriou!</i> pastirov: <i>paftirou</i> ♦ [19]
D pastirju [6]: <i>paftiryu</i> [5], <i>paftiriu</i>	pastirjem [8]: <i>paftyriem</i> [4], <i>paftiryem</i> [4] pastirom [3]: <i>paftyrom</i> [2], <i>paftirom</i> ♦ [11]
T pastirjlja [9]: <i>paftirya</i> [4], <i>paftiria</i> [3], <i>paftyria</i> ; <i>paftirija</i> pastira: <i>paftira</i> ♦ [10]	pastirje [16]: <i>paftirye</i> [10], <i>paftirie</i> [5], <i>paftyrie</i>
M /	pastirjih: <i>paftiryh</i>
O pastirjem: <i>paftiriem</i> pastirom: <i>paftirom</i> ♦ [2]	/

V ednini se pojavljajo (tudi) oblike, ki kažejo na otrditev **r* v *r*: v roditelju in tožilniku oblika *pastira* ter v Oed *pastirom*. V Ted se pojavlja tudi pisna različica *paftirija*, ki lahko kaže na osnovo *pastirij*-.¹²⁵

V množini otrditev *r* odražajo oblike Imn *pastiri*, Rmn *pastirov* in Dmn *pastirom*. Zapis *parftiriou* je najverjetneje tiskarska napaka. Oblika Rmn *pastirjov* sicer odraža mehko osnovo, na katero se pritika končnica slovenske trde ojevske sklanjatve *-ov*.

Megiser: samostalnik *pastir* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 5-krat.

Ednina [5]
I pastir: <i>paftir</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *pastir* se pojavlja v 2 delih (TfM 1595, TfC 1595), skupaj 17-krat.

Ednina [10]	Množina [7]
I pastir [9]: <i>paftir</i> [8], <i>paftyr</i>	pastirji [2]: <i>paftirji</i>
R /	/
D /	pastirjem [4]: <i>paftirjem</i> [3], <i>paftyrjem</i>
T pastirja: <i>paftirja</i>	pastirje: <i>paftirje</i>

¹²⁵ Lahko gre samo za zapis *j*, torej *pastirja*.

Ene duhovne pejsni: samostalnik *pastir* se pojavlja 7-krat.

	Ednina	Množina [6]
I	pastir: <i>paftir</i>	pastirji: <i>paftiry</i>
R	/	/
D	/	pastirje m/n [4]: <i>paftiryem</i> [3]; <i>paftirien</i>
T	/	/
M	/	/
O	/	pastirmi: <i>paftirmi</i>

Tulščak: samostalnik *pastir* se pojavlja 6-krat.

	Ednina [5]	Množina
I	pastir: <i>paftyr</i> [4], <i>paftir</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	/	pastirje: <i>paftyrie</i>

Bohorič: samostalnik *pastir* se pojavlja v BH 1584, skupaj 5-krat.

	Ednina [5]
I	pastir: <i>paftir</i>
R	pastirja [2]: <i>paftirja</i>
D	pastirju [2]: <i>paftirju</i>

Trošt: samostalnik *pastir* se pojavlja 3-krat.

	Ednina [2]	Množina
I	pastir: <i>paftir</i>	/
R	/	/
D	/	pastirjem: <i>paftyriem</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *pastir* v ostalih delih

Izpričani so odrazi mehke ojevske sklanjatve. Omn *pastirmi* iz *P 1563 lahko najverjetneje razložimo enako kot v TR 1558.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *pastir* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [371] I: *pastir* [113], *pastryr* [98]. R: *pastyrja* [44], *pastirja* [32], *pastryrje*, *pastira*. D: *pastryrju* [16], *pastirju* [12]. T: *pastryrja* [33], *pastirja* [19], *pastira* [2], *pastirija*. M: *pastirji* [2]. O: *pastirjem* [4], *pastryrjem* [2], *pastirom*.

Mn [370] I: *pastirji* [85], *pastryrji* [48], *pastiri*, *pastijri*. R: *pastirjev* [29], *pastryrjev* [14], *pastirjov* [2], *pastirjov*, *pastryrov*, *pastirov*. D: *pastryrjem* [47], *pastirjem* [26], *pastryrom* [7], *pastirom* [3], *pastryrjom*, *pastirjem*, *pastirjen*. T: *pastirje* [37], *pastryrje* [25], *pastryre* [2]. M: *pastirjih*, *pastryrjeh*. O: *pastirji* [10], *pastryrji* [3], *pastryrmi*, *pastirmi*.

V ednini se pojavljajo odrazi mehke ojevske sklanjatve, lahko z vplivom trde ojevske sklanjatve. V Ted se pojavlja oblika *pastirja*, ki mogoče odraža podaljšano osnovo *pastirij-*.

V množini se prav tako pojavljajo odrazi mehkega ojevskega in (odrazi končnic) trdega ojevskega vzorca. V Rmn se lahko trda ojevska končnica pritika na mehko osnovo *pastirj-*. Oblika *Omn pastirmi* verjetno odraža sistemsko končnico *Omn* samostalnikov na *-ar*, ki je kasneje zamrla. Oblika *pastirjeh* iz TPo 1595 je najverjetneje odraz šibitve ponaglasnega *i* in bi se oblika brez ošibitve glasila *pastirjih*, kar odraža mehko ojevsko sklanjatev.

	Ednina		Množina	
	o ^m	o ^l	o ^m	o ^l
I	<i>pastir?</i>	<i>pastir?</i>	<i>pastirji</i>	<i>pastiri</i>
R	<i>pastirja / pastirje</i>	<i>pastira</i>	<i>pastirjev / pastirjov</i>	<i>pastirov</i>
D	<i>pastirju</i>	/	<i>pastirjem?</i>	<i>pastirom</i>
T	<i>pastirja / pastirija</i>	<i>pastira</i>	<i>pastirje</i>	<i>pastire</i>
M	<i>pastirji</i>	/	<i>pastirjeh</i>	/
O	<i>pastirjem</i>	<i>pastirom</i>	<i>pastirji / pastirmi?</i>	<i>pastirmi?</i>

2.3.35 Peč "pečica, fornax"

Samostalnik *pěč*, Red *peči* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega spola in se sklanja po drugi ženski sklanjativi. Praslovanski ijevski samostalnik **pětb* ("pečica, fornax") ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *pěc*, Red *pěci*, bg. *pešt ž* "krušna peč, vigenj", mk. *pešt m* in *ž* "jama, votlina", stsl. *peštb ž* "fornax, caminus, specus", č. *pec ž*, slk. *pec ž*, p. *piec m*, gl. *pěc ž*, Red *pjecy*, dl. *pjac m*, Red *pjaca* "fornax", r. *pečb ž*, br. *peč*, Red *pěcy*, ukr. *pič ž*, Red *pěci* (ESSJ III, 18). V slovanskih jezikih so odrazi samostalnika **pětb* moškega ali ženskega spola. Če so ženskega spola, se sklanjajo po ijevski sklanjativi, če so moškega, po ojevski. Prim. staropoljske oblike Red *piec*, Med *piecu* (SSp VI, 84). V moški spol ijevske sklanjatve ta samostalnik uvršča GHJP 1998, 183. Torej so ojevske oblike v poljščini sekundarne. Schuster-Šewc II, 1056, navaja oblike moškega spola v dl. *pjac*, Red *pjaca* in *pjec*, v hr. in sr. navaja tudi *pěc m*, bg. in mk. *pešt m* in rekonstruira **petb m* in *ž*.¹²⁶ Samostalnik *peč* ima dva pomena, in sicer "pečica, fornax" in "skala, petra". Pomen "skala, petra" je sekundaren (ESSJ III, 18). Gre za sinhrono dva različna samostalnika z istim izhodiščem, zato obravnavam posebej pomen "pečica, fornax" in posebej pomen "skala, petra".

Samostalnik *peč* "pečica, fornax" se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 112-krat.

¹²⁶ Izhajanje iz prvotnega moškega spola ni zanesljivo, prim. »Tako nastale osnove z izglasnim **-t-* oz. restrukturirane osnove z izglasnim **-ti-* ← **-t-i-* so bile, kakor kaže stanje v posameznih indoevropskih jezikih, po prehodu pide. binarnega sistema spola v ternarni uvrščene med samostalnike ženskega spola« (Repanšek 2010, 168).

Trubar: samostalnik *peč* "pečica, fornax" se pojavlja v 6 delih (TE 1555, TT 1557, TPš 1566, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 19-krat.

Ednina [19]	
I	peč: <i>pezh</i>
R	peči [2]: <i>pezhy</i>
D	/
T	peč [14]: <i>pezh</i>
M	peči [2]: <i>pezhi</i>

Samostalnik *peč* "pečica, fornax" se v Trubarjevih delih sklanja po ženski ijevski sklanjatvi. Pisna različica *pezhy* v rodilniku ednine odraža naglašen zadnji zlog [pe'či:].

Dalmatin: samostalnik *peč* "pečica, fornax" se pojavlja v 4 delih (DJ 1575, DB 1578, DPr 1580, DB 1584), skupaj 78-krat.

	Ednina [76]	Množina [2]
I	peč [13]: <i>pezh</i>	peči: <i>pezhy</i>
R	peči [19]: <i>pezhy</i> [18], <i>pezhi</i>	peči: <i>pezhy</i>
D	peči: <i>pezhi</i>	/
T	peč [20]: <i>pezh</i>	/
M	peči [22]: <i>pezhi</i> [21], <i>pezhy</i>	/
O	pečjo: <i>pezhjo</i>	/

Samostalnik *peč* "pečica, fornax" se v Dalmatinovih delih sklanja po ženski ijevski sklanjatvi. Pisne različice *pezhy* v Red, Med, Imn in Rmn odražajo naglašen zadnji zlog [pe'či:].

Krelj in Juričič: samostalnik *peč* "pečica, fornax" se pojavlja v KPo 1567, skupaj 2-krat, v JPo 1578 pa 6-krat.

Ednina [2]	
I	/
R	/
D	/
T	peč: <i>pezh</i>

Ednina [6]	
I	/
R	/
D	/
T	peč [5]: <i>pezh</i>
M	/
O	pečjo: <i>pezhyo</i>

Pojavljata se obliki tožilnika in orodnika ednine, ki kažeta na odraze ženske ijevske sklanjatve.

Megiser: samostalnik *peč* "pečica, fornax" se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 4-krat.

Ednina [4]	
I	peč [3]: <i>pezh</i> [2], <i>pézh</i>
R	peči: <i>pezhi</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik *peč* "pečica, fornax" se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	peč: <i>pezh</i>

Bohorič: samostalnik *peč* "pečica, fornax" se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	peč: <i>pézh</i>
R	peči: <i>pézhi</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *peč* "pečica, fornax" v ostalih delih.

Nakazana sklanjatev v ostalih delih je ženska ijevška.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *peč* "pečica, fornax" v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [109] I: *peč* [16], *péč* [2]. R: *pečy* [19], *peči* [3]. D: *peči*. T: *peč* [42]. M: *peči* [23], *pečy*. O: *pečjo* [2].
Mn [2] I: *pečy*. R: *pečy*.

Samostalnik *peč* "pečica, fornax" se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sklanja po ženski ijevski sklanjati in ne kaže nobenih odstopanj od tega sklanjatvenega vzorca.

	Ednina	Množina
	i	i
	ž	ž
I	<i>peč</i>	<i>peči</i>
R	<i>peči</i>	<i>peči</i>
D	<i>peči</i>	/
T	<i>peč</i>	/
M	<i>peči</i>	/
O	<i>pečjo</i>	/

2.3.36 Peč "skala, petra"

Odrizi v slovenščini in slovanskih jezikih so enaki kot pri samostalniku *peč* "pečica, fornax".

Samostalnik *peč* "skala, petra" se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 43-krat.

Trubar: samostalnik *peč* "skala, petra" se pojavlja v 7 delih (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TPs 1566, TC 1575, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 27-krat.

Ednina [27]	
I	peč [6]: <i>pezh</i>
R	pečī [3]: <i>pezhi</i>
D	/
T	peč [14]: <i>pezh</i>
M	pečī [4]: <i>pezhi</i> [3], <i>pezhy</i>

Izpričane oblike kažejo na odraz ženske ijevske sklanjatve. Pisna različica *pezhy* v mestniku ednine morda odraža naglašen zadnji zlog [pe'či:].¹²⁷

Dalmatin: samostalnik *peč* "skala, petra" se pojavlja v 3 delih (DPa 1576, DB 1578, DB 1584), skupaj 8-krat.

Ednina [8]	
I	peč: <i>pezh</i>
R	/
D	/
T	peč [2]: <i>pezh</i>
M	pečī [4]: <i>pezhi</i>
O	pečjo: <i>pezho</i>

Pojavljajo se oblike, ki kažejo na odraz ženske ijevske sklanjatve.

Krelj in Juričič: samostalnik *peč* "skala, petra" se pojavlja v KPo 1567, skupaj 4-krat, v JPo 1578 pa 2-krat.

	Ednina [2]	Množina [2]
I	/	pečī: <i>pezhi</i>
R	/	pečī: <i>pezhi</i>
D	pečī: <i>pezhy</i>	/
T	peč: <i>pezh</i>	/

¹²⁷ Podobno kot Med *rizhy*, torej [ri'či:], v Trubarjevih delih.

Ednina [2]	
I	/
R	/
D	peči: <i>pezhy</i>
T	peč: <i>pezh</i>

Izpričane oblike kažejo na odraz ženske ijevske sklanjatve. Pisna različica *pezhy* v dajalniku ednine lahko kaže na naglas na zadnjem zlogu [pe'či:]. Dybo 1990, 206, uvršča samostalnik **peč* med odraze akcentske paradigme c ijevskih samostalnikov ženskega spola. To pomeni, da je bila v psl. oblika Ded cirkumflektirana. V slovenščini se cirkumfleks pomakne za zlog proti desni, torej bi ob podedovanem stanju dobili naglas *peči*.¹²⁸ Lahko pa je zapis *y* v tej obliki zgolj slučaj in ne označuje mesta naglasa.

Megiser: samostalnik *peč* "skala, petra" se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	peč: <i>pezh</i>

Pojavlja se samo imenovalnik ednine, iz katerega sklanjatveni vzorec ni razviden.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *peč* "skala, petra" v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [41] I: *peč* [9]. R: *peči* [3]. D: *pečy* [2]. T: *peč* [18]. M: *peči* [7], *pečy*. O: *pečjo*.

Mn [2] I: *peči*. R: *peči*.

Izpričane oblike kažejo na odraz ženske ijevske sklanjatve, torej pomenska diferenciacija "saxum" : "fornax" ni povzročila spremembe niti v sklanjatvenem vzorcu niti v spolu.

	Ednina	Množina
	i	i
	ž	ž
I	<i>peč</i>	<i>peči</i>
R	<i>peči</i>	<i>peči</i>
D	<i>peči</i>	/
T	<i>peč</i>	/
M	<i>peči</i>	/
O	<i>pečjo</i>	/

¹²⁸ Prim. Ramovš 1952, 63, o Ded in Med: »Trubar *rizhi, visti* (i ← ě po moderni vokalni redukciji kaže, da je naglaševal končni zlog).«

2.3.37 Pečat

Samostalnik *pečât* "sigillum" (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **pečătъ* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *pěčat* m, starejše ž, bg. *pečăt*, mk. *pečat*, č. *pečet'ž*, slk. *pečat'ž*, p. *pieczęć*, dl. *pječat*, r. *pečătъ* ž, starejše m, Red *pečati*, br. *pjačaćь*, ukr. *pečătъ* (ESSJ III, 18–19). Samostalnik **pečatъ* je v slovanskih jezikih lahko moškega ali ženskega spola. Spol se je v posameznih slovanskih jezikih lahko spreminjal. Npr. v hrvaščini je bil samostalnik *pečat* od 13. do 17. stoletja ženskega spola, pred tem in po tem obdobju pa moškega spola (RHSJ IX, 788). V stcsl. so vidne sledi ijev-ske sklanjatve moškega spola v Oed *pečătъmъ* (SJS III, 35), Omn *pečaty* (stcsl.) pa odraža ostanek soglasniške sklanjatve (Babič 2003, 100).

Samostalnik *pečat* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 102-krat.

Trubar: samostalnik *pečat* se pojavlja v 11 delih (TC 1550, TT 1557, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TL 1567, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 50-krat.

Ednina [34]	Množina [19]
I pečat [3]: <i>pezhat</i>	pečati [2]: <i>pezhati</i>
R /	pečatov [2]: <i>pezhatou</i>
D pečatu: <i>pezhatu</i>	/
T pečat [24]: <i>pezhat</i> [23], <i>petzhat</i>	pečate [5]: <i>pezhate</i> pečati [2]: <i>pezhati</i> ♦ [7]
M pečatu [2]: <i>pezhatu</i>	/
O pečatom: <i>pezhatom</i>	pečati [8]: <i>pezhati</i> [7], <i>petzhati</i>

V ednini se samostalnik *pečat* v Trubarjevih delih sklanja po slovenski ojevski sklanjatvi, ki prevladuje tudi v množini. V Tmn se dvakrat pojavlja oblika *pečati*, ki kaže na ostanek ijevske sklanjatve.

Dalmatin: samostalnik *pečat* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 33-krat.

Ednina [16]	Množina [17]
I pečat [7]: <i>pezhat</i>	pečati [4]: <i>pezhati</i>
R /	pečati: <i>pezhati</i>
D /	/
T pečat [8]: <i>pezhat</i>	pečate [8]: <i>pezhate</i> pečati [3]: <i>pezhati</i> ♦ [11]
M /	/
O pečatom: <i>pezhatom</i>	pečati: <i>pezhati</i>

V ednini se samostalnik *pečat* v Dalmatinovih delih sklanja po ojevski sklanjatvi. V množini se oblike imenovalnika in orodnika *pečati* ter tožilnika *pečate* sklanjajo po ojevski sklanjatvi, rodilniška in tožilniška oblika *pečati* pa odražata ijevski sklanjatveni vzorec.

Krelj in Juričič: samostalnik *pečat* se pojavlja v KPo 1567, skupaj 4-krat, v JPo 1578 pa 12-krat.

	Ednina [3]	Množina
I	/	/
R	/	/
D	/	/
T	pečat: <i>pezhat</i>	pečate: <i>pezhate</i>
M	/	/
O	pečatom [2]: <i>pezhatom</i>	/

	Ednina [8]	Množina [4]
I	pečat [2]: <i>pezhat</i>	pečati: <i>pezhati</i>
R	/	/
D	/	/
T	pečat [3]: <i>pezhat</i>	pečate: <i>pezhate</i>
M	/	/
O	pečatom [3]: <i>pezhatom</i>	pečati [2]: <i>pezhati</i>

V KPo 1567 in JPo 1578 se samostalnik *pečat* sklanja po ojevski sklanjatvi.

Megiser: samostalnik *pečat* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

	Ednina [2]
I	pečat: <i>petshat, petfchat</i>

Tulščak: samostalnik *pečat* se pojavlja 1-krat.

	Ednina
I	/
R	/
D	/
T	pečat: <i>pezhat</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *pečat* v ostalih delih

V ostalih delih ni nobene posebnosti.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *pečat* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [61] I: *pečat* [14]. D: *pečatu*. T: *pečat* [37]. M: *pečatu* [2]. O: *pečatom* [7].

Mn [41] I: *pečati* [7]. R: *pečatov* [2], *pečati*. T: *pečate* [15], *pečati* [5]. O: *pečati* [10], *petčati*.

V ednini se pojavlja ojevski sklanjatveni vzorec. V množini prevladuje ojevski sklanjatveni vzorec, le v roditeljski in tožiljski so oblike tudi ijevske. Oblika Omn je prekrivna, v ijevskem

sklanjatvenem vzorcu je najverjetneje nastala pod vplivom ostalih sklonskih oblik znotraj paradigme. Takšna oblika je lahko nastala tudi zato, ker je obstajala že v ojevski sklanjatveni paradigmi, ugotavlja Oblak 1890, 40.

	Ednina	Množina	
	o	o	i
I	<i>pečat</i>	<i>pečati</i>	/
R	/	<i>pečatov</i>	<i>pečati</i>
D	<i>pečatu</i>	/	/
T	<i>pečat</i>	<i>pečate</i>	<i>pečati</i>
M	<i>pečatu</i>	/	/
O	<i>pečatom</i>	<i>pečati?</i>	<i>pečati?</i>

2.3.38 Pelin

Samostalnik *pélin* "absinthium", Red *pelína* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. V Pleteršnikovem slovarju se pojavlja tudi iztočnica *pelín* moškega spola. Samostalnik **pelýnъ* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *pèlin*, *pèlim*, *pèlen*, Red *-a*, bg. *pelín*, č. nar. *peluň*, *pelyň*, p. *piołun*, *piołyn*, gl. *połon*, dl. *pólyn*, *pólun*, r. *polýnъ*, br. *palýn*, ukr. *polýn*, *polýnъ* (ESSJ III, 22–23). Med ijevске samostalnike moškega spola uvršča samostalnik **pelýnъ* Skljjarenko 1998, 126. Sreznevskij II, 895, navaja v str. mehko ojevsko iztočnico moškega spola (Red *pelynja*), na strani 894 pa iztočnico trde ojevске sklanjatve (Red *pelyna*). Omahovanje med trdo in mehko ojevsko osnovo v str. bi lahko bilo znak za odraz praslovanskega ijevске samostalnika moškega spola.

Samostalnik *pelin* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 20-krat.

Trubar: samostalnik *pelin* se pojavlja v 2 delih (TT 1577, TT 1581-82), skupaj 4-krat.

Ednina [4]	
I	<i>pelin</i>

Pojavlja se samo oblika Ied *pelin*, iz katere ni mogoče ugotoviti, v kateri sklanjatveni vzorec se je uvrščala.

Dalmatin: samostalnik *pelin* se pojavlja v 3 delih (DB 1578, DPr 1580, DB 1584), skupaj 12-krat.

Ednina [12]	
I	<i>pelin</i> [4]
R	/
D	/
T	<i>pelin</i> [4]
M	/
O	<i>pelinom</i> [4]

Pojavljajo se oblike Ied, Ted in Oed. Oblika Oed *pelinom* odraža ojevski vzorec, zato lahko sklepamo, da se je samostalnik *pelin* v Dalmatinovih delih sklanjal po odrazih trde ojevske sklanjatve.

Megiser: samostalnik *pelin* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 4-krat.

Ednina [4]	
I	p e/o lin: <i>pelin</i> [2], <i>pelin</i> ; <i>polin</i>

Pojavlja se oblika Ied *pelin*. Pisna različica *pelin* iz MD 1592 verjetno odraža naglas na zadnjem zlogu. Pisna različica *polin* iz MTh 1603 (*sclav. rimski polin* (MTh 1603, I, 13)) je verjetno napaka oz. napačno slišan nenaglašeni *e*.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *pelin* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [20] I: *pelin* [10], *pelin*, *polin*. T: *pelin* [4]. O: *pelinom* [4].

Samostalnik *pelin* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sklanja po trdem ojevskem vzorcu. To lahko sklepamo iz oblike Oed *pelinom* iz DB 1584. Ostale izpričane oblike so za uvrstitev v katerega od sklanjatvenih vzorcev (ob dejstvu, da je samostalnik *pelin* moškega spola) nepovedne.

Ednina	
o	
I	<i>pelin</i>
R	/
D	/
T	<i>pelin</i>
M	/
O	<i>pelinom</i>

2.3.39 Plat

Samostalnik *plât* "del, stran, latus, pars", Red *plati* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega spola, njegova raba pa peša. V Pleteršnikovem slovarju je samostalnik *plât* "del, stran" naveden samo kot moškega spola. Praslovanski ijevski samostalnik¹²⁹ **pôl̥t̥b̥*/**pôlt̥b̥*¹³⁰ ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze – **pôl̥t̥b̥*: č. *polt*, slk.

¹²⁹ »Praslav. **pôl̥t̥b̥* ot **pôl̥b̥* "storona, bok", pervonač. osnova na -t-, kak *nog̥t̥b̥*, *lap̥t̥b̥* i pod.« (Vasmer 1971, 316). V SRJ XVI, 248, je nakazana izhodiščna soglasniška sklanjatev, tam navedena oblika Rmn *polotb̥* (SRJ XVI, 248) je lahko njen odraz. Ker so samostalniki iz soglasniške sklanjatve že v praslovanščini prehajali v ijevsko sklanjatev (prim. **nog̥t̥b̥*, **olk̥t̥b̥*, **peč̥at̥b̥*, ...), samostalnik **pôl̥t̥b̥* oz. **pôlt̥b̥* obravnavam kot praslovanski ijevski.

¹³⁰ Za severnoslovanske jezike je verjetnejša rekonstrukcija **pôl̥t̥b̥*, za južnoslovanske pa **pôlt̥b̥*. Prisotnost oz. odsotnost *t̥* ne vpliva na sklanjatveno paradigmo, zato za potrebe svoje monografije ne navajam dveh ločenih oblik, ampak samo eno. Za slovenščino pride v poštev rekonstrukcija **pôlt̥b̥*.

pôlt, p. *polec*, gl. *polc* "salo", dl. *póls*, r. *polb*, *pólotb*, Red *póloti*, ukr. *polotb*, Red *píltja*; **pôltb*: csl. *plab* "latus, pars" (ESSJ III, 49–50). Odrazi samostalnika **pôltb*/**pôltb* se pojavljajo v severnoslovanskih jezikih, csl. in slovenščini. Med praslovanske ijevske samostalnike moškega spola ga uvršča Oblak: »In älterer Sprache findet man noch hie und da den acc. pl. pečati /.../ und auch die Form na dva plati« (Oblak 1890, 31). V SRJ XVI, 247–248, so navedeni primeri Rmn *poltei*, *poltovb*, *polotb*. Ohranjen je torej še soglasniški odraz Rmn *polotb*, ijevski je odraz *poltei* in ujevski odraz *poltovb*. V ruščini je samostalnik *polotb* kasneje prešel v ženski spol. Odrazi (ojevske sklanjatve) moškega spola so izpričani še v srbski redakciji cerkvene slovanščine iz 14. stol: »*Grobъ blaženyje Jeleny pokryše platy zlatyimi. Sbtvorъši kamъdilo otъ zlata i platy mnogocъnъny*« (RHSJ X, 14) ter v poljščini *polec*, stp. Ied *polec*, Red *polcia*, Ted *polec*, Rdv *polciu*, Tdv *polcia* (SSP VI, 353), str. Red *poltja* (Sreznevskij II, 1147). Na ijevsko sklanjatev kaže str. Med *pol'ti*, Omn *polotbmi* (Sreznevskij II, 1147) in verjetno tudi ruski prislov *polotbma* (SRJ XVI, 248).

Samostalnik *plat* "del, stran, latus, pars" se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 21-krat.

Trubar: samostalnik *plat* "del, stran, latus, pars" se pojavlja v 5 delih (TC 1555, TT 1557, TL 1561, TT 1577, TT 1581-82), skupaj 15-krat.

	Ednina [6]	Dvojina [9]
I	/	/
R	<i>platu</i> [4]	<i>platu</i> [2]
D	/	/
T	<i>plat</i> [2]	<i>plati</i> [5] <i>platu</i> [2] ♦ [7]

V ednini se pojavljata obliki rodilnika in tožilnika *platu* in *plat*. Oblika Red kaže na odraz ujevske sklanjatve, zato lahko sklepamo, da se je samostalnik *plat* "del, stran" v ednini sklanjal po odrazih ujevske sklanjatve.

V dvojini se v rodilniku pojavlja odraz ojevske sklanjatve, v tožilniku pa prevladujoča oblika *plati* lahko odraža tako ijevsko kot ujevsko sklanjatev. Oblika *platu* je nastala pod vplivom rodilnika. Podoben vpliv lahko v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja opazimo tudi pri drugih samostalnikih, ki odražajo slovensko ujevsko sklanjatev, kot npr. *sin*, *list*.¹³¹

Dalmatin: samostalnik *plat* "del, stran, latus, pars" se pojavlja v DB 1584, skupaj 4-krat.

	Ednina	Dvojina [3]
I	/	/
R	<i>platu</i>	/
D	/	/
T	/	<i>plata</i> [2] <i>plati</i> : <i>platy</i>

V ednini se pojavlja rodilnik *platu*, ki je oblika ujevske sklanjatve. V dvojini se pojavlja

¹³¹ Rdv *sinu*, Tdv *sinu*; Rdv *listov*, Tdv *listu*.

oblika tožilnika *plata*, ki odraža ojevsko sklanjatev, poleg nje pa še oblika *platy*, ki lahko odraža ali ijevsko ali ujevsko sklanjatev. Pisna različica verjetno odraža dolg naglas na končnici [pla'ti:]. V ednini je izpričan samo odraz ujevske sklanjatve, v dvojini pa odraz ujevske (ali ijevske) in ojevske sklanjatve.

Krelj: samostalnik *plat* "del, stran, latus, pars" se pojavlja v KPo 1567, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	/
R	/
D	/
T	/
M	<i>platu</i>

Pojavlja se oblika *Med*, ki lahko odraža slovensko ojevsko ali ujevsko sklanjatev. Ker oblika *Med* samostalnika *plat* "del, stran, latus, pars" ni izpričana v nobenem drugem delu, lahko o njeni umestitvi v ojevski ali ujevski vzorec sklepamo samo glede na sklanjatveno paradigmo v ostalih delih. Pri ostalih avtorjih izpričane oblike samostalnika *plat* "del, stran, latus, pars" odražajo slovensko ujevsko sklanjatev, zato je tudi *Med platu* iz KPo 1567 najverjetneje odraz slovenske ujevske sklanjatve.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *plat* "del, stran, latus, pars" v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [9] R: *platu* [5]. T: *platu* [2]. M: *platu* [2].

Dv [12] R: *platu* [2]. T: *plati* [5], *platu* [2], *plata* [2], *platy*.

Samostalnik *plat* "del, stran, latus, pars" se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja v ednini sklanja po ujevski sklanjatvi, v dvojini pa odraža tako ojevsko kot ujevsko sklanjatev. Dvojinski odrazi ujevske sklanjatve niso zanesljivi, lahko gre tudi za odraze ijevske sklanjatve. Na odraze ujevske sklanjatve v dvojini sklepam po edninskih oblikah in podobnostih z dvojinskimi odrazi samostalnikov *list* (Tdv *listu*, TT 1577) in *sin* (Rdv *sinu*, TE 1555 in TT 1581–82; Tdv *sinu* prevladujoče v Trubarjevih in Dalmatinovih delih), ki v celotni paradigmi v vseh treh številih odražata ujevsko sklanjatev. Oblika Tdv *platu* v ojevskem vzorcu je nastala pod vplivom rodilnika. Enako stanje je pri slovenskih ujevskih samostalnikih *list* in *sin*.

	Ednina	Dvojina	
	u	u	o
I	/	/	/
R	<i>platu</i>	<i>platu?</i>	<i>platu?</i>
D	/	/	/
T	<i>plat</i>	<i>plati / platu?</i>	<i>plata / platu?</i>
M	<i>platu</i>	/	/

2.3.40 Pleš

Samostalnika *pleš* "pleša, calvitium" v SSKJ ni, kot *plěš* je zabeležen v Pleteršnikovem slovarju, je moškega spola in ima enak pomen kot samostalnik *pleša*. Samostalnik **plěšb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: č. *pleš*, p. *plesz*, r. *plešb* ž, br. *pleš*, ukr. *pliš* (Schuster-Šewc III, 1102–1103). Samostalnik **plěšb* je izpričan tudi v str.: Red *plěši*, Ted *plěšb*, Med *plěši*, Oed *plěšiju* (Sreznevskij II, 978). V slovanskih jezikih je samostalnik **plěšb* večinoma ženskega spola in se sklanja po odrazih ijevske sklanjatve. Moški spol je izpričan v slovenskem jeziku in v (stari) poljščini: Ied *plesz*, Ted *plesz*, Med *pleszu*, Oed *pleszem*; Imn *plesze*, Rmn *pleszow*, Tmn *plesze*, Omn *pleszami* (SfP XVI, 336–337). Odrazi moškega spola mehke ojevske sklanjatve in odrazi ženskega spola ijevske sklanjatve lahko kažejo na izhodišče moškega spola in ijevsko sklanjatve.

Samostalnik *pleš* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 4-krat.

Dalmatin: samostalnik *pleš* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 4-krat.

Ednina [4]

I pl|e/ej/ie|š: *plešh*, *plesh*; *plejsh*; *pliešh*

Pojavlja se samo oblika Ied *pleš*, za katero je iz sobesedila razvidno, da je moškega spola.¹³² Pisni različici *plejsh* in *pliešh* lahko kažeta na odraz naglašenege *ě*. Pisna različica *pliešh* bi lahko odražala podoben razvoj kot v BH 1584 *zvier*.¹³³

Splošni prikaz sklanjatvenih vzorcev samostalnika *pleš* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Samostalnik *pleš* je verjetno spadal v ojevski sklanjatveni vzorec, saj je ta v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pri samostalnikih moškega spola najproduktivnejši. Ker pa je izpričana samo oblika Ied *pleš*, tega ni mogoče z gotovostjo trditi.

Ednina

o

I *pleš?*

2.3.41 Pleša

Samostalnik *plěša* "calvitium" (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega spola in se sklanja po prvi ženski sklanjatvi. Samostalnik **plěša*¹³⁴ se odraža še v hrvaškem čakavskem jeziku kot *plīša* "ledina" (ESSJ III, 56). V ostalih slovanskih jezikih

¹³² Prim. »en *Plesh*« (DB 1578, 96a).

¹³³ »V Dalmatinovem besedišču je nekajkrat zaznaven dvoglasnik *ou* kot refleks za dolgi padajoči *o*, ki je tujek v sistemu in se zato vanj ne uvršča (npr. *Roup*, *Oprouda*, *Loupa*). Isto velja tudi za izjemno rabo dvoglasnika *ie* pri Bohoriču (*Svier*)« (Merše idr. 1996, 244).

¹³⁴ V SES, 526, se rekonstruira naglas **plěša* in **plěšb*, kar povezuje s **plěxb*.

se pojavljajo odrazi samostalnika **plěšb*. Omejenost samostalnika **plěša* na slovenski in hrvaški prostor lahko kaže na sekundarni nastanek tega samostalnika in na njegov možen izvor iz izhodišča **plěšb*.¹³⁵

Samostalnik *pleša* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 10-krat.

Dalmatin: samostalnik *pleša* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 10-krat.

	Ednina [7]	Množina [3]
I	/	/
R	pleše: <i>plefhe</i>	/
D	/	/
T	/	pl e ejše: <i>plefhe</i> , <i>pleshe</i> ; <i>plejše</i>
M	pleši [6]: <i>plefhi</i> [2], <i>pleshi</i> , <i>pléhi</i>	/

V ednini se pojavlja oblika Red *pleše* in oblika Med *pleši*. Pisna različica *pléhi* iz DB 1584 odraža naglašeni *ě*.

V množini se pojavlja oblika tožilnika *pleše*. Pisna različica *plejše* iz DB 1584 odraža naglašeni *ě*.

Ker se samostalnika *pleš* in *pleša* hkrati pojavljata v DB 1578 in DB 1584, bi lahko šlo za enak proces kot pri samostalniku *pot*, ki je preko prekrivnih oblik začel postopoma prehajati v ženski spol. Tako bi bil Ied *pleš* moškega spola, v Med spol iz sobesedila ni razviden, enako je prekrivna oblika Tmn *pleše*. Red *pleše* nedvomno odraža ženski spol.

Splošni prikaz sklanjatvenih vzorcev samostalnika *pleša* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Za uvrstitev v katerega od sklanjatvenih vzorcev je povedna oblika Red *pleše*, na podlagi katere lahko samostalnik *pleša* uvrstimo v ajevski vzorec. Ker oblika Ied ni izpričana, ni jasno, ali gre za stranskosklonske oblike samostalnika *pleša* ali za stranskosklonske oblike samostalnika *pleš*. Najbolj dvoumna je oblika Med *pleši*, pri kateri spol iz sobesedila ni razviden in je zato lahko odraz ojevske, ijevske in ajevske sklanjatve, oblika Tmn pa je lahko odraz ajevske ali ojevske sklanjatve.

	Ednina	Množina
	a	a
I	/	/
R	<i>pleše</i>	/
D	/	/
T	/	<i>pleše?</i>
M	<i>pleši?</i>	/

¹³⁵ V slovenščini obstaja tudi samostalnik *pléha* "golo mesto v gozdu" (Snoj 2016), ki je iz istega korena. Jotirana osnova torej odraža *i*, ki je ostal iz ijevske sklanjatve.

2.3.42 Pot

Samostalnik *pôt* "iter", Red *potí* in *pót*, Red *póta*, mn. tudi *pôta* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega ali moškega spola, v množini lahko tudi srednjega spola in se sklanja po drugi ženski, prvi moški oz. v množini lahko tudi po prvi srednji sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **potb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *pút*, bg. *pъt*, določna oblika *pъtjat*, mk. *pat*, č. *pout'*, Red *pouti*, slk. *pút'*, Red *púte*, p. nar. *pać*, gl. *puć*, dl. *puś*, r. *pútъ*, Red *putí* m, br. *púcb*, ukr. *pútъ*, Red *puti* ž, nar. *put*, Red *puta* m (ESSJ III, 95). V stcsl. je bil samostalnik **potb* moškega spola in se je sklanjal po ijevski sklanjatvi, vidne pa so že sledi prehajanja v druge sklanjatve. Prim. stcsl: Ded *potu* iz Glagolita Clozianus, Oed *potemъ* in Tmn *potę* (SJS III, 535–536), kjer je že viden vpliv (mehke) ojevske sklanjatve. Po ijevski sklanjatvi moškega spola se odraz samostalnika **potb* še vedno sklanja v ruščini. Drugod se odraža v ijevski sklanjatvi ženskega spola ali (mehki) ojevske sklanjatvi moškega spola. O prehajanju med moškim in ženskim spolom v slovenščini govori Ramovš 1952, 55: »Te oblike [ijevske fleksije] so se večinoma razlikovale od sklonov *o*-jevске fleksije. Razlika med obema fleksijama se je obdržala v glavnem le v tistih jezikih, kjer je razlika med palatalnimi in velarnimi glasovi ohranjena /.../ tj. v rušč. poljšč. in češč. Če pa je prešlo kakšno *i*-jevsko ime pod vplivom spola v *o*-jevsko fleksijo, je prešlo v mehko *o*-jevsko fleksijo. Razlika je izginila v jezikih, kjer ni več difference med palatalnimi in velarnimi glasovi: v sle. in shr. – *gost* = *sin* = *most*. Zaradi tega so prešla *i*-jevсka mask. v *o*-jevsko fleksijo« Prekrivnost je torej nastala po depalatalizaciji v Ied, prekrivni pa so bili tudi Ted, Med, lahko tudi Red: »Vse te oblike: *s poti*, *na poti* so rodile občutek, da je to *i*-jevsko fem. ime.« (Ramovš 1952, 54).

Samostalnik *pot* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 2148-krat.

Trubar: samostalnik *pot* se pojavlja v 20 delih (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, TPs 1579, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 654-krat.

	Ednina [562]	Dvojina [2]	Množina [90]
I	<i>pot</i> [70] m <i>pot</i> [48] m/ž ♦ [118]	/	<i>poti</i> [8] m <i>poti</i> [2] m/ž ♦ [10]
R	<i>potu</i> [39] m <i>pota</i> [19] m <i>poti</i> ž ♦ [59]	/	potov [12] m: <i>potou</i>
D	<i>potu</i> [3] m	/	/
T	<i>pot</i> [206] m <i>pot</i> [11] m/ž ♦ [217]	<i>pota</i> m <i>poti</i> ž	<i>poti</i> [33] m/ž <i>pote</i> [2] m/ž ♦ [35]
M	potu [151] m: <i>potu</i> [150], <i>potn!</i> <i>poti</i> [3] m poti [10] m/ž: <i>poti</i> [9], <i>poty</i> ♦ [164]	/	pot[ih/eh] [33] m/ž: <i>potih</i> [31], <i>poteh</i> [2]
O	<i>potom</i> m	/	/

EDNINA

- Imenovalnik: Pojavlja se oblika *pot*, ki je v 70 primerih moškega spola. V 48 primerih iz sobesedila spola ni mogoče ugotoviti.
- Rodilnik: 39-krat se pojavlja oblika *potu*, 19-krat oblika *pota* in enkrat, v TPo 1595, ijevski oblika *poti*, pri kateri je iz sobesedila nedvomno razviden ženski spol.¹³⁶ Oblika *potu* odraža ujevsko sklanjatev, oblika *pota* pa je odraz ojevske sklanjatve.
- Dajalnik: Pojavlja se samo oblika *potu*, ki je najbrž odraz ojevske sklanjatve.
- Tožilnik: Od 217 pojavitev oblike *pot* je 11 takšnih, kjer spol iz sobesedila ni razviden.
- Mestnik: 150 je pojavitev oblike *potu*, ki kaže ali na odraz slovenske ojevske sklanjatve ali na odraz ujevske sklanjatve. Tudi tiskarska napaka *potn* iz TT 1557 kaže na obliko *potu* (*n* kot narobe obrnjeni *u*). Oblika *poti*, kjer je iz sobesedila razvidno, da gre za moški spol, se pojavlja trikrat. Oblika *poti*, kjer iz sobesedila spol ni razviden, se pojavlja 10-krat, enkrat v TC 1574 v pisni različici *poty*, ki lahko odraža naglas na zadnjem zlogu.
- Orodnik: Oblika *potom* iz TPs 1566 v pisni različici *potō* je najbrž odraz ojevske sklanjatve.

Od 561 pojavitev samostalnika *pot* v ednini je nedvomno ženskega spola samo rodilnik *poti* v TPo 1595. Iz sobesedila ni mogoče določiti spola v 69 primerih, kar je manj kot 1/7 vseh pojavitev. Dvoumne oblike se pojavljajo v 16 delih od 19, v katerih je samostalnik *pot* izpričan. Samo nedvomne oblike moškega spola se pojavljajo v TA 1550, TC 1555, TM 1555 in TE 1555. V TL 1567 in v TPs 1579 je enako število oblik, ki so nedvomno moškega spola, in oblik, pri katerih je spol nedoločljiv. V vseh ostalih delih prevladujejo oblike, pri katerih je razvidno, da je samostalnik *pot* moškega spola.

DVOJINA

Izpričan je samo tožilnik in to samo v TPo 1595. Enkrat se pojavlja oblika *pota*, ki odraža ojevsko sklanjatev, enkrat pa oblika *poti*, ki je odraz ijevske sklanjatve ženskega spola.¹³⁷

MNOŽINA

- Imenovalnik: Od 10 pojavitev oblike *poti* sta dve takšni, kjer ni mogoče določiti spola, ostalih 8 oblik je moškega spola.
- Rodilnik: 12-krat se pojavlja oblika *potov*, ki odraža slovensko ojevsko sklanjatev
- Tožilnik: 33-krat se pojavlja oblika *poti* in 2-krat oblika *pote*. Spol iz sobesedila ni razviden.
- Mestnik: 31-krat se pojavlja oblika *potih* in 2-krat oblika *poteh*, ki odraža naglas na zadnjem zlogu. Iz teh dveh oblik ni mogoče zanesljivo določiti spola.

V množini je spol razviden samo v rodilniški obliki *potov* in v 80 % izpričanih pojavitev v imenovalniku. Ker sta prevladujoči obliki imenovalnika in rodilnika nedvomno moškega

¹³⁶ Prim. »od prave *poti*« (TPo 1595, II, 139).

¹³⁷ Prim. »ta GOSPVD /.../ da fvojem Karfzhenikom dve j Reguli fhnuri inu *poti*« (TPo 1595, II, 177).

spola, predvidevam, da so bile tudi druge oblike dojemane pretežno kot moškega spola. Če povežemo pojavitve v ednini, dvojini in množini, lahko ugotovimo, da moški spol prevladuje. Proti koncu Trubarjevega ustvarjanja je očitno že prihajalo do posameznih pojavitev, ki pričajo o odrazih ženskega spola, vendar gre le za posamične pojavitve, ki v Trubarjevih delih ne predstavljajo pomembnega deleža. Brez poznavanja širše problematike razvoja spola pri samostalniku *pot* iz moškega v ženski in celo srednji spol bi vse oblike razen dveh (Red in Tdv) iz TPo 1595 uvrstil med odraze moškega spola.

Dalmatin: samostalnik *pot* se pojavlja v 11 delih (DJ 1575, DPa 1576, DB 1578, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA_g 1585, DC 1585), skupaj 1071-krat.

	Ednina [869]	Dvojina [2]	Množina [200]
I	<i>pot</i> [65] m <i>pot</i> [43] m/ž ♦ [108]	/	<i>poti</i> [30] m <i>poti</i> [10] m/ž ♦ [40]
R	<i>pota</i> [85] m <i>potu</i> [2] m ♦ [87]	/	potov [11] m: <i>potou</i>
D	<i>potu</i> [14] m	/	/
T	<i>pot</i> [191] m <i>pot</i> [105] m/ž ♦ [296]	<i>pota</i> m	<i>pote</i> [24] m/ž <i>poti</i> [37] m/ž <i>poti</i> m ♦ [62]
M	<i>potu</i> [134] m <i>poti</i> [90] m <i>poti</i> [139] m/ž: <i>poti</i> [137], <i>poty</i> [2] ♦ [363]	/	<i>potih</i> [86] m/ž
O	<i>potem</i> m	/	<i>poti</i> m/ž

EDNINA

- Imenovalnik: Večina pojavitev je nedvomno moškega spola, v 43 primerih pa se iz sobesedila ne da določiti, katerega spola so
- Rodilnik: Pojavljata se samo obliki moškega spola: v 83 primerih ojevška oblika *pota* in v dveh primerih ujevška oblika *potu*. Dvakrat se pojavlja zveza *pustiti pota (z)grešiti*, ki jo uvrščam pod rodilniške oblike.¹³⁸
- Dajalnik: Pojavlja se oblika *potu*, ki odraža ojevsko sklanjatev.
- Tožilnik: Prevladujejo oblike moškega spola; v približno tretjini pojavitev se iz sobesedila ne da določiti, ali gre za moški ali za ženski spol.
- Mestnik: V 134 primerih se pojavlja oblika *potu*, ki spada v slovensko ojevsko sklanjatev. 90-krat se pojavlja oblika *poti*, ki je moškega spola in ima verjetno končnico

¹³⁸ Prim. »*On me pusty pota grifhiti*« (DB 1584, II, 56b). Nemška predloga »*Er lesst mich des weges feilen*« (LB 1545, II, 69b) nedvomno kaže na vezavo z rodilnikom. Drugi primer je: »*En takou potok se predere, de kateri okuli njega prebivajo, pota sgrifhé, inu supet vpade, inu pred Ludmy supet pogine*« (DB 1584, I, 274a). V nemški predlogi je na tem mestu: »*Es bricht ein solcher Bach erfür / das die drumb wonen / den weg daselbs verlieren / Vnd fellt wider / vnd scheusst da hin von den Leuten*« (LB 1545 II, 283a). V nemščini je torej na tem mestu tožilniška vezava, vendar gre še vedno za edninsko obliko.

mehke ojevske sklanjatve, ki bi lahko odražala tudi ostanek ijevske sklanjatve. Manj verjetno je, da bi v tem primeru šlo za odraz nenaglašene jata. V 139 primerih se pojavlja oblika *poti* (*poti* in *poty*), pri kateri spol iz sobesedila ni razviden. Pisna različica *poty* verjetno odraža naglas na končnici.

- Orodnik: Oblika *potem* iz DJ 1575 je lahko ostanek slovenske ijevske sklanjatve, lahko pa bi odraža tudi slovensko mehko ojevsko sklanjatev.

Glede na izpričane oblike samostalnika *pot* v ednini lahko sklepamo, da je bil ta samostalnik v Dalmatinovih delih v ednini moškega spola. V imenovalniku in tožilniku je določljivost spola najbolj zabrisana, deloma pa je bila zabrisana tudi v mestniku. V roditeljskem, dajalniku, orodniku in večinoma v mestniku je bil samostalnik *pot* ojevsko oz. deloma ujevsko sklanjan in je tako obdržal moški spol.

DVOJINA

V DB 1584 je izpričana tožilniška oblika *pota*, ki odraža moški spol in ojevski sklanjatveni vzorec.

MNOŽINA

- Imenovalnik: Pojavlja se oblika *poti*, ki v treh četrtinah primerov nedvomno odraža moški spol, v četrtini primerov pa je spol iz sobesedila nerazviden.
- Rodilnik: Izpričana je samo oblika moškega spola *potov*, ki verjetno odraža slovensko ojevsko sklanjatev.
- Tožilnik: Oblikama *pote* in *poti* iz sobesedila ni mogoče določiti spola. Oblika *poti* je očitno odraz ijevske sklanjatve. V enem primeru iz DB 1584 je iz sobesedila jasno razviden moški spol.¹³⁹ Oblika *pote* odraža ojevsko (če je moškega spola) ali ajevsko sklanjatev (če je ženskega spola). Verjetneje gre za odraz ojevske sklanjatve, saj drugih oblik, ki bi nakazovale ajevski vzorec, ni.
- Mestnik: Izpričana je oblika *potih*, katere spol je nedoločljiv. Enako končnico imajo tako samostalniki moškega spola (*gospudih*, *ajdih*, *škofih*) kakor tudi ijevski samostalniki ženskega spola (*boleznih*, *pesmih*, *prikaznih*). Iz same oblike lahko sklepamo kvečjemu na naglas na *o* [pótih], saj bi bila v nasprotnem primeru končnica naglašena in verjetno *-eh*.
- Orodnik: Oblika *poti* iz DB 1584 je lahko moškega ali ženskega spola. Končnico *-i* imajo v orodniku lahko tudi ijevski samostalniki ženskega spola: *kosti*, *bolezni*, *prikazni*.

V množini so vse oblike, pri katerih je spol mogoče določiti, moškega spola, zato sklepam, da je bil samostalnik *pot* v Dalmatinovih delih v množini moškega spola. Glede na predstavljeno gradivo lahko sklepamo, da je bil samostalnik *pot* v Dalmatinovih delih moškega spola.

¹³⁹ Prim. »on vas spomeny na moje *poti*, kateri fo v Cristufu« (DB 1584, III, 91a).

Krelj in Juričič: samostalnik *pot* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KPo 1567, KB 1566), skupaj 76-krat, v JPo 1578 pa 229-krat.

	Ednina [71]	Množina [5]
I	<i>pot</i> [8] m <i>pot</i> [3] m/ž ♦ [11]	/
R	<i>pota</i> [12] m <i>poti</i> m/ž ♦ [13]	<i>potov</i> [2] m
D	/	/
T	<i>pot</i> [21] m <i>pot</i> [13] m/ž ♦ [34]	/
M	<i>potu</i> [12] m	<i>potih</i> [3] m/ž
O	<i>potom</i> m	/

	Ednina [192]	Dvojina [5]	Množina [32]
I	<i>pot</i> [19] m <i>pot</i> [18] m/ž ♦ [37]	<i>pota</i> m	<i>poti</i> [3] m
R	<i>pota</i> [27] m <i>poti</i> m/ž ♦ [28]	/	potov [14] m: <i>potou</i>
D	/	/	/
T	<i>pot</i> [46] m <i>pot</i> [27] m/ž ♦ [73]	<i>pota</i> [4] m	<i>pote</i> [11] m/ž
M	<i>potu</i> [40] m	/	<i>potih</i> [2] m/ž
O	<i>potem</i> [12] m <i>potom</i> [2] m ♦ [14]	/	poti [2] m/ž: <i>poty</i> , <i>poti</i>

EDNINA

- Imenovalnik: Prevladujejo oblike, pri katerih je moški spol razviden iz sobesedila.
- Rodilnik: Prevladujejo ojevske oblike *pota*, po enkrat v KPo 1567 in JPo 1578 se pojavlja (ista) ijevski oblika *poti* (prim. *spoti* (KPo 1567, XXXIIb)), kjer spol iz sobesedila ni razviden. Oblika *pota* iz KB 1566 je prav tako Red in ni srednjega spola množine (Tmn), kot bi na to lahko sklepali po Pleteršnikovem slovarju.¹⁴⁰
- Tožilnik: Prevladujejo oblike, pri katerih je moški spol določljiv iz sobesedila.
- Mestnik: Izpričana je oblika *potu*, ki odraža slovensko ojevsko sklanjatev.
- Orodnik: Večinoma se pojavlja oblika *potem*, ki je lahko ostanek slovenske ijevske sklanjatve, še bolj verjetno pa gre za tvorbo s končnico mehke ojevske sklanjatve. Trikrat se pojavlja oblika *potom*, ki je odraz (trde) ojevske sklanjatve.

¹⁴⁰ »Zhlovefka muzh alli flobodfchina ne valia kdrusimu, tamuzh kgréfheniu ako rifnice *pota* grifhi« (KB 1566, F5). V Pleteršnikovem slovarju je ta oblika navedena kot srednjega spola množine. Če pa primerjamo to zvezo s podobnimi zvezami iz DB 1584, vidimo, da gre za rodilniško vezavo, katere edninskost je prevzeta po nemščini. Prim. tudi: n. »den rechten Weg verfelhlen«, sln. »zgrešiti, zgrešiti, grešiti pravo pot« (Cigale 1860, 1860).

DVOJINA

V Idv in Tdv se pojavlja odraz ojevske oblike *pota*.

MNOŽINA

- Imenovalnik: Pojavlja se ojevska oblika *poti*.
- Rodilnik: Izpričana je oblika *potov*, ki je odraz slovenske ojevske sklanjatve.
- Tožilnik: Prevladuje oblika *pote* (JPo 1578), katere spol je iz sobesedila nedoločljiv.
- Mestnik: Pojavlja se oblika *potih*, spol je iz sobesedila nedoločljiv.
- Orodnik: Pojavlja se oblika *poti*, spol je iz sobesedila nedoločljiv. Pisna različica *poty* lahko odraža naglašen izglasni *i*.

Samostalnik *pot* je v Kreljevih delih in JPo 1578 večinoma moškega spola. Edina oblika, ki bi lahko bila odraz ženskega spola, je *s poti* v rodilniku ednine, saj gre za osamljen primer odraza ijevske sklanjatve. Vsi ostali primeri verjetno odražajo moški spol.

Megiser: samostalnik *pot* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 15-krat.

Ednina [15]	
I	<i>pot</i> [3] m <i>pot</i> [2] m/ž ♦ [5]
R	<i>pota</i> [2] m
D	/
T	<i>pot</i> [2] m <i>pot</i> [4] m/ž ♦ [6]
M	<i>poti</i> [2] m/ž

Felicijan Trubar: samostalnik *pot* se pojavlja v 2 delih (TfM 1595, TfC 1595), skupaj 50-krat.

	Ednina [37]	Množina [13]
I	<i>pot</i> [2] m <i>pot</i> [2] m/ž ♦ [4]	/
R	/	/
D	/	/
T	<i>pot</i> [20] m <i>pot</i> [5] m/ž ♦ [25]	<i>poti</i> [5] m/ž
M	<i>potu</i> [3] m <i>poti</i> [2] m <i>poti</i> [3] m/ž: <i>poti</i> [2], <i>poty</i> ♦ [8]	<i>potih</i> [8] m/ž

Ene duhovne pejsni: samostalnik *pot* se pojavlja 13-krat.

	Ednina [12]	Množina
I	p o u t [3] m: <i>pot</i> [2]; <i>put</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	p o u t [4] m: <i>pot</i> [3]; <i>put</i> <i>pot</i> [3] m/ž ♦ [7]	<i>pote</i> m/ž
M	<i>potu</i> m <i>poti</i> m/ž ♦ [2]	/

Tulščak: samostalnik *pot* se pojavlja 23-krat.

	Ednina [16]	Množina [7]
I	<i>pot</i> m/ž	/
R	<i>potu</i> m	/
D	/	/
T	<i>pot</i> [6] m <i>pot</i> [2] m/ž ♦ [8]	<i>pote</i> [2] m/ž <i>poti</i> m/ž ♦ [3]
M	<i>potu</i> [5] m <i>poti</i> m ♦ [6]	<i>potih</i> [4] m/ž

Bohorič: samostalnik *pot* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

	Ednina [2]
I	<i>pot</i>
R	<i>pota</i>

Trošt: samostalnik *pot* se pojavlja 4-krat.

	Ednina [2]	Množina [2]
I	/	/
R	/	/
D	/	/
T	<i>pot</i> m	<i>poti</i> m/ž
M	<i>poti</i> m/ž	/
O	/	<i>poti</i> m/ž

Znojilšek: samostalnik *pot* se pojavlja 11-krat.

	Ednina [4]	Množina [7]
I	<i>pot</i> m/ž	<i>poti</i> [4] m
R	<i>pota</i> m	potov m: <i>potou</i>
D	/	/
T	<i>pot</i> m	/
M	<i>poti</i> m/ž	<i>potih</i> [2] m/ž

Analiza sklanjatve samostalnika *pot* v ostalih delih

V ednini prevladujejo odrazi ojevske sklanjatve. V TkM 1579 so v ednini odrazi ujevske sklanjatve (Red *potu*).

V množini prevladujejo odrazi ojevske sklanjatve. Tmn *poti* je odraz ijevske sklanjatve.

Samostalnik *pot* je v ostalih delih moškega spola. Prisotne so oblike, pri katerih iz sobesedila spola ni mogoče določiti, če pa jih uvrstimo v paradigmo z oblikami, kjer je (moški) spol izpričan, lahko sklepamo, da so tudi te oblike moškega spola.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *pot* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

m [1423]	Ed [1333] I: <i>pot</i> [169], <i>put</i> . R: <i>pota</i> [147], <i>potu</i> [42]. D: <i>potu</i> . T: <i>pot</i> [497], <i>put</i> . M: <i>potu</i> [346], <i>poti</i> [96]. O: <i>potem</i> [13], <i>potom</i> [4]. Dv [8] I: <i>pota</i> . T: <i>pota</i> [7]. Mn [82] I: <i>poti</i> [41]. R: <i>potov</i> [40]. T: <i>poti</i> .
ž [2]	Ed R: <i>poti</i> . Dv T: <i>poti</i> .
m/ž [719]	Ed [448] I: <i>pot</i> . R: <i>poti</i> [2]. T: <i>pot</i> [170]. M: <i>poti</i> [153], <i>poty</i> [4]. Mn [271] I: <i>poti</i> [12]. T: <i>poti</i> [77], <i>pote</i> [40]. M: <i>potih</i> [136], <i>poteh</i> [2]. O: <i>poti</i> [3], <i>poty</i> .

V ednini se pojavljajo trije sklanjatveni vzorci. Prevladujoč je ojevski sklanjatveni vzorec. Zastopani so odrazi tako trde kot mehke ojevske sklanjatve. Sledi ujevski sklanjatveni vzorec, ki je zastopan predvsem v Trubarjevih, Dalmatinovih delih in v TkM 1579. V ednini je zastopan tudi ijevski sklanjatveni vzorec. Sklonske oblike se večinoma prekrivajo z ostalimi vzorci. Izstopa samo oblika *poti*, ki je enkrat nedvomno ženskega spola, v KPo 1567 in JPo 1578 pa iz sobesedila spola ne moremo določiti.

V dvojini so izpričane samo tri oblike: ojevski obliki v imenovalniku in tožilniku ter ženska ijevška oblika v tožilniku.

V množini je najbolj zastopan ojevski sklanjatveni vzorec. Ijevski sklanjatveni vzorec je zastopan redkeje.

Samostalnik *pot* je v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja moškega spola. Edini obliki, ki sta nedvomno ženskega spola, sta oblika *poti* v rodilniku ednine in enaka oblika v tožilniku dvojine. Očitno se je pripadnost moškemu spolu začela krhati ravno v rodilniku ednine in mestniku ednine *poti*, ki je prekriven z ženskim spolom ter z imenovalnikom in tožilnikom ednine *pot*, kjer je oblika prekrivna za oba spola. V množini so prekrivne oblike pravzaprav vse razen rodilniške. Tako je lahko predvsem v kasnejših obdobjih prišlo do prehoda iz moškega v ženski spol.

	Ednina				Dvojina		Množina	
	o	u	i		o	i	o	i
m		m	m	ž	m	ž	m	m/ž
I	<i>pot?</i>	<i>pot?</i>	<i>pot?</i>	<i>pot?</i>	<i>pota</i>	/	<i>poti?</i>	<i>poti?</i>
R	<i>pota</i>	<i>potu</i>	/	<i>poti</i>	/	/	<i>potov</i>	/
D	<i>potu?</i>	<i>potu?</i>	/	/	/	/	/	/
T	<i>pot?</i>	<i>pot?</i>	<i>pot?</i>	<i>pot?</i>	<i>pota</i>	<i>poti</i>	<i>pote</i>	<i>poti</i>
M	<i>potu?</i> / <i>poti?</i>	<i>potu?</i>	<i>poti?</i>	<i>poti?</i>	/	/	<i>pot-ih/-eh?</i>	<i>pot-ih/-eh?</i>
O	<i>potom?</i> / <i>potem?</i>	<i>potom?</i>	<i>potem?</i>	/	/	/	<i>poti?</i>	<i>poti?</i>

2.3.43 Razpot

Samostalnik *razpot* "križišče, trivium" je tvorjen iz samostalnika *pot*. V Pleteršnikovem slovarju je izpričana iztočnica *razpót*, Red *razpóta* moškega spola v pomenu "der Scheideweg". Danes je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku v tem pomenu v rabi izraz *razpotje* srednjega spola. Praslovanski ijevski samostalnik **orzpōtь* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *ràspūt* m, bg. *raspūt* m, mk. *raspat* m, gl. *rozpuć* m, dl. *rozpuś*, r. nar. *rósputь*, *raspútь* ž (ÈSSJa XXXIV, 159–160). Ker so odrazi v slovanskih jezikih podobni odrazom samostalnika **potь*, lahko samostalnik **orzpōtь* uvrstimo med praslovanske ijevske samostalnike moškega spola.

Samostalnik *razpot* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 7-krat.

Trubar: samostalnik *razpot* se pojavlja v 2 delih (TT 1577, TT 1581-82), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	/
R	/
D	/
T	/
M	razpotu: <i>rafpotu</i>

Izpričana je oblika Med *razpotu*, ki spada v slovensko ojevsko sklanjatev.

Krelj in Juričič: samostalnik *razpot* se pojavlja v KPo 1567, skupaj 2-krat, v JPo 1578 tudi 2-krat.

Množina [2]	
I	/
R	/
D	/
T	/
M	razpotih: <i>raspotih</i>

Množina [2]	
I	/
R	/
D	/
T	/
M	razpotih: <i>rafpotih</i>

Pojavlja se oblika Mmn *razpotih*, ki kaže na ojevsko sklanjatev.

Megiser: samostalnik *razpot* se pojavlja v MTh 1603, skupaj 1-krat.

Ednina	
I	razpot: <i>rafpot</i>

Izpričana je oblika Ied *razpot*, ki za določanje sklanjatvenega vzorca ni povedna. Samostalnik *razpot* ima v MTh 1603 oznako *carinth.*, tj. koroško.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *razpot* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [3] I: *razpot*. M: *razpotu* [2].

Mn [4] M: *razpotih*.

Samostalnik *razpot* se je v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sklanjal po slovenski ojevski sklanjatvi.

	Ednina	Množina
	o	o
I	<i>razpot</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	/	/
M	<i>razpotu</i>	<i>razpotih</i>

2.3.44 Risa

Samostalnik *rīsa* "samica risa" (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega spola in se sklanja po prvi ženski sklanjatvi. Obstaja tudi pogosteje rabljen samostalnik *rīs* "linx" moškega spola, podspola živosti, ki se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **rjъsb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *rīś*, bg. *ris*, mk. *ris* m, č. *rys*, slk. *rys*, p. *rys*, Red *ryśia*, dl. *rys*, Red *ryśa*, r. *rysъ*, br. *rysъ*, ukr. *rysъ*, Red *ryśi* ž (ESSJ III, 182). Odrazi v slovanskih jezikih kažejo na ijevsko sklanjatev (ukr.) ter ojevsko sklanjatev; v jezikih, kjer ni prišlo do depalatalizacije, so odrazi izglasnega *s* mehki. To kaže na izvorno praslovansko ijevsko sklanjatev (moškega spola). Samostalnik *rīsa* uvrščam med odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja zato, ker je izpričan v splošnem pomenu "ris" in ne "samica risa". Ta pomen je izpričan šele v SSKJ; v Pleteršnikovem slovarju ima samostalnik *rīsa* enak pomen kot samostalnik *ris* "der Luchs", navajan pa je po Freyerju tudi kot feminitiv – samica risa.

Samostalnik *rīsa* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 3-krat.

Megiser: samostalnik *rīsa* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

	Ednina [3]
I	<i>rīsa: rīffa</i>

Splošni prikaz sklanjatvenih vzorcev samostalnika *risa* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Samostalnik *risa* se pojavlja samo v Megiserjevih slovarjih in odraža žensko ajevsko sklanjatev.

Ednina
a ¹
I <i>risa</i>

¹ Oznaka a označuje ajevski sklanjatveni vzorec.

2.3.45 Seženj

Samostalnik *séženj* "dolžinska ali prostorninska mera, terni cubiti", Red *séžnja* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjativi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **sěžьnъ* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *sěžanj*, cls. *sěžьnъ*, p. *sqżeń*, r. *sáženъ*, Red *sažni ž* (ESSJ III, 232). V csl. se pojavljata obliki Rmn *sežnij* in *sežanjej*, ki kažeta na odraz ijevske sklanjatve (Miklošič 1862–1865, 975). V slovenščini na ijevsko sklanjatev kaže končnica starega Rmn *sežnji* (ESSJ III, 232).

Samostalnik *seženj* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 6-krat.

Trubar: samostalnik *seženj* se pojavlja v 2 delih (TT 1557, TT 1581-82), skupaj 4-krat.

Množina [4]
I /
R s š ežnjev: <i>feshneu</i> [3]; <i>sheshnev</i>

Oblika roditeljske množine kaže na odraz slovenske mehke ojevske sklanjatve. Oblika *sheshneu* iz TT 1581–82 odraža prekozložno asimilacijo.

Dalmatin: samostalnik *seženj* se pojavlja v DB 1584, skupaj 2-krat.

Množina [2]
I /
R sežnov: <i>feshnou</i>

Oblika roditeljske množine kaže na sklanjanje po sekundarni trdi ojevski sklanjativi.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *seženj* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Mn [6] R: *feshneu* [3], *feshnov* [2], *sheshnev*.

Izpričana oblika roditeljske množine v Trubarjevih in Dalmatinovih delih kaže na sklanjanje po slovenski (mehki) ojevski sklanjativi. V Trubarjevih delih je viden preglas *o* v *e*.

Množina	
	o
I	/
R	<i>sežnjev / sežnjov</i>

2.3.46 Snet

Samostalnik *snēt* "glivična bolezen rastlin, robigo", Red *sneti* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega spola in se sklanja po drugi ženski sklanjatvi. Pleteršnik pozna tudi samostalnik *snēt* "prisad" moškega spola, ki je nadrejen iztočnici *snēt*, Red *sneti* ženskega spola. Samostalnik **snětb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *snijet* m/ž, č. *snět*, p. *sniec*, gl. *sněc*, Red *sněca* in *sněce*, ukr. *snity* (Schuster-Šewc III, 1326–1327). Odrazi moškega spola pri Pleteršniku in v gl. lahko kažejo na izhodišče moškega spola. Sploh je poveden podatek, da je pri Pleteršniku iztočnica moškega spola nadrejena iztočnici ženskega spola. To bi lahko kazalo, da je bil moški spol pri samostalniku *snet* v drugi polovici 19. stoletja v slovenščini prevladujoč.

Samostalnik *snet* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 6-krat.

Dalmatin: samostalnik *snet* se pojavlja v 2 delih (DB 1584, DM 1584), skupaj 4-krat.

Množina [4]	
I	sniti: <i>fnity</i>
R	/
D	/
T	/
M	/
O	sniti [3]: <i>fnity</i>

Pojavljata se obliki Imn in Omn *sniti*, ki izkazujeta naglas na končnici in odraz nenaglašene *ě* v prvem zlogu.

Tulščak: samostalnik *snet* se pojavlja 1-krat.

Množina	
I	/
R	/
D	/
T	/
M	/
O	snitji: <i>fnitij</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *snēt* se pojavlja v Tfm 1595, skupaj 1-krat.

Množina	
I	/
R	/
D	/
T	/
M	/
O	sniti: <i>fnity</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *snēt* v ostalih delih

Pojavlja se oblika *Om̃ sniti*, ki odraža naglašen zadnji zlog. Zapis *fnitij* iz TkM 1579 verjetno odraža dolgi *i* v zadnjem zlogu, lahko pa bi odražal tudi podaljšano osnovo *snitj-*.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *snēt* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Mn [6] I: *snity*. O: *snity* [4], *snitij*.

Samostalnik *snēt* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja vedno pojavlja v besedni zvezi »*obari nas pred sniti in točo*« v različnih pisnih različicah. Iz teh oblik je nemogoče zanesljivo ugotoviti, katerega spola je bil samostalnik. V prid temu, da je bil moškega spola, govori oblika *fnitij* iz TkM 1579, ki lahko izkazuje podaljšano osnovo *snētj-*. Podaljšava osnove z *-j-* v množini je značilna za moški spol, v ženskem spolu je ni bilo mogoče zaslediti. Vendar je zapis z *ij* premalo poveden, da bi lahko samo na podlagi tega sklepali na uvrstitev v določeno sklanjatev ali spol.

Množina	
i/o	
I	<i>sneti</i>
R	/
D	/
T	/
M	/
O	<i>sneti</i>

2.3.47 Srd

Samostalnik *sřd* "jeza, ira" (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Pleteršnik ima v svojem slovarju tudi iztočnico *sřd* ženskega spola, ki je podrejena iztočnici *sřd* moškega spola. Praslovanski ijevski samostalnik **sřrdь* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *sřd* m in ž, slk. *srd* (ESSJ III, 304–305). V slovaščini je samostalnik *srd* moškega spola, v hrvaščini je samostalnik *srd* lahko tudi ženskega spola, vendar je ženski spol pri tem samostalniku slabo izpričan.¹⁴¹ Zato sklepam, da bi lahko odrazi samostalnika **sřrdь* kazali na odraz moškega spola ijevske sklanjatve.

Samostalnik *srd* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 1631-krat.

Trubar: samostalnik *srd* se pojavlja v 17 delih (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TP 1567, TL 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, TT 1581–82, TPo 1595), skupaj 793-krat.

	Ednina [790]	Množina [3]
I	<i>srd</i> [140]: <i>ferd</i> [127], <i>Serd</i> [11], <i>fard</i> , <i>serd</i>	<i>srdi</i> [2]: <i>ferdi</i> <i>srdji</i> : <i>Serdii</i>
R	<i>srda</i> [215]: <i>ferda</i> [210], <i>Serda</i> [5]	/
D	<i>srdu</i> [65]: <i>ferdu</i> [62], <i>Serdu</i> [2], <i>fardu</i>	/
T	<i>srd</i> [227]: <i>ferd</i> [214], <i>Serd</i> [12], <i>fard</i>	/
M	<i>srdu</i> [37]: <i>ferdu</i> [36], <i>Serdu</i> <i>srdi</i> [13]: <i>ferdi</i> ♦ [50]	/
O	<i>srdom</i> [93]: <i>ferdom</i> [91], <i>Serdom</i> , <i>fěrdom</i>	/

V ednini se pojavljajo odrazi ojevske sklanjatve. V TC 1574 in TPo 1595 se poleg zapisa *e*¹⁴² za polglasnik pred *r* pojavljajo tudi zapisi z *a*.¹⁴³ V mestniku se predvsem v zgodnjih delih pojavlja oblika *srdi*, kasneje pa začne prevladovati oblika *srdu*.

V množini se pojavlja odraz ojevske oblike imenovalnika, ki je v TT 1581–82 enkrat zapisana kot *Serdii*, kar bi lahko kazalo na podaljšano osnovo *srdj-*, bolj verjetno pa gre za zapis naglašene *i*.

¹⁴¹ Prim. »srd fem slabo potrđen, samo u dva primjera. *Da ne bude zavidosti, svade, srdi. Naši i tešci grijesi grdi ňega omrazom s usionosti razdrpiše ko zle srdi*« (RHSJ XVI, 230).

¹⁴² »Opazili pa smo pri Trubarju posebnost, da je za *kr*, *gr* pisal, lahko rečemo strogo dosledno *kar-*, *gar-*. Ta doslednost nas prisilila k mnenju, da se je v XVI. stol. na Raščici zares tudi govorilo *gàrd*, *gàrm* itd. /.../ Dalje smo v naglašanih zlogih večkrat opazili *ar*, ki ga imamo danes na Raščici povsod pod naglasom: *pàrst* /.../ Moremo torej povsem opravičeno trditi, da imamo v XVI. stol. za prvotni *ř* že skupino: vokalični element + konzonantični *r*. Ta vokalični element je bil reducirani vokal *ə* (ę; pri Krelju *ø*), ki je za velarnimi zaporniki *k* in *g* po asimilaciji že prešel preko *q* v čisti *a*« (Ramovš 1997 (=1921), 243–244).

¹⁴³ »Pod poudarkom beremo že pri Trubarju poleg običajnega *er* pogosto *ar*: *fmarti*« (Ramovš 1997 (=1921), 242).

Dalmatin: samostalnik *srd* se pojavlja v 11 delih (DJ 1575, DPa 1576, DB 1578, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, DB 1584, DM 1584, DC 1584, DAg 1585, DC 1585), skupaj 596-krat.

Ednina [595]		Množina
I	<i>srd</i> [208]: <i>ferd</i> [176], <i>fêrd</i> [25], <i>Serd</i> [7]	srdi: <i>ferdi</i>
R	<i>srda</i> [121]: <i>ferda</i> [110], <i>fêrda</i> [11]	/
D	<i>srdu</i> [21]: <i>ferdu</i> [20], <i>fêrdu</i>	/
T	<i>srd</i> [133]: <i>ferd</i> [120], <i>fêrd</i> [12], <i>Serd</i>	/
M	<i>srdi</i> [59]: <i>ferdi</i> [52], <i>fêrdi</i> [7] <i>srdu</i> [16]: <i>ferdu</i> [13], <i>fêrdu</i> [2] ♦ [74]	/
O	<i>srdom</i> [38]: <i>ferdom</i> [34], <i>fêrdom</i> [4]	/

Samostalnik *srd* se v Dalmatinovih delih sklanja po odrazih ojevske sklanjatve. V mestniku obstajata obliki *srdi* in *srdu*. V poznejših delih se večkrat pojavlja zapis *è* za polglasnik pred *r*.

Krelj in Juričič: samostalnik *srd* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 30-krat, v JPo 1578 pa skupaj 108-krat.

Ednina [30]	
I	<i>srd</i> [8]: <i>fârd</i> [6], <i>fêrd</i> , <i>Sârd</i>
R	<i>srda</i> [7]: <i>fârda</i> [6], <i>fêrda</i>
D	<i>srdu</i> : <i>fârdû</i>
T	<i>srd</i> [8]: <i>fârd</i> [6], <i>fêrd</i> [2]
M	<i>srdu</i> [2]: <i>fârdû</i>
O	<i>srdom</i> [4]: <i>fârdom</i>

Ednina [108]	
I	<i>srd</i> [28]: <i>Sard</i> [16], <i>fard</i> [11], <i>ferd</i>
R	<i>srda</i> [24]: <i>farda</i> [9], <i>Sarda</i> [8], <i>ferda</i> [7]
D	<i>srdu</i> [3]: <i>fardu</i> [2], <i>Sardu</i>
T	<i>srd</i> [32]: <i>Sard</i> [13], <i>fard</i> [12], <i>ferd</i> [4], <i>Serd</i> [3]
M	<i>srdu</i> [8]: <i>fardu</i> [6], <i>Sardu</i> , <i>ferdu</i>
O	<i>srdom</i> [13]: <i>fardom</i> [7], <i>ferdom</i> [4], <i>Sardom</i> [2]

Samostalnik *srd* se v Kreljevih delih sklanja po odrazih ojevske sklanjatve. Za zapis polglasnika pred *r* se pojavljajo *a*, *a*¹⁴⁴ in *è*.

Megiser: samostalnik *srd* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>srd</i> : <i>fard</i> , <i>sârd</i>

¹⁴⁴ »Krelj piše kakor za *a* navadno à /.../ *fârd* /.../ redkeje *è*« (Ramovš 1997 (= 1921), 243).

Felicijan Trubar: samostalnik *srd* se pojavlja v 2 delih (TfM 1595, TfC 1595), skupaj 48-krat.

Ednina [48]	
I	srd [2]: <i>ferd</i>
R	srda [8]: <i>ferda</i>
D	srdu: <i>ferdu</i>
T	srd [21]: <i>ferd</i> [20], <i>fêrd</i>
M	srdi [8]: <i>ferdi</i> srdu [4]: <i>ferdu</i> ♦ [12]
O	srdom [4]: <i>ferdom</i> [3], <i>fêrdom</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik *srd* se pojavlja 15-krat.

Ednina [15]	
I	srd [2]: <i>ferd</i>
R	srda [2]: <i>ferda</i>
D	/
T	srd [6]: <i>ferd</i>
M	srdi [3]: <i>ferdi</i>
O	srdom [2]: <i>ferdom</i>

Tulščak: samostalnik *srd* se pojavlja 24-krat.

Ednina [24]	
I	srd: <i>ferd</i>
R	srda [7]: <i>ferda</i> [6], <i>Serda</i>
D	/
T	srd [6]: <i>ferd</i> [5], <i>Serd</i>
M	srdu [3]: <i>ferdu</i> [2], <i>Serdu</i>
O	srdom [7]: <i>ferdom</i> [6], <i>Serdom</i>

Trošt: samostalnik *srd* se pojavlja 3-krat.

Ednina [3]	
I	srd: <i>fêrd</i>
R	/
D	/
T	srd: <i>fêrd</i>
M	/
O	srdom: <i>fêrdom</i>

Znojilšek: samostalnik *srd* se pojavlja 12-krat.

Ednina [12]	
I	<i>srd</i> [2]: <i>ferd</i>
R	<i>srda</i> [4]: <i>ferda</i> [2], <i>fèrda</i> [2]
D	<i>srdu</i> [2]: <i>ferdu</i> , <i>fardu</i>
T	<i>srd</i> [2]: <i>fèrd</i>
M	/
O	<i>srdom</i> [2]: <i>ferdom</i> , <i>fèrdom</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *srd* v ostalih delih

Izpričane oblike samostalnika *srd* v ostalih delih odražajo ojevski sklanjatveni vzorec. Zapis polglasnika pred *r* ni enoten, pojavlja se tako zapis z *e* in *è* kot tudi z *a* in *à*.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *srd* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [1629] I: *srd* [394]. R: *srda* [388]. D: *srdu* [93]. T: *srd* [436]. M: *srdi* [83], *srdu* [69]. O: *srdom* [166].
Mn [4] I: *srdi* [3], *srdii*.

Pojavlja se ojevski sklanjatveni vzorec. Oblika *srdi* v Med ni zanesljiva, lahko bi šlo tudi za odraz oz. ostanek ijevske sklanjatve. Oblika *srdji* (*Serdii*) iz TT 1581–82 lahko kaže na podaljšano osnovo *srdj-*, verjetneje pa na odraz naglašene *i*.

	Ednina	Množina
	o	o
I	<i>srd</i>	<i>srdi</i> / <i>srdji</i>
R	<i>srda</i>	/
D	<i>srdu</i>	/
T	<i>srd</i>	/
M	<i>srdu</i> / <i>srdi</i> ?	/
O	<i>srdom</i>	/

2.3.48 Sred

Samostalnik *srêd* "medium", Red *sredî* se pojavlja v Pleteršnikovem slovarju, je ženskega spola in je odraz ijevske sklanjatve (druga ženska sklanjatev). V SSKJ je *sred* izpričan samo kot predlog z rodilnikom. Samostalnik **sêrdb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: gl. *srjedž*, dl. *srjež*, r. *séredb* (Schuster-Šewc III, 1349–1350). Večinoma se v slovanskih jezikih pojavljajo odrazi ženskega spola **serda*. Schuster-Šewc III, 1350, rekonstruira samostalnik **serdb* kot izhodiščno *i*-debló. Ker se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavljajo tudi odrazi moškega spola in ni verjetno, da bi ijevski samostalnik ženskega spola prešel v moški spol, samostalnik *sred* obravnavam kot možni odraz praslovanskega ijevskega samostalnika moškega spola.

Samostalnik *sred* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 6-krat.

Trubar: samostalnik *sred* se pojavlja v 3 delih (TE 1555, TT 1557, TT 1581–82), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	/
R	/
D	/
T	sred [2]: <i>fred</i>
M	sredu: <i>fredu</i>

Iz oblike Med *sredu* vidimo, da je bil samostalnik *sred* v Trubarjevih delih moškega spola, sklanjal pa se je najverjetneje po ojevski sklanjatvi. Samostalnik *sred* je namreč stalno naglašen na osnovi.

Dalmatin: samostalnik *sred* se pojavlja v DB 1584, skupaj 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	sred: <i>fred</i>

Iz oblike tožilnika ednine ne moremo določiti ne spola ne sklanjatve, ki ji je samostalnik *sred* v DB 1584 pripadal.¹⁴⁵

Juričič: samostalnik *sred* se v JPo 1578 pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	/
M	sridu: <i>fridu</i>

V JPo 1578 se pojavlja oblika Med *sridu*, ki odraža ojevsko sklanjatev in odraz *i* za jat. Ker je bil Juričič ikavski Čakavec sam odraz *i* za jat ne pomeni, da je le-ta nenaglašen. Po obliki Med *srejdu* iz TkM 1579 lahko celo z veliko verjetnostjo sklepamo, da je bil prvi zlog naglašen.

Tulščak: samostalnik *sred* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	/
M	srejdu: <i>freidu</i>

Oblika mestnika ednine *srejdu* je naglašena na osnovi in kaže na odraz ojevske sklanjatve.

¹⁴⁵ Prim. »fkusi *fred* krajeu« (DB 1584, III, 23a).

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *sred* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [6] I: *sred* [3]. M: *sredu*, *srejdu*, *sridu*.

Iz oblike mestnika ednine, izpričane v TE 1555, JPo 1578 in TkM 1579, lahko sklepamo, da je bil samostalnik *sred* moškega spola in da se je sklanjal po slovenski ojevski sklanjatvi.

Ednina	
	o
I	/
R	/
D	/
T	<i>sred</i>
M	<i>sredu</i>

2.3.49 *Tast*

Samostalnik *tast* "socer" (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **tǫstb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *tǫst*, bg. *tǫst*, mk. *test*, stsl. *tǫstb*, Red *tǫsti* m, stč. *test*, Red *cti*, slk. *test*, stp. *ciešć*, Red *ćcia*, p. *tešć*, Red *tešcia*, r. *testb*, br. *cescb*, Red *cescja*, ukr. *testb*, Red *testja* (ESSJ IV, 155–156). Iz gradiva je razvidno, da se je samostalnik **tǫstb* nedvomno sklanjal po ijevski sklanjatvi (stsl. Red *tǫsti*). Moški spol je prekriven z naravnim spolom, prim. pomen "ženin ali možev oče" (SSKJ).

Samostalnik *tast* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 61-krat.

Trubar: samostalnik *tast* se pojavlja v 5 delih (TT 1557, TR 1558, TC 1575, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 6-krat.

Ednina [6]	
I	<i>tast</i> [3]: <i>taft</i>
R	/
D	<i>tastuvi</i> [2]: <i>taftuui</i> , <i>taftuvi</i>
T	<i>tastu</i> : <i>taftu</i>

V imenovalniku ednine se pojavlja oblika *tast*, ki odraža vokalizacijo cirkumfektiranega polglasnika v *a*. Prav takšno stanje odražajo tudi ostale izpričane oblike. V dajalniku se pojavlja oblika *tastuvi*, ki odraža slovensko ujevsko sklanjatev. Prav tako oblika tožilnika ednine *tastu* kaže na odraz slovenske ujevske sklanjatve in podspol živosti.

Dalmatin: samostalnik *tast* se pojavlja v 3 delih (DPa 1576, DB 1578, DB 1584), skupaj 48-krat.

Ednina [48]	
I	tast [27]: <i>taft</i>
R	t a/e stu [7]: <i>taftu</i> [6]; <i>teftu</i>
D	tastuvi [6]: <i>taftuvi</i> tastu [4]: <i>taftu</i> ♦ [10]
T	tastu [2]: <i>taftu</i>
M	/
O	tastum [2]: <i>taftum</i>

Rodilniška oblika *teftu* verjetno kaže na polglasniški izgovor *e* in verjetno tudi na naglašeno končnico [təstû]. Sicer izpričane oblike odražajo slovensko ujevsko sklanjatev. Oblika *tastum* v orodniku je zelo verjetno naglašena na končnici, enako tudi ostale oblike (Red/Ded/Ted [tas'tu:], Ded [tas'tu:vi]).

Krelj in Juričič: samostalnik *tast* se pojavlja v KPo 1567, skupaj 1-krat, v JPo 1578 tudi 1-krat.

Ednina	
I	tast: <i>taft</i>

Ednina	
I	tast: <i>taft</i>

Imenovalniška oblika je za ugotavljanje sklanjatvenega vzorca nepovedna.

Megiser: samostalnik *tast* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	tast: <i>tást, taft</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik *tast* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	tastuvi: <i>taftuui</i>

Bohorič: samostalnik *tast* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	tast: <i>taft</i>
R	tasta: <i>tafta</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *tast* v ostalih delih

Imenovalniška oblika *tást* v MD 1592 ponazarja dolg naglašen *a*. Ded *tastuvi* iz *P 1563 nakazuje slovensko ujevsko sklanjatev, Red *tasta* iz BH 1584 pa ojevsko sklanjatev.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *tast* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [61] I: *tast* [34], *tást*. R: *tastu* [6], *testu*, *tasta*. D: *tasuvi* [9], *tastu* [4]. T: *tastu* [3]. O: *tastum* [2].

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se pri sklanjatvi samostalnika *tast* kažeta dva vzorca. Najbolj izrazit je ujevski sklanjatveni vzorec, v katerem je izpričan tudi podspol živosti; v rodilniku in deloma v dajalniku pa se že nakazuje ojevski sklanjatveni vzorec. Obliki Oed *tastum* in Ded *tastu* sta prekrivni.

Ednina		
	u	o
I	<i>tast?</i>	<i>tast?</i>
R	<i>tastu</i>	<i>tasta</i>
D	<i>tastuvi</i> / <i>tastu?</i>	<i>tastu?</i>
T	<i>tastu</i>	/
M	/	/
O	<i>tastum?</i>	<i>tastum?</i>

2.3.50 Tat

V sodobnem slovenskem knjižnem jeziku je samostalnik *tât* "fur", Red *tâta* in *tâtû* (SSKJ) moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **tâtъ* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: stcsl. Red *tati*, Imn *tatije*, Omn *tatъmi* (Miklošič 1856, 47), hr. in sr. *tât*, dl. *taś*, r. *tať* (ESSJ IV, 156). Odraz Red *tati* in Omn *tatъmi* iz stcsl. kaže na uvrstitev samostalnika *tatъ* v ijevsko sklanjatev, stcsl. oblika Imn *tatije* kaže na odraz moškega spola. S stališča praindoevropskega izhodišča oz. pie. tvorbe ni samoumevno, da je samostalnik **tatъ* (razen morda zaradi naravnega spola) moškega spola. »Tako nastale osnove z izglasnim **-t-* oz. prestrukturirane osnove z izglasnim **-ti-* ← **-t-i-* so bile, kakor kaže stanje v posameznih indoevropskih jezikih, po prehodu pide. binarnega sistema spola v ternarni uvrščene med samostalnike ženskega spola. S tega stališča je prehod slovanskega in staroirskega leksema [*tâid*] k samostalnikom moškega slovničnega spola, kakor je bilo opisano zgoraj, treba razumeti kot sekundarni razvoj, torej inovacijo« (Repanšek 2010, 168).

Samostalnik *tat* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 246-krat.

Trubar: samostalnik *tat* se pojavlja v 15 delih (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 136-krat.

	Ednina [61]	Množina [75]
I	<i>tat</i> [52]	tatje [54]: <i>tatye</i> [26], <i>tatie</i> [17], <i>tatje</i> [11] tati [2]: <i>taty</i> ♦ [56]
R	/	tatov: <i>tatou</i>
D	<i>tatu</i>	<i>tatum</i> [3] tatjem: <i>tatiem</i> ♦ [4]
T	<i>tatu</i> [8]	tatje [9]: <i>tatye</i> [6], <i>tatie</i> [3] tati [2]: <i>taty</i> ♦ [11]
M	/	/
O	/	<i>tatmi</i> [3]

V ednini se v imenovalniku pojavlja oblika *tat*. Oblika Ded *tatu* je lahko nastala ali kot odraz slovenske ojevske sklanjatve ali (slovenske) ujevske sklanjatve. Oblika Ted *tatu* je enaka Red in odraža podspol živosti.

V množini v imenovalniku močno prevladuje podedovana ijevška oblika *tatje*, v TT 1557 in TR 1558 se pojavlja tudi pisna različica *taty*, ki kaže na naglas na končnici in na odraz ojevskega sklanjatvenega vzorca. V Rmn je izpričana slovenska ojevska oblika *tatov*. V Dmn prevladuje ojevska oblika *tatum* s končniško naglašnim cirkumflektiranim zlogom. V TC 1575 se pojavlja oblika *tatiem*, katere končnica kaže na podedovano slovensko ijevsko stanje in na podaljšano osnovo *tatj-*. V Tmn prevladuje oblika *tatje*, ki je nastala s podaljšavo osnove *tatj-*, na katero se pritika ojevska končnica *-e*. V TO 1564 in TPo 1595 se pojavlja še končniško naglašen odraz podedovane ijevške oblike *taty*. V Omn se pojavlja odraz podedovane oblike *tatmi*.

Dalmatin: samostalnik *tat* se pojavlja v 6 delih (DJ 1575, DB 1578, DPr 1580, DC 1580, DB 1584, DC 1585), skupaj 63-krat.

	Ednina [41]	Množina [22]
I	<i>tat</i> [36]	tatje [15]: <i>tatje</i> [14], <i>tatie</i>
R	<i>tatu</i>	/
D	<i>tatu</i> [2]	tatom
T	<i>tatu</i> [2]	tati: <i>taty</i> tate: <i>taté</i> ♦ [2]
M	/	/
O	/	tatmi [4]: <i>tatmy</i> [3], <i>tatmi</i>

V ednini so podobno kot v Trubarjevih delih izpričane oblike odraz ujevškega sklanjatvenega vzorca.

V množini je izpričana oblika Imn *tatje* odraz podedovanega stanja. V Dmn je oblika *tatom* odraz ojevske sklanjatve. Oblika Tmn *taty* odraža podedovano stanje ijevške sklanjatve, oblika Tmn *taté* je odraz ojevske sklanjatve. Obe obliki odražata naglas na končnici: [tatê], [tatí]. Izpričana prvotno ijevška oblika Omn *tatmi* (trikrat *tatmy*) kaže na naglas na končnici.

Krelj in Juričič: samostalnik *tat* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 4-krat, v JPo 1578 pa 33-krat.

	Ednina [3]	Množina
I	<i>tat</i>	/
R	/	/
D	/	/
T	<i>tatu</i> [2]	tati: <i>tatti</i>

	Ednina [15]	Množina [18]
I	<i>tat</i> [12]: <i>tat</i> [10], <i>tak!</i> , <i>tad!</i>	tatje [12]: <i>tatye</i> [10], <i>tatie</i> [2]
R	/	tatov [2]: <i>tatou</i>
D	/	<i>tatom</i>
T	<i>tatu</i> [3]	tati [2]: <i>tati</i> , <i>tatti</i>
M	/	/
O	/	<i>tatmi</i>

V ednini je nakazan ujevski sklanjatveni vzorec. V JPo 1578 sta v Ied zanimivi različici *Tak* in *Tad*. Lahko gre za napaki, lahko pa tudi za fonetični spremembi (*žrd* → *žrk*¹⁴⁶ in hiperkorekcijo *tad*).

V množini se v imenovalniku pojavlja odraz podedovane oblike *tatje*. V rodilniku se pojavlja slovenska ojevska oblika *tatov*, v dajalniku je tudi odraz ojevske oblike *tatom*. V tožilniku se pojavlja odraz podedovane ijevske oblike *tati*, prav tako v orodniku oblika *tatmi* odraža podedovano ijevsko stanje.

Megiser: samostalnik *tat* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 5-krat.

	Ednina [5]
I	<i>tat</i>

Tulščak: samostalnik *tat* se pojavlja 2-krat.

	Množina [2]
I	/
R	tatov: <i>tatou</i>
D	/
T	/
M	/
O	<i>tatmi</i>

¹⁴⁶ Prim. »kadarbi hishni Ozha snal, katero Vro ima Tad prit« (JPo 1578, III, 103) in »poprei fam bil Rasboinik, Tak, Buhernik inu odertnik Vbosih Liudy« (JPo 1578, III, 204b [= III, 114b]). Lahko gre za podoben pojav, kot je narečni premik *žrd* → *žrk* (prim. Furlan 2011b, 46–56).

Bohorič: samostalnik *tat* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>tat</i>
R	tata: tata

Trošt: samostalnik *tat* se pojavlja 1-krat.

Množina	
I	tatje: <i>tatie</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *tat* v ostalih delih

V ednini se nakazuje ojevska sklanjatev, v množini pa ijevška. Oblika Rmn *tatov* iz TkM 1579 najverjetneje odraža slovensko ojevsko sklanjatev.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *tat* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [126] I: *tat* [104], *tad*, *tak*. R: *tatu*, *tata*. D: *tatu* [3]. T: *tatu* [15].

Mn [119] I: *tatje* [82], *taty* [2]. R: *tatov* [4]. D: *tatum* [3], *tatom* [2], *tatjem*. T: *tatje* [9], *taty* [3], *tati* [3], *taté*. O: *tatmi* [6], *tatmy* [3].

V ednini je pri vseh avtorjih razen v BH 1584 prisoten samo ujevski sklanjatveni vzorec. Dajalniška oblika *tatu* je prekrivna z ojevskim sklanjatvenim vzorcem.

V množini lahko pri sklanjanju samostalnika *tat* prepoznamo tri sklanjatvene vzorce. Najbolj pogost je ijevski sklanjatveni vzorec, ki s podaljšano osnovo *tatj-* prehaja v mehko ojevsko sklanjatev. Ker pa se pri vseh avtorjih pojavljajo (kjer so izpričane) v imenovalniku, tožilniku in orodniku ijevske, v rodilniku in dajalniku pa ojevske oblike, lahko predvidevamo, da gre v množini za enoten moški mešani sklanjatveni vzorec.

	Ednina		Množina			
	u	o	i	i*	o	mešani
I	<i>tat?</i>	<i>tat?</i>	<i>tatje</i>	/	<i>tati</i>	<i>tatje</i>
R	<i>tatu</i>	<i>tata</i>	/	/	<i>tatov</i>	<i>tatov</i>
D	<i>tatu?</i>	<i>tatu?</i>	/	<i>tatjem</i>	<i>tatom</i> / <i>tatum</i>	<i>tatom</i> / <i>tatjem</i>
T	<i>tatu</i>	/	<i>tati</i>	<i>tatje</i>	<i>tate</i>	<i>tatje</i> / <i>tati</i>
M	/	/	/	/	/	/
O	/	/	<i>tatmi</i>	/	/	<i>tatmi</i>

2.3.51 Trst

Samostalnik *třst* "vitis" (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Pleteršnik navaja tudi obliko Red *trstû* ter obliko ženskega spola *třst*, Red *trstî*. Praslovanski samostalnik **trъstь* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje

odraze: hr. in sr. *třst*, Red *třsti*, stbg. *trǣstb*, stesl. *trǣstb*, č. *třesť*, slk. *trst'*, p. *treść*, r. *tróstb* ž, ukr. *trostb* (ESSJ IV, 237). Posredno na ijevski izvor samostalnika **trǣstb* kaže tudi stesl. manjšalnica *trǣstbca* in kolebanje med moškim in ženskim spolom v stari ruščini: »*Trostb bo ne pišetb sama*« (ž); »*hoditi po gorodu, zvati trostemb trjasomomъ*« (m) (Sreznevskij III, 1013–1014).

Samostalnik *trst* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 84-krat.

Trubar: samostalnik *trst* se pojavlja v 6 delih (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 34-krat.

Ednina [34]	
I	trst [2]: <i>terst</i> , <i>terft</i>
R	trsta [4]: <i>terfta</i>
D	/
T	trst [25]: <i>terft</i> [17], <i>terst</i> [5], <i>tarft</i> [3]
M	/
O	trst u/o m [3]: <i>terftum</i> [2]; <i>terftom</i>

Vse izpričane oblike kažejo na sklanjanje po ojevski sklanjatvi. V Oed obstaja variantna končnica *-um*, ki zaradi *u* namesto *o* odraža padajoči naglas.

Dalmatin: samostalnik *trst* se pojavlja v 5 delih (DPa 1576, DC 1579, DB 1584, DC 1584, DM 1584), skupaj 20-krat.

Ednina [20]	
I	trst [2]: <i>tèrft</i>
R	/
D	/
T	trst [16]: <i>tèrft</i> [11], <i>terft</i> [5]
M	/
O	trstom [2]: <i>tèrftom</i>

Vse izpričane oblike odražajo ojevsko sklanjatev.

Krelj in Juričič: samostalnik *trst* se pojavlja v KPo 1567, skupaj 9-krat, v JPo 1578 pa 13-krat.

Ednina [9]	
I	trst [4]: <i>tàrft</i>
R	/
D	/
T	trst [5]: <i>tèrft</i> [3], <i>tàrft</i> [2]

Ednina [13]	
I	trst [4]: <i>tarft</i>
R	trsta [3]: <i>terfta</i> [2], <i>tarfta</i>
D	/
T	trst [6]: <i>terft</i> [4], <i>tarft</i> [2]

Pojavljajo se oblike, ki odražajo ojevsko sklanjatev.

Megiser: samostalnik *trst* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	trst: <i>tarft</i> , <i>tàrst</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *trst* se pojavlja v 2 delih (TfM 1595, TfC 1595), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	/
R	/
D	/
T	trst: <i>terft</i> , <i>tèrft</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik *trst* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	trst: <i>terft</i>

Bohorič: samostalnik *trst* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	trst: <i>tèrft</i>
R	trsta: <i>tèrfta</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *trst* v ostalih delih

Nakazana oblika Red odraža ojevsko sklanjatev.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *trst* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [83] I: *trst* [15]. R: *trsta* [8]. T: *trst* [55]. O: *trstom* [3], *trstum* [2].

Pri avtorjih, ki imajo izpričane povedne oblike, se pojavljajo odrazi ojevskega vzorca, zato sklepam, da se je samostalnik *trst* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja sklanjal po ojevskem vzorcu. V Oed obstaja variantna končnica *-um*, ki odraža razvoj padajoče naglašene *o* v *u*.

Ednina	
	<i>o</i>
I	<i>trst</i>
R	<i>trsta</i>
D	/
T	<i>trst</i>
M	/
O	<i>trstom</i> / <i>trstum</i>

2.3.52 Zet

Samostalnik *zēt* "gener", Red *zēta* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **zētъ* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *zēt*, bg. *zet*, mk. *zet*, stosl. *zētъ*, č. *zet'*, slk. *zat'*, p. *zięć*, r. *zjatъ*, Imn *zjatъjá*, br. *zjacъ*, ukr. *zjatъ* (ESSJ IV, 406). Da samostalnik **zētъ* ni pripadal ojevski sklanjatveni paradigmi, ampak ijevski, kažejo odrazi izglasnega *t*, ki ni jotiran, ter stosl. edninske oblike roditelja in dajalnika *zēti* (SJS I, 692).

Samostalnik *zet* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 30-krat.

Trubar: samostalnik *zet* se pojavlja v TPo 1595, skupaj 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	zetu: <i>setu</i>

V TPo 1595 se samostalnik *zet* pojavlja v dajalniku ednine, ki odraža ojevski sklanjatveni vzorec.

Dalmatin: samostalnik *zet* se pojavlja v 2 delih (DB 1578, DB 1584), skupaj 23-krat.

	Ednina [17]	Množina [6]
I	zet [10]: <i>set</i>	zetje [3]: <i>setie</i> [2], <i>setje</i> zeti: <i>seti</i> [4]
R	zeta: <i>seta</i>	/
D	zetu [2]: <i>setu</i>	/
T	zeta [4]: <i>seta</i>	/
M	/	/
O	/	zetmi [2]: <i>setmi</i>

V Dalmatinovih delih se *zet* v ednini sklanja po odrazih ojevske sklanjatve. V množini je odraz ojevske sklanjatve imenovalnik *zeti*, Imn *zetje* in Omn *zetmi* pa sta odraz ijevске sklanjatve.

Megiser: samostalnik *zet* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	zet: <i>fet</i>

Bohorič: samostalnik *zet* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	zet: <i>Set</i>
R	zeta: <i>Seta</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *zet* se pojavlja v TfC 1595, skupaj 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	zetuvi: <i>ſetuvi</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *zet* v ostalih delih

V TfC 1595 izpričana oblika samostalnika *zet*, Ded *zetuvi*, izkazuje ujevski sklanjatveni vzorec. V BH 1584 oblika Red *zeta* odraža ojevski sklanjatveni vzorec.

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *zet* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [24] I: *zet* [14]. R: *zeta* [2]. D: *zetu* [3], *zetuvi*. T: *zeta* [4]. **Mn** [6] I: *zetje* [3], *zeti*. O: *zetmi* [2].

V ednini sta prisotna ujevski in ojevski sklanjatveni vzorec. Glede na to, da je v praslovanščini samostalnik **zětb* staroakutiran, prehod v ujevsko sklanjatev ni pričakovano. Lahko je do njega prišlo po analogiji s **ſŷnъ*, ker označuje sorodstveno razmerje "hčerin mož v odnosu do njenih staršev" (SSKJ). V množini je ojevski sklanjatveni vzorec prisoten samo v imenovalniku, sicer (v množini) prevladuje ijevski sklanjatveni vzorec.

	Ednina		Množina	
	u	o	o	i
I	<i>zet?</i>	<i>zet?</i>	<i>zeti</i>	<i>zetje</i>
R	<i>zetu</i>	<i>zeta</i>	/	/
D	<i>zetuvi / zet?</i>	<i>zetu?</i>	/	/
T	/	<i>zeta</i>	/	/
M	/	/	/	/
O	/	/	/	<i>zetmi</i>

2.3.53 Zver

Samostalnik *zvēr* "bestia", Red *zverî* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku ženskega spola in se sklanja po drugi ženski sklanjatvi. Praslovanski ijevski samostalnik moškega spola **zvěrb*¹⁴⁷ ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. *zviđer*, sr. *zvēr*, Red *zvêri*, bg. *zvjар* m, mk. *dzver*, r. *zverb* m, Red *zverja*, č. *zvěř*, Red *zvěře*, slk. *zver*, Red *zveri* in *zver*, Red *zvera*, p. *zwierz*, Red *zwierza*, ukr. *zvir*, Red *zvira/zviru*, br. *zver*, Red *zvera* (ESSJ IV, 429). V stosl. so izpričane ijevске oblike: Ded *zvêri*, Imn *zvêrie*, *zvêrije*,

¹⁴⁷ Kapović 2009, 240, razlaga akcentsko paradigmo c v tem primeru kot sekundarno. Za izhodiščno predpostavlja akcentsko paradigmo a: **zvěrb*.

dzvěrije, *Rmn zvířii*, *dzvěrei*, *Dmn zvířьmb* in *Omn zvířьmi* (SJS I, 667). Iz gradiva je razvidno, da so odrazi samostalnika *zvěrb v ostalih slovanskih jezikih večinoma moškega spola. Navedene oblike iz stsl. nedvomno pričajo o tem, da je bil samostalnik *zvěrb moškega spola in da se je sklanjal po ijevski sklanjatvi.

Samostalnik *zver* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 21-krat.

Trubar: samostalnik *zver* se pojavlja v 3-delih (TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 13-krat.

Ednina [13]	
I	zvir [12]: <i>Suyr</i> [8], <i>svyr</i> [2], <i>fvyr</i> , <i>Svyr</i>
R	/
D	/
T	zvir: <i>svyr</i>

V Trubarjevih delih je samostalnik *zver* že ženskega spola.¹⁴⁸

Dalmatin: samostalnik *zver* se pojavlja v DB 1584, skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	zvir: <i>svir</i>
R	/
D	/
T	zvir [2]: <i>svir</i>

Enako kot v Trubarjevih delih je tudi v Dalmatinovih samostalnik *zver* ženskega spola.

Megiser: samostalnik *zver* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Ednina [3]	
I	zvir: <i>svir</i> , <i>suir</i> , <i>svír</i>

Bohorič: samostalnik *zver* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	zvier: <i>Svier</i>
R	zvieri: <i>Svieri</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *zver* v ostalih delih

V BH 1584 nakazana sklanjatev je ženska ijevska.

¹⁴⁸ Prim. »*ta perua Suyr*« (TT 1577, 290).

Splošni prikaz oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *zver* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [21] I: *zvyr* [16], *zvier*. R: *zvieri*. T: *zvir* [3].

Izpričan sklanjatveni vzorec je ženski ijevski.¹⁴⁹

Ednina	
	i
	ž
I	<i>zver</i>
R	<i>zveri</i>
D	/
T	<i>zver</i>

2.3.54 Žal

Samostalnik *žal* "dolor, maeror", Red *žála* ali *žáli* (SSKJ) je v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega ali ženskega spola in se sklanja po prvi moški ali drugi ženski sklanjativi. V Pleteršnikovem slovarju je samostalnik *žal*, Red *žali* samo ženskega spola. Praslovanški samostalnik **žalb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hr. in sr. *žào* (*mi je*) "žal (*mi je*)", mk. *žal* m, bg. *žal* ž, stcsl. *žalb*, č. *žal*, *žel* m, slk. *žial'* m, p. *žal* m, r. *žalb* ž, br. *žalb* m, ukr. *žalb* m (ESSJ IV, 434–435). V slovanskih jezikih se pojavljajo odrazi moškega in ženskega spola, kar verjetno kaže na ijevsko izhodišče moškega spola ali pa na soobstoj moškega *jo*-debla in ženskega *i*-debla. Derksen 2008, 553–554, rekonstruira samostalnik **žalb* kot ženski ijevski iz prvotnega soglasniškega debla. Schuster-Šewc IV, 1786, rekonstruira samostalnik **žalb* moškega spola.

Samostalnik *žal* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 197-krat.

Trubar: samostalnik *žal* se pojavlja v 10 delih (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TO 1564, TPs 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1581–82, TPo 1595), skupaj 66-krat.¹⁵⁰

Ednina [66]	
I	ž[a/o]l [53] m/ž: <i>shal</i> [38], <i>fhal</i> [11], <i>fhall</i> [2], <i>fsal!</i> ; <i>shol</i>
R	/
D	/
T	žal [13] m/ž: <i>shal</i> [10], <i>fhal</i> [3]

¹⁴⁹ Prim. TT 1577 in TT 1581–82: »*ta perua Suyr*« (TT 1577, 290), »*ta druga Suyr*« (TT 1577, 290), »*ta tretya Suyr*« (TT 1577, 290), »*ta zheterta Suyr*« (TT 1577, 291). V DB 1584: »*ena Svir*« (DB 1584 II, 158b), »*fo pak ty preprofti ludje vidili to Svir*« (DB 1584, III, 74b); V TPo 1595 npr. »*ena druga nepametna svyr*« (TPo 1595, II, 201), »*fkusi kravo ali eno drugo svyr*« (TPo 1595, II, 255).

¹⁵⁰ Zaradi nepovednosti zgledov pri samostalniku *žal* nimam analize po posameznih avtorjih.

Dalmatin: samostalnik *žal* se pojavlja v 9 delih (DJ 1575, DPa 1576, DB 1578, DC 1579, DC 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585), skupaj 85-krat.

Ednina [85]

I	žal [46] m/ž: <i>shal</i> [45], <i>shàl</i>
R	/
D	/
T	žal [39]: m/ž: <i>shal</i> [36], <i>shàl</i> [3]

Krelj in Juričič: samostalnik *žal* se pojavlja v 2 Kreljevih delih (KB 1566, KPo 1567), skupaj 5-krat, v JPo 1578 pa 14-krat.

Ednina [5]

I	žal [2] m/ž: <i>shal</i>
R	/
D	/
T	žal [3] m/ž: <i>shal</i>

Ednina [14]

I	žal [11] m/ž: <i>shal</i>
R	/
D	/
T	žal [3] m/ž: <i>shal</i>

Megiser: samostalnik *žal* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]

I	/
R	/
D	/
T	žal m/ž: <i>shal</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *žal* se pojavlja v 2 delih (TfM 1595, TfC 1595), skupaj 16-krat.

Ednina [16]

I	ž a/o [13] m/ž: <i>shal</i> [12]; <i>shol</i>
R	/
D	/
T	žal [3] m/ž: <i>shal</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik *žal* se pojavlja 3-krat.

Ednina [3]

I	ž a/o m/ž: <i>shal</i> , <i>shall</i> ; <i>shol</i>
---	--

Bohorič: samostalnik *žal* se pojavlja v BH 1584, skupaj 1-krat.

Ednina	
I	/
R	/
D	/
T	žal m/ž: <i>shal</i>

Trošt: samostalnik *žal* se pojavlja 3-krat.

Ednina [3]	
I	žal [2] m/ž: <i>shal</i>
R	/
D	/
T	žal m/ž: <i>shal</i>

Znojilšek: samostalnik *žal* se pojavlja 2-krat.

Ednina [2]	
I	žal m/ž: <i>shal</i>

Splošni pregled oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *žal* slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [197] I: *žal* [128], *žol* [3], *žàl*. T: *žal* [62], *žàl* [3].

Zapis *shol* odraža labializiran *a*, *shàl* (DB 1584) pa kratko naglašen *a*. Slednji zapis je najverjetneje odraz starega akuta v slovenskih zadnjih ali edinih zlogih.

Samostalnik *žal* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja le v besednih zvezah *žal mi je*, oz. (*nekaj, komu*) *žal dej* »nekomu postati hudo, prizadeti koga, užalostiti koga«. Iz rabe samostalnika *žal* v 16. stoletju ne moremo razbrati, katerega spola je bil, in zato tudi ne, po katerem sklanjatvenem vzorcu se je sklanjal. Pravzaprav se ne da niti ugotoviti, katere besedne vrste je. Nastopa le še kot del povedka, ki je vezan na imenovalniško obliko, oz. v prislovni rabi. Zato je vsaka podrobna analiza vprašljiva ne samo z vidika spola oz. uvrstitve v sklanjatveni vzorec, ampak celo z vidika uvrstitve v samostalniško besedo. Kot samostalnik (ženskega spola) je obravnavan v Kostelskem slovarju in Pleteršnikovem slovarju, SSKJ in Slovenski pravopis pa ga obravnavata kot prislov ali povedkovnik.

Ednina	
I	<i>žal?</i>
R	/
D	/
T	<i>žal?</i>

2.3.55 Želod

V sodobnem slovenskem knjižnem jeziku je samostalnik *želod* "glans", Red *želóda* (SSKJ) moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **želǫdb* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *žělūd* m, bg. *žèlɔd* m, sl. *želodb* m, č. *žalud* m, slk. *žalud'* m, gl. *žoldž* m, dl. *žolž* m, p. *žolqdz* ž, r. *žèludɔ* m, ukr. *žóludɔ* m, plb. *zelód* m (ESSJ IV, 444–445).

Samostalnik *želod* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 4-krat.

Megisier: samostalnik *želod* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 4-krat.

Ednina [4]

I ž e/o lod: <i>fhelod</i> [2], <i>shelod</i> ; <i>sholod</i>

Spol iz izpričanih oblik ni razviden. Pisna različica *sholod* lahko odraža vokalno harmonijo.

Splošni prikaz sklanjatvenih vzorcev samostalnika *želod* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Pojavlja se samo oblika imenovalnika ednine *želod*,¹⁵¹ iz katere ni razviden niti spol niti sklanjatveni vzorec.

Ednina

I <i>želod</i> ?

2.3.56 Žerjav

Samostalnik *žerjäv* "grus", Red *žerjáva* (SSKJ) je v slovenskem knjižnem jeziku moškega spola, podspola živosti in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. Praslovanski samostalnik **žerǫvb* ima v ostalih slovanskih jezikih naslednje odraze: hrv. *žèrāv* m, sr. *ždrāl̑j* m, mk. *žerav* m, bg. *žèrav* m, cls. *žeravb* m, č. *žeráv* m, p. *žóraw* m, gl. *žóraw* m, dl. *žorawa* ž, r. *žurávɫb*, Red *žuravljá* m, br. *žórov* m, ukr. *žuravélb* m (ESSJ IV, 449). V vzhodnoslovanskih jezikih je viden prehod v mehko ojevsko sklanjatev. Sreznevskij I, 860, navaja str. zgled iz 13. stoletja »*jastrjabi /.../ sbrny i žeravi jemljutɔ*«, ki kaže na odraz ijevske sklanjatve v Tmn. Pri odrazu ojevske sklanjatve bi pričakovali obliko *žeravja*, kot npr. *konja*: »*izmɔroša konja vsja*« (Sreznevskij I, 1272); *ja* kot odraz za **ǰ*. Derksen 2008, 558, obravnava samostalnik **žeravb* kot moško *jo*-debló, izvorno iz soglasniškega debla.

Samostalnik *žerjav* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 7-krat.

¹⁵¹ Gre za primere iz slovarjev, kjer so samo našteté ustreznice. V MD 1592 za nemško *Eycheln* (*shelod*) (D3b), *Aichel* (*sholod*) (A2a), v MTh 1603 pa za latinsko *glans* (*fhelod*) (I, 602) in *balanus* (*fhelod*) (I, 162–163).

Dalmatin: samostalnik *žerjav* se pojavlja v DB 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]
I žerjav: <i>Sherjau</i>

Pojavlja se oblika Ied *žerjav*, iz katere sklanjatveni vzorec ni razviden.

Megiser: samostalnik *žerjav* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 3-krat.

Ednina [3]
I žerjav: <i>sherjav, sherjav, sherjav</i>

Bohorič: samostalnik *žerjav* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]
I žerjav: <i>Sherjav</i>
R žerjava: <i>Sherjava</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *žerjav* v ostalih delih

Poleg oblike Ied *žerjav* je nakazana oblika Red *žerjava*, ki odraža ojevsko sklanjatev.

Splošni pregled oblik in sklanjatvenih vzorcev samostalnika *žerjav* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Ed [7] I: *žerjav* [6]. R: *žerjava*.

Oblika Red *žerjava* iz BH 1584 odraža ojevski vzorec. Ostale oblike same po sebi niso povedne.

Ednina
o
I <i>žerjav</i>
R <i>žerjava</i>

2.3.57 Žolč

Samostalnik *žolč* "fel", Red *žolča* (SSKJ) v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku moškega spola in se sklanja po prvi moški sklanjatvi. V narečjih je lahko tudi ženskega spola, *žôlč*, Red *žolči* (ESSJ IV, 476), in se sklanja po drugi ženski sklanjatvi. Održi praslovanskega samostalnika **zblčb* v ostalih slovanskih jezikih so naslednji: hr. in sr. *žûč*, Red *žûči*, bg. *žľč* m, stosl. *zľčb* ž, slk. *žľč* ž, Red *žľče*, p. *žólč* ž, Red *žólci*, č. *žluč* ž, Red *žluči* in *žluče*, gl. *žolč* m, Red *žolča*, dl. *žolc* m, Red *žolca*, r. *žělčb* ž, Red *žělči*, ukr. *žóvč* ž, Red *žóvči* (ESSJ IV, 476). Održi samostalnika **zblčb* so lahko moškega ali ženskega spola, pojavljajo se tako oblike z vzglasnim z- kot tudi zž-, ki je verjetno nastal pod vplivom prekozložne asimilacije. Bernštejn 1974, 255, navaja samostalnik **zblčb* kot izhodiščno ženskega spola. Derksen 2008, 552,

izvaja samostalnik * *zblčb* iz pie. *ǵ^hl_h, kar kaže na izvorno soglasniško deblo, Eckert 1983, 95, pa izhaja iz pie. *ǵ^hultis, kar kaže na izvorno *i*-deblo. Med možne praslovanske ijevske samostalnike moškega spola samostalnik *žolč* uvrščam zato, ker se zdi malo verjetno, da bi v praslovanščini pri tem samostalniku vzporedno obstajala odraza ojevske in ijevske sklanjatve.

Samostalnik *žolč* se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja 70-krat.

Trubar: samostalnik *žolč* se pojavlja v 6 delih (TE 1555, TT 1557, TPo 1566, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595), skupaj 16-krat.

Ednina [16]	
I	žolč [3] ž: <i>sholzh</i> žolč m/ž: <i>sholzh</i> ♦ [4]
R	žolči/zolči/zəlči ¹ [4] ž: <i>sholzh</i> y [2]; <i>solzhi</i> ; <i>felzhy</i> žəlči m/ž: <i>shelzhi</i> ♦ [5]
D	/
T	zolč m/ž: <i>folzh</i>
M	/
O	zəlčjo/žəlčjo/žolčjo [6] ž: <i>feltzhio</i> [2], <i>felzhio</i> ; <i>shelzhio</i> [2]; <i>sholzhjo</i>

¹ Pri odrazih samostalnika *žolč* zapisujem fonetično podobo odraza zlogotvornega *l*.

V imenovalniku je večina pojavitev oblike *žolč* zagotovo ženskega spola, pri eni pojavitvi iz sobesedila spola ni mogoče razbrati. V rodilniku je večina pojavitev ženskega spola, dvakrat v pisni različici *sholzh*y, ki kaže na naglas na končnici, enkrat v pisni različici *felzhy*, ki kaže na izgovor [zəlči], in enkrat v pisni različici *solzhi*, ki kaže na izgovor [zolči]. Iz ene pojavitve, *shelzhi*, spol iz sobesedila ni razviden, sama pisna različica pa kaže na izgovor [žəlči]. V vseh primerih gre za odraz ijevske sklanjatve. V tožilniku se pojavlja oblika *zolč* (*folzh*), pri kateri spol iz sobesedila ni razviden. V orodniku se pojavljajo oblike, ki odražajo žensko ijevsko sklanjatev. Pisna različica *shelzhio* kaže na izgovor [žəlčjo], različici *feltzhio* in *felzio* na [zəlčjo] in različica *sholzhjo* na izgovor [žolčjo].¹⁵²

Glede na izpričano stanje lahko sklepamo, da je bil samostalnik *žolč* v Trubarjevih delih ženskega spola in se je sklanjal po ijevski sklanjatvi.

Dalmatin: samostalnik *žolč* se pojavlja v 5 delih (DPa 1576, DB 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584), skupaj 31-krat.

Ednina [31]	
I	žolč [5] m: <i>sholzh</i>
R	žolča [3] m: <i>sholzha</i>
D	/
T	žolč [4] m: <i>sholzh</i> žolč [9] m/ž: <i>sholzh</i> ♦ [13]
M	/
O	žolčom [8] m: <i>sholzhom</i> žolčjo [2] ž: <i>sholzhio</i> ♦ [10]

¹⁵² Prim. Ramovš 1997 (= 1921), 220: »*shelzhio* (TT 1581–82 II, 122) lahko odraža izgovor žčjjo.«

V imenovalniku se pojavlja oblika *žolč*, ki je nedvomno moškega spola. V rodilniku se pojavlja oblika *žolča*, ki je moškega spola in je odraz ojevske sklanjatve. V tožilniku se pojavlja oblika *žolč*, ki je v štirih primerih zanesljivo moškega spola, v devetih primerih pa spol iz sobesedila ni določljiv. V orodniku se osemkrat pojavlja oblika *žolčom*, ki je moškega spola in je odraz ojevske sklanjatve, dvakrat pa se pojavlja oblika *žolčjo*, ki je ženskega spola in odraz ijevske sklanjatve.

Krelj in Juričič: samostalnik *žolč* se pojavlja v KPo 1567, skupaj 3-krat, v JPo 1578 pa 5-krat.

Ednina [3]	
I	/
R	/
D	/
T	<i>žolc</i> [2] m/ž: <i>sholc</i>
M	/
O	<i>žolcom</i> m: <i>sholcom</i>

Ednina [5]	
I	/
R	/
D	/
T	ž ol/al č [3] m/ž: <i>sholzh</i> [2]; <i>shalzh</i> žalc ž: <i>shalz</i> [4]
M	/
O	<i>žolčjo</i> ž: <i>sholzhio</i>

V tožilniku se pojavlja oblika *žolc*, pri kateri je spol iz sobesedila nedoločljiv. V orodniku se v KPo 1567 pojavlja oblika moškega spola *žolcom*, ki je odraz ojevske sklanjatve in je moškega spola, v JPo 1578 pa oblika *žolčjo*, ki je odraz ijevske sklanjatve in ženskega spola. Ker je bil Juričič Hrvat, ni jasno, ali gre pri zapisih *al* za izgovor *əl* ali *al*. Mislim, da je bolj verjetno, da gre za izgovor *əl*.

Glede na orodniško obliko je bil samostalnik *žolč* v KPo 1567 verjetno moškega spola, v JPo 1578 pa ženskega spola.

Megiser: samostalnik *žolč* se pojavlja v 2 delih (MD 1592, MTh 1603), skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	<i>žolč</i> m/ž: <i>žolč</i> , <i>žòlč</i>

Ene duhovne pejsni: samostalnik *žolč* se pojavlja 4-krat.

Ednina [4]	
I	/
R	/
D	/
T	<i>žolč</i> [3] m/ž
M	/
O	<i>žolčjo ž</i>

Tuščak: samostalnik *žolč* se pojavlja 2-krat.

Ednina [2]	
I	/
R	žolča m: <i>sholzha</i>
D	/
T	/
M	/
O	žolčom m: <i>sholzhom</i>

Bohorič: samostalnik *žolč* se pojavlja v BH 1584, skupaj 2-krat.

Ednina [2]	
I	žolč ž: <i>shèlzh</i>
R	žolči ž: <i>shèlzi</i>

Felicijan Trubar: samostalnik *žolč* se pojavlja v TfC 1595, skupaj 4-krat.

Ednina [4]	
I	/
R	/
D	/
T	žol č/c [3] m/ž: <i>fholz</i> [2]; <i>sholzh</i>
M	/
O	žolčjo ž: <i>sholzhjo</i>

Znojilšek: samostalnik *žolč* se pojavlja 1-krat.

Ednina	
I	žolč m/ž: <i>sholzh</i>

Analiza sklanjatve samostalnika *žolč* v ostalih delih

V TkM 1579 in TfC 1595 so izpričani odrazi moškega spola ojevske sklanjatve, v BH 1584 je nakazana ijevska sklanjatev in s tem verjetno ženski spol, v ZK 1595 iz imenovalniške oblike spol ni razviden.

Splošni pregled oblik in sklanjatvenih vzorov samostalnika *žolč* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

m [23]	Ed I: <i>žolč</i> [5]. R: <i>žolča</i> [4]. T: <i>žolč</i> [4]. O: <i>žolčom</i> [9], <i>žolcom</i> .
ž [21]	Ed I: <i>žolč</i> [3], <i>žèlč</i> . R: <i>žolčy</i> [2], <i>zelčy</i> , <i>zolči</i> , <i>žèlči</i> . T: <i>žalč</i> . O: <i>žolčjo</i> [6], <i>zelčjo</i> [3], <i>želčjo</i> [2].
m/ž [26]	Ed I: <i>žolč</i> [3], <i>žòlč</i> . R: <i>želči</i> . T: <i>žolč</i> [15], <i>žolc</i> [4], <i>žalč</i> , <i>zolč</i> .

Enakovredno se prepletata ojevski sklanjatveni vzorec moškega spola in ženski ijevski sklanjatveni vzorec. V primerjavi s pojavitvami Glede na pojavitve v moškem in ženskem spolu je število pojavitvev, kjer spol iz sobesedila ni razviden, približno enako.

Ednina			
	i	i	o
	ž	m/ž	m
I	<i>žolč?</i>	<i>žolč?</i>	<i>žolč?</i>
R	<i>žolči</i>	/	<i>žolča</i>
D	/	/	/
T	<i>žolč?</i>	<i>žolč?</i>	<i>žolč?</i>
M	/	/	/
O	<i>žolčjo</i>	/	<i>žolčom</i>

2.4 Splošne poteze sklanjatvenih vzorcev odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

V tem poglavju predstavljam vse samostalnike, ki jih obravnavam kot odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, glede na sklanjatvene vzorce, po katerih se sklanjajo.

2.4.1 Trdi ojevski sklanjatveni vzorec

Praslovanski ijevski samostalniki moškega spola se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja najpogosteje odražajo v trdem ali mehkem ojevskem sklanjatvenem vzorcu. Odraze trdega ojevskega vzorca (vsaj v kakšnem sklonu) zasledimo pri 39 samostalnikih: *cesar*, *črv*, *dever*, *drob*, *gnus*, *golob*, *gospod*, *gost*, *gozd*, *jagned*, *jastreb*, *kmet*, *kol*, *labod*, *laket*, *ljudje*, *los*, *medved*, *možgani*, *noht*, *ogel*, *ogenj*, *olov*, *os*, *pastir*, *pečat*, *pelin*, *pot*, *razpot*, *srd*, *sred*, *tast*, *tat*, *trst*, *zet*, *žal*, *želod*, *žerjav*, *žolč*. Samostalnikov, ki se pojavljajo samo v takšnih sklonih,¹⁵³ da bi se lahko uvrstili tudi v kakšen drug (ujevski, ijevski) sklanjatveni

¹⁵³ Pojavljajo se samo v Ied ali/in Ted, kjer spol iz sobesedila ni razviden.

vzorec, je 9: *drob, gnus, labod, los, možgani, ogel, olov, žal, želod*. Trdi ojevski sklanjatveni vzorec lahko shematično predstavimo tako:

	Ednina	Dvojina	Množina
I	-∅	-a	-i
R	-a	-ov / -u	-ov / -∅ / -eh (-ih)
D	-u	-oma (-ama)	-om (-um) / -em
T	-∅ / -a	-a / -u	-e
M	-u / -i	/	-eh / -ih
O	-om (-um)	-ama	-i

Ednina

V imenovalniku ednine je ničta končnica, osnova pa se končuje na soglasnik. Oblika Ied je prekrivna z oblikami Ied vseh ostalih sklanjatvenih vzorcev, v katere so praslovanski ijevski samostalniki prehajali, razen z obliko Ied ajevskega sklanjatvenega vzorca. Praslovanski ijevski samostalniki, katerih odrazi so v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja izpričani v Ied, ki lahko odraža trdi ojevski sklanjatveni vzorec, so: *cesar, črv, drob, gnus, golob, gospod, gost, gozd, jagned, jastreb, kmet, kol, labod, laket, los, medved, noht, ogel, olov, os, pastir, pečat, pelin, pot, razpot, srd, tast, tat, trst, zet, žal, želod, žerjav*.

V rodilniku je končnica -a. Pri obravnavanih samostalnkih se oblika, kjer je končnica izpričana, glasi: *cesara, črva, droba, goloba, gospoda, gosta, gozda, jastreba, kmeta, medveda, ogla, osa*,¹⁵⁴ *pastira, pota, srda, tasta, tata, trsta, zeta, žerjava*. Obliki *cesara* in *pastira* odražata t. i. sekundarno trdo ojevsko sklanjatev zaradi otrditve **r* v *r* in etimološko nista enaki ostalim navedenim oblikam.

V dajalniku je končnica -u. Kjer je oblika izpričana, se glasi: *cesaru, gospodu, gostu, gozdu, jastrebu, kmetu, medvedu, pečatu, potu, srd, tasto, tatu, zetu*. Oblika je lahko prekrivna z odrazom ujevske sklanjatve slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja: *gostu, potu, tasto, tatu, zetu*. V kateri sklanjatveni vzorec se uvršča, je pogojeno z ostalimi izpričanimi sklonskimi oblikami. Oblika *cesaru* je odraz sekundarne trde ojevske sklanjatve, saj je nastala po otrditvi **r* v *r*, podobno kot *cesara* v Red.

V tožilniku obstajata glede na podspol živosti ali neživosti dve končnici. Samostalniki, ki so podspola živosti, imajo končnico -a, ki je izvorno rodilniška: *cesara, črva, goloba, gospoda, medveda, pastira, zeta*. Obliki *cesara* in *pastira* imata enak izvor kot v Red. Samostalniki, ki niso podspola živosti, imajo v Ted ničto končnico, enako v Ied: *drob, gnus, gozd, laket, ogel, pečat, pelin, pot, srd, sred, trst, žal*. Ta oblika je prekrivna z odrazi Ted ijevske (moške in ženske) ter ujevske sklanjatve slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja in izolirana ni povedna za uvrstitev v določen sklanjatveni vzorec.

¹⁵⁴ Dejanska izpričana oblika se glasi *usa*. V splošnem pregledu posodabljam vse fonetične različice v obliko, ki je enaka sodobni knjižni obliki. Za ta poseg sem se odločil zato, ker se mi zdi, da se na ta način poveča preglednost. Moj namen v tem poglavju je prikazati nabor končnic in mislim, da bi oblike, kot je npr. *usa*, samo zmotile preglednost podatkov (takšna oblika bi po abecednem redu prišla na konec abecede, npr. pred obliko *vogla* (Red od *ogel*)).

V mestniku sta pri odrazih praslovanskih ijevskih moških samostalnikov izpričani končnica *-u* in končnica *-i*. Izpričane oblike s končnico *-u* so: *gospodu, gozdu, pečatu, potu, razpotu, srdu, sredu*. Oblika *potu* je lahko prekrivna z odrazom ujevskega sklanjatvenega vzorca slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Oblike s končnico *-i*¹⁵⁵ so lahko prekrivne z odrazom ijevskega sklanjatvenega vzorca: *gospodi, gozdi, poti, srdi*. Pri obliki *gospodi* je prekrivnost z odrazom ijevskega vzorca izrazito pogojena s posameznim avtorjem (delom). Npr. Med *gospodi* v TT 1557, kjer so ostale oblike odraz ijevске sklanjatve, gotovo odraža ijevski vzorec,¹⁵⁶ Med *gospodi* v DB 1584 pa že odraža ojevski vzorec, saj so tudi vse ostale izpričane oblike ojevske.¹⁵⁷

V orodniku se pojavlja končnica *-om* z (nedvomno naglašeno) različico *-um*: *cesarom, drobom, gospodom, kolom, laktom, pastirom, pečatom, pelinom, potom, srdom, trstom; tastum, trstum*. Končnica *-om/-um* je iz trde ojevske sklanjatve prodrla tudi v ujevski sklanjatveni vzorec slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Obliki *cesarom* in *pastirom* odražata enak pojav kot v Red, Ded in Ted. V obliki *potem* se pojavlja tudi končnica *-em*, ki je izvorno mehka ojevška in zato nepričakovana ob trdi osnovi.

Samostalnika *cesar* in *pastir* imata lahko trdo ali mehko osnovo, na katero se lahko pritikajo ali končnice trde ojevske sklanjatve ali končnice mehke ojevske sklanjatve. Samostalniki *dever*, *ogenj* in *žolč* imajo mehko osnovo, na katero se pritikajo končnice trde ojevske sklanjatve. Takšne odraze obravnavam pri mehkem ojevskem sklanjatvenem vzorcu.

Dvojina

V imenovalniku je končnica *-a*: *gospoda, medveda, pota*.

V rodilniku je končnica *-ov*, ki je odraz oblike Rmn, in končnica *-u*, ki je odraz podedovanega stanja. Končnica *-ov* je izpričana v oblikah *gospodov, medvedov*. Končnica *-u* je izpričana v obliki *platu*, ki je prekrivna z odrazom ujevskega sklanjatvenega vzorca slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja.

V dajalniku je končnica *-oma* z različico *-ama*: *gospodoma; gospodama*.

V tožilniku je končnica *-a*, ki je odraz podedovanega stanja, in končnica *-u*, ki je nastala pod vplivom oblike Rdv. Končnica *-a* je izpričana v oblikah *goloba, gospoda, plata, pota*. Končnica *-u* je izpričana v obliki *platu*.

Oblika mestnika dvojine pri odrazih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja ni izpričana.

V orodniku je končnica *-oma*, ki se pojavlja v fonetični podobi *-ama*: *gospodama*, kar je odraz ponaglasnega akanja.

¹⁵⁵ Končnica Med *-i* je lahko odraz nenaglašenege **-ě*, zato jo obravnavam tudi kot končnico trde ojevske sklanjatve. Obravnavane so samo oblike, ki glede na zadnji fonem osnove in na sklonске oblike ne morejo odražati mehkega ojevskega sklanjatvenega vzorca.

¹⁵⁶ Prim. Red *gospodi*, Ded *gospodi*, Ted *gospodi*.

¹⁵⁷ Prim. Red *gospoda*, Ded *gospodu*, Ted *gospoda*.

Množina

V imenovalniku se pojavlja končnica *-i*: *golobi, gospodi, gosti, gozdi, kmeti, ljudi, medvedi, možgani, nohti, pastiri, pečati, poti, sneti, srdi, tati, zeti*. Oblika *pastiri* ima enak izvor kot *pastir* v ednini.

V rodilniku množine se pojavlja končnica *-ov*, ki izvira iz ujevske sklanjatve in je izpričana v oblikah: *črvov, golobov, gospodov, gostov, gozdov, jagnedov, kmetov, medvedov, pastirov, pečatov, potov, tatov*. Obliki *gostov* in *tatov* bi zaradi drugih sklonskih oblik lahko odražali tudi ujevski vzorec. Izpričana je tudi podedovana ničta končnica v obliki *možgan*. Oblika je prekrivna z odrazom Rmn ajevskega sklanjatvenega vzorca, zato ni mogoče z gotovostjo trditi, da je oblika *možgan* v Rmn res moškega spola in s tem odraz ojevskega vzorca.¹⁵⁸ Pri samostalniku *ljudje* je izpričan tudi Rmn *ljudeh* in *ljudih*, ki odraža pridevniško sklanjatev.

V dajalniku je končnica *-om* z (nedvomno naglašeno) različico *-um*: *črvom, gospodom, gostom, kmetom, medvedom, pastiom, tatom; tatum*. Obliki *gostom* in *tatom* bi zaradi drugih sklonskih oblik lahko pripadali ujevskemu vzorcu slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Oblika *pastiom* je podobno kot ostale oblike z osnovo *pastir-* nastala po otrditvi **ř* v *r*. Kot del trdega ojevskega sklanjatvenega vzorca se lahko pojavlja tudi izvorno mehka ojevska končnica *-em* v oblikah *črvem*¹⁵⁹ in *ljudem*, kjer je verjetno naglašena.

V tožilniku je končnica *-e*: *črve, golobe, gospode, gozde, kmete, ljude, medvede, možgane, pastire, pečate, pote, tate*. Oblika *možgane* bi lahko bila tudi ženskega spola in tako odraz ajevskega sklanjatvenega vzorca. Oblika *pastire* ima enak izvor kot ostale oblike z osnovo *pastir-*.

V mestniku sta končnici *-ih* in *-eh*. Končnica *-ih* je izpričana v oblikah *gospodih, ljudih, potih, razpotih*.¹⁶⁰ Končnica *-eh* je odraz trde ojevske sklanjatve in je prešla tudi v slovensko ijevsko sklanjatev. Izpričana je v oblikah: *gozdeh, ljudeh, poteh*.

V orodniku je končnica *-i*, ki je lahko deloma prekrivna z odrazi ijevskega vzorca. Izpričana je v oblikah: *golobi, gospodi, kmeti, koli, ljudi, medvedi, nohti, pečati, poti, sneti*.

2.4.2 Mehki ojevski sklanjatveni vzorec

Odraze mehkega ojevskega vzorca (vsaj v kakšnem sklonu) zasledimo pri 14 samostalnikih: *cesar, čmrlj, dever, kol, ljudje, molj, mozelj, ogenj, pastir, pleš, seženj, snet, srd, žolč*. Mehki ojevski sklanjatveni vzorec lahko shematično predstavimo tako:

¹⁵⁸ Po SSKJ so *možgâni* množinski samostalniki moškega spola in imajo lahko obliko Rmn *možgânov* ali *možgân*.

¹⁵⁹ V TfC 1595; Dmn *črvem*, Tmn *črve*.

¹⁶⁰ Končnica *-ih* je lahko odraz mehke ojevske sklanjatve, lahko pa je tudi odraz nenaglašenege *-*ě*, zato jo obravnavam tudi kot končnico (slovenske) trde ojevske sklanjatve.

	Ednina	Dvojina	Množina
I	- <i>θ</i>	- <i>e</i>	- <i>i</i>
R	- <i>a</i> (- <i>e</i>)	/	- <i>ov</i> / - <i>ev</i>
D	- <i>u</i>	/	- <i>om</i> / - <i>em</i>
T	- <i>θ</i> / - <i>a</i> (- <i>e</i>)	/	- <i>e</i>
M	- <i>u</i> / - <i>i</i>	/	- <i>eh</i> / - <i>ih</i>
O	- <i>om</i> / - <i>em</i>	/	- <i>i</i>

Ednina

V imenovalniku ednine je ničta končnica, osnova se končuje na soglasnik. Oblika Ied je prekrivna z oblikami Ied vseh ostalih sklanjatvenih vzorcev, v katere so praslovanski ijevski samostalniki prehajali, razen z obliko Ied ajevskega sklanjatvenega vzorca. Praslovanski ijevski samostalniki, katerih odrazi so v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja izpričani v Ied, ki lahko odraža mehki ojevski sklanjatveni vzorec, so: *cesar*, *čmrlj*, *dever*, *kol*, *molj*, *mozelj*, *ogenj*, *pastir*, *pleš*, *žolč*.

V roditeljski je končnica -*a* s preglašeno različico -*e*: *cesarja*, *ognja*, *pastirja*, *žolča*; *cesarje*, *pastirje*. Različica -*e*, ki odraža preglašeni *a* za mehкими soglasniki, je značilna za Trubarjeva dela.

V dajalniku je končnica -*u*. Izpričana je v oblikah *cesarju*, *ognju*, *pastirju*.

V tožilniku obstajata glede na živost ali neživost dve končnici. Samostalniki, ki so podspola živosti, imajo končnico -*a* (s preglašeno različico -*e*), ki je izvorno roditeljska: *cesarja*, *čmrlja*, *pastirja*; *cesarje*. Samostalnik *pastir* ima v Ted tudi obliko *pastirija*, ki kaže na podaljšano osnovo *pastirij*-. Samostalnika, ki nista podspola živosti, imata v Ted ničto končnico, enako v Ied: *ogenj*, *žolč*. Ta oblika je prekrivna z odrazi Ted ijevske (moške in ženske) sklanjatve.

V mestniku sta pri odrazih praslovanskih ijevskih moških samostalnikov izpričani končnica -*u* in končnica -*i*. Izpričani obliki s končnico -*u* sta *cesarju* in *ognju*. Oblike s končnico -*i*, ki se potrjujejo v samostalnikih *kolji*, *ognji*, *pastirji*, *pleši*, so lahko prekrivne z odrazom ijevskega sklanjatvenega vzorca. Oblika *pleši* je prekrivna z odrazi ajevskega vzorca samostalnika *pleša* in pri njej ni mogoče ugotoviti, kateremu sklanjatvenemu vzorcu pripada. To, da je končnica -*u* prodrla tudi v mehko ojevsko sklanjatve, verjetno odraža zabrisovanje razlik med trdo in mehko ojevsko sklanjatvijo.

V orodniku se pojavljata končnici -*om* in -*em*. Oblike s končnico -*om* so: *cesarjom*, *deverjom*, *ognjom*, *žolčom*; oblike s podedovano mehko ojevsko končnico -*em* pa: *cesarjem*, *ognjem*, *pastirjem*, *potem*. Oblika *potem* je lahko prekrivna z odrazom (slovenskega) ijevskega vzorca. To, da se končnica trde ojevske sklanjatve pritika na mehko osnovo, priča, da se je občutek za razliko med trdimi in mehкими soglasniki vedno bolj izgubljal.

Dvojina

Izpričana je samo imenovalniška oblika *cesarje*, ki v preglašeni različici -*e* odraža končnico -*a*.

Množina

V imenovalniku se pojavlja končnica *-i*: *cesarji, ljudji, molji, mozelji, pastirji, srdji*. Končnica *-i* se pri samostalniku *ljudje* in samostalniku *srd* pritika na podaljšano osnovo *ljudj-, srdj-*.

V rodilniku množine se pojavlja končnica *-ov/-ev*, ki izvira iz ujevske sklanjatve. Končnica slovenske trde ojevske sklanjatve *-ov* je izpričana v oblikah: *cesarjov, moljov, ognjov, pastirjov, sežnjov*. Končnica slovenske mehke ojevske sklanjatve *-ev* je izpričana v oblikah: *cesarjev, moljev, pastirjev, sežnjev*. To, da se pogosteje pojavlja nepreglašena končnica *-ov*, kaže, da se je občutek mehke osnove (*cesarj-, molj-, ognj-, pastirj-, sežnj-*) izgubljal.

V dajalniku je končnica *-em*, ki je postala značilna (tudi) za slovensko ijevsko sklanjatve. Kot del mehkega ojevskega sklanjatvenega vzorca se lahko pojavlja v obliki *ljudjem* ter v oblikah *cesarjem* in *pastirjem*.

V tožilniku je končnica *-e*: *cesarje, čmrlje, molje, ognje, pastirje*.

V mestniku sta končnici *-ih* in *-eh*. Končnica *-ih* je izpričana v oblikah *cesarjih* in *pastirjih*. Končnica *-ih* je lahko odraz mehke ojevske sklanjatve, lahko pa je tudi odraz nenaglašenege **ě*. Ker je oblika *pastirjeh* s končnico *-eh* izpričana samo v TPo 1595, najverjetneje odraža šibitev nenaglašenege *i* v *e* in gre za fonetični razvoj iz oblike *pastirjih*.

V orodniku je končnica *-i*: *cesarji, molji, pastirji, snetji*.

2.4.3 Ijevski sklanjatveni vzorec

Ijevski sklanjatveni vzorec se v odrazih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja kaže v odrazih ijevske sklanjatve ženskega ali moškega spola. Večje število oblik je takšnih, iz katerih tudi iz razpoložljivega sobesedila ni bilo mogoče ugotoviti, ali so moškega ali ženskega spola, in zato praviloma tudi ne, ali odražajo ojevski ali ijevski sklanjatveni vzorec. Razlika v sklanjatvi ijevskih samostalnikov moškega in ženskega spola je v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja samo v Oed, kjer imajo samostalniki moškega spola končnico *-em*, samostalniki ženskega spola *-jo*, ter v Imn, kjer je pri moškem spolu končnica *-je*, pri ženskem pa končnica *-i*. Ta razlika je obstajala v ijevski sklanjatvi moškega in ženskega spola že v praslovanščini. V Ted imajo samostalniki moškega spola, ki so podspola živosti, končnico *-i*, ki je izvorno končnica Red. Odraze ijevskega sklanjatvenega vzorca moškega spola (vsaj v kakšnem sklonu) zasledimo pri 13 samostalnikih: *črv, gospod, gost, gozd, ljudje, medved, noht, pastir, pečat, plat, pot, tat, zet*. Samostalnika, ki sta moškega spola in v celotni paradigmi odražata ijevski sklanjatveni vzorec, sta *gospod*¹⁶¹ in *ljudje*. Odraze ijevskega sklanjatvenega vzorca ženskega spola (vsaj v kakšnem sklonu) zasledimo pri 10 samostalnikih: *gos, hot, laket, luč, miš, os, peč, pot, zver, žolč*. Ker je večina oblik prekrivnih, se iz sobesedila ne da vedno razbrati spola pri 7 samostalnikih: *labod, laket, miš, noht, os, pot, žolč*. V splošnem lahko ijevski sklanjatveni vzorec (moškega in ženskega spola) v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja predstavimo tako:

¹⁶¹ Po Oblakovem mnenju gre za vpliv cerkvene tradicije.

	Ednina		Dvojina		Množina	
	m	ž	m	ž	m	ž
I	- \emptyset	- \emptyset	-i	/	-je	-i
R	-i	-i	/	/	-i	-i
D	-i	-i	-ema	/	-em	-em
T	- \emptyset / -i	- \emptyset	-i	-i	-i	-i
M	-i	-i	/	/	-eh / -ih	-eh / -ih
O	-em	-jo	/	/	-mi / -i	-mi / -i

Ednina

V imenovalniku se pojavlja ničta končnica tako pri samostalniki moškega spola kot pri samostalniki ženskega spola. Pri oblikah nekaterih samostalnikov tudi iz sobesedila ni mogoče zanesljivo ugotoviti, ali gre za odraz ijevskega ali katerega drugega vzorca. Oblika, pri kateri je iz sobesedila razvidno, da je moškega spola in gotovo spada v ijevski vzorec, je *gospod*. Oblike, pri katerih je iz sobesedila razvidno, da so nedvomno ženskega spola in spadajo v ta vzorec, so: *gos*, *hot*, *luč*, *os*, *peč*, *zver*, *žolč*. Spol iz sobesedila ni vedno nedvomno razviden pri samostalniki *pot* in *žolč*; zaradi pomanjkanja drugih bolj povednih sklonskih oblik ni (vedno) mogoče določiti niti sklanjatvenega vzorca pri oblikah: *labod*, *miš*, *noht*, *os*.

V rodilniku je končnica *-i*. Pojavlja se pri obliki moškega spola *gospodi* in pri oblikah ženskega spola: *gosi*, *luči*, *osi*, *peči*, *poti*, *zveri*, *žolči*. Spola se ne da vedno določiti pri obliki *žolči*.

V dajalniku je končnica *-i*. Oblika *gospodi* je moškega spola, obliki *luči* in *peči* pa sta ženskega spola.

V tožilniku je končnica *-i* pri samostalniki moškega spola *gospodi*, ki je podspola živosti. Siceršnja končnica *Ted* je ničta. Pojavlja se pri samostalniki ženskega spola: *gos*, *luč*, *peč*, *zver*, *žolč*. Spol ni določljiv v oblikah *pot*, *žolč*.

V mestniku je končnica *-i*, ki je lahko prekrivna z odrazom ojevske sklanjatve, kjer *-i* lahko odraža nenaglašeni **-ě*. Nedvomno ijevski odraz je oblika moškega spola *gospodi*, ženskega spola so oblike: *hoti*, *luči*, *peči*. Sklanjatveni vzorec ni jasen pri oblikah *gozdi*, *gospodi* (pri nekaterih avtorjih) in *poti*. Končnica *-i* v *Med* je najbolj problematična od vseh končnic, saj gre lahko skoraj pri vsakem samostalniki, ki jo izpričuje, za odraz ijevske ali ojevske sklanjatve. Tukaj naštevam samo tiste samostalnike, katerih oblike *Med* bolj verjetno odražajo ijevsko sklanjatve.

V orodniku je pri moškem spolu v samostalniki *potem* končnica *-em*, ki je prekrivna z odrazom ojevske sklanjatve. Pri samostalniki ženskega spola je končnica *-jo*: *lučjo*, *pečjo*, *žolčjo*.

Dvojina

V imenovalniku je izpričana končnica *-i* pri obliki moškega spola *gospodi*.

V dajalniku je izpričana končnica *-ema* pri obliki moškega spola *gospodema*. Najverjetneje gre za odraz mehke ojevske sklanjatve, podobno kot pri obliki *Dmn*.

V tožilniku je izpričana končnica *-i* pri oblikah ženskega spola *luči* in *poti*. Oblika moškega spola *plati* je lahko tudi odraz ujevskega vzorca.

Množina

V imenovalniku se pri odrazih moškega spola pojavlja končnica *-je*: *črvje, gospodje, gostje, ljudje, medvedje, tatje, zetje*. Za več o teh oblikah glej tudi moški mešani sklanjatveni vzorec. Imenovalniška končnica za ženski spol je *-i*: *gosi, lakti, luči, miši, peči*. Pri obliki *osi* ni jasno, ali gre za odraz ženske ijevske ali moške ojevske sklanjatve. Samostalnik *gospod* ima lahko Imn *gospodovje*.

V roditeljskem je končnica *-i*. Moškega spola so oblike: *gosti, ljudi, pečati*; ženskega pa: *gosi, luči, peči*. Spola se ne da določiti pri oblikah *lakti* in *miši*.

V dajalniku je pri samostalnkih moškega spola končnica *-em*, ki odraža ojevsko sklanjatvev: *črvem, gostem, ljudem, pastirjem, tatem*. Končnica *-em* se lahko pritika tudi na podaljšane osnove: *črvj-, gostj-, ljudj-, tatj-*. Enaka končnica je pri odrazih ženskega spola: *gosem*.

V tožilniku se pojavlja končnica *-i*. Moškega spola so oblike: *gospodi, gosti, gozdi, ljudi, nohti, pečati, tati*. Ženskega spola je oblika *luči*. Spol ni nedvomno razviden pri oblikah *miši* in *poti*.

V mestniku sta končnici *-eh* in *-ih*. Gre za končnici, ki odražata vpliv ojevske sklanjatve. Spol je mogoče določiti samo glede na ostalo paradigmo oz. sobesedilo. Moškega spola so oblike: *gosteh, gozdeh, ljudeh, pastirjeh; gospodih, ljudih*. Spola se ne da določiti pri oblikah *poteh; potih*. Ker je oblika *pastirjeh* izpričana samo v TPo 1595, odraža šibitev nenaglašene *i* v *e* in gre za fonetični razvoj iz *pastirjih*.

V orodniku je končnica *-mi*. Spol je mogoče določiti enako kot v Rmn, Dmn, Tmn in Mmn. Moškega spola so oblike: *črvmi, gospodmi, gostmi, ljudmi, pastirmi, tatmi, zetmi*. Spola se ne da določiti pri obliki *mišmi*. Oblika *pastirmi* iz TR 1558 ni nujno podedovana, lahko gre za sekundarno končnico samostalnikov na *-ar*; prim. Omn *colnarmi* iz istega dela. Poleg končnice *-mi* bi lahko bila odraz ijevske sklanjatve kot rezultat analogije po ostalih sklonskih oblikah tudi končnica *-i*. Moškega spola so oblike: *gospodi, ljudi, nohti, pečati, poti*. Vse te oblike so prekrivne z obliko Omn ojevskega sklanjatvenega vzorca. Ženskega spola sta obliki *hoti* in *luči*. Spola ni mogoče določiti pri oblikah *miši* in *poti*.

2.4.4 Ujevski sklanjatveni vzorec¹⁶²

Ta vzorec obravnavam kot samostojen sklanjatveni vzorec, ker so se po njem, čeprav celoten sklanjatveni vzorec ni bil več ohranjen, v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja tvorile oblike iz samostalnikov, ki so bili v praslovanščini ojevski (*grad, list*) in ijevski (*tat, zet*). Najbolj produktiven je bil v ednini, kjer vse oblike, razen Oed na *-om*, in variantne končnice Ded *-u* odražajo podedovano stanje iz praslovanščine. Če ne bi šlo za še vedno

¹⁶² Čeprav bi po tradicionalnem prepričanju lahko mislili, da je ta vzorec popolnoma zamrl že v praslovanščini, ni tako. Zato se mi zdi smiselno, da opozarjam na delno aktivnost sklonskih oblik ujevske sklanjatve znotraj obravnavanega obdobja. Novih tvorjenk sicer ni bilo več, je pa že dejstvo, da cirkumflektirane enozložnice težijo k prevzemu ujevskih oblik, dovolj zgovorno, da ujevskega vzorca ne morem spregledati.

aktiven sklanjatveni vzorec oz. če bi šlo samo za vpliv izvorno ujevskih oblik znotraj ojevske sklanjatve, bi se pojavljal samo kakšen posamičen odraz, tako pa je imela ujevška sklanjatve v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja tako velik vpliv, da je vase zajela tudi samostalnike, ki vanjo niso mogli preiti po nobeni analogiji; prim. oblike, kot so: Ted *bogu*, *gospodu*, ... Mnenja slovenskih jezikoslovcev o obstoju ujevške sklanjatve v slovenščini so sicer različna. Ramovš 1952, 54, obravnava vpliv ujevške sklanjatve znotraj ojevske, ko pravi: »U-jevška fleksija je kot samostojna fleksija prenehala eksistirati. Osem končnic je po relikth prešlo v o-jevsko fleksijo, kjer so postale formalno tvorne. /.../ Ostanki u-jevške fleksije v sle. so: 1. G. *sinû*; 2. D. *sinovi*; 3. L. sg. – *sinu*; 4. N. du. -y: *dva sini* ← *dva syny*; N. pl. -*ôve*, ohranjeno v nekaterih kraških dialektih, čeprav redko; 6. g. pl. -*ov* je danes splošna končnica o-debel, oblike starega brezkončniškega G. (*lás*, *zób*) so redke; 7. A. pl. *sini*; 8. I. pl. -*mi*.« Blíže mojemu mnenju je Oblak, ko ugotavlja: »Im Allgemeinen kann man constatiren, dass sich im Sloven. bedeutend stärker die Reste der u-Declin. bei den њ/o-St. erhalten haben, als in den übrigen slav. Sprachen und das Gefühl für die u-declin. war wenigstens bei einigen Substantiven (сынъ) noch im XVI. Jahrhundert nicht ganz geschwunden« (Oblak 1890, 26). Ujevsko sklanjatve navaja tudi Škrabec: »Gen. sg. pri deblih na u je *û*: *sənû*, ako imajo dolg potisnjen naglas. /.../ Dat. sg. na -*ovi*: *senûvə*, *tastûvə*, *zgonûvə*, *mostûvə*« (Škrabec IV, 347).

Po tem vzorcu se od odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola sklanjajo predvsem enozložnice moškega spola, ki so v praslovanščini spadale v akcent-sko paradigmo c. Tej paradigmi ne pripadata samo samostalnik *pot*, ki je v praslovanščini spadal v akcent-sko paradigmo b, in samostalnik *zet*, ki je spadal v akcent-sko paradigmo a. Ta sklanjatveni vzorec je pri odrazih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola opaziti v ednini in dvojini, v množini pa ni nedvomnih znakov, ki bi odraze kakšnega od teh samostalnikov zagotovo uvrščali v ujevski sklanjatveni vzorec. Prehajanje med ijevsko in ujevsko sklanjatvijo je lahko pogojeno s paralelnim sklanjatvenim vzorcem že v praindoevropsčini, prim. izglasje *pie*. v ujevski in ijevski sklanjatvi v ednini: Ied *-*u-s* : *-*i-s*, Red *-*ou-s* : *-*ei-s*, Ded *-*ou-ej* : *(*e*) *i-ei*, Ted *-*u-m* : *-*i-m*, Zed *-*ou* : *-*ei*, Med *ō(u)* : *ēi*, Oed *umi* : *imi*, ...; kar je v praslovanščini dalo: Ied *-*ḃ* : *-*b*, Red *-*u* : *-*i*, Ded *-*ovi* : *-*(bji/ji)*, Ted *-*ḃ* : *-*b*, Zed *-*u* : *-*i*, Med *-*u* : *-*i*, Oed *-*ḃmb* : *-*bmb* (Pohl 1985, 372–373). Prehod ijevskih cirkumflektiranih enozložnic v ujevsko sklanjatve opaža tudi Rigler: »pri prvotnih i-jevskih osnovah je pri živih bitjih (*tatû*) vpliv u-jevške fleksije močnejši kot pri o-jevskih; verjetno so takoj, ko so se prenehale sklanjati po i-jevski fleksiji, prevzele v G. u-jevsko končnico, ne o-jevške« (Rigler 2001, 451).

Odraze ujevškega sklanjatvenega vzorca (vsaj v kakšnem sklonu) zasledimo pri 8 samostalnkih: *glad*, *gospod*, *gost*, *plat*, *pot*, *tast*, *tat*, *zet*. Samostalnik *glad* ima izpričane samo ujevške oblike, samostalnik *plat* ima nekatere oblike prekrivne z drugimi sklanjatvenimi vzorci. Samostalnik *gospod* ima po ujevskem sklanjatvenem vzorcu izpričano obliko Ted. Vpliv ujevške sklanjatve lahko odraža tudi oblika Imn *gospodovje*, kjer bi element -*ov*- lahko bil ujevski. Ostali samostalniki, ki imajo nedvomne odraze ujevškega sklanjatvenega vzorca, se v množini sklanjajo po odrazih drugih sklanjatvenih vzorcev. Ujevski sklanjatveni vzorec lahko shematično predstavimo tako:

	Ednina	Dvojina
I	- \emptyset	/
R	- <i>u</i>	/
D	- <i>uvi</i> / - <i>u</i>	/
T	- \emptyset / - <i>u</i>	- <i>i</i>
M	- <i>u</i>	/
O	- <i>om</i> (- <i>um</i>)	/

Ednina

V imenovalniku se pojavlja ničta končnica. Samostalniki, ki izkazujejo (v stranskih sklo-nih) odraze ujevskega vzorca in imajo izpričano obliko Ied, so: *glad, gost, pot, tast, tat, zet*.

V rodilniku je končnica -*u*: *gladu, gostu, platu, potu, tastu, tatu, zetu*.

V dajalniku je končnica -*ovi*, ki se zaradi naglašene *o* pojavlja v fonetični različici -*uvi*: *tastuvi, zetuvi*. Pojavlja se tudi končnica -*u*, ki je nastala pod vplivom oblike Med: *gostu, potu, tastu, tatu, zetu*. Te oblike so prekrivne z odrazom Ded ojevskega sklanjatvenega vzorca.

V tožilniku se pojavljata ničta končnica in končnica -*u*. Končnica -*u* se pojavlja pri samostalnikih, ki so podspola živosti. Ničta končnica se pojavlja v oblikah *plat* in *pot*. Končnica -*u* se pojavlja v oblikah *gostu, tastu, tatu* ter enkrat v TkM 1579 pri slovenski dvožložnici *gospodu*.

V mestniku se pojavlja končnica -*u*, ki je prekrivna z odrazom slovenske ojevske sklanjatve. V slovensko ojevsko sklanjatev je namreč končnica Med -*u* prešla iz psl. ujevske sklanjatve. Ta oblika se pojavlja v primerih *platu* in *potu*.

V orodniku se pojavlja končnica -*om*, ki ima, kadar je naglašena, fonetično podobo -*um*. Nastala je pod vplivom Oed trdega ojevskega sklanjatvenega vzorca. Odraža se v oblikah *potom* in *tastum*.

Dvojina

Izpričana je končnica Tdv -*i* v samostalniku *plati*. Ta oblika je lahko tudi ostanek ijevskega sklanjatvenega vzorca.

2.4.5 Moški mešani sklanjatveni vzorec

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je prihajalo do medsebojnih vplivov in mešanja različnih sklanjatvenih vzorcev. Tako so se začele tudi ijevske končnice pojavljati pri prvotno ojevskih samostalnikih (*mož, zob, las, jud, ajd*).¹⁶³ V množini je nastal mešani

¹⁶³ Ied *mož*, Red *moža*, Ded *možu*, Ted *moža*, Med *moži, možu, možej*, Oed *možom, možem*, Idv *moža*, Rdv *možov*, Tdv *moža*; Ied *zob*, Red *zoba*, Ted *zob*; Ied *las*, Red *lasa*, Ted *las*, Med *lasu*; Ied *jud*, Red *juda*, Ded *judu*, Ted *juda*, Oed *judam*; Ied *ajd*, Red *ajda*, Ded *ajdu*, Ted *ajda*. Imn **možje**, *moži*; **zobje**, *zobi*; **lasje**, *lasi*; **judje**, *judije*, *judi*; **ajdje**, *ajdi*. Rmn *mož, možov, moži, možeh*; *zob, zobi*; *las; judi, judov, judeh; ajdov*. Dmn **možem**, *možom, možjem*; **zobem**; *judom, ajdom*. Tmn *može, možje; zobe, zobje; lase, lasje; jude, judje; ajde, ajdje*. Tmn **moži; zobi; lasi**. Mmn **možeh, možih**;

sklanjatveni vzorec, v katerem se prepletajo ijevske in (slovenske) ojevske končnice. V imenovalniku je ijevska končnica *-je*, v rodilniku končnici *-ov/-i*, v dajalniku ojevski končnici *-om/-em*. V tožilniku se pojavlja ojevska končnica *-e*, redkeje ijevska končnica *-i*, v mestniku ojevski končnici *-eh/-ih*, v orodniku pa ijevska (lahko tudi ujevska) končnica *-mi*, redkeje *-i*. Te končnice so se lahko pritikale tudi na osnovo, podaljšano z *-j-*. Ali se pojavi končnica slovenske ojevske ali slovenske ijevske sklanjatve, je v Rmn, Dmn, Mmn in Omn odvisno od mesta naglasa. Če je naglas na končnici, so te (slovenske) ijevske, če pa je na osnovi, so končnice praviloma (slovenske) ojevske. Končnica *-i* v Tmn je vedno naglašena, končnica *-e* pa je lahko naglašena ali nenaglašena. V obliki Tmn *gostje* je končnica najbrž naglašena, v obliki Tmn *gospodje* pa skoraj gotovo ne. Osnova se lahko v Dmn in Tmn podaljšuje z *-j-*, ki je vanjo verjetno prešel pod vplivom Imn, kjer je del končnice. Končnica *-je* v Imn je lahko naglašena ali nenaglašena. Takšno stanje zasledimo tudi pri 6 odrazih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola: *črv*, *gospod*, *gost*, *ljudje*, *medved*, *tat*. Sklanjatev lahko ponazorimo na naslednji način:

Množina		
I	<i>-je</i>	<i>-je</i> ¹
R	<i>-ov</i>	<i>-i</i>
D	<i>-om</i>	<i>(j)-em</i>
T	<i>(j)-e</i>	<i>-i</i>
M	<i>-ih</i>	<i>-eh</i>
O	<i>-(m)i</i>	<i>-mi</i>

¹ Končnice, ki so predstavljene v tem stolpcu, so prekrivne z odrazi slovenske ijevske sklanjatve. Kadar so del moškega mešanega vzorca, se ne pojavljajo v celotni paradigmi, ampak samo v posameznih sklonskih oblikah.

V imenovalniku se pojavlja končnica *-je*, ki odraža ijevsko sklanjatev: *črvje*, *gospodje*, *gostje*, *ljudje*, *medvedje*, *tatje*. Imn *medvedje* se pojavlja samo v JPo 1578 in pri tem ni razvidno, ali gre za ostanek ijevske sklanjatve ali gre za (sekundarni) vpliv moškega mešanega sklanjatvenega vzorca. Za natančnejšo določitev bi namreč potrebovali še vsaj kakšno izpričano množinsko obliko, ki pa je v JPo 1578 ni.

V rodilniku se pojavljata končnici *-ov* in *-i*. Končnica *-ov*, ki izvira iz ujevske sklanjatve, odraža slovensko ojevsko sklanjatev: *črvov*, *gospodov*, *gostov*, *tatov*. Končnica *-i* izvira iz ijevske sklanjatve in je verjetno naglašena: *gosti*, *ljudi*.

V dajalniku se pojavljata končnici *-om* in *-em*. Končnica *-om* izvira iz trde ojevske sklanjatve: *črvom*, *gospodom*, *gostom*, *tatom*. Končnica *-em*, ki se lahko pritika na podaljšano osnovo, izvira iz mehke ojevske sklanjatve, že v izhodiščno-slovenskem stanju pa je

zobeh; *laseh*; *judih*, *judeh*; *ajdih*. Omn *možmi*, *moži*; *zobmi*; *lasmi*, *lasi*; *judmi*, *judi*; *ajdmi*, *ajdi*. Po Miklošičevem mnenju gre za skupino samostalnikov, ki imajo v Red naglašeno končnico *-a* ali *-u*. Ti samostalniki imajo naglašene končnice tudi v Dmn, Mmn in Omn: »Die subst., die im sg. gen. *a* betonen oder *ú* haben, können im dual dat. und instr. und im pl. dat. und loc. *êma*, *êm* und *êh* auslauten: *tatêma*, *tatêm*, *tatêh*; dieselben subst. können den pl. instr. auf *mí*: *tatmi* bilden« (Miklošič 1856, 182).

prešla tudi v slovensko ijevsko sklanjatev in je verjetno naglašena: *črvem/črvjem, gostem, ljudem/ljudjem, tatjem*.

V tožilniku sta končnici *-e* in *-i*. Končnica *-e* je odraz ojevske sklanjatve in se navadno pritika na podaljšano osnovo: *črve/črvje, gospode/gospodje, gostje, tatje*. Končnica *-i* je odraz ijevske sklanjatve in je verjetno naglašena: *gosti, tati*.

V mestniku se pojavljata končnici *-ih* in *-eh*. Obe izvirata iz ojevske sklanjatve in sta že v izhodiščno-slovenskem stanju prešli v slovensko ijevsko sklanjatev. Končnica *-ih* je najbrž nenaglašena: *gospodih, ljudih*. Končnica *-eh* je verjetno naglašena: *gosteh, ljudeh*.

V orodniku je odraz ijevske končnice *-mi*, ki ima lahko zaradi analogije po ostalih sklonih različico *-i*: *črvmi, gostmi, ljudmi, tatmi; gospodi, ljudi*.

Predvsem pri samostalniku *ljudje* je uvrstitev v moški mešani sklanjatveni vzorec pogojena z vsakim posameznim avtorjem/delom, saj so v splošnem izpričani skloni vsi prekrivni s katerim od ostalih vzorcev.

2.4.6 Ajevski sklanjatveni vzorec

Ajevski sklanjatveni vzorec se pri odrazih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja redko. Samostalniki, ki so prešli v ta sklanjatveni vzorec, so ženskega spola. Odraze ajevskega sklanjatvenega vzorca (vsaj v kakšnem sklonu) zasledimo pri 4 samostalnikih: *miš, možgani, pleša, risa*. Vzorec lahko predstavimo na naslednji način:

	Ednina	Množina
I	<i>-a</i>	/
R	<i>-e</i>	/
D	/	<i>-om</i>
T	/	<i>-e</i>
M	<i>-i</i>	/

Ednina

V imenovalniku se pojavlja končnica *-a*: *risa*. V rodilniku je končnica *-e*: *pleše*. V mestniku se pojavlja končnica *-i*. Izpričana je v obliki *pleši*. Oblike *Ded, Ted* in *Oed* niso izpričane.

Množina

Imenovalnik in rodilnik množine nista izpričana. V dajalniku se pojavlja končnica *-om*, *mišom*, ki odraža labializacijo končnice *-am*. V tožilniku je končnica *-e*. Obliki, ki jo odražata, sta *miše* in *pleše*. *Mmn* in *Omn* nista izpričana.

2.4.7 Ženski mešani vzorec

Ta vzorec se pri odrazih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pojavlja samo pri množini samostalnika *miš*. Sicer je (v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja) značilen za ijevske samostalnike ženskega spola, ki imajo stalen naglas na osnovi. Shematično ga lahko za samostalnik *miš* predstavimo tako:

Množina	
I	<i>miši</i>
R	<i>miši</i>
D	<i>mišom</i>
T	<i>miše</i>
M	/
O	<i>miš(m)i</i>

V imenovalniku množine končnica *-i* odraža ijevski sklanjatveni vzorec samostalnikov ženskega spola. Pri ostalih samostalnikih, ki se sklanjajo po tem vzorcu, je za Imn značilna tudi ajevska končnica *-e* (*basne, bolezne*).

V rodilniku je končnica *-i*, ki odraža ijevski sklanjatveni vzorec. Pri ostalih samostalnikih, ki se sklanjajo po tem vzorcu, je za Rmn značilna tudi ničta ajevska končnica (*bolezni, basen*).

V dajalniku je končnica *-om*, ki je verjetno labializiran odraz ajevske končnice *-am*.

V tožilniku je končnico *-e*, ki je prekrivna z odrazom ojevskega vzorca. Pri ostalih samostalnikih, ki se sklanjajo po tem vzorcu, je za Tmn bolj značilna končnica *-i*, ki odraža ijevski vzorec.

Mestnik množine samostalnika *miš* ni izpričan.

Orodnik množine ima končnico *-mi*, ki odraža ijevski sklanjatveni vzorec. Različica te končnice je tudi *-i* (*bolezni, basni*), ki pa lahko pri samostalniku *miš* odraža ojevski vzorec in s tem moški spol.

2.5 Kategorija živosti pri odrazih praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

Kot v vseh slovanskih jezikih se tudi v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja pri samostalnikih moškega spola pojavlja kategorija živosti. To pomeni, da imajo samostalniki moškega spola, ki poimenujejo osebe, živali in živa bitja obliko Ted enako obliki Red in ne Ied. Najprej se je kategorija živosti razširila na odraze (trde in mehke) ojevske sklanjatve. V slovenščini se je razširila tudi na odraze ijevske in ujevske sklanjatve.

Kategorijo živosti v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja odražajo naslednji samostalniki moškega spola: *cesar, čmrlj, črv, golob, gospod, gost, medved, pastir, tast, tat, zet*.

Samostalniki *cesar, čmrlj, črv, golob, medved, pastir* in *zet* imajo v Red in Ted obliko, ki odraža ojevsko sklanjatev (*-a*).

Samostalnik *gospod* ima v Trubarjevih delih izpričano obliko Red *gospudi* (enkrat v predložni zvezi *guspodi*) in *gospuda*. Oblika *gospudi* se pojavlja skoraj trikrat bolj pogosto kot oblika *gospuda*. V Ted se tudi pojavljata obliki *gospudi* in *gospuda*. Oblika *gospudi* je v Ted dvakrat bolj pogosta kot oblika *gospuda*. Obliko Ted *gospodi* lahko zasledimo že v stcsl. (SJS I, 425–426). Obliko *gospudi* v slovenskem jeziku ugotavljata med drugimi že Oblak 1890 in Ramovš 1952.

V Dalmatinovih delih je v Red in Ted močno prevladujoča oblika *gospuda*. Oblika *gospudi* predstavlja zelo majhen del (okoli 3 %) vseh pojavitev v Red in Ted. V Kreljevih delih se v Red in Ted pojavlja samo oblika *gospoda*. V delih Felicijana Trubarja se v Red pojavlja samo oblika *gospuda*, v Ted pa se poleg prevladujoče oblike *gospuda* pojavlja tudi oblika *gospudi* (6 %). V *P 1563 se v Red pojavlja oblika *gospudi*, v Ted pa se pojavlja tudi oblika *gospudi* s fonetičnima različicama *gaspodi* in *gaspudi*. V JPo 1578 se večinoma pojavlja Red *gospoda* s fonetično različico *gospuda*. Oblika *gospodi* se pojavlja redkeje (12 %). V Ted prevladuje oblika *gospoda* s fonetično različico *gospuda*. Redkeje se pojavlja oblika *gospudi* (6 %). V TkM 1579 se v Red pojavlja samo oblika *gospuda*. Oblika *gospuda* je prevladujoča tudi v Ted, poleg nje pa se pojavljata še obliki *gospudi* in (ujevska) *gospudu* (enkratna pojavitev oz. 3 % vseh pojavitev). V TtPre 1588 se v Red pojavlja oblika *gospuda* s fonetično različico *gospoda*. V Ted se pojavlja oblika *gospuda*. V ZK 1595 se v Red in Ted pojavlja oblika *gospuda*. Samostalnik *gospod* je imel v najzgodnejših delih v Ted (in Red) prevladujočo obliko *gospudi*. Oblika Ted *gospuda* začne prevladovati proti koncu obdobja slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, ko postane edina oblika Ted (ZK 1595). Oblika *gospudu* se pojavlja samo enkrat v TkM 1579 in odraža ujevsko sklanjatev. Verjetno je oblika Ted *gospudi* po Red *gospudi* nastala pod vplivom enakega razmerja ojevskih oblik – *gospuda*; predvsem pa oblik Red in Ted izvorno ojevskih samostalnikov: *človeka*, *moža*, *otroka*,

Samostalnik *gost* ima v Trubarjevih delih (ujevsko) obliko Red in Ted *gostu*. V Dalmatinovih delih in JPo 1578 oblika Red ni izpričana, v Ted je oblika *gostu*. Oblika Ted *gostu* je nastala pod vplivom ujevske oblike Red *gostu*. Do takšne analogije je verjetno prišlo iz enakega razloga kot oblika *gospudi*.

Samostalnik *tast* v Trubarjevih delih oblike Red nima izpričane. Oblika Ted je (ujevska) *tastu*. V Dalmatinovih delih je v Red oblika *tastu* s fonetično različico *tastu* (zapisano *teftu*), v Ted je oblika *tastu*.

Samostalnik *tat* v Trubarjevih, Kreljevih delih in JPo 1578 nima izpričane oblike Red. V Ted je ujevska oblika *tatu*. V Dalmatinovih delih je oblika Red in Ted *tatu*.¹⁶⁴

Trdo ojevsko sklanjatev odraža 6 oblik Ted: *črva*, *goloba*, *gospoda*, *medveda*, *pastira*, *zeta*. Mehko ojevsko sklanjatev odraža 5 oblik Ted: *cesarja* (*cesarje*), *čmrlja*, *pastirja* (*pastirija*). Ujevsko sklanjatev odražajo 4 oblike Ted: *gospodu*, *gostu*, *tastu*, *tatu*. Ijevsko sklanjatev odraža samostalnik *gospod*: Ted *gospudi* (*gospodi*). Kot vidimo, izpričani samostalniki kategorijo živosti večinoma odražajo z ojevskim vzorcem, redkeje z ujevskim, z ijevskim vzorcem pa se odraža samo samostalnik *gospod*.

¹⁶⁴ Že v stcsl. se pojavlja Ted *tati* (SJS I, 432). V SSKJ je navedena oblika Ted *tatu*; *zalotiti tatu*. Zanimivo je, da pri izvorno ujevskem samostalniku *sin* pričakovana oblika Ted **sinu* v SSKJ ni izpričana. Tako izvorno ijevski samostalnik *tat* izkazuje v slovenskem knjižnem jeziku več odrazov ujevske sklanjatve kot izvorno ujevski samostalnik *sin*.

3 SKLEP

Odrzov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je 55.¹⁶⁵ Ti so: *cesar, čmrlj, črv, dever, drob, glad, gnus, golob, gos, gospod, gost, gozd, hot, jagned, jastreb, kmet, kol, labod, laket, ljudje, los, luč, medved, miš, molj, mozelj, možgani, noht, ogel, ogenj, olov, os, pastir, peč, pečat, pelin, plat, pleš, pleša, pot, razpot, risa, seženj, snet, srd, sred, tast, tat, trst, zet, zver, žal, želod, žerjav, žolč*.

Praslovanski ijevski samostalniki moškega spola se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja odražajo v več različnih sklanjatvenih vzorcih moškega in ženskega spola, in sicer v ojevskem, ijevskem, ujevskem in mešanem moškem ter ajevskem in mešanem ženskem. Sklanjatveni vzorci zgoraj navedenih in tudi drugih samostalnikov v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja še niso bili ustaljeni. Takšnih samostalnikov je med obravnavanimi (55) kar 25, tj. malo manj kot polovica.¹⁶⁶ *cesar, čmrlj, dever, glad, golob, gos, hot, jagned, jastreb, kmet, kol, mozelj, luč, ogenj, peč, pelin, pleš, razpot, risa, seženj, snet, srd, trst, zver, žerjav*. Težnja razvoja v jeziku je torej, da se isti samostalnik ustali v enem sklanjatvenem vzorcu in da do prehajanj med različnimi sklanjatvenimi vzorci ne prihaja oziroma jih ni. V zgodovini slovenskega jezika je do teh prehajanj prihajalo, ker ijevski samostalniki moškega spola v slovenskem jeziku (razen morda v obdobju alpske slovanščine oz. Brižinskih spomenikov) kot samostojna oblikoslovna kategorija niso bili več živi in so se morali zato vključiti v druge sklanjatvene vzorce. Pri nekaterih samostalnikih se je prestrukturiranje začelo že v praslovanskem obdobju (*ogenj*), pri nekaterih se je to zgodilo v notranjem slovenskem razvoju (*risa*). Nekatere težnje razvoja, ki so opazne že v praslovanščini in kasneje v ostalih slovanskih jezikih, so se uveljavile tudi v slovenskem jeziku. Tako so npr. samostalniki *čmrlj, golob, jastreb, molj* prešli v ojevsko sklanjatev skoraj brez sledi ijevske sklanjatve, samostalniki, kot so npr. *gost, tat, zet*, so se odražali deloma v ujevski, deloma v ojevski, deloma v mešani sklanjatvi moškega spola, samostalnik *pot* pa je ne samo prehajal med različnimi sklanjatvenimi vzorci znotraj enega spola, ampak je prehajal celo med vsemi tremi spoli. Znotraj ojevske sklanjatve je na uvrstitev v trdo ali mehko različico

¹⁶⁵ Zaradi členjenosti pomena pri samostalnikih *drob* in *peč* na dve podenoti je dejansko obravnavanih 57 samostalnikov. 55 je število etimoloških izhodišč; sinhrono pomensko členitev dojemam kot manj pomembno, saj v navedenih primerih nima vpliva na oblikoslovne značilnosti obravnavanih samostalnikov.

¹⁶⁶ Odrzov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, ki bi se odražali v enem sklanjatvenem vzorcu, je bilo glede na vse odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja manj kot polovica.

vplival zadnji glas osnove. Če je bil mehke/mehčan, se je samostalnik uvrstil v mehko ojevsko sklanjatev že zgodaj in brez sledi ijevskega vzorca, prim. *čmrlj, molj, ogenj*. Če pa je bil zadnji glas osnove trd, se je samostalnik uvrstil v trdo ojevsko sklanjatev, prim. *golob, jastreb*.

Najbolj pričakovan način prehajanja med različnimi vzorci je med ojevskim vzorcem moškega spola in ijevskim vzorcem ženskega (ali nedoločljivega) spola. Spol je v nekaterih primerih nedoločljiv zaradi nepovednosti sobesedila. Takšnih samostalnikov je v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja le 5: *laket, os, pečat, pot, žolč*. Samostalnikov, ki so se sklanjali po ojevskem ali ujevskem vzorcu, imeli pa so ohranjeno (vsaj) še kakšno obliko ijevskega vzorca moškega spola, je bilo 14, kar predstavlja četrtno vseh odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja: *črv, gospod, gost, gozd, laket, ljudje, medved, noht, pastir, pečat, plat, pot, tat, zet*. Vidimo torej, da so odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja večinoma ojevski, če so moškega spola, in večinoma ijevski, če so ženskega spola. Prehajanje med različnimi vzorci se je lahko zgodilo zaradi prekrivnih sklonskih oblik različnih sklanjatev.

V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja zaradi omejenega gradiva odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola niso vedno zadostno izpričani in se včasih iz njih ne da sklepati niti na spol niti na sklanjatveni vzorec. Takšnih samostalnikov je 7: *drob, gnus, labod, los, možgani, olov, žal*.

Predvsem cirkumflektirane enozložnice (v praslovanščini dvožložnice) so se uvrstile v ujevski vzorec slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Ta prehod se je lahko zgodil zato, ker sta bili ijevski in ujevski sklanjatev že v praslovanskem obdobju (in tudi prej) strukturno prekrivni. V izhodišču je šlo namreč samo za alternacijo jor (ujevska) in jer (ijevska) sklanjatev. Pri samostalnikih, ki so prešli v ujevsko sklanjatev, se je tako z gotovostjo ohranil moški spol. Prapodobnost ujevskih in ijevskih samostalnikov se zrcali tudi v odrazih v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. Cirkumflektirane enozložnice, ki so bile v praslovanščini ojevske dvožložnice, namreč prehajajo v ujevsko sklanjatev redkeje kot odrazi ijevskie sklanjatve.

Le 5, je odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola, ki se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja odražajo samo kot ijevski samostalniki ženskega spola: *gos, hot, luč, peč, zver*.

Prehajanje praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola izključno v žensko ijevsko sklanjatev v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je torej redko. Pojavlja se pri samostalnikih, pri katerih spol že v praslovanščini ni bil ustaljen. Svojevrsten primer prehajanja med različnimi vzorci sta samostalnika *laket* in *pečat*, ki imata v ednini izključno ojevske oblike, v množini pa ijevskie. Tudi vse cirkumflektirane enozložnice, ki izvirajo iz ijevskie sklanjatve, kažejo na podoben razvoj; v ednini (in dvojini) so ujevskie oblike, v množini pa ijevskie, prim. *gost*, Ted *gostu*, Imn *gostje*; *tat*, Red *tatu*, Imn *tatje*.

Odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja so neke na polovici razvoja do današnjega stanja. Vsebujejo tako ostaline, kot je npr. sklanjatev samostalnika *gospod*, ki v ednini še v celoti odraža ijevsko sklanjatev moškega spola, kot tudi drugo skrajnost, npr. samostalnik *golob*, ki ne kaže več niti enega znaka ijevskie sklanjatve in je že v 16. stoletju šolski primer ojevskega vzorca.

Kot je razvidno iz gradiva, je v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja (pa tudi kasneje) obstajala težnja, da bi odrazi praslovenskih ijevskih samostalnikov moškega spola prešli v ojevski sklanjatveni vzorec. Ker je (bila) ijevska sklanjatev ženskega spola še produktivna, je zaradi prekrivnosti večine sklonskih oblik (še iz praslovanščine) med njima prihajalo do medsebojnih vplivov. Nekateri samostalniki, ki so bili samo moškega slovničnega spola, ne pa tudi naravnega moškega spola, so zato lažje prehajali med obema vzorcema in se lahko sklanjajo po ojevski ali ijevski sklanjatvi (*laket, pečat, pot, žolč*, itd.) ali pa v končni fazi popolnoma preidejo v ijevsko sklanjatev ženskega spola (*gos, zver*).

V knjižnem jeziku 16. stoletja se ostanki odrazov ijevske sklanjatve moškega spola postopoma izgubljajo. V starejših delih je praviloma več odrazov sklanjanja po ijevski sklanjatvi moškega spola kot v mlajših. Trubar ima tako do TPo 1595 sklanjatev samostalnika *gospod* dosledno ijevsko, medtem ko ima Znojilšek pri samostalniku *gospod* samo še ojevske odraze.

Na razvoj sklanjatvenega vzorca samostalnika *gospod* so vplivali tudi nelingvistični vzroki. Ker se je uporabljal ta samostalniki kot sopomenka za Boga in posledično tudi v besedni zvezi *Gospod Bog*, raba v molitvenih obrazcih in religioznih besedilih pa zahteva čim večjo stabilnost, se je njegov prvotni ijevski sklanjatveni vzorec ohranil najdlje in je sklanjatev tega samostalnika počasneje prehajala v ojevsko, kot bi sicer.

Odrazi samostalnikov, ki so bili za praslovanščino večinoma rekonstruirani kot moški ojevski ali ženski ijevski, nakazujejo skupno ijevsko izhodišče moškega spola. Malo je namreč verjetno, da bi v jeziku sočasno obstajala dva izraza, ki bi pomenila isto in imela različen spol ter sklanjatveni vzorec, pri čemer bi bila imenovalniška oblika prekrivna. Zakaj bi npr. v praslovanščini obstajala samostalniki **molb*, Red **moli* ž in **mol'b*, Red **mola* m, morda celo **molb*, Red **mola* m "molj"? Vsak jezik teži k poenostavljanju sistema, in če v njem obstajajo sopomenke, praviloma nimajo prekrivnih oblik. Če se že pojavi tak primer, kot je npr. sln. *pot*, Red *poti* ž in *pot*, Red *pota* m, je ena izmed oblik prevladujoča, druga pa v zamiranju. Že na slovenskem primeru samostalnika *pot* vidimo, da moški spol zamira in je bolj arhaičen, ženski spol pa odraža ijevsko sklanjatev, ki ima nekatere sklonske oblike prekrivne z oblikami moškega spola (*Ied pot*, *Ted pot*, lahko *Imn poti*, v starejših besedilih še kakšen sklon več (npr. *Med poti*)). Če torej takšne oblike primerjamo med sabo, moramo izhajati iz izhodišča moškega spola. Ker (sodobni) odrazi kažejo na močno rabo odrazov ženske ijevske sklanjatve, moramo poiskati (etimološke) skupne točke odrazov moškega spola in odrazov ženske ijevske sklanjatve. Tako pridemo do izhodišča, ki je moškega spola in odraža ijevski vzorec. Če pri takšnih samostalnikih predpostavljamo izhodišče ženskega spola ijevskega vzorca, je težje pojasniti, zakaj in od kod odrazi moškega spola (razen seveda v izjemah, kot je npr. č., blr. *kokoš* m "petelin" (ESSJ II, 54), kjer se slovnični spol ravna po naravnem spolu). Najbolj vprašljivo je ijevsko izhodišče pri samostalnikih *cesar* in *kmet*, ki sta prevzeta iz latinščine s posredovanjem gotščine oz. nemščine, kjer ni jasno, ali sta v slovenščino prevzeta kot ijevska ali že v izhodišču kot ojevska. Ijevske znake kaže primerjalno gradivo, slovensko gradivo pa kaže (samo) ojevske.

Položaj odrazov praslovenskih ijevskih samostalnikov moškega spola med ostalimi samostalniki v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja bo celostno razjasnjen šele takrat, ko bodo analizirani vsi samostalniki tega obdobja.

4

PRASLOVANSKI IJEVSKI SAMOSTALNIKI MOŠKEGA SPOLA V SLOVENSKEM KNJIŽNEM JEZIKU 16. STOLETJA

Povzetek

V monografiji *Praslovanski ijevski samostalniki moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja* analiziram odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v prvem razvojnem obdobju oblikovanja slovenskega knjižnega jezika, v drugi polovici 16. stoletja.

V praslovanščini je obstajal sistem sklanjatev glede na zadnji glas osnove, med njimi je bila tudi ijevska sklanjatev, ki je vključevala samostalnike moškega in ženskega spola. Razlika v sklanjatvi enih in drugih je obstajala le v obliki Oed, kjer so imeli samostalniki moškega spola iz pie. podedovano končnico *-bmb (*gðstbmb), samostalniki ženskega spola pa novejšo končnico (nastalo pod vplivom ajevske sklanjatve) *-bjq (*kðstbjq). Različni sta bili tudi obliki Imn, kjer so imeli samostalniki moškega spola iz pie. podedovano končnico *-bje (*gðstbje), samostalniki ženskega spola pa končnico *-i, ki je nastala pod vplivom oblike Tmn (*kðsti). Vse ostale sklonske oblike so bile prekrivne. Že dejstvo, da so imeli samostalniki moškega spola bolj arhaične končnice, kaže na to, da so v praslovanščini v razmerju do ijevskih samostalnikov ženskega spola ti predstavljali ostalino, ki se kot samostojna oblikoslovna kategorija ni več razvijala. Stanje odrazov teh samostalnikov v slovanskih jezikih to potrjuje, saj je kategorija ijevskih samostalnikov moškega spola v vseh slovanskih jezikih zamrla že v najzgodnejših obdobjih razvoja in jih kot samostojno oblikoslovno kategorijo najdemo izpričane le še v stari cerkveni slovanščini, v stari češčini, stari ruščini oz. v cerkvenoslovanskih redakcijah, kasneje pa ne več. Posamezni ostanki odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola pa se kljub temu še pojavljajo tudi v sodobnih slovanskih jezikih. Tako npr. množinski samostalnik *ludbje v vseh slovanskih jezikih ohranja vsaj kakšno sklonsko obliko, ki odraža star ijevski vzorec, prim. sln. Imn *ljudje*, hr. in sr. Rmn *ljûdi*, r. Rmn *ludej*, slk. Rmn *ludi*, ...

V monografiji poskušam odgovoriti na vprašanja, kakšni so odrazi praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, ali jih je bilo več kot v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku, v katere sklanjatvene vzorce so prehajali in ali je še ohranjena kakšna sled ijevske sklanjatve moškega spola.

Nabor praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola predstavlja seznam praslovanskih samostalnikov, ki so bili do sedaj prepoznani kot možni ijevski samostalniki moškega spola. Pri tem sem upošteval vsak znak, ki bi lahko nakazoval na izvorno ijevsko sklanjatev moškega spola. Pri sestavljanju nabora sem se opiral predvsem na glavne in najbolj zanesljive vire: primerjalne slovnice slovanskih jezikov (Arumaa 1985, Bernštejn 1974, Bošković 1985, Miklošič 1856, Stieber 1971, Vondrák 1906, 1908, ...), različne etimološke slovarje (npr. ÈSSJa, ESSJ, ESJS, SP, Schuster-Šewc, Derksen, Miklošič) in starocerkvenoslovanske (in cerkvenoslovanske) slovarje (SJS). Nabor praslovanskih ijevskih

samostalnikov moškega spola je od končnega, relevantnega za slovenščino, bolj obsežen in vsebuje tudi samostalnike, ki se v slovenskem jeziku ne odražajo.

Praslovanski ijevski samostalniki moškega spola, ki se odražajo v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, so predstavljeni v osrednjem delu monografije. Na začetku sta podani splošna predstavitev problematike praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola in splošna predstavitev slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. S problematiko praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola so se ukvarjali različni avtorji na različne načine. Ta problematika je lahko obravnavana v različnih etimoloških in zgodovinskih slovarjih ter primerjalnih slovnica, in sicer s stališča razvoja v slovanskih jezikih, s stališča razvojov posameznih odrazov ali s stališča razvoja celotne oblikoslovne kategorije. Nekateri avtorji se bolj posvečajo vprašanju razvoja sklanjatve kot takšne, vplivu končnic ijevske sklanjatve na ojevsko sklanjatev moškega spola, pri nekaterih avtorjih pa je poudarek na razvoju samostalnikov, ki so se v praslovanščini sklanjali po ijevski sklanjatvi. Z vidika slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja je problematika deloma obdelana že pri Miklošiču, Ramovšu, Riglerju, Škrabcu, ... Noben avtor, ki se je s tem ukvarjal do sedaj, ni imel na voljo popolnega izpisa del slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, zato dosedanja spoznanja temeljijo na gradivu, ki je bilo v določenem obdobju na voljo. Večina njihovih dognanj se potrjuje tudi v ugotovitvah, ki so plod pričujoče analize celotnega gradiva slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja.

Analizirane odraze praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola navajam po abecednem redu. Zanesljivost izhodišča v ijevski sklanjatvi moškega spola je predstavljena v uvodnem sestavku vsakega posameznega odraza. Vseh 55 odrazov praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola, ki so v tem obdobju izpričani, namreč ni enako zanesljivih z vidika praslovanskega izhodišča.

V večini se praslovanski ijevski samostalniki moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja odražajo kot samostalniki moškega spola trdega ojevskega in nato mehkega ojevskega sklanjatvenega vzorca. Naslednji vzorec, ki ga potrjujejo, je ijevski ženskega spola. Nekaj je še ostankov sklanjatve po ijevskem vzorcu moškega spola (*gospod, ljudje*, deloma *pot*), nekaj odrazov je takšnih, da pri njih ni mogoče določiti, ali so ijevske sklanjatve moškega ali ženskega spola. Večinoma so odrazi ijevske sklanjatve omejeni na posamezno sklonsko obliko in se ne odražajo v celotni paradigmi. Večja ohranjenost ijevske sklanjatve je v množini, v ednini je prehajanje v ojevski vzorec močnejše. Cirkumflektrane enozložnice ter samostalnika *pot* in *zet* se (lahko) odražajo tudi v ujevskem vzorcu slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Samostalnika *pleša* in *risa* odražata ajevski vzorec. V množini se pojavljajo odrazi moškega mešanega vzorca, ki je sestavljen iz odrazov ijevske in ojevske sklanjatve. To je sklanjatveni vzorec, ki se v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku (in v slovenščini 16. stoletja) odraža npr. v množini samostalnika *mož* (*možje, ...*). V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je za ta sklanjatveni vzorec značilno, da se končnice lahko pritikajo na podaljšano osnovo z *-j-* (prim. Dmn *gostj-em*, Tmn *gostj-e*). Samostalnik *miš* se v množini sklanja po ženskem mešanem vzorcu, ki ga sestavljajo odrazi ijevske in ajevske sklanjatve.

Odrzov vseh praslovanskih ijevskih samostalnikov moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je 55. Ti so: *cesar, čmrlj, črv, dever, drob, glad, gnus, golob, gos, gospod, gost, gozd, hot, jagned, jastreb, kmet, kol, labod, laket, ljudje, los, luč, medved, miš, molj, mozelj, možgani, noht, ogel, ogenj, olov, os, pastir, peč, pečat, pelin, plat, pleš, pleša, pot, razpot, risa, seženj, snet, srd, sred, tast, tat, trst, zet, zver, žal, želod, žerjav, žolč*.

5

PROTO-SLAVIC MASCULINE I-NOUNS IN SLOVENIAN LITERARY LANGUAGE OF THE 16TH CENTURY

Summary

In my monograph entitled *Proto-Slavic Masculine i-Nouns in Slovenian Literary Language of the 16th Century* I analyze the reflections of Slavic *i*-masculine nouns in the first Slovenian literary language that arose in the second half of the 16th century.

I derive from the thesis that in the Proto-Slavic language existed the declensions system according to the last sound of the stem. Among them there was also *i*-stem declension, comprising masculine and feminine nouns. The difference in declensions was in the form of singular instrumental, where the masculine nouns had the inherited ending *-bm̃b* (**gðst̃bm̃b*) from Indo-Germanic while, female nouns had more recent (created under the influence of *a*-stem declension) ending *-bj̃q* (**kðst̃bj̃q*). There were also different forms of plural nominative, where masculine nouns had the inherited ending *-bje* (**gðst̃bje*) from Indo-Germanic, while feminine nouns had the ending *-i*, which was created under the influence of form plural accusative, (**kðsti*). All other case forms were overlaid. The fact that masculine nouns had more archaic suffixes indicates that the Proto-Slavic in relation to feminine nouns *i*-stem accounted the residue that as a separate morphological category was not further developed. Further development in the Slavic languages confirms this, as the category of *i*-stem masculine nouns in all Slavic languages died out in the earliest stages of development. So *i*-stem masculine nouns are found testified as separate morphological category in Old Church Slavonic, old Czech, Old Russian, or Church Slavonic in editorials but later no more. Individual residue reflexes of Proto-Slavic *i*-stem masculine nouns still exist in modern Slavic languages. Thus, for example the plural noun **ludbje* “people” maintains at least a case form that reflects *i*-stem pattern in all Slavic languages. The example is in Slovenian plural nominative *ljudjê*, Croatian, Serbian plural genitive *ljûdi*, Russian plural genitive *ludej*, Slovakian plural genitive *ľudí* ...

Therefore, in my monograph I set myself a question how Proto-Slavic *i*-stem masculine nouns residues were reflected in Slovenian literary language of the 16th century. Were there more than in contemporary Slovenian literary language? In which declension samples did they pass and is there still any trace of *i*-stem masculine declension preserved?

A set of Proto-Slavic *i*-stem masculine gender nouns present a list of Proto-Slavic nouns, which have so far been identified as *i*-stem nouns of masculine gender. At the same time I take a note of every sign that could suggest the source of *i*-stem declension of masculine gender. This is based primarily on the main and most reliable sources: comparative grammar of Slavic languages (Arumaa, Bernštejn, Bošković, Miklošič, Stieber, Vondrák, ...) and various etymological dictionaries (ËSSJa, ESSJ, SP, Schuster-Šewc, Derksen,

Miklošič) and Old Church Slavonic (and Church Slavonic) dictionaries (SJS, ESJS). A set of Proto *i*-stem masculine nouns that I quote is broader. It also includes nouns that are not reflected in the Slovenian language (and indeed can not be reflected).

Proto-Slavic *i*-stem nouns of masculine gender, which are reflected in the Slovenian literary language of 16th century, are presented in the central part of the thesis. At the beginning there is a general presentation of the problem of Proto-Slavic *i*-stem masculine nouns and a general presentation of the Slovenian language of 16th century. The problems of Proto-Slavic *i*-stem nouns of masculine gender are dealt with by different authors in different works under various aspects. These problems can be presented in different etymological dictionaries, historical, comparative grammars from the viewpoint of development in Slavic languages, from the standpoint of individual developments of reflexes or from the perspective of development of the entire category. For some authors, the greater emphasis is on the development of declension as such – the impact of *i*-stem ending declension on *o*-stem declension of masculine gender. With some authors there is the emphasis on the development of nouns that were declined in Proto-Slavic according to this declension. In the terms of Literary Slovenian of 16th century the problem is partially treated already by Miklošič, Ramovš, Rigler, Škrabec, ... All authors who have dealt with this so far, did not have a complete printout of the Slovenian Protestant writers of the 16th century. Therefore, their findings are based on the material which was available at that time. Most of their findings are confirmed by the findings, which are the result of analysis of the entire material.

I classify the analyzed reflexes of Proto-Slavic *i*-stem nouns of masculine gender in Slovenian literary language of the 16th century alphabetically. The reliability of Proto-Slavic origin is presented in the introduction part of presentation of each single reflex. Because all 55 reflexes in Proto-Slavic *i*-stem nouns of masculine gender that are attested in this period are not equally valid in terms of Proto-Slavic starting-point.

In general, the Proto-Slavic *i*-stem nouns of masculine gender in Slovenian literary language of the 16th century reflect mostly as nouns of masculine gender with *o*-stem declension sample. The next sample, which the nouns have restructured in, is *i*-stem, feminine. There are still some residues of declension according to *i*-stem sample of masculine gender (*gospod* “lord, sir”, *ljudje* “people”, partly also, *pot* “way”. There are some reflexes where it is not possible to determine whether they reflect *i*-stem declension of masculine or feminine gender. Mostly the reflexes of *i*-stem declension are limited to individual case form and are not reflected in the overall paradigm. There is the increased conservation of *i*-stem declension in plural while in the singular the transition to *o*-stem patterns is larger. Circumflex monosyllables and nouns *pot* “way” and *zet* “son-in-law” (may) also be reflected through *u*-stem pattern. Nouns *risa* “lynx” and *pleša* “bald head” passed into *a*-stem pattern. The plural reflects mixed masculine sample consisting of *i*-stem and *o*-stem declensions reflexes. It is the declension pattern which is reflected in contemporary Slovenian literary language such as the plural noun *mož* “man” (*možje* “men”, ...).

It concerns the declension pattern which in contemporary literary language reflects e.g. in the plural of noun *možje*. In the Slovenian literary language of 16th century it is characteristic for this declension pattern that the suffix can be extended to the basis by adding *-j-* (ex. Dpl *gost-j-em* “guests” Apl *gost-j-e*, “guests”). The noun *miš* “mouse” in plural reflects feminine mixed pattern which reflects *i*-stem and *a*-stem declension.

There are 55 reflexes of Proto-Slavic *i*-stem masculine nouns in the Slovenian literary language of the 16th century. These are: *cesar* “emperor”, *čmrlj* “bumblebee”, *črv* “worm”, *dever* “brother-in-law”, *drob* “entrails, gravel”, *glad* “famine”, *gnus* “disgust”, *golob* “pigeon”, *gos* “goose”, *gospod* “lord, sir”, *gost* “guest”, *gozd* “wood”, *hot* “voluptuary”, *jagned* “poplar”, *jastreb* “vulture”, *kmet* “peasant”, *kol* “pale”, *labod* “swan”, *laket* “elbow”, *ljudje* “people”, *los* “elk”, *luč* “light”, *medved* “bear”, *miš* “mouse”, *molj* “moth”, *mozelj* “pustule”, *možgani* “brain”, *noht* “nail”, *ogel* “charcoal”, *ogenj* “fire”, *olov* “lead”, *os* “axle”, *pastir* “herdsman”, *peč* “oven, steep”, *pečat* “stamp”, *pelin* “absinthe”, *plat* “side”, *pleš* “bald head”, *pleša* “bald head”, *pot* “way”, *razpot* “crossroads”, *risa* “lynx”, *seženj* “fathom”, *snet* “mildew”, *srd* “anger”, *sred* “middle”, *tast* “father-in-law”, *tat* “thief”, *trst* “reed”, *zet* “son-in-law”, *zver* “beast”, *žal* “sorrow”, *želod* “acorn”, *žerjav* “crane”, *žolč* “gall”.

6

SEZNAM KRAJŠAV

a	ajevski sklanjatveni vzorec
arh.	arhaično
bg.	bolgarsko
br.	belorusko
csl.	cerkvenoslovansko
č.	češko
čak.	čakavsko
Ded	dajalnik ednine
dl.	dolnjelužiško
Dmn	dajalnik množine
dv	dvojina
ed	ednina
germ.	germansko
gl.	gornjelužiško
got.	gotsko
gr.	grško
hr.	hrvaško
i	ijevski sklanjatveni vzorec
i*	sklanjatveni vzorec, ki ni čisto ijevski, je pa po značilnostih najbliže
i**	sklanjatveni vzorec, ki je takšen kot ijevski, vendar ima kontaminirano končnico
Idv	imenovalnik dvojine
Ied	imenovalnik ednine
Imn	imenovalnik množine
i/o	sklanjatveni vzorec, ki je lahko ijevski ali ojevski (verjetneje ijevski)
kajk.	kajkavsko
lat.	latinsko
lit.	litovsko
let.	letonsko
m	moški spol
Med	mestnik ednine
mk.	makedonsko
Mmn	mestnik množine
mn	množina
nar.	narečno
o	ojevski sklanjatveni vzorec

o*	sklanjatveni vzorec, ki je pretežno ojevski
Oed	orodnik ednine
o ^m	mehki ojevski sklanjatveni vzorec
Omn	orodnik množine
o ^{m-t}	ojevski sklanjatveni vzorec z mehko ojevsko osnovo in končnicami trde ojevske sklanjatve
o/i	sklanjatveni vzorec, ki je lahko ojevski ali ijevski (verjetneje ojevski)
o ^t	trdi ojevski sklanjatveni vzorec
p.	poljsko
pie.	praindoevropsko
plb.	polabsko
psl.	praslovansko
r.	rusko
Rdv	rodilnik dvojine
Red	rodilnik ednine
Rmn	rodilnik množine
slk.	slovaško
sln.	slovensko
slovin.	slovinsko
sr.	srbsko
stcsl.	starocerkvenoslovansko
stbg.	starobolgarsko
stbr.	starobelorusko
stč.	staročeško
sthr.	starohrvaško
stlit.	starolitovsko
stp.	staropoljsko
stpr.	staroprusko
str.	starorusko
stsln.	staroslovensko (od Brižinskih spomenikov do 16. stoletja)
stsr.	starosrbsko
stukr.	staroukrajinsko
stvn.	starovisokonemško
Tdv	tožilnik dvojine
Ted	tožilnik ednine
Tmn	tožilnik množine
u	ujevski sklanjatveni vzorec
ukr.	ukrajinsko
Zdv	zvalnik dvojine
Zed	zvalnik ednine
Zmn	zvalnik množine
ž	ženski spol

7

VIRI IN LITERATURA

7.1 Viri¹⁶⁷

LB 1545 = Luther, Martin, 1545: *Die gantze Heilige Schrift. Wittenberg. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1974.*

TA 1550 = Trubar, Primož, 1550: *Abecedarium vnd der klein Catechismus. Tübingen.*

TC 1550 = Trubar, Primož, 1550: *Catechismus. Tübingen.*

TA 1555 = Trubar, Primož, 1555: *ABECEDARIVM. Tübingen.*

TC 1555 = Trubar, Primož, 1555: *CATECHISMVS. Tübingen.*

TE 1555 = Trubar, Primož, 1555: *TA EVANGELI SVETIGA MATEVSHA. Tübingen.*

TM 1555 = Trubar, Primož, 1555: *ENA MOLITOV TIH KERSzhenikou. Tübingen.*

TKo 1557 = Trubar, Primož, 1557: *TA SLOVENSKI KOLENDAR. Tübingen.*

TT 1557 = Trubar, Primož, 1557: *TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA. Tübingen.*

TR 1558 = Trubar, Primož, 1558: *EN REGISHTER. Tübingen.*

TT 1560 = Trubar, Primož, 1560: *TA DRVGI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA. Tübingen.*

TL 1561 = Trubar, Primož, 1561: *SVETIGA PAVLA TA DVA LISTY. Tübingen.*

TAr 1562 = Trubar, Primož, 1562: *ARTICVLI OLI DEILI, TE PRAVE STARE VERE KERSZHANSKE. Tübingen.*

*P 1563 = *ENE DVHOVNE PEISNI. Tübingen.*

TO 1564 = Trubar, Primož, 1564: *CERKOVNA ORDNINGA. Tübingen.*

KB 1566 = Krelj, Sebastijan, 1566: *OTROZHIA BIBLIA. Regensburg.*

TA 1566 = Trubar, Primož, 1566: *ABECEDARIVM, OLI TABLIZA. Tübingen.*

TPs 1566 = Trubar, Primož, 1566: *Ta Celi Pjalter Daidou. Tübingen.*

KPo 1567 = Krelj, Sebastijan, 1567: *POSTILLA SLOVENSKA. Regensburg.*

TC 1567 = Trubar, Primož, 1567: *TA CELI CATEHISMVS. Tübingen.*

TL 1567 = Trubar, Primož, 1567: *SVETIGA PAVLA LYSTVVI. Tübingen.*

TP 1567 = Trubar, Primož, 1567: *ENA DVHOVSKA PEISSEN SVBPER TVRKE. Tübingen.*

TPs 1567 = Trubar, Primož, 1567: *ENI PSALMI, TA CELI CATEHifmus. Tübingen.*

TC 1574 = Trubar, Primož, 1574: *TA CELI CATEHISMVS. Tübingen.*

DJ 1575 = Dalmatin, Jurij, 1575: *JESVS SIRAH. Ljubljana.*

TC 1575 = Trubar, Primož, 1575: *CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA. Tübingen.*

TP 1575 = Trubar, Primož, 1575: *Try Duhouske peifni. Tübingen.*

¹⁶⁷ Krajšave so povzete po SJSP 2001, 34–35.

- DPa 1576 = *Dalmatin, Jurij, 1576: PASSION. Ljubljana.*
- TT 1577 = *Trubar, Primož, 1577: NOVIGA TESTAMENTA PVSLEDNI DEIL. Tübingen.*
- DB 1578 = *Dalmatin, Jurij, 1578: BIBLIE, TV IE VSIGA SVETIGA PISMA PERVI DEIL. Ljubljana.*
- JPo 1578 = *Juričič, Jurij, 1578: POSTILLA. Ljubljana.*
- DC 1579 = *Dalmatin, Jurij, 1579: TA CELI CATEHISMVS. Ljubljana.*
- TkM 1579 = *Tulščak, Janž, 1579: Kerfzhanske LEIPE MOLITVE. Ljubljana.*
- TPs 1579 = *Trubar, Primož, 1579: TA PERVI PSALM SHNEGA TRIEMI ISLAGAMI. Tübingen.*
- BTa 1580 = *Bohorič, Adam, 1580: OTROZHIA TABLA. Ljubljana.*
- DBu 1580 = *Dalmatin, Jurij, 1580: PERVE BVQVE MOSESSOVE. Ljubljana.*
- DC 1580 = *Dalmatin, Jurij, 1580: CATEHISMVS. Ljubljana.*
- DPr 1580 = *Dalmatin, Jurij, 1580: SALOMONOVE PRIPVVISTI. Ljubljana.*
- TT 1581–82 = *Trubar, Primož, 1581–82: TA CELI NOVI TESTAMENT. Tübingen.*
- BH 1584 = *Bohorič, Adam, 1584: Arcticae horulae succifivae. Wittenberg.*
- DB 1584 = *Dalmatin, Jurij, 1584: BIBLIA. Wittenberg.*
- DC 1584 = *Dalmatin, Jurij, 1584: TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI. Wittenberg.*
- DM 1584 = *Dalmatin, Jurij, 1584: KARSZANSKE LEPE MOLITVE. Wittenberg.*
- DAG 1585 = *Dalmatin, Jurij, 1585: AGENDA. Wittenberg.*
- DC 1585 = *Dalmatin, Jurij, 1585: TA KRATKI WIRTEMBERSKI CATECHISMVS. Wittenberg.*
- TiPre 1588 = *Trošt, Matija, 1588: ENA LEPA INV PRIDNA PREDIGA. Tübingen.*
- MD 1592 = *Megiser, Hieronymus, 1592: DICTIONARIVM QVATVOR LINGVARVM. Graz.*
- TfC 1595 = *Trubar, Felicijan, 1595: TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI. Tübingen.*
- TfM 1595 = *Trubar, Felicijan, 1595: LEPE KARSZHANSKE MOLITVE. Tübingen.*
- TPo 1595 = *Trubar, Primož, 1595: HISHNA POSTILLA. Tübingen.*
- ZK 1595 = *Znojilšek, Janž, 1595: KATECHISMVS DOCTORIA MARTina Luthra. Tübingen.*
- MTh 1603 = *Megiser, Hieronymus, 1603: Thefaurus Polyglottus. Frankfurt.*

7.2 Literatura

- ARUMAA, PEETER, 1985: *Urslavische Grammatik. Einführung in das vergleichende Studium der slavischen Sprachen. III. Band Formenlehre.* Heidelberg: C. Winter.
- BABIČ, VANDA, 2003: *Učbenik stare cerkvene slovanščine.* Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- BERNŠTEJN, SAMUIL BORISOVIČ, 1974: *Očerk sravnitelnoj grammatiki slovjanskih jazykov.* Moskva: Nauka.
- BESEDEJ 2011 = Ahačič, Kozma, Legan Ravnikar, Andreja, Merše, Majda, Narat, Jožica, Novak, Francc: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja.* Ljubljana: Založba ZRC.
- BG 1985 = Uredila Biryła, M. B., in Šuba, P. P.: *Belaruskaja gramatyka. Častka 1. Fanalogija. Arfaèpija. Marfalogija. Slovautvarènne. Nacisk.* Minsk: Navuka i tehnika.
- BOŠKOVIČ, RADOSLAV, 1985: *Osnovi uporedne gramatike slovenskih jezika. II. Morfologija.* Nikšič: Univerzitetstva riječ.
- BRADAČ, FRANC, 1997: *Latinsko-slovenski slovar.* Ljubljana: DZS.

- BRADAČ, FRANC, 2001: *Slovensko-latinski slovar*. Ljubljana: DZS.
- BS 1993 = Bernik, France, idr.: *Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- CIGALE, MATEJ, 1860: *Deutsch-slovenisches Wörterbuch*. Ljubljana: J. Blasnik.
- ČEPAR, METOD, 2012: Sklanjatev praslovanskega ijevskega samostalnika *ŕudje v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Jezikoslovni zapiski* 18/1. 99–126.
- DEGTJAREV, VLADIMIR ILJIČ, 1981: O proishozdenii slova ljud. *Ėtimologija* 1979. 85–92.
- DERKSEN, RICK, 2008: *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden, Boston: Brill.
- DIELS, PAUL, 1932: *Altkirchenslavische Grammatik mit einer Auswahl von Texten und einem Wörterbuch. I. Teil*. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung.
- DYBO, VLADIMIR ANTONOVIČ, 1981: *Slavjanskaja akcentologija*. Moskva: Nauka.
- DYBO, VLADIMIR ANTONOVIČ, 1990: *Osnovy slavjanskoj akcentologii*. Moskva: Nauka.
- ECKERT, RAINER, 1972: Zum Problem der baltisch-slawischen Sprachbeziehungen am Material der Nominalstämme auf -i. *Zeitschrift für Slawistik* XVII/1972. 605–615.
- ECKERT, RAINER, 1983: *Die Nominalstämme auf -i im Baltischen unter besonderen Berücksichtigung des Slawischen*. Berlin: Akademie der Wissenschaften der DDR Zentralinstitut für Sprachwissenschaft.
- ESSJ I–V = France Bezlaj, Metka Furlan, Marko Snoj, 1976 – 2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika. I–V*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ĖSSJa I– = Uredila Trubačev, Oleg Nikolaevič in Žuravlev, Anatolij Fedorovič, 1974 –: *Ėtimologičeskij slovar' slavjanskih jazykov I–*. Moskva: Nauka.
- ESJS I – = Uredila Havlová, Eva, (idr.) 1989–: *Ėtymologický slovník jazyka staroslověnského I–*. Praha: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český.
- FURLAN, METKA, 2008: O slovenskih parih tipa kost : koščica ali o nastanku razmerja -st- : -šč-i- (K identifikaciji zgodnjepraslovanske akrostatične deklinacije ijevskih samostalnikov). *Jezikoslovni zapiski* 14/1, 2008. 7–28.
- FURLAN, METKA, 2011a: Teorija in praksa v Alasijevem italijansko-slovenskem slovarju iz leta 1607. *Narečna prepletanja* (ur. Goran Filipi). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales. 23–59.
- FURLAN, METKA, 2011b: O nastanku slovenskih parov tipa žrd : žrk. V: Uredil Jesenšek, Marko, 2011: *Globinska moč besede* (= Zora 80). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 46–56.
- GHJP 1998 = Długosz-Kurczabowa, Krystyna, Dubisz, Stanisław: *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Varšava: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- GLONAR, JOŽA, 1936: *Slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: Umetniška propaganda, Tiskarna Slovenija.
- GREGORIČ, JOŽE, 2015: *Kostelski slovar*. Ljubljana: Založba ZRC. Spletna izdaja na www.fran.si
- HVČ 1977 = Bauer, Jaroslav, Lamprecht, Arnošt, Šlosar, Dušan: *Historický vývoj češtiny. Hláskosloví, tvarosloví, skladba*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- JURANČIČ, JANKO, 2005: *Srbski- ali hrvaško- slovenski slovar*. Ljubljana: DZS. Elektronska izdaja na plošči CD-ROM. Amebis.
- KAPOVIĆ, MATE, 2009: Rising mobility in Slavic i-stems. *Protolanguage and Prehistory. Akten der XII. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft, vom 11. bis 15. Oktober 2004 in Krakau* (Ur. Lühr, Rosemarie, in Ziegler, Sabine). Wiesbaden: Reichert Verlag. 236–243. Dostopno na: <http://bib.irb.hr/datoteka/445121.Kapovic.pdfedit>.

- KASTELEC, MATIJA, VORENC, GREGOR 1608 –1710: *Dictionarium Latino-Carniolicum*, dostopno na www.fran.si
- KONESKI, BLAŽE, 2004: *Gramatika na makedonskiot literaturni jazik*. Skopje: Prosvetno delo Ad-Skopje, Redakcija Detska radost.
- KOPITAR, JERNEJ 1995: (ur. Jože Toporišič): 1995: *Glagolita Clozianus. Cločev glagolit*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- KRAJČOVIČ, RUDOLF, 2009: *Vývin slovenského jazyka a dialektológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- MERŠE, MAJDA, JAKOPIN, FRANC, NOVAK, FRANCE, 1996: *Fonološki sistem jezika slovenskih protestantov. III. Trubarjev zbornik. Prispevki z mednarodnega znanstvenega simpozija Reformacija na Slovenskem*. (Ur. Jakopin, Franc, Kerševan, Marko, Pogačnik, Jože). Ljubljana: Slovenska matica, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar. 239–255.
- MERŠE, MAJDA, 2009: *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja. Razprave o oblikoslovju, besedotvorju, glasoslovju in pravopisu*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- MIKHAILOV, NIKOLAI, 1998: *Frühslowenische Sprachdenkmäler. Die handschriftliche Periode der slowenischen Sprache (XIV. Jh. bis 1550)*. Amsterdam – Atlanta GA: Rodopi B. V.
- MIKHAILOV, NIKOLAI, 2001: *Jezikovni spomeniki zgodnje slovenščine. Rokopisna doba slovenskega jezika (od XIV. stol. do leta 1550)*. Trst: Mladika.
- MIKLOŠIČ, FRANC, 1856: *Grammatik der slavischen Sprachen. Formenlehre*. Dunaj: Wilhelm Braumüller.
- MIKLOŠIČ, FRANC, 1862–65: *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Dunaj: Wilhelm Braumüller.
- MIKLOŠIČ, FRANC, 1886: *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Dunaj: Wilhelm Braumüller.
- MINČEVA, ANGELINA, 1978: *Starobälgarski kirilski otkъsleci. Tom I*. Sofija: Izdatelstvo na Bălgarskata akademija na naukite.
- OBLAK, VATROSLAV, 1890: *Zur Geschichte der nominalen Declination in Slovenischen*. Leipzig: Druck von Breitkopf & Härtel.
- OLANDER, THOMAS, 2001: *Common accentological word list*. Copenhagen: Editiones Olander.
- PLETERŠNIK, MAKS, 1894–95: *Slovensko-nemški slovar*. Elektronsko izdajo uredile Furlan, Metka, Dobrovoljc, Helena, in Jazbec, Helena, 2006. Ljubljana: Amebis.
- POHL, HEINZ DIETER, 1985: *Paradigmatischer Ausgleich und Funktionswandel in der Frühgeschichte des slavischen Deklinationssystems. Grammatische Kategorien, Funktion und Geschichte*. (Ur. Rittner, Veronica in Schlerath, Bernfried). Wiesbaden: Reichert. 370–383.
- RAMOVŠ, FRAN, 1952: *Morfologija slovenskega jezika*. Ljubljana: DZS.
- RAMOVŠ, FRAN, uredila Logar, Tine, in Rigler, Jakob, 1971: *Zbrano delo I*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- RAMOVŠ, FRAN, uredil Toporišič, Jože, 1997: *Zbrano delo 2*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- REPANŠEK, LUKA, 2010: *Slovansko-staroirska vzporednica praslovansko *tatъ in staroirsko táid ‘tat’*. *Jezikoslovni zapiski* 16/2, 2010. 165–175.
- RHSJ I–XXIII = Uredil Budmani, Petar, 1881–1976: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I–XXIII*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- RIGLER, JAKOB, 1968: *Začetki slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

- RIGLER, JAKOB, uredila Smole, Vera, 2001: *Zbrani spisi 1*. Ljubljana: Založba ZRC.
- SBL 1991 = Uredili Gspan, Alfonz, Munda, Jože, in Petrè, Fran: *Slovenski biografski leksikon. Četrta knjiga*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- SCHUSTER-ŠEWIC, HEINZ, 1978–1989: *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache*. Band I–IV. Bautzen: Domowina.
- SEJP I– = Sławski, Franciszek, 1952–: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Tom I–. Kraków: Towarzystwo miłośników języka polskiego.
- SES 2003 = Snoj, Marko: *Slovenski etimološki slovar. Druga izdaja*. Ljubljana: Modrijan.
- SJS I–IV = Kurz Josef, (idr.) 1958–1997: *Slovník jazyka staroslověnského I–IV*. Praha: Academia.
- SJSP 2001 = Merše, Majda, Novak, France, Premk, Francka: *Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. Poskusni snopič*. Ljubljana: Založba ZRC.
- SKLJARENKO, VITALIJ GRIGORIJOVIČ, 1998: *Praslov'jans'ka akcentologija*. Kijev: Ukrajinska kniga.
- SKOK, PETAR, 1971–1974: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knjiga I–IV*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti: Globus.
- SLA = Gradivo za Slovenski lingvistični atlas. Hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.
- SLA 1.1 = Uredila Škofic, Jožica, 2011: *Slovenski lingvistični atlas 1. Človek (telo, bolezn, družina). I Atlas*. Karta 1/140. Ljubljana: Založba ZRC.
- SŁP I–XXVIII = Glavna urednica Mayenowa, Maria Renata, 1966–2000: *Słownik polszczyzny XVI wieku, I–XXVIII*. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej akademii nauk.
- SNOJ, MARKO, 2016: *Slovenski etimološki slovar. Tretja izdaja*. Ljubljana: Založba ZRC. Spletna izdaja na: www.fran.si.
- SREZNEVSKIJ, IZMAIL IVANOVIČ, 1893–1903: *Materialy dlja Slovarja drevneruskogo jazyka I–III*. Moskva: Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannyh i nacional'nyh slovaroj.
- SP I– = Uredil Sławski, Franciszek, 1974–: *Słownik prasłowiański*. Tom I–. Kraków: Wydawnictwo Polskiej akademii nauk.
- SRJ I–XXV = Barhudarov, Stepan Grigor'evič, (idr.), 1975–2000: *Slovar ruskogo jazyka XI–XVII vv*. Tom I–XXV. Moskva: Nauka.
- SS I– = Gebauer, Jan, 1970–: *Slovník staročeský. I–*. Praha: Academia.
- SSKJ = Pripravili in izdali SAZU in ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša in avtorji, 1998: *Slovar slovenskega knjižnega jezika z odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki*. Računalniška datoteka. Ljubljana: izdelava programov Amebis.
- SSKP = Novak, Vilko, 2006: *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Ljubljana: Založba ZRC.
- SSp I–XI = Uredniki Kuraszkiewicz, Władzislaw, Safarewicz, Jan, Urbańczyk, Stanisław, 1953–2002: *Słownik staropolski I–XI*. Kraków: Polska akademie nauk.
- STANG, CHRISTIAN SCHWEIGAARD, 1957: *Slavonic accentuation*. Oslo: I kommisjon Hos. H. Aschehoug & co.
- STANG, CHRISTIAN SCWEIGAARD, 1966: *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- STIEBER, ZDZISŁAW, 1971: *Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich. Część II. Zeszyt 1. Fleksja imienna*. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe.

- SVETO PISMO, 1997: *Sveto pismo stare in nove zaveze. Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov*. Ljubljana: Svetopisemska družba.
- ŠVIC-DULAR, ALENKA, 1992: Slovenski jezik v soočanju s slovanskimi jeziki (na osrednjem sklanjanem vzorcu za moški spol v slovanskih jezikih). *Zbornik Slavističnega društva Slovenije 2: Slovenski jezik v stiku s slovanskimi in neslovanskimi jeziki in književnostmi*. (Ur. Hafner, Stanislaus, Orožen, Martina). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. 59–85.
- ŠKRABEC, STANISLAV, uredil Toporišič, Jože, 1994–1998: *Jezikoslovna dela 1–4*. Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica.
- ŠTREKELJ, KAREL, 1922: *Historična slovnica slovenskega jezika*. Maribor: Zgodovinsko društvo.
- TOPORIŠIČ, JOŽE, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- TOPORIŠIČ, JOŽE, 2003, 2007: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: ZRC SAZU. Spletna izdaja na www.fran.si
- VALJAVEC, MATIJA, 1897: Glavne točke o naglasu književne slovenštine. V: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knj. 48*. Zagreb: Knjižara jugoslavenske akademije. 116–213.
- VASMER, MAX, 1971: *Étimologičeskij slovarʹ ruskogo jazyka. Perevod s nemeckogo i dopolnenija O. N. Trubačeva. Tom III. (Muza–Sjat)*. Moskva: Progress.
- VONDRÁK, VÁCLAV, 1906: *Vergleichende slavische Grammatik. I. Band. Lautlehre und Stammbildungslehre*. Göttingen: Vanderhoek und Ruprecht.
- VONDRÁK, VÁCLAV, 1908: *Vergleichende slavische Grammatik. II. Band. Formenlehre und Syntax*. Göttingen: Vanderhoek und Ruprecht.
- VONDRÁK, VÁCLAV, 1912: *Altkirchenslavische Grammatik. Zweite Auflage*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
- VULGATA: *Vulgata* (Latinski prevod). 4–5. stoletje, tekstno-kritična izdaja.
- ZAMJATINA, GALINA IGOREVNA, 1992: *Staroslovenskaja akcentnaja sistema i ee otryaženie v biblii Ju. Dalmatina (1584 g.)*. *Avtoreferat*. Moskva: Institut slavjanovedenija i balkanistiki Rossijskoj akademii nauk.

8

BESEDNO KAZALO

Slovensko

- ajd 11, 28, 56, 73, 86, 103, 151, 194, 195
angel 28
apoštol 28
basen 117, 197
blago 42
bog 40, 193
bogatin 28
bol 17
bolezen 19, 21, 23, 117, 151, 197
brat 28, 58, 73, 103
brt 17, 20
cesar 46, 47, 48, 49, 50, 185, 187, 188, 189,
190, 197, 198, 199, 201, 204, 207
colnar 132, 192
čovelj 17, 19, 50, 51
čirjuje 17
človek 198
čmelj 17, 50
čmrlj 14, 17, 50, 51, 111, 188, 189, 190, 197,
198, 199, 204, 207
čréwje 17
črívje 17
črm 17
črn 17
črv 11, 28, 36, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 102, 103,
185, 186, 188, 190, 192, 195, 196, 197, 198
da 44
dan 16, 36
deget 17
detelja 17
dever 45, 56, 58, 59, 185, 187, 188, 189, 199,
204, 207
dom 11
drkelj 118
drkol 18
drob 22, 38, 59, 60, 61, 185, 186, 187, 199, 200,
204, 207
drop 18
fant 28
far 11
folk 11, 104
foticje 28
galeb 18
glad 61, 62, 63, 193, 194, 199, 204, 207
gmajna 72
gnus 63, 64, 65, 186, 199, 200, 204, 207
golob 18, 28, 35, 45, 65, 66, 67, 185, 186, 187,
188, 197, 198, 199, 200, 204, 207
gos 19, 34, 67, 68, 69, 190, 191, 192, 199, 200,
201, 204, 207
gospod 10, 28, 35, 36, 37, 38, 44, 45, 56, 57,
69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80,
81, 86, 151, 185, 186, 187, 188, 190, 191,
192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200,
201, 204, 206, 207
gost 11, 18, 21, 26, 28, 35, 36, 38, 40, 73, 81,
82, 83, 84, 85, 86, 87, 148, 185, 186, 188,
190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199,
200, 204, 206, 207
gošča 32
gozd 19, 32, 38, 86, 87, 88, 91, 147, 185, 186,
187, 188, 190, 191, 192, 199, 200, 204, 207
grad 192
grd 161
grm 161
grob 73
grtan 19
grust 19, 26
gvozd 19

- gosa 67
 hči 58, 116
 hmelj 14
 hot 89, 90, 190, 191, 192, 199, 200, 204, 207
 igra 43,
 izhod 75
 jagned 16, 90, 91, 185, 186, 188, 199, 204, 207
 jagnedje 90, 91
 jastreb 91, 92, 93, 185, 186, 199, 200, 204, 207
 jed 38
 jereb 18
 jud 28, 56, 194, 195
 kal 20
 kapelj 19
 kelj 20
 klobučar 28
 kmet 20, 28, 45, 93, 94, 185, 186, 188, 199,
 201, 204, 207
 kol 94, 95, 96, 185, 187, 188, 189, 199, 204, 207
 komar 28
 komolec 98, 99, 100
 kopun 28
 kost 90, 151
 kralj 43
 labod 20, 22, 26, 96, 97, 185, 186, 190, 191,
 199, 200, 204, 207
 laket 10, 35, 36, 57, 97, 98, 99, 100, 185, 186,
 187, 190, 192, 199, 201, 204, 207
 lakota 72
 lampaš 28
 lapet 20
 las 11, 28, 36, 56, 86, 194, 195
 lipan 20
 list 11, 144, 145, 192
 listje 86
 ljuba 90
 ljubša 90
 ljud 36, 104, 109
 ljudje 20, 28, 35, 36, 42, 45, 73, 83, 86, 100,
 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109,
 185, 188, 190, 192, 195, 196, 199, 200, 203,
 204, 205, 206, 207
 lopa 74, 146
 los 22, 109, 110, 185, 186, 199, 200, 204, 207
 losos 20
 luč 15, 20, 35, 38, 110, 111, 112, 113, 190, 191,
 192, 199, 200, 204, 207
 mati 32, 58, 116
 medved 21, 35, 36, 38, 114, 185, 186, 187, 188,
 190, 192, 195, 197, 198, 199, 200, 204, 207
 meso 42
 miš 21, 38, 115, 116, 117, 190, 191, 192, 196,
 197, 199, 204, 206, 207
 moč 38
 molitvar 28
 molj 21, 51, 118, 119, 188, 189, 190, 199, 204, 207
 morje 42
 most 148, 193
 mozelj 120, 188, 189, 190, 199, 204, 207
 mozol 120
 mož 11, 28, 36, 40, 56, 57, 73, 86, 102, 103,
 194, 195, 198, 204, 206
 moždani 21
 moždžani 21
 možgane 21, 121, 122, 188
 možgani 21, 121, 122, 185, 186, 188, 196, 199,
 200, 204, 207
 možjane 21, 121, 122
 možjani 121, 122
 možljani 21, 121
 mrav 21
 mravec 32
 nastelj 21
 nav 21
 nenasit 21
 neprijatelj 28
 nesit 21
 noč 38
 noht 22, 35, 122, 123, 185, 186, 188, 190, 191,
 192, 199, 200, 204, 207
 obla 22
 obet 22
 oče 28
 ogel 124, 185, 186, 199, 204, 207
 ogenj 17, 22, 42, 50, 111, 118, 125, 126, 127, 128,
 185, 187, 188, 189, 190, 199, 200, 204, 207
 oglav 22
 ogreb 22
 oko 36, 65
 olov 129, 185, 186, 199, 200, 204, 207
 olovo 129
 oproda 74, 146
 os 23, 38, 131, 185, 186, 190, 191, 192, 199,
 200, 204, 207

- osteblek 22
 ostruž 22
 otrok 198
 pameten 42
 pastir 23, 28, 50, 131, 132, 133, 134, 135, 185, 186,
 187, 188, 190, 192, 197, 198, 199, 200, 204, 207
 peč 15, 23, 38, 135, 136, 137, 138, 139, 190,
 191, 192, 199, 200, 204, 207
 pečat 10, 35, 36, 37, 140, 141, 142, 144, 185, 186,
 187, 188, 190, 192, 199, 200, 201, 204, 207
 pelin 23, 142, 185, 186, 187, 199, 204, 207
 pes 103
 pesem 151
 plat 23, 35, 143, 144, 145, 187, 190, 191, 193,
 194, 199, 200, 204, 207
 pleha 147
 pleš 38, 146, 147, 188, 189, 196, 199, 204, 207
 pleša 23, 146, 147, 189, 196, 199, 204, 206, 207
 pogan 28
 porod 72, 75
 pot 10, 28, 30, 35, 36, 37, 100, 147, 148, 149,
 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 185, 186,
 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 199,
 200, 202, 204, 206, 207
 prihod 75
 prikazen 117, 151
 prst 161
 Radegost 23
 razpot 156, 157, 185, 186, 187, 188, 199, 204, 207
 reč 38, 138, 139
 ris 157
 risa 157, 158, 196, 199, 206, 207
 rkelj 18
 roditel 28
 rop 74, 146
 sestra 58
 seženj 23, 111, 158, 159, 188, 190, 199, 204, 207
 sin 11, 13, 40, 73, 77, 82, 144, 145, 148, 193, 198
 smrt 25, 71, 161
 snet 159, 160, 188, 190, 199, 204, 207
 soldat 28
 sosed 28
 srd 23, 161, 162, 164, 185, 186, 187, 188, 190,
 199, 204, 207
 sred 164, 165, 166, 185, 186, 187, 199, 204, 207
 sršen 28
 stan 36
 starost 72
 svat 28
 sveča 42
 svet 41
 svinec 22, 129
 ščemelj 50
 škof 11, 28, 151
 šmelj 50
 štir 73
 talijan 28
 tast 24, 166, 168, 185, 186, 187, 193, 194, 197,
 198, 199, 204, 207
 tašča 32
 tat 28, 36, 40, 56, 82, 85, 86, 102, 168, 169,
 170, 171, 185, 186, 188, 190, 192, 193, 194,
 196, 197, 198, 199, 200, 204, 207
 trst 171, 172, 173, 185, 186, 187, 199, 204, 207
 trud 75
 ud 32, 75, 103
 večer 10
 veper 24, 33
 vest 139
 veter 73
 vitez 28
 vol 11
 volk 28, 36, 37, 108
 voščiti 42
 vrag 28
 vrv 52
 zahod 75
 zet 35, 40, 174, 175, 185, 186, 188, 190, 192,
 193, 194, 197, 198, 199, 200, 204, 206, 207
 zidar 28
 zob 11, 28, 36, 56, 73, 86, 103, 194, 195
 zrnje 86
 zver 10, 74, 100, 146, 175, 176, 177, 190, 191,
 199, 200, 201, 204, 207
 zvon 73, 193
 žal 177, 178, 179, 185, 186, 199, 200, 204, 207
 žale 24
 žalost 72
 želod 24, 180, 185, 186, 199, 204, 207
 žerjav 24, 280, 181, 185, 186, 199, 204, 207
 žid 28
 žolc 183, 185
 žolč 24, 181, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 189,
 190, 191, 199, 200, 201, 204, 207

Baltsko

*degūt- 30

Bolgarsko in starobolgarsko

bol 17
 car 46
 čьrv 52
 dever 58
 dreben 32
 drebolija 32
 drob 59, 60
 Dunav 18
 elav 129
 glad 31, 61
 gnus 18, 19, 26, 63
 golъb 65
 gospod 69
 gost 81
 grъklan 19,
 gvozd 15, 86
 gъlb 32, 65
 gъs 19
 hlad 31
 jastreb 91
 kal 31, 95
 kmet 93
 kostobol 19
 lakъt 97
 lapaci 20
 lapat 20
 lapъt 20
 lebed 22
 lęgal 20
 legъl 20
 lipen 20
 ljaгъl 20
 ljude 101
 luč 110
 luča 110
 lъč 110
 mazol 120
 mečka 32
 medved 114
 miš 21, 36, 115
 mraf 21
 mravka 32
 nesit 21

nokъt 122
 obet 22
 očobol 22
 ogъn 125
 os 130
 pastir 131
 pečat 140
 pelin 142
 pešt 135
 popel 31
 prah 31
 pъt 31, 148
 gaspъt 156
 rat 23
 ris 157
 trъstъ 172
 tъst 166
 verpir 33
 verpretina 33
 verpina 33
 verprovina 33
 verъg 33
 verъgče 33
 verъrski 33
 zet 174
 zvjar 175
 žal 177
 želъd 180
 žerav 180
 žlъč 181

Belorusko in starobelorusko

agonъ 125
 bolъ 17
 borcъ 17
 senъ 24
 cescъ 166
 červъ 17
 drob 59
 dzęgacъ 17
 dzever 58
 golad 61
 golub 65
 gusъ 67
 gvozd 86
 jar 19
 kokoš 34, 201

- kundyl 19
 labudзь 96
 ларась 20
 lasoсь 20
 lipень 20
 lokoсь 97
 лотась 20
 лотось 20
 Ğudzi 101
 mazoль 120
 mjadzvedзь 114
 mol 118
 myš 115
 nascël 21
 перись 21
 pınasусь 21
 pıajасусь 21
 pıanasусь 21
 pogoć 122
 obet 22
 očebol 22
 palyn 142
 pastyr 131
 peč 135
 pjačась 140
 pleš 146
 pıсь 148
 rусь 157
 skalaь 19
 verъr 24
 vosь 130
 vugaль 124
 viž 23
 zjasь 174
 zver 175
 žaль 177
 žorog 180
- Cerkveno in starocerkveno slovansko**
 boль 17, 17, 18, 30
 čeсарь 17, 46
 čгъвь 27, 28, 52
 čгъвь 30
 dēverь 18, 58
 drobıti 32
 drъkoль 18, 30
 Dupavь 18
 gladь 28, 61
 ğladь 28, 29, 30, 61, 62
 ğnusь 63
 ğnesь 63
 ğnusь 28
 ğnъсь 63
 ğolqbinь 28
 ğolqбь 18, 27, 28, 30, 32, 65
 ğospodıinь 32
 ğospoдь 18, 27, 28, 30, 69, 71, 72, 74, 76, 79, 198
 ğostь 27, 28, 32, 81
 ğoсь 67
 ğrъtanь 19, 27, 28, 30
 ğvozdiı 32
 ğvozdiınь 32
 ğvozdvıı 32
 ğvozдь 28
 ğvozдь 19, 27, 30, 32, 86
 hoть 89
 ıgrь 19, 27
 jagnedь 90
 jarjabь 18
 jastreбь 91
 jastreбь 28, 91
 kmetь 93
 kъmetь 93
 kolpь 20
 lakеть 97
 lakъть 28
 lakъть 14, 27, 28, 30, 97
 lapoть 20
 lebedь 22
 ljudıje 27, 28, 106
 ljudьje 28, 30, 100
 lokеть 97
 losь 22, 27, 28, 109, 110
 luць 110
 malomošť 20, 27, 28, 30
 mešť 29
 medvčdь 27, 28, 30, 34, 114
 mčdь 36
 mıgь 36
 mogjašť 21
 mogoť 21, 28
 moль 21, 34, 118
 mošť 31
 mozoль 21, 120

moždanь 121
 myšь 115, 116
 mьšica 26
 navь 21
 nejesyть 21
 neprigvoždenь 32
 nogъть 27, 28, 30, 122
 nošť 31
 oběť 22
 očesъ 22
 oglavь 22
 oglavь 22
 oglь 30, 31, 34, 124
 ognь 28
 ognь 28, 30, 34, 125
 ogňь 28, 125
 olovь 129
 pastyрь 23, 131
 raznogъть 30
 pečatь 28
 pečatь 27, 28, 30, 140
 pešť 31, 135
 platь 144
 platь 144
 pqtь 27, 28, 30, 148
 prigvaždati 32
 prigvozditì 32
 ratь 23
 rěčь 31
 ryzь 23, 27
 seženь 23, 158
 sežьнь 158
 stanь 36
 stražь 31
 tatь 27, 28, 29, 30, 71, 168, 198
 trъstь 172
 trъstьca 172
 tьstь 24, 27, 28, 30, 166
 ušidь 24, 28, 29
 veľьbqđinь 24, 28
 veľьbqđь 24, 28
 veľьbqđь 24, 28, 29
 verь 24, 33
 voždь 29
 zęť 27, 28, 29, 30, 174
 zlakь 33
 zľčь 33, 181

zvěрь 27, 28, 30, 31, 175, 176
 žalь 177
 želqđь 28, 180
 žeravь 180

Češko in staročeško

bol 17
 brť 17
 cesar 46
 císař 46
 červ 52
 čmel 50
 čmrl'ň 50
 črv 29, 52
 dehet 17
 dětel 17
 deveř 58
 drop 18
 faleš 31
 hlad 61
 hnus 63
 holub 29, 65
 hospod 62
 hospod' 29
 host' 29, 81
 hrtan 19
 hvozď 86
 chamrad 19
 chomrad 19
 choť 29, 31, 89
 jař 19
 jastřab 91
 jěhned 90
 jehněďa 90
 jeřáb 18
 jestřáb 29, 91
 jetel 17
 klázan 19
 kmeť 29
 kohát 19
 kol 18, 19, 94
 krádež 31
 krapeť 29
 křeč 31
 kúpel 31
 kysť 20
 labuť 96

- Libhost 20
 lidé, 29, 101
 lipan 20
 lipaň 20
 lipen 20
 lipen 20
 loket 34, 97
 lokeť 29
 los 109
 losos 20
 louč 31, 110
 Lubhost 20
 lúč 31
 lude 101
 ludé, 29
 ludie 101
 lúkot 31
 lúpež 31
 ľudé, 101
 malomoc 20
 medvěd 114
 moč 31
 Mohuč 21
 mol 118
 mozol 120
 mšice 26
 myš 115
 nav 21
 náv 21
 nedvěd 29
 nehet 122
 nehost 21
 nejesyt 21
 nenasyt 21
 nesyt 21
 nohet 122
 obět 22
 obpyš 22
 oheň 125
 ohlav 22
 ohřeb 22
 osa 17, 33, 131
 ostruž 22
 pastýř 131
 pec 135
 pečet 29
 pečeť 140
 pečět 31
 peluň 142
 pelyň 142
 pleš 146
 polt 143
 pout 29
 pouť 31, 148
 Radhost 23
 Radogost 23
 Radohost 23
 rať 23
 řit 22
 rys 157
 san 31
 sled' 23, 30
 snět 159
 stien 31
 stred 31
 tat 24, 29, 170
 test 166
 test' 29
 tín 24
 tíň 24
 trest' 172
 uhel 124
 zet 29
 zeť 29, 174
 žal 177
 žalud 29, 180
 žel 177
 žeráv 180
 žluč 180
- Dolnjetužiško**
- bobel 22
 ból 17
 cerw 52
 drop 14
 džacel 17
 głód 61
 góľbje 30
 golub 65
 gosć 29, 30
 gózd 86
 gus 67, 68
 hogłoj 22
 jastšeb' 92

jerjeb 18
kel 20
kogot 19
łokś 29, 97
łosos 20
luže 29, 30, 101
mjadwjež 114
mózol 120
nokś 122
ogen 29
pastyr 131
pjac 135
pjec 135
pječat 140
półś 144
pólun 142
półyn 142
puś 148
riši 22
rozpuś 156
rys 157
skal 19
srjež 23, 164
šeń 24
taś 168
tśmjel 50
vuž 23
wogeń 125
wos 130
wótišuž 22
wułoj 129
žołc 181
žoź 180
žorawa 180
žešel 17

Germansko

*Dōnawi 18
*sild 30

Gornjelужиško

ból 17
čerw 52
čmeľ 50
džećel 17
hłód 61
holb' 30, 65

hosć 29
hózdź 86
huž 23
jastřob' 92
jerjab 18
kocht 19
kołp 20, 26
lipon 20
łohć 29, 97
łosos 20
ludže 101
ludžo 29, 30, 101
luže 30
mjedwjedź 114
mól 118
mozl 120
nohć 122
pastyr 131
pěc 135
połc 144
połon 142
puć 29, 148
rozpuć 156
sneć 29
sněć 159
son 26
srjedź 23, 164
woheń 125
wołoj 129
wóska 33
žołc 181
žołodź 180
žóraw 180

Gotsko

gabei 18
gadraban 32
malō 21
ulbandus 29

Grško

ἄξιον 23
δαήρ 58
δαήρ 13
δαυήρ 13, 58
elephas 29
θηρ 14
χνοῦς 63

Hrvaško in starohrvaško

- bol 17
 car 46
 cesar 46
 crn 17
 crv 52
 djetel 17
 djever 58
 drob 59, 60
 drobiti 32
 drop 18
 Dunav 18
 galeb 18
 galub 18
 glad 18, 28, 61, 62
 gnus 63
 golub 65
 gospod 69
 gospodarica 32
 gospodariti 32
 gost 28, 81
 grkljan 19
 grst 19
 grust 19
 gus 68
 guž 23
 gvozd 86
 hot 89
 jagnjed 90
 jar 19
 jareb 18
 jarep 18
 jastrijeb 91
 jereb 18
 kapelj 19
 kist 20
 kmet 93
 kolj 19, 94
 kostobolj 19
 kratelj 19
 kup 20, 26
 labud 96
 lakat 97
 lapat 20
 lipan 20
 lipanj 20
 lipem 20
 lipen 20
 lipenj 20
 lipjan 20
 lipjen 20
 lipljen 20
 lipljan 20
 lipljen 20
 ljudi 28, 101, 106, 203, 205
 ljudije 101
 ljudje 101
 losos 20
 luč 110
 luča 110
 mečka 32
 medvjed 115
 miš 21, 115
 mozolj 120
 moždani 121
 možjoni 121
 nastel 21
 nastelj 21
 nav 21
 nenasit 21
 neput 21
 nesit 21
 nokat 28, 122
 objet 22
 očibol 22
 očobolj 22
 oganj 125
 oglav 22
 ogrijev 22
 os 33, 130
 osa 33
 osovina 33
 pastir 131
 pečat 140
 peć 135
 pelen 142
 pelim 142
 pelin 142
 pliša 146
 put 28, 148
 Radogost 23
 rasput 156
 rat 23
 ris 157

sežanj 158
sled 23, 30,
snijet 23, 159
srd 161
strmelj 50
tast 166
tat 168
trst 172
ugalj 31, 124
vepar 24, 33
veprovina 33
zet 174
zviyer 28, 175
žao 177
želud 180
žerav 180
žuč 181

Kašubsko

šmél 50

Latinsko

anguis 23
anser 34, 67, 68
aper 33
axis 23, 33
comes 20
foramen 17
forare 17
hostis 18, 36
lux, 20
mus 31

Letonsko

cirvis 17
gulbis 26
kam-ane 50
lasis 20
ļaudis 20
navs 25
smadzenes 121
smedzene 121
uoglis 26
uolakts 26
vakars 10
žultis 26

Litovsko in starolitovsko

anglis 26
apušis 26
deveris 26
dieveris 26
dievers 58
grūstis 26
gulbis 26
išimtis 26
kam-anė 50
kirmis 25
kirvis 17
klajoti 19
kumetis 93
lašis 20
liaudis 20, 25
lūšis 26
lūšys 26
musis 26
novis 25
priimtis 26
smāšgenes 121
triušis 26
trušis 26
tulžis 26
ugnis 25
uolektis 26
uosis 25
vakaras 10
viešis 26
voveris 25
žąšis 25
žwėris 26
žvėris 26

Makedonsko

bol 17
crv 52
dever 71
dzver 175
galab 65
gnas 63
gospod 69
grklan 19
gulab 32, 65
gulabar 32
gulabarnik 32

gulabica 32
 jastreb 91
 kmet 93
 kostobol 19
 labeđ 22
 lač 110
 lakot 97
 ljudi 100, 101
 luđe 101
 miš 115
 mozol 120
 nokot 122
 očobol 22
 ogan 125
 ogin 125
 oglav 22
 oska 33
 pastir 131
 pat 148
 pečat 140
 pešt 135
 raspat 156
 ris 157
 vepar 24, 33
 žal 177
 žerav 180

Poljsko in staropoljsko

barć 17
 ból 17
 cesarz 46
 cień, 24
 cieść 166
 cyrf 52
 Czermin 17
 czerw, 52
 czerwu 52, 53
 czmiel 50
 Czyrmiński 17
 czyrw 52
 drób 59, 60
 drobić 32
 drop 18
 dziegieć 17
 dziewierz 58
 geś 67
 głód 61

gołab 65
 golebye 65
 golombye 65
 gospodarz 32
 gość 29, 81
 gozd 86
 gruz 19
 gwózdź 86
 jarzab 18
 jastrzab 92
 jastrzęb 92
 jestrzab 92
 kapeć 19
 kieszeń 20
 kmieć 93
 kóndel 19
 kundel 19
 łabędź 96
 łapcie 20
 lipień 20
 łokieć 29
 łos 34, 109
 łosoś 20
 ludzie 29, 101
 modzel 120
 mól 118
 mozoł 120
 mszyca 26
 mysz 115
 naścieł 21
 Niegost 21
 nienasyt 21
 nogieć 122
 nokieć 122
 obiet 22
 oczesy 22
 ogień 125
 ogłów 22
 ołow 129
 oś 130
 ośka 33
 pać 148
 pasterz 131
 piec 135
 pieczęc 140
 piołun 142
 piołyn 142

plesz 146
 połeć 144
 Radgost 23
 Riedegost 23
 ryś 157
 rzytowie 22
 sążeń 158
 skal 19
 stróż 31
 śledź 23, 30
 śnieć 159
 teść 166
 treść 172
 trzmiel 50
 wąż,23
 węgiel 124
 wieprz 24, 33
 wieprzowina 33
 wieprzowy 33
 zięć 174
 zwierz 175
 żal 177
 żołądź 180
 żółć 181
 żóraw 180

Praindoevropsko

*Dānaǵi-s 18
 *gelān- 32
 *gnoϋs- 18
 *g^hneϋs- 63
 *g^host- 18
 *g^host-ē+i 36
 *g^host-eǵ+es 36
 *g^hosti-s 18, 36
 *g^host-pot 18
 *ǵ^hlh₃ 182
 *ǵ^hulkis 26
 *ǵ^hultis 26, 182
 *kir-ǵi 17
 *kogūt- 19
 *k^uǵmi 17
 *louk-s 20
 *morǵi 21
 *mūs- 31
 *storgis 31
 *ϑek^uero-s 10

Polabsko

ceř(ǵ) 52
 criv 17
 d'üzđ 86
 gluod 61
 gqs 67
 jostrab 92
 Ğaudi 101
 müzdene 121
 v'ül'uv 129
 zel'od 180

Praslovansko slovansko

*agnę 16
 *agnęđъ 16, 90
 *agnęđъ 15, 16, 24, 90
 *agnęt- 16
 *bagati 17
 *bagaty 17
 *bolęti 17
 *bolъ 17, 19, 22, 27, 34
 *boǵъ 32
 *boǵъba 32
 *bъrtъ 17
 *sarъ 46
 *cęsarъ 17, 24, 46
 *cęsarъ 17
 *cъsarъ 17
 *ceřadinъ 28
 *červo 17
 *červъ 17
 *čъmelъ 17, 24, 50,
 *čъmeľъ 17, 50
 *čъmelъ 14, 15, 50
 *čъmipъ 17,
 *čъtmъ 17, 25, 26, 50
 *čъgvъ 15, 17, 24, 27, 31, 32, 33, 52
 *deǵъtъ 17, 30, 33
 *deřtelъ 17
 *děti 18
 *dětъ 18
 *deřtъ 17
 *děverъ 13, 15, 18, 24, 26, 58
 *dreb- 32
 *drob- 32
 *drobiti 18
 *drobъ 18,

- *drobъ 15, 18, 24, 32, 33, 59, 60
 *dropy 18
 *drgьkolъ 18
 *drgьkolъ 18, 32, 33
 *dunavъ 18
 *dъnъ 16
 *dъrati 19
 *elbѣdъ 22
 *ѣrѣbъ 18
 *ѣrѣbъ 18
 *ѣsti 21
 *ѣti 21
 *galѣbъ 16, 18, 32
 *galqbъ 18
 *gladi-a 29
 *glad-ja 29
 *gnusъ 18
 *gnusъ 15, 18, 24, 63
 *gnъsъ 63
 *gnъsъ 18
 *gobъ 18
 *goldъ 18
 *goldъ 15, 17, 18, 24, 61, 62
 *golqbinъ 24
 *golqbъ 15, 16, 18, 24, 31, 32, 33, 34, 36, 69, 92
 *golva 22
 *gospodъ 15, 18, 24, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 69, 71
 *gostinъ 28
 *gostiti 32
 *gostja 32
 *gostъ 14, 15, 18, 20, 21, 23, 24, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 81, 203, 205
 *gostъba 32
 *gostъnikъ 32
 *gqъ 15, 19, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 33, 34, 67
 *goцlqbъ 32
 *grѣznqti 19
 *grѣzъ 19
 *grqziti 19
 *grqzъ 19
 *grud- 19
 *gruditi 19
 *grusъ 19, 26
 *gvozdzъ 15, 19, 24, 31, 32, 33, 36, 86
 *gvozdzъjъ 32
 *gъlqbъ 32
 *gъrtanъ 19, 32, 33
 *gъl- 32
 *xamordъ 19
 *xotѣti 19
 *xotъ 15, 19, 24, 33, 89
 *xъmeГъ 14
 *igъ 19
 *jarѣbъ 16
 *jaro 19
 *jarъ 19
 *(j)astreѣbъ 16, 92
 *(j)astreѣbъ 15, 16, 32, 24, 91, 92
 *jeleny 36
 *jъgra 19
 *jъgrъ 19
 *jъskalъ 19
 *jъskati 19
 *karati 19
 *karѣlъ 19
 *karъtъ 19
 *kloja- 19
 *klojaznъ 19
 *kqdrъ 19
 *kogъtъ 19
 *koliti 19
 *kolti 19
 *kolъ 18, 19
 *kolъ 19, 24, 94
 *koreny 16, 36
 *kortelъ 19
 *kortъ 19
 *kortъkъ 19
 *kory 16
 *kostobolъ 19
 *kostъ 14, 19, 30, 203, 205
 *kradnqti 19
 *kradnъ 19
 *krasti 19
 *kystъ 20
 *kyšeny 20
 *kyta 20
 *kyt-ъ 20
 *kъlpъ 20
 *kъlpъ 20, 26
 *kъlъ 20
 *kъmetъ 20, 24, 32, 33, 93
 *labqбъ 32

*lakъtъ 36	*ne 21
*larъ 20	*neberti 21
*larъtъ 20, 243	*neberъžъ 21
*leděnъ 22	*negostъ 21
*legalъ 20	*nejęsyтъ 21, 32, 33
*lěgati 20	*nejęvěgъ 33
*leglъ 20	*nenasyтъ 21
*legnōti 20	*nepōtъ 21
*legti 20	*nogъt- 22
*liranъ 20	*nogъtъ 15, 20, 22, 24, 31, 32, 33, 34, 36, 122, 143
*lomiti 20	*pokъtъ 32
*lomъtъ 20	*poťъ 10, 31
*loskotъ 20	*ob- 22
*lososъ 20, 32, 33	*občesati 22
*losъ 32, 33	*občesъ 22
*lučъ 15, 20, 24, 27, 33, 110, 111	*občesъ 22
*ľubogostъ 20	*obgolъ 22
*ľubъ 20	*obgrebti 22
*ľudinъ 28	*obgrebъ 22
*ľudъ 100	*obleděnъ 22
*ľudije 15, 20, 24, 25, 27, 36, 100, 101, 203, 205	*obruhati 22
*makotъrtъ 20	*obruъžъ 22
*makъ 20	*obritъ 22
*malomogtъ 20	*obstruga 22
*malъ 20	*obstrugъ 22
*mazolъ 21	*obstruziti 22
*medvědъ 15, 21, 24, 27, 31, 32, 33, 36, 114	*obstruъžъ 22
*medъ 21	*obstъbъlъ 22
*melti 21	*obvětъ 22
*mogōtъ 21	*obvъlъ(jъ) 22
*mogōtъ 21	*obvъlъ 22
*molъ 15, 21, 24, 27, 32, 33, 34, 118, 201	*očeboľ 22
*molъ 21	*oči 22
*mornъ 21, 32	*ogľ 15, 23, 24, 26, 31, 32, 33, 36
*moť 20, 31	*ognъ 14, 15, 22, 24, 25, 26, 31, 33, 34, 36, 125
*movъ 21	*ogňъ 22,
*mozolъ 15, 21, 24, 120	*ogъľ 124
*moždžanъ 121	*olbēdъ 22, 33
*moždžěnъ 15, 21, 24, 121	*olbōdъ 22, 24, 96
*muъžъ 15, 21, 24, 30, 31, 32, 34, 115, 116	*olbōtъ 22
*myti 21	*olkъtъ 14, 15, 22, 24, 26, 32, 33, 97, 143
*myvъ 21	*olovo 22
*mъšica 26	*olonъ 15, 22, 24, 129
*nasteliti 21	*olsъ 15, 22, 24, 129
*nastelъ 21	*opsa 26
*nasytiti 21	*opsika 26
*navъ 21, 25, 26, 33, 36	*opsina 26

- *ord(o)gostъ 20, 23
 *ordъ 23
 *ortъ 23
 *orz- 23
 *orzqotъ 23, 24, 156
 *osъ 15, 23, 24, 25, 26, 32, 33, 130
 *oъ 23
 *pastуrъ 15, 23, 24, 131
 *raznegъtъ 23, 34
 *raznogъtъ 23
 *pecatъ 15, 23, 24, 33, 34, 140, 143, 188
 *pelynъ 15, 23, 24, 142
 *peгъ 15, 23, 24, 31, 32, 135, 139
 *plěxъ 33, 146
 *plěša 146
 *plěšъ 23, 24, 33, 146, 147
 *polъ 15, 23, 24, 143, 144
 *polъ 143
 *polъtъ 20, 143
 *pqtъ 15, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 148, 156
 *pъstень 36
 *radъ 23
 *ratъ 23
 *rěktъ 31
 *ritъ 22
 *rōko-jetъ 26
 *gуsъ 15, 23, 24, 26, 27, 32, 33, 157
 *serda 164
 *serdъ 15, 23, 24, 33, 164
 *sežъnъ 15, 23, 24, 36, 158
 *snětъ 15, 23, 24, 36, 158
 *stanъ 36
 *stěnъ 23, 33, 34
 *storžъ 23, 33
 *strъžень 36
 *strъžę 36
 *stъbъlъ 22
 *synъ 175
 *syтъ 21
 *sъnъ 26
 *sъldъ 23, 30, 33
 *sъrdъ 15, 23, 24, 161
 *tatъ 15, 18, 24, 31, 33, 34, 36, 168
 *těnъ 24
 *terti 20
 *trъstъ 15, 24, 26, 171, 172
 *trъtъ 20
 *trъtja 32
 *trъstъ 15, 24, 31, 32, 33, 34, 36, 166
 *ušidъ 24, 31, 33
 *večerъ 10
 *večerъ 10
 *velъbqđъ 24
 *verpъ 24, 32, 33
 *větъ 22
 *venerica 26
 *vъsъ 26, 30
 *zętъ 14, 15, 24, 27, 31, 33, 34, 36, 174, 175
 *zolkъ 33
 *zvęrinъ 28
 *zvęrъ 13, 15, 24, 26, 30, 31, 32, 33, 36, 175, 176
 *zъlčъ 15, 24, 31, 33, 181, 182
 *žalъ 24, 177
 *želqđъ 15, 24, 32, 33, 36, 180
 *žeravъ 15, 24, 32, 33, 180
 *žъlčъ 26
- Rusko in starorusko**
- bagat 17
 bolъ 17
 bortъ 17
 brit 22
 bъrtъ 17
 carъ 46
 cesarъ 46
 съsarъ 46
 čerev 52
 čerвъ 17
 čъrvъ 52
 dęgotъ 17
 dęti 18
 deverъ 58
 drebedenъ 32
 drebezgi 32
 drekolъ 18
 drobezga 32
 drobiti 32
 drobiz 32
 drobъ 59
 gladъ 62
 gnesъ 63
 gnusa 63
 gnusъ 63

gnusъ 63	mozolъ 120
гньсь 63	mšica 26
gobъ 18	muravъ 21
golod 61	мушь 21, 115
golub 65	мувь 21
gortанъ 19	nastelъ 21
gospodъ 28, 29	navъ 21, 34
gostъ 15, 28, 30, 32, 35, 81	neberezъ 21
grustъ 19, 26	negostъ 21
gruzъ 19	nejasytъ 21
gusъ 19, 67	nenasytъ 21
gvozdzъ 86	perutъ 21
hotъ 89	pogetъ 122
jarъ 19	pogotъ 122
jastreбъ 16, 92	obël 22
karelъ 19	obelъ 22
карть 10	obet 22
kišenъ 20	obledenъ 22
kmetěi 93	obvet 22
knjaz 30	očeboľ 22
kogot 19	očes 22
kolъ 94	očesъ 22
kolъ 19, 94	očibolъ 22
korotelъ 19	ogolonъ 22
Kostobal 19	ogonъ 125
kundel 19	olovъ 129
lapotъ 20	ostebeľ 22
lebedъ 28	osъ 33, 130, 131
lipenъ 20	rastutъ 131
ljudi 28, 101, 203, 205	rečatъ 140
ljudije 101	rečъ 135
loket 97	relun 142
lokotъ 97	plešъ 146
lomotъ 20	plěšъ 146
loskatъ 20	rolotъ 23, 143, 144
loskotъ 20	roltъ 23, 144
lososъ 20	rolunъ 142
losъ 109	rutъ 28, 30, 148
lovъ 129	Radogostъ 23
luč 110	gasrutъ 156
luča 110	gatъ 23
makotertъ 20	gosrutъ 156
malomočъ 20	rubel 30
mečka 32	gusъ 157
medvedъ 114	saženъ 158
mol 15, 118	selъdzъ 23, 30
monъ 21	seredъ 23, 164

skalja 19
 stanъ 36
 storož 31
 susěďъ 18
 tatъ 168
 tenъ 24
 testъ 166
 trostъ 172
 trostъ 172
 tьstъ 30
 ugolъ 124
 už 23
 zjaty 30, 174
 zverъ 175
 žalъ 177
 žělčъ 181
 želony, 32
 žěludъ 180
 žerav 24, 180
 žuravъ 180

Sanskrt

ákṣa 23

Slovaško in staroslovaško

ból' 17
 brt' 17
 červ 52
 čmel' 50
 črm 17
 d'atel 17
 decht 17
 deň 16
 dever 58
 diatel 17
 dlaň 117
 drop 18
 hnus 63
 holub 65
 host' 81
 hrtan 19
 hus 67
 hvozď 86
 chlap 81
 jahňada 90
 jar 19
 jarab 18

jastrab 92
 kmet' 93
 kostiboľ' 19
 kyst' 20
 labud' 96
 labuť 96
 lakeť 97
 lipan 20
 lipen 20
 lipeň 20
 lokeť 97
 losos 20
 lúč 110
 ľud'e 101
 ľudia 101, 203, 205
 ľuže 101
 malomoc 20
 medved' 114
 mozoľ' 120
 necht 122
 oheň 125
 ohlav 22
 os 130
 pastier 131
 pec 135
 pečat' 140
 pôlt 144
 pút' 148
 rys 157
 sled' 23, 30
 srd 161
 test' 166
 tieň 24
 trst' 172
 uhoľ' 124
 zať 174
 zver 175
 žalud' 29, 180
 žial' 17
 žlč 181

Slovinsko

kapce 19

Srbsko in starosrbsko

bol 17
 car 146

cesar 46	losos 20
crn 17	luč 110
crv 52	luča 110
drob 59, 60	mazolj 21
drobiti 32	mečka 32
drop 18	medved 114
Dunav 18	miš 21, 115
galeb 18	mozolj 120
galub 18	moždani 121
glad 18, 28, 61	možjoni 121
gnus 63	nastel 21
golub 65	nastelj 21
gospod 69	nav 21
gospodarica 32	nenasit 21
gospodariti 32	neput 21
gost 28, 32, 81	nesit 21
grkljan 19	nokat 28, 122
grst 19	očibol 22
grust 19	očobolj 22
gvozd 86	oganj 125
hot 89	oglav 22
jagnjed 90	ogreb 22
jar 19	os 33, 130
jareb 18	osa 33
jarep 18	osovina 33
jastreb 91	pastir 131
jereb 18	pečat 140
kapelj 19	peč 135
kist 20	pelen 142
kmet 93	pelim 142
kostobolj 19	pelin 142
kratelj 19	put 28, 148
labud 96	Radogost 23
lakat 97	rasput 156
lapat 20	rat 23
lipan 20	ris 147
lipanj 20	sežanj 158
lipem 20	sled, 23, 30
lipen 20	srd 161
lipenj 20	tast 166
lipjan 20	tat 168
lipjen 20	trst 172
lipljan 20	ugalj 31, 124
lipljen 20	vepar 24, 33
ljudi 101, 106, 203, 205	veprovina 33
ljudije 101	zet 174
ljudje 28, 101	zver 175

žao 177
ždralj 180
želud 180
žuč 181

Staroindijsko

malūka-s 21

Staroprusko

alvis 129
alwis 22
angis 23
anglis 23
camus 26
gulbis 20
kumetis 93
luckis 20
lusysis 33
pintis 25
woalits 26
woltis 26

Ukrajinsko in staroukrajinsko

biľ 17
bol 17
bort 17
cisarь 46
diver 58
drekoľ 18
Dunavь 18
ďogotь 17
gist 28, 81
golod 61
golub 65
gortanь 19
gospodь 28, 69
grjuz 19
gruzь 19
gvozďь 86
gusь 67
hitь 89
jaгь 19
jastrub 92
kmetь 28
kranь 19
kundel 19
lapot 20

lebidь 28
lipenь 20
ljudy, 28, 101
lokotь 28, 97
losь 109
luč 110
makotertь 20
medvidь 28
milь 118
mozilь 120
myš 115
nav 21
nepasytь 21
perutь 21
nogotь 122
obit 22
obledenь 22
očis 23
pastyr 131
rečatь 140
rič 135
pliš 146
polotь 144
polynь 142
putь 148
ratь 23
rysь 157
skalь 19
snitь 23, 159
testь 160
tinь 24
trostь 172
už 23
vedmidь 114
visь 130
vogonь 125
vugilь 124
vuž 23
zjatь 28, 174
zvir 28, 175
žalь 177
žoludь 180
žovč 181
žuravelь 180

Starovisokonemško

humbal 50
liuti 20

9

IMENSKO KAZALO

- Ahačič, Kozma 10, 91
Arumaa, Peeter 25, 27, 34, 203, 205
Babič, Vanda 25, 122, 140
Bajec, Anton idr. 46, 50, 52, 59, 61, 63, 65, 77, 81, 86, 90, 93, 94, 96, 97, 99, 100, 109, 110, 111, 114, 115, 118, 120, 121, 122, 124, 125, 130, 131, 135, 140, 142, 143, 146, 148, 157, 159, 161, 164, 166, 168, 171, 174, 175, 177, 179, 180, 181, 188, 198
Barhudarov, Stepan Grigor'evič idr. 25, 62, 63, 67, 93, 110, 143, 144
Bauer, Jaroslav idr. 25, 111
Bernik, France 69
Bernštejn, Samuil Borisovič 23, 24, 25, 30, 31, 32, 33, 50, 67, 110, 181, 203, 205
Bezljaj, France 9, 14, 16, 19, 23, 25, 32, 46, 52, 58, 61, 62, 63, 67, 69, 81, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 109, 110, 114, 115, 120, 121, 122, 124, 125, 129, 130, 140, 142, 144, 146, 148, 157, 201, 203, 205
Bošković, Radoslav 14, 25, 203, 205
Budmani, Petar 10, 25, 62, 63, 89, 102, 140, 144, 161
Cigale, Matej 152
Degtjarev, Vladimir Iljič 25, 100
Derksen, Rick 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 81, 177, 180, 181, 203, 205
Długosz-Kurczabowa, Krystyna idr. 23, 25, 59, 135
Dybo, Vladimir Antonovič 14, 15, 25, 37, 46, 131, 139
Eckert, Rainer 24, 25, 26, 182
Furlan, Metka 9, 14, 23, 24, 25, 32, 102, 131, 158, 161, 166, 168, 170, 180, 201, 203, 205
Gebauer, Jan 25, 63, 89
Gregorič, Jože 179
Havlová, Eva idr. 9, 25, 27, 34, 92, 118, 203, 206
Kapović, Mate 24, 58, 175
Kastelec, Matija 68
Koneski, Blaže 25, 69
Kopitar, Jernej 148
Krajčovič, Rudolf 25, 81
Kuraszkiewicz, Jan idr. 25, 58, 65, 135, 144
Kurz, Josef idr. 9, 16, 17, 19, 23, 25, 32, 46, 71, 81, 89, 93, 97, 100, 114, 115, 118, 120, 122, 125, 129, 131, 140, 148, 174, 176, 198, 203, 206
Legan Ravnikar, Andreja 10
Mayenowa, Maria Renata 9, 25, 92, 146
Merše, Majda 10, 25, 42, 74, 84, 124, 146, 211
Mikhailov, Nikolai 69, 100
Miklošič, Franc 9, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 52, 56, 61, 62, 63, 65, 69, 73, 81, 85, 86, 90, 92, 93, 100, 109, 110, 115, 118, 158, 168, 195, 203, 204, 205, 206
Minčeva, Angelina 25, 62
Narat, Jožica 10
Novak, France 10, 84, 124, 211
Novak, Vilko 102
Oblak, Vatroslav 23, 25, 30, 34, 35, 70, 72, 80, 90, 102, 142, 144, 190, 193, 198
Olander, Thomas 14, 25, 58
Pleteršnik, Maks 10, 17, 19, 20, 21, 30, 32, 33, 34, 50, 58, 59, 60, 61, 63, 67, 81, 86, 89, 90, 91, 97, 98, 99, 104, 111, 116, 120, 121, 122, 123, 129, 142, 143, 146, 152, 156, 157, 159, 161, 164, 171, 177, 179
Pohl, Heinz Dieter 13, 25, 93
Premk, Francka 84, 124, 211

- Ramovš, Fran 24, 25, 34, 37, 38, 40, 42, 55, 70,
72, 73, 80, 102, 103, 117, 139, 148, 161, 162,
182, 193, 198, 204, 206
- Repanšek, Luka 25, 135, 168
- Rigler, Jakob 25, 41, 42, 43, 71, 72, 79, 82, 193,
204, 206
- Schuster-Šewc, Heinz 9, 16, 23, 25, 135, 146,
159, 164, 177, 203, 205
- Skljarenko, Vitalij Grigorijovič 14, 23, 25, 37, 142
- Skok, Petar 25, 102
- Sławski, Franciszek 9, 16, 17, 18, 25, 28, 46,
50, 52, 58, 59, 60, 101, 203, 205
- Snoj, Marko 9, 10, 14, 16, 24, 25, 29, 32, 33,
36, 135, 146, 147, 148, 172, 174, 175, 177,
181, 201, 203, 205
- Sreznevskij, Izmail Ivanovič 9, 21, 23, 24, 32,
33, 36, 55, 63, 89, 94, 110, 120, 122, 125,
129, 130, 142, 144, 146, 172, 180
- Stang, Christian Scweigaard 24, 25, 37
- Stieber, Zdzisław 14, 25, 203, 205
- Šivic-Dular, Alenka 13
- Škofic, Jožica 53, 100
- Škrabec, Stanislav 34, 35, 36, 37, 42, 72,
193, 204, 206
- Štrekelj, Karel 43
- Toporišič, Jože 25, 35, 179
- Trubačev, Oleg Nikolaevič 9, 16, 17, 18,
19, 20, 21, 22, 23, 25, 30, 32, 46, 50,
63, 86, 89, 92, 109, 110, 115, 121, 156,
203, 205
- Valjavec, Matija 37
- Vasmer, Max 143
- Vondrák, Václav 24, 25, 29, 30, 26, 62, 100,
101, 203, 205
- Vorenc, Gregor 68
- Zamjatina, Galina Igorevna 25, 34, 37, 38